

**KONSEPTUALISERING AV ROMMET HOS
POLSKE NORSKINNLÆRERE
– UTFORDRINGER OG DIAGNOSER**

**EN KORPUSBASERT STUDIE MED *I* OG *PÅ*
I FOKUS**

Doktorgradsavhandling

AV OLIWIA SZYMAŃSKA

VEILEDER: PROFESSOR GRZEGORZ SKOMMER

POZNAŃ 2010

FORORD

Selv om arbeidet med dette prosjektet har pågått i fire år, var perioden høst 2009 - høst 2010 mest intens. Underveis kom det mange tvilende og utfordrende tanker, men alt i alt resulterte mine ideer rundt emnet i denne avhandlingen. Skriveprosessen var utrolig givende og lærerik og bidro til at jeg fikk en bedre forståelse av preposisjonsbegrepet. Dette hadde knapt vært mulig uten min tålmodige veileder, professor Grzegorz Skommer, som hjalp meg dersom jeg fikk altfor mange baller i luften på en gang og gikk meg vill i skogen av myldrende tanker. Han fortjener en stor takk for at han hadde tro på at avhandlingen ville se dagens lys, til tross for mangelen på fysiske bevis.

Dette ble mulig takket være to stipender jeg fikk tildelt, først av Norges Forskningsråd (Yggdrasil september 2009 - mars 2010) og så SIU (september - desember 2010). Siden den aller største delen av prosjektet foregikk ved Universitetet i Bergen, først på et stort kontor med en inspirerende utsikt mot fjorden, så på et koselig kontor jeg delte med andre deltakere av ASKeladden-prosjektet, er det mange norske kolleger jeg vil takke. Aller først er det professor Kari Tenfjord som mottok meg med åpne armer til prosjektet og støttet meg på selve startstreken. Førsteamanuensis Jon Erik Hagen bidro med en annen spennende synsvinkel, luftet mine ideer og stimulerte til videre utvikling. Både faglig og psykisk støtte fikk jeg av førsteamanuensis Ingvild Nistov som tross sin hektiske arbeidsdag alltid fant tid til en småprat over vafler med brunost. Ikke minst vil jeg takke hele ASKeladden-gruppen som fra dag én viste stor interesse for prosjektet og ble en viktig inspirasjonskilde. De bidro både med faglige tips, grundig innsikt i emnet og tålte mine hyppige spørsmål om preposisjonsbruk i norsk. Blant disse fortjener doktorgradsstipendiat Hilde Johansen en ekstra varm og stor takk for heftige diskusjoner vi har hatt på ASKeladden-kontoret fylt av sjokoladekaffeduft, grubling overfor preposisjonens instanser, og ikke minst korrektur av mine forholdsvis kaotiske tanker etter at de hadde blitt overført på papir – takk, Hilde!

Takk til alle andre som støttet meg og ikke lot meg gi opp da jeg var i tvil. Takk for at dere tålte min stadige mangel på fritid og langtekkelige fortellinger om preposisjoner man ikke kan skrive mer enn to sider om...

Bergen, i slutten av november 2010

Oliwia Szymańska

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	7
1.1 Disposisjon	9
1.2 Begreper	10
2. TEORETISK TILNÆRMING	12
2.1 Preposisjoner	13
2.1.1 Preposisjoner og måten de omtales på	14
2.1.2 Strukturelle trekk – en preposisjonsfrase	16
2.1.3 Preposisjoner og spatiale relasjoner	20
2.2 Preposisjoner og kognitive teorier	22
2.2.1 Referanserammer	24
2.2.2 Betydningsinnhold i <i>på</i> og <i>i</i> – kognitive forutsetninger	28
2.2.3 <i>I</i> og <i>på</i> i norsk og polsk	33
2.2.4 <i>I</i> og <i>på</i> – skjemaer og metaforer	37
2.3 Utfordringer – hovedhypoteser for ukorrekt distribusjon	
av <i>i</i> og <i>på</i> norsk	40
2.3.1 Beholder vs. Overflate	41
2.3.2 Dobbelt begrep og vakling i norsk	44
2.3.3 Markering i dynamiske sammenhenger	46
2.3.4 Språkvariasjon og leksikonet	48
2.3.5 Samlede hypoteser	50

2.4 Andrespråklæring	52
2.4.1 Andrespråklæringsteori	53
2.4.2 Historisk bakgrunn	54
2.4.3 Hovedbegreper innenfor andrespråksteori	57
2.5 Transfer	60
2.5.1 Transferfenomenet og historisk tilbakeblikk	60
2.5.2 Transferområder og manifestasjon	63
2.5.3 Konseptuell transfer	66
2.5.4 Transferdomener	69
2.5.5 Utforskning av transfer	71
2.6 Oppsummering	74
3. ANALYSE	75
3.1 Korpusbegrepet og korpuslingvistikk	76
3.1.1 Korpus	76
3.1.2 Historisk tilbakeblikk	80
3.1.3 Korpuslingvistikk	81
3.2 ASK-korpuset	84
3.2.1 Framgangsmåten – metoden og hensikten	86
3.2.2 Resultatene og tolkning	90
3.2.2.1 Materialfordeling i korpuset	90
3.2.2.2 <i>I</i> i ASK-korpuset	94
3.2.2.3 <i>På</i> i ASK-korpuset	98
3.2.2.4 <i>Til</i> i ASK-korpuset	102
3.2.3 Oppsummering og konklusjoner	106
3.2.3.1 Resultatene	106

3.2.3.2 Engelsk	106
3.2.3.3 Foreløpige svar	107
3.2.3.4 Videre undersøkelser	110
3.3 Utfyllingskjema	111
3.3.1 Korpusdata	111
3.3.2 Utfyllingskjema 1, norske informanter	114
3.3.2.1 Forskningsmaterialet	114
3.3.2.2 Forventninger og forskningsspørsmål	115
3.3.2.3 Materialfordeling i korpuset	116
3.3.2.4 Påstedsrelasjoner	117
3.3.2.4.1 Stabile fraser	119
3.3.2.4.2 Vaklende fraser	125
3.3.2.5 Tilstedsrelasjoner	126
3.3.2.5.1 Stabile fraser	127
3.3.2.5.2 Vaklende fraser	129
3.3.2.6 Oppsummering	132
3.3.2.6.1 Fordeling av <i>i</i> og <i>på</i> i korpuset	132
3.3.2.6.2 Distribusjon av <i>i</i> og <i>på</i> i konkrete og abstrakte sammenhenger	133
3.3.2.6.3 Fraser hvor <i>i</i> og <i>på</i> favoriseres	135
3.3.2.6.4 Fraser med <i>på</i>	135
3.3.2.6.5 Fraser med <i>i</i>	136
3.3.2.6.6 Markering av tilstedsrelasjoner (dynamisk sammenheng)	136
3.3.3 Utfyllingskjema 2, polske informanter	139
3.3.3.1 Hypoteser, forskningsspørsmål og forventninger	140
3.3.3.2 Preposisjonsfordeling i det polske korpuset	141

3.3.3.3 Påstedsrelasjoner	142
3.3.3.3.1 Stabile fraser	143
3.3.3.3.2 Vaklende fraser	146
3.3.3.4 Tilstedsrelasjoner	150
3.3.3.4.1 Stabile fraser	151
3.3.3.4.2 Vaklende fraser	153
3.3.3.5 Oppsummering	156
3.3.4 Utfyllingskjema 3, polske informanter	162
3.3.4.1 Polske informanter og polske fraser – en kontrollundersøkelse	162
3.3.4.2 Påsteds- og tilstedsrelasjoner i korpuset	163
3.3.4.3 Oppsummering	165
3.4 Tidligere undersøkelser	165
3.4.1 Håndverkere (2008)	166
3.4.2 Fjerde års norskstudenter (2009)	168
4. DISKUSJON	171
4.1 Objekter – ulik konseptualisering	172
4.2 Abstrakt og konkret bruk av preposisjonene	176
4.3 Markering av dynamiske sammenhenger	179
4.4 Transfer i tenkemåten – også et valg	183
4.5 Intergruppeheterogenitet	185
4.6 Oppsummering og utfordringer	189
5. KONKLUDERENDE REFLEKSJONER	192
REFERANSELISTE	
SAMMENDRAG PÅ POLSK (Streszczenie)	
VEDLEGG	

1 INNLEDNING

Denne avhandlingen er skrevet innen fagfeltet andrespråklæring og kaster lys over problematikken knyttet til tilegnelse og riktig distribusjon av påstedspreposisjonene *i* og *på* hos polske norskinnlærere. Motivasjonen bak valget av søkespektret er mangfoldig, men stammer først og fremst fra mine egne erfaringer med norsk som fremmedspråk og ulike undervisningssituasjoner der utfordringen har blitt synlig. Tross tilsvarende preposisjoner i begge språk, preges performanse i målspråket av feilforekomster av de nevnte preposisjonene i mest grunnleggende spatiale sammenhenger. Selv om tilnærmingen i stor grad er preget av lokativiske ideer bak preposisjonens instans, er de tatt med en klype salt, og teoretiske rammer som ble valgt tillater andre faktorer som bidrar til riktig forståelse av preposisjonens rolle i spatiale sammenhenger. Denne vinkelen lot meg referere til mangfoldige teorier rundt emnet og resulterte i tverrfaglig behandling av temaet. Derfor var det mulig å kombinere påstander som ved første øyekast virket motstridende slik følgende eksemplene viser:

In keeping with localism, I believe that space, the host of our daily experience, is an important provider og logical impetus from which ideal models of language develop.

(Vandeloise 2006)

Language is essentially 'blind' to distinctions in its basic vocabulary: lexical items encode categories at a level of detail coarser than that available to perception.

(Landau og Lakusta 2006)

Relativismen som setter sitt preg på avhandlingen åpner døra til behandling av emnet på et høyere abstraksjonsnivå som plasserer diskusjonen over den strukturelle basen.

Dette nivået kaller Maciejewski (1996) for et *begrep-kategori-oppgave*-nivå som enkelte språk løser ved å implementere sine egne strategier. Uregelmessigheter i riktig fordeling av *i* og *på* forekommer på alle mestringsnivåer som ble analysert. Vanskene som stilles framfor polske norskinnlærere analyseres i sammenheng med kognitive og transferteorier som forutsetter iboende tankebaner som styrer persepsjon og beskrivelse av spatiale relasjoner. Mens kognitive teorier skaper et teoretisk rammeverk for avhandlingen, er teorien om transfer fra morsmålet mer metodeorientert og systematiserer utforskning av fenomenet i innlærerdata. Undersøkelsen ble gjennomført på basis av tre ulike datakilder som ga et relativt gunstig grunnlag for både kvantitative og kvalitative analyser. Siden oppgaven konsentrerer seg om *påstedsrelasjoner*, er det hovedsakelig *preposisjon + substantiv* fraser som er av interesse. Den første delen av materialet er hentet fra ASK-korpuset (se 3.2), mens de andre to ble ekstrahert fra utfyllingskjemaer utdelt blant tre ulike grupper informanter. Analysen som ble foretatt i sammenheng med denne avhandlingen, er gjennomført fra ulike vinkler for å framstille fenomenets kompleksitet. Ved siden av forsøk på utforskning av transfer, dvs. overføring fra morsmålet, foreslås det utvalgte potensielle feilkilder og det forklares mekanismer som bidrar til overføringen. Avhandlingen kan ikke betraktes som en fasit på alle utfordringer knyttet til distribusjonen av *i* og *på* siden feltet virker utrolig omfattende med hensyn til preposisjonenes mangfoldige funksjoner i språket. Fokuset settes hovedsakelig på deres bruksområder i fraser som uttrykker *påstedsrelasjoner* og resultatene gjelder kun for fraser som ble tatt i betraktning under datainnsamling. Grunnet manglende publikasjoner som problematiserer distribusjon av preposisjoner i norsk, oppsto det behov for en systematisk gjennomgang av *i* og *på*s semantiske trekk og kontekster de brukes i. Behovet ble dekket av data fra undersøkelsen som ble gjennomført på 30 innfødte norsktalende informanter. Med utgangspunkt i måten informantene distribuerte preposisjonene på og delvis på kommentarer de supplerte besvarelsene med, ble det funnet fire potensielle feilkilder som dannet grunnmur for videre undersøkelser med polske informanter i fokus.

Hensikten med oppgaven er todelt. For det første er det en eksplorativ tilnærming som trolig kan bidra til bedre forståelse av mekanismer bak distribusjonen av *i* og *på* i frekvente påstedsfraser. Siden enkelte aspekter som er aktuelle for fordeling av preposisjoner i norsk er fullstendig uaktuelle i polsk, kan den nevnte oversikten

sensitisere innlærere mot noen finurlige distinksjoner man må regne med. For det andre, ville jeg utforske utslag av transferfenomenet på et konseptuelt nivå¹, og måten den arter seg på. Type transfer, om den er positiv eller negativ, påvirker læringsløypen² i betydelig grad. I tilfelle positiv transfer har man med fasilitering å gjøre, der man utvikler begreper og kunnskaper i målspråket ved å støtte seg på skjemaer fra morsmålet som kan overføres. Negativ transfer derimot hindrer riktig distribusjon ved å projisere rutiner fra kilde- til målspråket der de ikke er aktuelle. Denne tilnærmingen bærer pedagogiske implikasjoner som kan gjøre læreprosessen gunstigere ved å legge vekt på problematiske hovedmomenter. For å gjøre det må man likevel vite hvor skoen trykker. Avhandlingen forsøker å redegjøre for slike problemstillinger.

1.1 DISPOSISJON

Avhandlingen består av fem separate kapitler som tjener ulike formål. Ikke desto mindre, tillater inndelingen fri flyt mellom enkelte kapitler. Grunnet ulike vinkler problemet betraktes fra, blir problemstillinger, hypoteser og konklusjoner omtalt ved mange anledninger som gir avhandlingen et dynamisk preg. Neste kapittel redegjør for begreper som er sentrale i avhandlingen og som utgjør oppgavens kjerne. Like etter det innledende kapitlet blir det teoretiske rammeverket presentert. Det er tre hovedområder som omtales i den sammenheng. Den første tar for seg preposisjonsbegrepet behandlet fra ulike vinkler der både strukturelt og kognitivt nivå blir framstilt. Deretter følger det hypoteser angående potensielle transferområder som blir nærmere utforsket i den analytiske delen. Den tredje delen av kapittel nr 2 setter fokus på andrespråklæringsteori og fenomener den kjennetegnes av. I den sammenheng blir transfer og transferens problematikk behandlet. Metoden for utforskning av transferutslag utgjør en flytende overgang til det analytiske kapitlet. Etter å ha presentert framgangsmåten analysen ble

---

1 Etter Jarvis: *konseptuell transfer*, omtales i 2.5.3.

2 Læringsløype betegner en rekke overgangsformer på veg mot målspråksstrukturen, en slags gradvis mestring av fenomen (etter Berggreen og Tenfjord 1999:372).

gjennomført i henhold til, presenterer jeg alle undersøkelser som er aktuelle for avhandlingen. Grunnet stort antall og variert karakter av enkelte undersøkelser, blir det en kort oppsummering etter hver del, for å gjøre kapittelet lettere å følge. Avslutningvis refereres det til to undersøkelser som ble foretatt ved oppstarten av prosjektet for å dokumentere at problemet er vedvarende på alle ferdighetsnivåer. Analysen blir etterfulgt av en diskusjon av hypoteser og forskningsresultater, og den gjennomføres på to ulike nivåer. Det ene konsentrerer seg om transferutslag og mønstre som karakteriserer dem, og det andre tolker resultater i forhold til hypoteser foreslått i det teoretiske kapittelet. I tillegg påpekes det utfordringer og svakheter ved analysen. Til slutt, like etter diskusjonen, presenterer jeg avsluttende konklusjoner og antyder eventuelle utviklingsretninger som kan bidra til problemets nærmere utforskning. Dette kapittelet følges av vedlegg med alt forskningsmateriale som ble analysert, og liste over de mest aktuelle referansene.

1.2 BEGREPER

Siden avhandlingen er plassert innen andrespråklæringsrammene, preges den av begreper som er typiske for andrespråklæringsteori og disse omtales nærmere i 2.4. Ikke desto mindre skal jeg redegjøre for de som brukes mest frekvent, for riktig forståelse av oppgavens innhold.

*Andrespråks*begrepet er mest sentralt for avhandlingen. Forskjellen mellom andrespråk og fremmedspråk ligger i type situasjon et nytt språk tilegnes i. Andrespråk omfatter læring i andrespråkmiljø, f.eks. det å lære seg norsk i Norge. Termen utdypes nærmere i 2.4.1. En som holder på med å lære et nytt språk (både fremmed- og andrespråk) kalles for *en innlærer*. Språket innlærere bruker helt fra startpunktet til høyere ferdighetsnivåer utvikler seg mot språket de ønsker å lære, som kalles for *et målspråk*, eller S2. Innlærerens språk preges av uregelmessigheter, ustabilitet og mange elementer overført fra morsmålet. Innen andrespråklæringsteori kalles denne utviklingsformen for *mellomspråk*. Elementer man overfører fra

morsmålet, dvs. *kildespråket* (S1) faller tross sin ulike karakter³ innenfor felles *transferkategorien*. *Transfer*⁴ er et felles begrep for trekk man henter fra morsmålet (og muligens andre språk man har kjennskap til) for å økonomisere sin *performanse*, dvs. ferdigheter i målspråket. Transferbegrepet omtales grundig i 2.5. Ifølge de nyeste trendene i andrespråklæring, må utforskning av transfer baseres på innlærerdata av ulike slag. Enkelte innlærerindivider som data hentes fra kalles for *informanter*. Analysen i denne avhandlingen er basert på 11 grupper informanter. AndreSpråksKorpus-materialet aktuelt for undersøkelsen baserer på åtte separate grupper på to ulike ferdighetsnivåer som videre kalles for *Språkprøven* og *Høyere nivå* (se 3.2). Hver gruppe besto av 100 informanter. Videre undersøkelser fikk arbeidsnavn *ekstraundersøkelse* 1, 2 og 3 siden de var ment som sådan i utgangspunktet, noe som redegjøres for i 3.3. Hver del av ekstraundersøkelsen, videre kalt *utfyllingskjema* var basert på en separat gruppe på 30 informanter. Begrepene som er nevnt utgjør varder på avhandlingens kart.

As we look around the world, we effortlessly perceive objects, spatial layouts, and events. Perhaps more remarkably, we readily and easily talk about these things [...] How is it accomplished? The answer is of central importance in understanding a fundamental fact about human cognition: We can talk about what we see.

(Landau og Lakusta 2006)

Landau og Lauksta påpeker at menneskets kognitive evner muliggjør språklig uttrykk for spatiale relasjoner. Sitatet overfor gjelder for morsmål, mens avhandlingen prøver å redegjøre for hvordan disse kognitive evnene og konsekvensene de innebærer, avspeiles i andrespråksperformansen.

---

³ Både lingvistiske og konseptuelle, omtales nærmere i 2.5.2.

⁴ Ved siden av *transfer* bruker jeg også begrepet *tverrspråklig innflytelse* og *overføring*.

2 TEORETISK TILNÆRMING

Spatial representations and language must interact, since we must be able to talk about what we see. Yet how the brain and mind carry out this interaction is not well understood.

(Landau og Lakusta 2006:310)

Dette kapittelet utdyper begreper som er sentrale for avhandlingen, og utgjør et teoretisk rammeverk for videre undersøkelser, analyser og diskusjon. Selv om det blir mange sidevekster fra hvert av dem, er det hovedsakelig tre områder jeg konsentrerer meg om.

For det første er det preposisjoner, altså et nøkkelbegrep for prosjektet. Begrepet behandler jeg fra to ulike synsvinkler. Den strukturelle, der jeg omtaler preposisjonenes formelle trekk og strukturelle egenskaper, kommer først. Siden det ikke finnes én definisjon som fullstendig dekker norske og polske preposisjoner, blir de først omtalt separat, og så sammenlignet i en kontrastiv sammenheng som etter mitt skjønn er aktuell for oppgaven. Den andre tilnærmingen er av kognitiv natur og gjelder av den grunn for begge språk. I henhold til en rekke kognitive teorier, presenterer jeg de viktigste forutsetningene for bruk av *i* og *på* som kalles for *logiske primitiver* og betegner de første spatiale relasjonene et menneske er i stand til å skille mellom.

Den andre delen bærer mindre preg av teori og består av ett sett hypoteser jeg stiller som grunnlag. Her behandler jeg en rekke faktorer som i min forstand påvirker en korrekt distribusjon av *i* og *på* hos polske norskinnlærere. Selv om delen ikke er helt teoretisk, men snarere hypotetisk, passer den som en oppfølging av den forrige seksjonen og derfor blir plassert like etter den.

I det tredje og siste underkapittelet står andrespråklæringsteori sentralt. Her behandler jeg teori, tar en kort tilbakeblikk på faghistorien, og presenterer begreper som er av stor betydning for den. Ett av dem, *transfer*, er spesielt viktig og aktuelt for

denne avhandlingen. Alle mine undersøkelser og analyser har som mål å utforske transfer i norsk innlærerspråk hos polske informanter. Av den grunn omtales transferfenomenet mye bredere enn andre begreper i andrespråksteorien.

2.1 PREPOSISJONER

Preposition: an enormously versatile part of grammar, as in „What made you pick this book I didn't want to be read to out of up for?“

Winston Churchill

Sitatet nedenfor er kun et av flere som kommenterer på vanskeligheter knyttet til forskning innenfor preposisjonsbruk. Disse forårsakes av en rekke finurlige og lite transparente distribusjonsmønstre som skiller denne ordklassen fra andre, mer lukkede ordklasser.

(...) prepositions have received less attention. The reasons are quite clear: prepositions are highly polysemic, possibly more so than adjectives, and linguistic realizations are extremely difficult to predict, not to mention the difficulty of identifying cross-linguistic regularities. Furthermore, a number of languages do not use prepositions or postpositions (or make a limited use of them) and prefer other linguistic forms such as morphological marks, e.g. case marks.

(Saint-Dizier 2006:1)

Saint-Dizier påpeker at det ikke er alle språk som bruker preposisjoner for å uttrykke ulike relasjoner som for eksempel rom, tid og tilhørighet. I den sammenheng kan jeg nevne to holdepunkter for mine undersøkelser. Det første er at preposisjoner er en ordklasse som er *felles* for norsk og polsk. Det andre, at *på* og *i* har sine direkte ekvivalenter i polsk. Disse to fakta dannet utgangspunktet til denne avhandlingen.

Det finnes en rekke måter å definere preposisjonsbegrepet på, avhengig av hvilke trekk man konsentrerer seg om. Når det gjelder norsk, følger jeg den klassiske definisjonen fra *Norsk Referansegrammatikk (NRF)*, mens for polsk viser jeg til mest prominente preposisjonsforskere.

I tråd med UiBs frekvensliste⁵ tilhører også *i*, *på* og *til* de mest frekvente norske spatiale preposisjoner. I begrepet *spatial preposisjon* legger jeg en preposisjon som angir en bestemt beliggenhet på det vertikal-horisontale planet. Begrepet har vært heftig omdiskutert og ulike innvendinger presenterer jeg på slutten av denne delen.

2.1.1 Preposisjoner og måten de omtales på

Faarlund, Lie og Vannebo (1997) påpeker at begrepet *preposisjon* som betyr *foranstilling* er litt malplassert siden det ikke er alle preposisjoner som står foran noe. Likevel passer begrepet som støpt for denne oppgaven, for det er kun slike tilfeller jeg fokuserer på i forskningsmaterialet, dvs. *preposisjon* + *stedsbetegnende substantiv*.

Som sagt, er det svært vanskelig å finne én definisjon som gjelder for både polsk og norsk. Det skyldes det faktum at preposisjoner til en viss grad har forskjellige funksjoner i de to språkene. I polsk som er et kasusspråk, danner preposisjon en frase sammen med en kasusendelse, mens i norsk har kasus blitt erstattet med preposisjon⁶ og derfor uttrykker den spatiale relasjoner selvstendig.

I følge Faarelund, Lie og Vannebo (1997:411) er preposisjoner en klasse av ubøyde ord som danner kjerne i fraser som kan fungere som adledd til verb, adjektiv, substantiv eller pronomen. Preposisjoner tilhører en lukket klasse og grunnstammen i klassen består av et relativt lite antall enkle ord. Klassen kan til en viss grad utvides ved dannelse av sammensetninger, likevel er den betydelig begrenset.

I polsk derimot finnes det ingen mulighet til å danne nye preposisjoner, og derfor vil jeg tro at antallet er betraktelig mindre. I begge språkene finnes det både primære, opprinnelige preposisjoner (f.eks. *i*, *på*, *til*, *over* i norsk og *w*, *na*, *do*, *nad* i polsk), og sekundære dvs. sammensatte preposisjoner (*oppunder*, *bortover*, *utpå* osv. i norsk

---

⁵ <http://khnt.hit.uib.no/tactweb/rel-kum.txt>.

⁶ Unntatt dativ- og genitivendelser i enkelte dialekter.

og *spod, znad, zza* i polsk). Det finnes rundt 72 preposisjoner i polsk mot godt over 100 i norsk⁷.

Tross veldig finurlige nyanser som danner spenningsfeltet mellom måter å definere en preposisjon på, er det stor uenighet om selve definisjonen av preposisjon i polsk. Det som er felles for dem er at preposisjonen har en veldig spesiell og lite transparent posisjon i syntagmatiske strenger. Det finnes en rekke teorier om hvordan preposisjonen inngår i relasjoner med andre tekstelementer (morfemer).

Uten forbehold kan preposisjonen oppfattes som *et ord* så lenge den grafiske definisjonen på ord tas i betraktning (Klemensiewicz, Klebanowska, Jurkowski, Gaertner, Jakobson). Likevel betyr det ikke at den er et selvstendig ord. Mange påstår at den kun kan betraktes som *et morfem* (Milewski, Mirowicz, Ivić, Kuryłowicz). Coventry og Garrod uttrykker seg slik:

A preposition used grammatically does not carry much meaning; it functions mainly as a syntactic marker. In contrast, under the banner of local uses come temporal and spatial uses of prepositions.

(Coventry og Garrod 2004:6)

Langacker, understreker derimot at semantikk og grammatikk henger tett sammen:

(...) reasearch in Cognitive Linguistics has demonstrated – conclusively, in my opinion – that grammar is not autonomous from semantics, that semantics is neither well delimited nor fully compositional, and that language draws on more general cognitive systems and mental capacities from which it cannot be neatly separated.

(Langacker 2009:46)

Denne påstanden kommer også til uttrykk hos Hjelmslev, som mener at for å beskrive et bestemt språk og dets elementer kan man velge en av to mulige tilnærminger, den ene er analytisk, mens den andre er mer syntetisk. Hjelmslev skriver følgende:

---

⁷Antallet varierer avhengig av hvordan man definerer begrepet; *Norsk Referansegrammatikk* angir ca. 100 preposisjoner.

Et forelagt genstand kan vi beskrive på to måder: 1. ved *analysere* genstanden; 2. ved at indordne den i en helhed, hvis dele har indbyrdes funktion, eller ved at *syntetisere* den. I det første tilfælde anskues genstanden selv som en funktionel helhed; i det andet tilfælde anskues genstanden som en del af en større funktionel helhed. [...] Enhvert sprog fremtræder umiddelbart for os som et system af tegn, dvs. som et system af udtryksenheder med et dertil knyttet indhold. Ordene er sådanne tegn;

(Hjelmslev 1963:12,33)

Skillet mellom det semantiske og strukturelle er vanskelig å avgjøre, og derfor synes jeg det er gunstig å kombinere de to tilnærmingene. I denne avhandlingen blir preposisjonene betraktet som deler av større funksjonelle strukturer, dvs. preposisjonsfraser, men samtidig fratras de ikke meningsinnholdet. Følgelig blir *preposisjon* en fellesnevner for både det semantiske og strukturelle.

På linje med Bloom (1989), Jackendoff (1983), Wunderlich (1986), Svorou (1993), Maienborn (2001), Fong (1997), Levinson (2003) og Kracht (2002) mener jeg at hver preposisjon har sitt eget innhold, oftest spasielt, som ikke kan fratras den og som kan utvides til andre, mer abstrakte nivåer som f.eks. tidsdomener og metaforer. Det opprinnelige innholdet retter tankegangen mot en eller annen retning, selv om i noen tilfeller er det langt til utgangspunktet. I tråd med Saint-Dizier (2006) som lager et skille mellom strukturelle trekk og betydning, behandler jeg preposisjonens semantiske innhold i den kognitive delen.

Prepositions can be viewed as a functional category in syntax: they are heads of prepositional phrases. The prePosition hierarchically dominates the noun phrase. Prepositions can also be viewed as a semantic relation between a structure that proceeds it (e.g. a verb) and another one that follows it (e.g. a NP). This relation can be presented as a conceptual relation. Prepositions can be viewed as a lexical category that imposes both a categorial (structure level) and a semantic selection (semantic restriction level).

(Saint-Dizier 2006:2)

2.1.2 Strukturelle trekk – en preposisjonsfrase

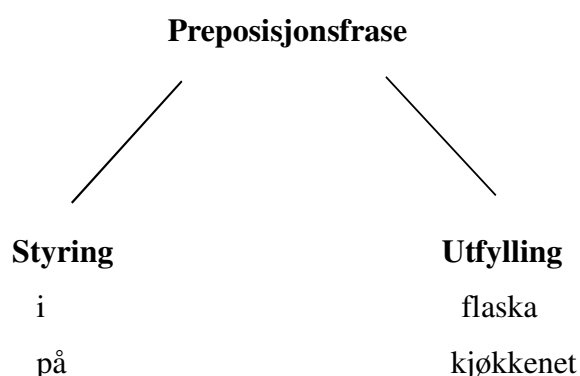
Nesten alle polske preposisjoner kan inngå i mangfoldige syntaktiske strukturer med både substantiver, adjektiver, pronomen, verb, tallord og forkortelser. Siden det er

spatiale relasjoner som er aktuelle for avhandlingen, behandler jeg bare substantiver som preposisjonens adledd. Det er nemlig *preposisjon + substantiv* som danner spatiale fraser, Coventry og Garrod gir følgende eksempel: *Locative expressions can be structured around a copulative verb or an existential quantifier, such as in The cow is in the field or There is a cow in the field.* (2004:10) Ifølge Faarlund, Lie og Vannebo (1997) uttrykkes lokaliseringen ved at gjenstanden blir relatert til et annet element, som står som utfylling til preposisjonen. De påpeker et interessant trekk preposisjoner deler med verb: *Syntaktisk og semantisk er det [...] interessante fellestrekk mellom verb og preposisjoner. Det er blant annet to likhetsstrekk mellom objekt til verb og «styring» til preposisjon.* (1997:412)

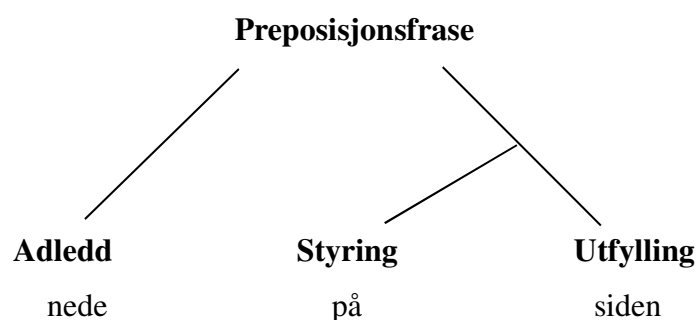
Valget av preposisjon angir hva slags relasjon det er mellom disse elementene. I spatiale fraser tjener substantiver denne funksjonen. Preposisjonen knyttet til et substantiv kalles for *en preposisjonsfrase* (polsk *wyrażenie przyimkowe*) og innenfor setningsstrukturen fungerer det som *et stedsadverbial*. Faarlund, Lie og Vannebo (1997) gir følgende eksempler på preposisjonsfraser med *i* og *på*, hvor preposisjonene er *styring* og nominale ledd *utfyllinger*:

Det er vann **i** flaska.   Boka ligger **på** bordet.
Hun er **på** kjøkkenet.   Hun er **i** kjelleren.

Figurene nederst illustrerer strukturen i preposisjonsfraser:

NRF (s.461) nevner også eksempler på mer komplekse preposisjonsfraser som består av flere preposisjoner:

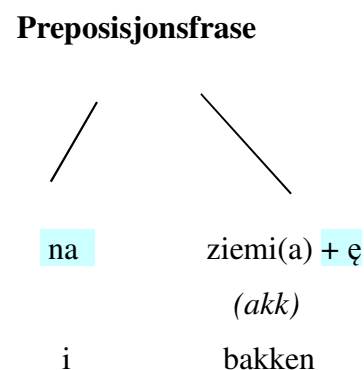
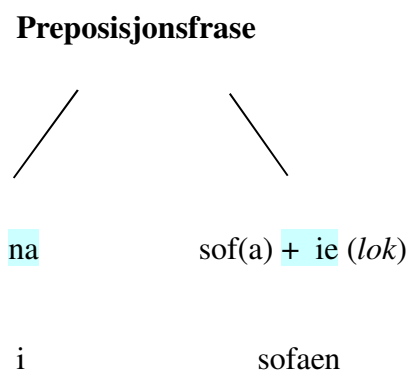
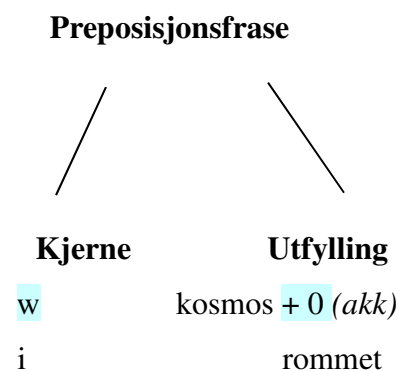
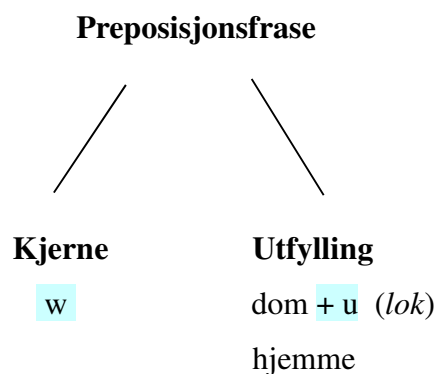
Strukturen på polske preposisjonsfraser er identisk. Den eneste forskjellen er at man bruker kasusendelser i tillegg til preposisjonen.

Av sju kasus i polsk (nominativ, genitiv, dativ, akkusativ, instrumentalis, lokativ og vokativ), er det kun to som er aktuelle for preposisjonsfraser som inneholder *i* og *på*, såkalte *konkrete kasus*. Konkrete kasus (polsk *przypadki konkretne*) fungerer oftest som steds-, tids- og måtesadverbialer. Blant disse kan nevnes lokativ, allativ og ablativ; ved siden av konkrete kasus snakker man også om *grammatiske kasus*⁸. Maciejewski (1996:29) påpeker at måten kasus og preposisjon kombineres på er avgjørende for kasusplassering i systemet. Kasus som ikke krever preposisjon, nominativ, plasseres høyest, mens de som ikke fungerer uten preposisjon, f.eks. lokativ, plasseres nederst i hierarkiet. Når det gjelder *w/we*⁹ (*i*) og *na* (*på*) får substantiv enten akkusativ- eller lokativ-endelse, men den andre er mye mer frekvent, jf.

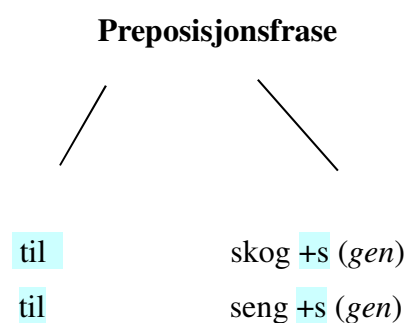
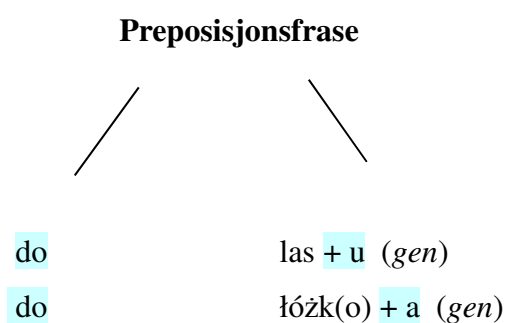
---

⁸ Grammatiske kasus har syntaktiske funksjoner og markerer setningsledd som f.eks. subjekt (nominativ) og objekt (akkusativ).

⁹ Avhengig av eufoniske grunner.

Do (til), som markerer dynamisk sammenheng i spatiale fraser, skiller seg ut fordi den alltid tar genitivendelse. Slike fraser kan man også finne i norsk. I fleste tilfeller opptrer genitivendelsen i forsteinete uttrykk, f. eks.:

Hovedforskjellen mellom polske og norske preposisjonsfraser er kasusendelsene. Ikke desto mindre, siden kasusendelsen kommer automatisk ved enkelte preposisjoner, vil jeg tro at denne forskjellen verken er av positiv eller negativ betydning for tilegnelsen av norsk.

2.1.3 Preposisjoner og spatiale preposisjoner

Tidligere (i 2.1.1) nevnte jeg at det finnes en rekke teorier om hvordan man bør beskrive og analysere preposisjoner. Jeg har valgt ut fem ulike vinkler som jeg synes bør nevnes i sammenheng med denne avhandlingen. Allikevel, siden studien gjennomføres innenfor kognitiv teori og fordi det er konseptuell transfer som står sentralt i undersøkelsen, fokuserer jeg først og fremst på kognitive tilnærminger.

I den eldre språkvitenskaplige tradisjonen er den *deskriptive* tilnærmingen best etablert (f.eks. Klebanowska 1971). Man lager lister over preposisjoner og supplerer dem med alle mulige betydninger som gjelder for hver av dem. Den typen tilnærming er mest utbredt i ordbøker, og ved siden av de essensielle forekomstene, er det veldig lite informasjon den yter. Et annet perspektiv man bruker for å angi preposisjoners betydning er *strukturell analyse* (f.eks. Hjelmslev 1935, Jakobson 1936, Leech 1969). Den består i at man setter ulike preposisjonsinnhold i binære opposisjoner for dermed å markere negative og positive trekk ved hvert enkelt tilfelle (f.eks. *på*: kontakt +, *beholder* -, *bevegelse* -). Denne tilnærmingen henger sammen med kognitive teorier i den forstand at den vurderer objektivt eksisterende trekk man erfarer takket være sine konseptuelle evner. *Innholdsanalyse* (f.eks. Weinsberg 1973) er også knyttet til det kognitive. I den sammenheng fokuserer man bare på spatiale funksjoner og prøver å ekstrahere semantiske trekk som kan regnes som språkuniversalier. Weinsbergs studier er de mest omfattende kontrastive studier innenfor påsteds- og tilstedsrelasjoner. *Den funksjonelle tilnærmingen* er hovedsakelig brukt i lærebøker for utlendinger. Man framstiller preposisjonsrepertoar i språket og måten den brukes på i ulike kontekster (f.eks. Herskovits 1985, 1986). Og sist har vi den *kognitive tilnærmingen*, som bruker konseptuelle skjemaer. Som utgangspunkt tar den preposisjonens (proto)typiske, spatiale betydning, som deretter utvides til mer abstrakte sammenhenger.

Selv om alle disse tilnærmingene til en viss grad står i opposisjon til hverandre, baserer jeg min forståelse av *preposisjoner* delvis på dem alle. Etter min mening kan alle fem bidra med det lille ekstra som gjør at man får bedre innsikt i begrepet. Det er umulig å omtale fenomenet uten å vite hva som faller innenfor denne kategorien (*den*

deskriptive tilnærmingen), og selv om man vet hvilke ord som tilhører kategorien, må man også kjenne til preposisjonens innhold og måten det henger sammen med andre elementer (*den strukturelle analyse* og *innholdsanalyse*). Dersom man allerede kjenner til hvordan preposisjonene brukes i en større sammenheng (*det funksjonelle*), vil man gjerne utvide bruksområdene noe som ikke er mulig uten en grundig innholdforståelse som er basert på *det kognitive*. Videre i (2.3) foreslår jeg at det først og fremst er kognitive årsaker som ligger til grunn for feil distribusjon av norske *i* og *på* hos polske innlærere. Derfor konsentrerer jeg meg for det meste om kognitive forutsetninger, som jeg redegjør for i et separat kapittel (2.2).

Det er ikke bare de ulike tilnærmingene som kan diskuteres. Også begrepet *spatiale preposisjoner* har blitt utfordret.

Noen forskere (Cadiot & Visetti, Gilbert) påstår at preposisjoner som kalles for *spatiale* (f.eks. *i, på, til, over, under* osv.) fungerer i en rekke andre sammenhenger (f.eks. tidsreferanser) og bør derfor fratras den primære betegnelsen. Med andre ord bør de anses som vanlige preposisjoner, ikke som noen spesielt atskilt gruppe. Vandeloise (2006) hevder i sin artikkel med en utfordrende tittel *Are there spatial prepositions?*, at termen lar seg forsvare dersom vi antar at rommet ikke bare er en abstrakt enhet i geometriske og typologiske rammer, men også et uunnværlig element av vår erfaring.

Når det gjelder min egen oppfatning, har jeg brukt begrepet *spatiale preposisjoner* fra starten av. Det er kun én type relasjoner jeg setter i fokus og jeg mener derfor at bruk av dette begrepet er forsvarlig i denne sammenhengen. For å variere litt bruker jeg også betegnelsen *preposisjoner som uttrykker spatiale relasjoner* el. *preposisjoner i spatiale kontekster*, noe som er i tråd med Herskovits' definisjon:

People often use locative expressions to refer to objects in a visual environment. The term locative expression describes an expression involving a locative prepositional phrase together with whatever the phrase modifies (noun, clause, etc.).

(Herskovits 1986:7)

Iblant er det vanskelig å skille mellom det som fortsatt kan anses som *spatial* bruk, og det som ikke lenger kan det. Noen eksempler kan derfor virke litt flytende.

Eksemplene som *feil i teksten* eller *Jeg skal jobbe litt på toget* illustrerer denne uklarheten. I det første tilfellet er *teksten* behandlet som en beholder, men den er ikke helt prototypisk, og derfor betraktes den som en utvidet betydning. I det andre eksemplet er utvidelsen enda lengre, fordi man mener heller tidsrommet når *jobben* skal utføres og ikke selve stedet. Siden dette skillet noen ganger er veldig vanskelig å trekke, kan det i enkelte tilfeller virke diskutabelt. Av den grunn tar jeg forbehold at alle fraser som brukes i avhandlingen er dømt etter min egen dømmekraft og intuisjon. Det hender også at tilsynelatende spatiale fraser fungerer som tidsreferanser (f.eks. *På toget spilte barna kort.* - underforstått: da de var på toget; *I England hadde vi det utrolig travelt.* - underforstått: under oppholdet i England), men slike fraser har jeg prøvd å unngå i forskningsmaterialet.

Ved å framstille hovedsakelig kognitive tilnærminger til preposisjonsbegrepet og problematiske sider ved selve betegnelsen *spatiale preposisjoner*, støtter jeg den utbredte påstanden angående preposisjons kognitive innhold og dets betydning for videre distribusjonsmønstre i språket. Dermed er jeg allerede over på de kognitive områdene, som tilsynelatende er et felles utgangspunkt for både innfødte norsk- og polsktalende. Neste del handler følgelig om kognitive forutsetninger for bruk av *i* og *på*.

2.2 PREPOSISJONER OG KOGNITIVE TEORIER

Spatial cognition is a fundamental design requirement for every mobile species with a fixed territory or home base. And there is little doubt that it plays a central role in human thinking and reasoning.

(Levinson og Wilkins 2006:1)

Det semantiske innholdet i preposisjoner henger tett sammen med menneskets kognitive evner og dets hverdagslige opplevelser. I denne delen skal jeg behandle forutsetningene som motiverer bruk av *på* og *i*. Disse kan ikke omtales uten referanse til kognitive teorier. Coventry og Garrod uttrykker seg slik:

Being able to find objects in the world is one of the most basic survival skills required by any living organism. Similarly, being able to describe where objects are, and being able to find objects based on simple locative descriptions pervade our lives and occur in a wide range of contexts, from locating objects, to reasoning about the world, to understanding the concept of place.

(Coventry og Garrod 2004:3)

Det å forstå spatiale relasjoner viser seg å være avgjørende for vår hverdags erfaring, i den forstand at de utgjør en uunnværlig del av den. Dette bekreftes av andre kognitivist: *The proper understanding of the way space is encoded in language is of extreme importance. Moreover, language is filled with expressions that originate one way or another in spatial talk.* (Kracht 2006: 101)

Selv om alle mennesker deler samme kognitive evner, varierer uttrykket for spatiale relasjoner fra språk til språk. Man kan trekke noen felles linjer som muliggjør kommunikasjon, men de er ikke helt sammenlignbare. Saint-Dizier sier følgende:

In languages that use prepositions, regularities over languages are relatively minor, even for closely-related languages in the same family, and even in concrete and well-mastered domains such as time or space.

(Saint-Dizier 2006:20)

Grunnet manglende oversiktighet i omtalen av preposisjoner blir den lokativiske tilnærmingen, som forutsetter et elementært spatialt innhold, ofte utfordret. Maciejewski (1996:13) bemerker at dersom man vil støtte teorien om at opprinnelig rom avspeiles i språket, er det viktig å understreke at det opprinnelige rommet er et kompleks fenomen og kan kun betraktes som en normativ kraft som styrer språklige uttrykk. Før jeg presenterer *i* og *på*'s semantiske innhold som tilsynelatende er samme for både polsk og norsk, skal jeg behandle noen begreper som står sentralt i en kognitiv tilnærming og danner grunnlag for riktig forståelse av preposisjonene som jeg fokuserer på. Siden alle spatiale relasjoner omtales i henhold til overordnede referanserammer (engelsk: *frames of reference*), omtales disse i første rekke. Deretter presenterer jeg forutsetninger for bruk av *i* og *på*, og går over til betydningutvidelser, dvs. metaforisk bruk.

2.2.1 Referanserammer

Referanserammer er et godt etablert begrep innen relativismen og betegner perspektiver spatiale relasjoner er plassert i. Med andre ord for å bestemme en gjenstands posisjon, må man gjøre det i forhold til en referanse. Selv om definisjoner på enkelte rammer varierer litt blant forskere (Whorf, Wittgenstein, Levinson), finnes det stor enighet angående inndelingen i tre hovedrammer, avhengig av en større kontekst som relasjonene ses i.

Basically, any frame of reference involves the selection of reference objects (the referent and the relatum) and determines the way in which the spatial relation between them is represented.

(Dokic og Pacherie 2006 :262)

Kognitivister skiller mellom *absolutt*, *relativ* og *indre* (engelsk *intrinsic*) referanseramme som jeg kort skal beskrive. Selv om disse rammene kan brukes for alle verdens språk, favoriserer enkelte språk én eller kombinasjon av to av dem. Whorf mente at spatiale relasjoner man opplever på en eller annen måte blir bearbeidet og systematisert i vår lingvistiske viten.

The categories and types that we isolate from the world of phenomena we do not find because they stare every observer in the face; on the contrary, the world is presented as a kaleidoscopic flux of impressions which has to be organized by our minds – and this means largely by the linguistic systems in our minds.

(Whorf 1956:213)

Det finnes noen finurlige nyanser på enkelte referanserammer¹⁰, men siden de ikke påvirker forståelsen av preposisjonene jeg ser på, skal jeg bare nevne de viktigste for hver av dem.

Som sagt finnes det tre hovedreferanserammer. Den første, *den absolutte*, lokaliserer

---

¹⁰ A frame of reference consists of six half-line axes with their origin at the landmark; these axes are usually labelled front, back, right, left, up and down. Significantly, a frame of reference's base axes are not fixed in space, but may be rotated depending on the perspective used. Consequently, a number of frames are possible. (Kelleher 2006:214).

objektet i forhold til kardinale retninger som nord-sør og øst-vest. Lokaliseringen beskrives uavhengig av talerens og objektets plassering. Denne rammen er like utbredt i de fleste språk og regnes som mest nøytral, f.eks.

Katten sitter **nord for** huset.

Wittgenstein (1975) påstår at denne rammen er uunnværlig:

Couldn't we imagine a visual space in which we could only perceive spatial relations, but not absolute positions? [...] I don't believe we could. [...] In visual space there is absolute position and hence also absolute motion. Think of the image of two stars in a pitch-black night, in which I can see nothing but these stars and they orbit around one another.

(Wittgenstein 1975:§206)

Selv om den absolutte referanserammen virker mest universell og mest utbredt, påstår Dokic og Pacherie (2006:259) at våre persepsjonsevner heller involverer den *relative* eller *indre* rammen. *Den relative rammen* gjenspeiler en lokalisering som beskrives i forhold både til taleren og et annet objekt, f.eks.

Katten sitter **til venstre for** huset.

Her er det allerede tre referansepunkter: katten, huset og taleren selv. Slobin (2003:14) mener denne rammen er mest utbredt i europeiske språk, der det er naturlig å lokalisere gjenstander i forhold til en bestemt beliggenhet og orientering av tilskueren. Den siste, *indre*, rammen viser derimot til en binær spatial relasjon som definerer beliggenheten av et objekt i forholdt til et annet, f.eks.

Katten sitter **foran** huset.

Setningen tilsier at katten sitter der hvor inngangsdøra til huset er, og at huset har

med døra vendt mot gata.

Levinson har gjennomført en rekke undersøkelser for å forstå relasjonen mellom referanserammer i lingvistiske og ikke-lingvistiske sammenhenger. Undersøkelsene var skreddersydd for å teste måten lingvistiske rammer påvirket markering av spatiale relasjoner i ikke-lingvistiske oppgaver. På det grunnlaget formulerte Levinson en ny-Whorfisk hypotese som hevder at en referanseramme som er dominant i et enkelt språk infiltrerer spatiale uttrykksmåter i ikke-lingvistiske modaliteter, bl.a. persepsjon av enkelte relasjoner. Han hevder også at hver spatial relasjon må involvere en referanseramme: *Any and every spatial representation, perceptual or conceptual, must involve a frame of reference.* (Levinson 2003a:56)

Levelt (1996:87) påpeker at hver referanseramme involverer ulike kognitive evner og ressurser. Følgelig krever bruk av den indre rammen evnen til å identifisere, analysere den relevante relatum, dvs. orientasjon og funksjonelle og dynamiske egenskaper. Dersom man bruker den absolutte rammen, må man derimot kunne skille mellom sin høyre og venstre side. Uavhengig av referanserammene, bruker mennesker å konseptualisere spatiale relasjoner på en typisk, til en viss grad prototypisk, måte. Det vil si at gravitasjonskrefter retter våre tanker mot et bestemt konseptualiseringsskjema. Dersom vi hører at noe faller, forestiller vi oss et bilde av et objekt som beveger seg mot bakken og ikke mot himmelen. Coventry og Garrod skriver følgende:

Although languages differ in the way in which geometric and extra-geometric routines might be packaged, fundamental constraints like gravity and the geometric and dynamic-kinematic routines associated with concepts like support and containment are in evidence across all languages. However, the balance between geometric and extra-geometric factors has yet to be tested in a wide range of languages. It remains an exciting avenue for future exploration.

(Coventry og Garrod 2004:164)

Tyler og Evans går et steg videre og understreker at man tolker verden i forhold til sine egne erfaringer og kroppstruktur, følgelig utvider man grunnleggende begreper til mer abstrakte domener som f.eks. *fjellfot*, som betegner fjellets nedre del:

Embodi experience constitutes the notion that human experience of the world is mediated by the kinds of bodies we have, and hence is in large measure determined by the nature of the bodies which mediate how we experience the world. Moreover, many cognitive scientists are increasingly suggesting that it is embodied experience that gives rise to conceptual structure.

(Tyler og Evans 2003:23)

Dersom man omtaler beliggenhet av objekter i forhold til hverandre, skiller man gjerne mellom landmark og trajektor (etter Levinson).¹¹ Landmark betegner et større og helst ubevegelig objekt, mens trajektor viser til et mindre objekt, som ofte er i bevegelse. Det er helt naturlig å referere til større objekter (LM) når man omtaler mindre (TJ) og ikke omvendt. I eksemplet *Det sitter en fugl på hekken* er fuglen trajektor, mens hekken er landmark. Denne relasjonen forklares av Herskovits:

The Figure object is a moving or *conceptually movable* point whose path or site is conceived as a variable the particular value of which is the salient issue. The Ground object is a reference-point, having a stationary setting within a reference-frame, with respect to which the Figure's path or sites receives characterization.

(Herskovits 1986:35)

Hun gir et følgende eksempel:

The cat is **on** the mat. *The mat is **under** the cat.

Det best kjente eksemplet på 'det vanlige' (*defining normality*) kommer også fra Herskovits, som omtaler det slik:

[...] given *The teapot is on the table*, the table stands with its top horizontal and its legs below, and the teapot sits on it. The table is not made out of gingerbread, hanging upside down from the ceiling, with the teapot glued to it. And a person sitting *in an armchair* is not encased in its backrest.

(Herskovits 1986:20)

---

¹¹ Det finnes en rekke ulike betegnelser for samme objekter, landmark og trajector hos Levinson (1996) og Langacker (1987), the Figure object og the Ground object i Gestaltpsychologi og hos Talmy (1978a).

Siden dette eksemplet viser til konkrete bruk av *i* og *på*, skal jeg nå presentere forutsetninger som motiverer deres bruk.

2.2.2 Betydningsinnhold i *på* og *i* – kognitive forutsetninger

When does one say a dew is in or on the water? After realizing that the physical situation in the real world alone does not provide the answer to this question, I was relieved to come across the cognitive approach to semantics in the book Semantics and Cognition.

(Jackendoff 1983)

With the semantics of prepositions, we find in a particularly striking form the problem of the relation to space and to the physical world. Most often there is a trend towards relying on a very general psychological prototype, according to which language, and its most fundamental level, encodes tangible and/or physical structures. Therefore, in order to describe prepositions, as well as other categories of words, linguistics should favor spatial and/or concrete uses, and even taken them as a primary basis for all the other ones. This idea leads in cognitive semantics, and also in theories of grammaticalization, to a hierarchy of meanings, which starts from spatial or physical values, taken as literal meanings, up to temporal or abstract meanings, which are supposed to be derived from.

(Visetti og Cadiot 2002 :11)

Distinksjonen mellom *i* og *på* virker veldig lett siden de betegner spatiale relasjoner som er veldig ulike. Mange forskere (f.eks. Piaget og Inhelder, 1956, Johnston og Slobin 1979, Vandeloise 2006) påstår at disse to preposisjonene betegner de første to spatiale relasjoner et menneske legger merke til. Bower (1982) påpeker at små barn blir veldig fascinert over beholdere, som er en hovedforutsetning for bruk av *i*. Også Clark (1973) fant ut at barn leker med objekter på en måte som tilsier at de forstår begrepet ”inneslutning” og ”støtte” før de lærer ord *i* og *på*, noe som også vitner om at de har kjennskap til gravitet (Kim og Spelke, 1992). *I (in)* og *på (on)* omtales i litteraturen som to basiske preposisjoner, men nesten alle forskere understreker at det er utrolig vanskelig å finne faste holdepunkter som kunne forklare semantikken bak dem, Zwarts skriver følgende:

Even though *in* and *on* are very short and frequent prepositions in English, characterizing their semantics has turned out to be far from simple. One of the reasons for this is that, even though *in* and *on* are often characterized as topological prepositions, their semantics is actually not purely geometric, i.e. based on spatial inclusion or contact. There are many functional and force-dynamic factors in their use and interpretation that have to do with how the ground object fulfills its role with respect to the Figure as a container or a means of support. [...] There is also polysemy and vagueness in the way *in* and *on* and similar items in other languages apply to a variety of different situations.

(Zwarts 2008:99)

Tross mye uenighet, er de fleste enige om at selv om at mer abstrakt bruk virker vanskeligere, og at det går an å finne noen prototypiske betydninger av *på* og *i* (Herskovits, Saint-Dizier, Lakoff, Lindströmberg o.fl.). Lindströmberg uttrykker seg slik:

Over the years, I have found myself disagreeing with almost everything I have seen written in TESOL materials about the semantics of prepositions. Basically, I do not believe that prepositions are generally used in a quirky, idiomatic fashion. Yes, prepositions are sometimes used idiomatically in expressions that have to be learned one by one. But only a small minority of prepositional uses are thoroughly idiomatic.

(Lindströmberg 1998:1)

Også Saint-Dizier påpeker at det finnes et bestemt semantisk innhold som ligger i bunnen til mer abstrakte utvidelser, selv om det ikke er det samme for alle verdens språk:

It is well known that prepositions are highly polysemic and enter into a large number of metonymies and metaphors. It is though possible to identify a reasonable number of „kernel” senses for each preposition. Obvious in case of spatial prepositions, although conceptions differ from one language to another.

(Saint-Dizier 2006:8)

Som sagt, kommer de fleste med to hovedforutsetninger for bruk av *i* og *på*. *I* brukes der man har med en inneslutning å gjøre, der man kan snakke om en tredimensjonal beholder som trajektoren befinner seg i, mens *på* er mindre krevende og trenger kun en overflate som gir den støtte. Herskovits' studie og fordeling i ulike betydningsnivåer er den mest kjente og omfattende, og denne er sentral i min studie.

Herskovits (1985, 1986, 1988) foreslår tre ulike betydningsnivåer av spatiale preposisjoner. *Ideell betydning* er sentral for denne fordelingen. Den ideelle betydningen forstår hun som et referansepunkt for andre betydninger, som har sitt opphav i det kognitive:

I suggest two levels of abstraction: ideal meaning and use type. The ideal meaning abstraction is not sufficient to build truth-conditions, but is a necessary anchor that organizes the overall set of uses of the preposition.

(Herskovits 1986:18)

Først nevner hun en *leksikalisert geometrisk betydning*, som deretter blir supplert med *bruksområder* (use types). Bruksområder betegner vanlige sammenhenger der man bruker spatiale uttrykk. Slik bruk tolkes avhengig av konteksten. Det tredje nivået hun foreslår, består i at den konkrete betydningen blir kombinert med pragmatiske regler, som hun selv kaller for *pragmatic 'near' principles*, som rekkes og passer til mange 'real-world uses'.

Ideell betydning av *på* (on) og *i* (in) ifølge Herskovits ser slik ut:

In: inclusion of a geometric construct in a one-, two-, or three-dimensional geometric construction

On: for a geometrical construct X to be contiguous with a line or surface Y; if Y is the surface of an object Oy, and X is the space occupied by another object Ox, for Oy to support Ox

Og her kommer noen 'use typer' og pragmatisk bruk av *i* og *på*:

- **In** (use types): spatial entity in a container's gap/object 'embedded'
- in
- physical object 'in the air'
- physical object in outline of

- another, or of a group of objects
- spatial entity in part of space or environment
- accident/object part of physical or geometric object
- person in clothing o.fl.

In/on (pragmatisk):

- crack in a vase
- wrinkles on his forehead

Herskovits (1986:127) påpeker at *on*, *in* (og *at*) utgjør et grunnleggende sett av engelske preposisjoner, som har en rekke andre betydninger utover de kognitivt elementære, for det meste topografiske relasjoner, der inneslutning og støtte har avgjørende betydning. Zwarts er enig i det, men han legger til at selv om inneslutning og støtte er helt fullstendig uavhengige av hverandre, inneholder inneslutningbegrepet også støtte:

CONTAINMENT and SUPPORT. These two notions are not completely independent of each other, but situations of containment will typically also be situations of support. SO there is a kind of default inference from CONTAINMENT to SUPPORT, based on our knowledge of typical containers, gravitation, the mechanisms of support, and on what is statistically the most common way of using in.

(Zwartz 2008:98)

Zelinsky-Wibbelt (1993:364) påstår at *in* har kun én ideell betydning, inneslutning, men krever at beholderen er *a completely bounded three-dimensional entity*. *On* derimot gir uttrykk for støtte og kontiguitet: *On gives the idea of support which implies contiguity of the parts of the scene related so that the larger part of the scene provides its surface on which the other part is located and thus supported*. Hun gir *a vase on the table* som et eksempel på en ideell betydning. Ikke desto mindre bemerker hun at i noen tilfeller kan *on* gi uttrykk for kun kontiguitet. Coventry og Garrods undersøkelser fra 2008 bekrefter at beholdere der bruk av *i* er mest utbredt, og støttende overflater (supporting surfaces) der *på* blir oftest brukt, kontrollerer lokalisering av andre objekter pga. gravitetskrefter.

Tilsynelatende er skillet mellom beholder og overflate åpenbart. Lakoff og Johnson (2003:31) påpeker at vi alle er fysiske vesener som er avgrenset og adskilt fra resten av verden med hudoverflaten. De mener at vi erfarer resten av verden som noe

Denne regelen gjelder verken for norsk eller polsk, hvor en bruker henholdsvis *i* og *på* + *transportmiddel* og *i* + *klassiske transportmidler*.

Mange forskere mener at også de mest grunnleggende preposisjonene distribueres på en veldig forskjellig måte på tvers av ulike språk. Vandeloise påstår derimot at selv om det finnes ulikheter mellom enkelte språk, har de felles motivasjon for bruk av de mest grunnleggende tilfellene:

Of course, logical diachrony (on-in) does not need to be identical for all the languages in the world. However, the set of prelinguistic concepts anchoring language to the conceptualization of the world might be more universal. After all, control and control in many directions and controls in many directions with contact are only embedded concepts moving from the more general to the more specific.

(Vandeloise 2003:153)

Denne påstanden står i strid med Cienki, som påstår at definisjonen på en beholder kan variere: *Many factors can play a role in determining what an 'interior' is, and these factors are not always the same for each language.* (Cienki 1989:68)

Nå skal jeg gå over til måten bruk av *i* og *på* motiveres i norsk og polsk.

2.2.3 *I* og *på* i norsk og polsk

I begge tilfeller, dvs. i både polsk og norsk, forutsetter *i/w* en slags inneslutning i en tredimensjonell beholder. Vandeloise (2006) definerer det som støtte fra mange retninger der naturkreftene er involvert. Bortsett fra dette definerer han *i/w* som preposisjoner som krever kontakt med kontaineren. Beholderen kan forekomme i ulike varianter uavhengig av formen, dimensjonene eller beliggenheten (*i sjøen, i flasken, i flyet, i luften*). Jeg er ikke helt enig i at *i/w* krever kontakt med beholderen. I polsk og norsk finnes det en rekke eksempler der gjenstanden ikke kommer i kontakt med den (*flue i glasset, pollen i rommet*)¹². Derimot er dette tilfelle når det gjelder

---

12 Så lenge man følger den klassiske definisjonen av beholder.

på/na. Her lokaliseres gjenstanden på et horisontalt eller vertikalt plan. På samme måten som *i/w* trenger *på/na* en støtte, men i dette tilfellet er det en slags understøtte, den kommer fra ”bunnen”. Følgelig kontrolleres gjenstanden fra kun én retning:

Det er lite vann **i** flasken. (inneslutning)

Boka ligger **på** bordet. (understøtte)

Vanligvis kjøper vi fiskeboller **i** pakke.

Bildet henger **på** veggen. (”sidestøtte”)

Ifølge Faarlund, Lie og Vannebo (1997) er preposisjoner primært leksikalske ord med et vidt betydningsinnhold. De påpeker at det å lokalisere gjenstander og begivenheter er preposisjonens viktige funksjon. På linje med kognitivistene sier de at man uttrykker lokaliseringen ved å relatere gjenstanden eller begivenheten til et annet element. Betydningsforskjellene er mest påfallende når man bruker preposisjoner for å lokalisere objekter eller begivenheter i rom eller tid og mindre tydelige i abstrakte sammenhenger *selv om det ofte vil ligge en mer konkret betydning til grunn* (1997:417). Dette kan illustreres med følgende eksempler:

Heftet ligger **under** boka.

De er vel de fremste **på** sitt felt.

De drar **i** oktober.

Artikkelen skal være **på** maksimum 25 sider.

Hilde har ikke vært i Svolvær **på** to år.

Jeg har jobbet med preposisjoner **i** snart 3 år.

I og *på* regnes som de vanligste norske preposisjonene som uttrykker *kontakt*. *På* brukes for å markere kontakt med et horisontalt og vertikalt plan, mens *i* gir uttrykk for noe som er innesluttet av et tredimensjonelt element (Faarlund, Lie og Vannebo 1997:419). Forfatterne påpeker at det også finnes en rekke tilfeller der bruk av disse preposisjonene er i fri variasjon uten at man kan forklare noen transparente bruksbetingelser som i:

Det er vann **i/på** flasken

Hun er **i** entreen

på toalettet

Det er fint **i/på** fjellet

i kjelleren

i/på stua

på kjøkkenet

i/på soverommet

Faarlund, Lie og Vannebo kommenterer at bruken av *på* i slike sammenhenger kan oppfattes som en mer generell og umarkert form for lokalisering, til en viss grad uavhengig av de konkrete egenskapene hos referenten. I derimot har ikke en slik generelt lokaliserende funksjon.

Ifølge Norsk referansegrammatikk, er det ikke bare formen for kontakt, men også andre forhold som bestemmer over bruk av *i* og *på*. Dersom utfyllingen betegner en lukket beholder for væsker, bruken man gjerne *på*, f.eks.

Ho fylte vatn **på** flaska. (Faarlund, Lie og Vannebo 1997:419)

Det er også vanligst å bruke *på* når utfyllingen viser til en institusjon, som i :

på skolen

på universitetet

på kino

Bruk av *på* og *i* kan også gi noen betydningsnyanser:

Han vokste opp **i** et alkoholikerhjem. (der foreldrene drakk)

og Han vokste opp **på** et alkoholikerhjem. (på en institusjon)

Når det gjelder tilstedsrelasjoner, er det hovedsakelig *til* som gir uttrykk for dem. Faarlund, Lie og Vannebo (1997) påpeker at det kun er få preposisjoner som primært uttrykker tilstedsinnhold. Utfyllingen utgjør målet for en reell eller tenkt forflytning. Faarlund, Lie og Vannebo understreker at tilstedsfraser implisitt innebærer også at en distanse tilbakelegges. Bortsett fra *til*, finnes det en god del andre preposisjoner som *ellers uttrykker påsted* (Faarlund, Lie og Vannebo 1997:425). Her skiller man mellom påsteds- og tilstedsfunksjon på den måten at når målet er nådd, inntreer en situasjon som kan beskrives med samme preposisjon. *Norsk Referansegrammatikk* gir følgende eksempler:

Hun gikk **på** butikken nettopp (Hun er **på** butikken)

Jeg måtte gå **i** banken i dag (Jeg var **i** banken i dag)

Engh (2001) påpeker at i noen tilfeller er valget mellom *på* og *i* knyttet til en tradisjon eller fag, f.eks.

på kino   og   *i* teateret

Ifølge Engh (2001:283) sier sykehuspersonale *innleggelse i sykehus*, mens de fleste pasienter *ligger på sykehus*.

En slik sjargongpreget dikotomi er ikke typisk i polsk. Her er det nesten alltid bare én av preposisjonene som kan brukes. I de fleste påstedsrelasjoner bruker man *w*, som tilsvarer norsk *i*. Selv om det er noen tilfeller der man bruker *na* (*på*) istedenfor *w*, er disse godt motivert og relativt transparente, og det samme gjelder for russisk. Astafjeva (1974:28) gir et historisk grunnlag for bruk av *na* sammen med russisk *почта* (postkontor). Motivasjonen og følgelig frasen er den samme i polsk. Astafjeva forklarer at ordet *почта*, kommer fra italiensk *posta*, som betydde en stasjon der man byttet hester. Siden ordet heller viste til dette området enn noen bestemt bygning, brukte man preposisjon *na* (*på*). Så havnet frasen i språket selv om postkontorer har nå fått en annen form. Sysak-Borońska (1980) påpeker at fraser med *na* (*på*) ofte viser til noen spredte områder, i motsetning til en bygning som anses som en beholder. De gir en god forklaring for bruk av *na* + *postkontor*. Hun la merke til at før i tida hadde polske postkontorer mange avdelinger med telefoner, brev, pakker og penger, så den spredte karakteren ble opprettholdt. Det samme gjelder for jernbanestasjoner som også brukes med *na* (*på*). Ifølge Sysak-Borońska blir bruken av *på* motivert av ulike rom jernbanestasjoner består av. Her nevner de billettsskranke, venteværelse, kaféer, barer og underganger. Siden jernbanestasjoner oppfattes som et system av mange tjenester, bruker man *na* (*på*), som tilsvarer dette konseptet.

Ved siden av forholdsvis klare regler for distribusjon av *i* og *på*, finnes det mange sekundære betydninger, som til en viss grad blir organisert på basis av de logiske utgangspunktene, så kalte skjemaer (engelsk *schemes*). Etter Talmy (1983) kan man

her stille spørsmålet: Er det rom som strukturerer språk, noe som er på linje med Clark (1973) og Landau & Jackendoff (1993), eller, i tråd med Bowerman (1996a, 1996), Bowerman & Choi (2001) og Levinson (1996b), er det språk som strukturerer rom.

2.2.4 I og på – skjemaer og metaforer

(...) if linguistic information most directly concerns the projected world, and if people can differ in their interpretations of environmental input, how can any two people talk about the same things?

(Jackendoff: 1983: 31)

Kognitivistene (Jackendoff, Talmy, Langacker, Vandeloise) mener at logiske primitiver, som i deres sammenheng representeres av spatiale preposisjoner, utgjør et slags stillas for utvidelser til mer abstrakte begreper og relasjoner. Siden mennesker har et felles grunnlag for å bygge disse utvidelsene, det vil si sine kognitive evner, er det mulig å kommunisere ved å bruke dem. Kognitivistene påstår at man projiserer grunnleggende spatiale relasjoner til andre domener, som f.eks. tid. Fillmore (1983) påpeker at lingvistiske systemer tilbyr språkbrukere klare skjemaer for konseptuell håndtering av spatiale arrangementer i verden. Han sier følgende: *Since language was created by people, the semantic conditions must have arisen based on the conceptualizations which human minds can apply.* (Fillmore 1983:315). Dette standpunktet bekreftes av Jackendoff: *[...] the fact that we are all human beings, with similar mental structure, guarantees that in a vast range of useful cases our projections are, for most purposes, compatible.* (Jackendoff 1983:31). Videre mener han (1983:26) at mennesker ikke opplever verden som den virkelig er. Han anser mennesker som ofre for evig bearbeidelse og projisering, som kun gjenspeiler måten verden er organisert på. Jackendoff (1983:29) mener at mennesker kun har tilgang til denne skjematiskerte verden, og derfor gjelder all informasjon vi formidler ved hjelp av språk den skjematiskerte verden.

Gestaltpsykologi og så kalt gestalt realisering (engelsk: *completion*) gir en god del eksempler på skjematismen som foregår i underbevisstheten og er felles for mennesker med ulik språkbakgrunn. Herskovits (1985) gir et eksempel med en pære som befinner seg på toppen av andre frukter som ligger i en skål. Herskovits påpeker at selv om pæren ikke befinner seg direkte i skålen, blir den omtalt på denne måten.

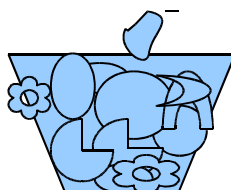

Fig. 1 Geometriske utvidelser etter Herskovits (1985:351)

Hottenroth (1993) påpeker at slike forenklinger, typiske for hverdagsobservasjoner, avspeiler det skjematisk bak menneskets tenkning. Dette viser at skjematismen (engelsk *schematization*) kan være todelt. Den kan enten vise til hverdagsrelasjoner (Talmy 1983 eller Vandeloise 1991) eller være abstrakt fra begynnelsen av (Langacker 2009). Begge tilfellene danner grunnlag for videre påbygning og skjematismen av mer abstrakte domener, som etter hvert blir mer og mer arbitrære. Vandeloise sier følgende: *Pragmatic bridges are further connections wherby languages exploit regularities in the world to extend the meaning of a word.* (Vandeloise 2006:152)

Også Tyler og Evans (2003:28) understreker at mennesker utvider sin forståelse av fysiske og spatiale relasjoner og enheter til ikke-fysiske domener. De mener at de utvidede konseptualiseringene blir regelmessig gjenspeilet i det lingvistiske systemet. Talmy (1983:225) går videre og påpeker at skjematismen er et fundamentalt prinsipp som motiverer lingvistiske uttrykk for spatiale relasjoner. Ifølge Talmy er det kun grunnleggende trekk ved enkelte relasjoner som bidrar til skjematismen, mens de midre essensielle blir oversett. Zelinsky-Wibbelt understreker derimot at spatiale relasjoner er spesielt produktive i den sammenheng. Hun skriver følgende:

The transfer of meaning from one domain to another is most productive with spatial expressions because of their expressive force: our most basic experience is spatial, therefore spatial expressions are ideal for improving our experience and imagination of less basic information.

(Zelinsky-Wibbelt 1993 :378)

Siden spatiale relasjoner, eller egentlig skjemaer som gjenspeiler spatiale relasjoner, er tilgjengelige for alle, finnes det mange metaforer som bygger på dem. Dersom man konsentrerer seg om preposisjonene jeg ser på i min studie, dvs. *i* og *på*, finner man en rekke eksempler på slike abstrakte utvidelser. Lakoff og Johnson påstår at våre erfaringer med fysiske gjenstander gir grunnlaget for *et usedvanlig stort spekter av ontologiske metaforer, dvs. måter å betrakte hendelser, aktiviteter, følelser, tanker osv. som entiteter og stoffer på* (2003:27). Beholder-metaforen er trolig en av de mest naturlige, av grunner jeg har nevnt i 2.2.2. Selv om et objekt tilsynelatende ikke virker som en beholder, kan beholderskjemaet prosisjeres til det. Lakoff og Johnson forklarer at selv om vann i et badekar ikke virker som en beholder, blir dette likevel tilfelle, dersom man setter seg i vannet. De påpeker også at selve synsfeltet er en beholder. Alt som blir inkludert i det, oppfattes som objekter i en beholder, og av den grunn sier man f.eks. :

Jeg har ham **i** sikte.

el. Jeg kan ikke se ham – trærne er **i** veien.

Det viser seg at også emosjoner, følelser o.l. kan oppfattes som beholdere, noe som motiverer bruk av *i*. Lakoff og Johnson gir følgende eksempler:

Han forlot stedet **i** raseri.

Han sank ned **i** en depresjon.

Jeg holder sakte, men sikkert på å komme **i** form.

Han gikk inn **i** en euforisk tilstand.

Denne muligheten for metaforiske utvidelser gjelder også for *på*. Lakoff og Johnson (2003:88) mener f.eks. at siden en reise definerer en vei og veien på en reise er en

overflate, blir en diskusjon en reise, som følgelig kan defineres som en vei. Veien i en diskusjon er en overflate og derfor sier vi:

Vi er **på** god vei til å løse dette problemet. el. Han er **på** rett vei.

Noen ganger er det mulig å fokusere både på REISE- (utviklings-, overflate-) og beholder- (innhold-) aspektet ved en diskusjon. I slike tilfeller mener Lakoff og Johnson (2003:89) kan man snakke om blandede metaforer som viser begge aspektene samtidig:

På dette punktet er det ikke så mye innhold **i** diskusjonen. el. **I** det vi **hittil** har firetatt oss, har vi fått diskusjonens kjerne.

Metaforer baserer seg på både enkle og mer abstrakte begreper. Jeg vil tro at de som har sitt opphav i det primitive, trolig er mer transparente, mens de som stemmer fra mer avanserte skjemaer, kan være uoversiktlige. Selv om metaforer ikke står sentralt i denne avhandlingen, syntes jeg de var nevneverdig av akkurat den grunn. Det faktum at man ikke har full innsikt i preposisjonens riktige betydningsinnhold, kan blokkere tilgang til mer abstrakte utvidelser. Det er en av mine hypoteser, som jeg undersøker nærmere i det kommende kapittelet.

2.3 UTFORDRINGER – hovedhypoteser for ukorrekt distribusjon av *i* og *på* i norsk

I denne delen tar jeg opp de hovedfaktorene som etter mitt skjønn påvirker distribusjonen av *i* og *på* hos polske norskinnlærere. Hypotesene er basert både på egen erfaring, kommentarer jeg har fått av mine studenter, kursdeltakere jeg har undervist for, og regelmessige diskusjoner med mine norske kolleger fra

ASKeladdenprosjekt. Som sagt blir dette avsnittet mer erfarings- enn teoripreget. Totalt nevner jeg seks fareområder, men siden to av dem er et rent lingvistisk fenomen, nemlig leksikonet og språkvariasjon, skal jeg konsentrere meg om det konseptuelle som ligger bak utfordringene.

2.3.1 Beholder vs. overflate

Distributional dissimilarity correlates with semantic disparity.
Timothy Baldwin (2006:198)

Både Maciejewski (1996) og Cienki påpeker at det ikke finnes noen direkte ekvivalenter på tvers av språk, og at tilsynelatende ekvivalenter viser kun delvis samsvar. Følgelig prøver man å velge preposisjoner som er mest tilsvarende, tross ulik betydningsinnhold:

(...) there are a number of cases where prepositions that function as translation equivalents across different languages actually represent different spatial schemas or relations, and so don't really 'mean' the same thing. Nonetheless, we use them to describe the same situations because at the fine-structural level they offer the schemas closest to those being described in the other language.

(Cienki 1989:3)

Dette virker å være tilfelle når det gjelder polsk og norsk. Selv om begge språkene har tilsynelatende samme ingredienser, det vil si tilsvarende preposisjoner, som hovedsakelig brukes på samme premisser, er distribusjonen av dem litt forskjellig. Ulikhetene er motivert av mangfoldige faktorer, men det er først og fremst konseptuelle og ikke strukturelle grunner som fører til den ulike fordelingen. Coventry og Guijarro-Fuentes påpeker at siden samme objekt kan konseptualiseres på forskjellige måter avhengig av språk, kan det påvirke noen rutiner som følger med ordet, i dette tilfellet preposisjonsfordeling.

The fact that an object may be conceptualized in many different ways leads to situations in which the same object may be processed using different routines, and these may vary according to the language itself.

(Coventry and Pedro Guijarro-Fuentes 2008)

I mine undersøkelser har jeg funnet ut at det finnes en god del hverdagsobjekter som i norsk og polsk oppfattes ulikt, noe som fører til valg av ulike preposisjoner. Dette kan virke litt mysteriøst, men eksemplene som følger illustrerer ideen. Alle substantivene jeg angir, oppfattes i norsk som beholdere, som motiverer bruk av *i*. Av den grunn sier man følgende:

Han sitter **i** sofaen.

Nordmenn liker turer

Bekken går **i** engen.

Koala sitter **i** treet.

i mark.

De bor **i** andre etasje.

Polsk derimot krever mye mer prototypiske objekter for å betrakte dem som beholdere. Følgelig heter det:

*på sofaen

på mark

*på andre etasje

*på treet

*på engen

På mark er et spesielt eksempel siden jeg ville tro at innfødte polsktalende ikke konseptualiserer begrepet på samme måte som innfødte norsktalende. *Mark* betyr heller *eng* enn natur som i *å gå i marka/skog og mark*.

Sysak-Boronska (1980) bemerker også at polske beholdere er mye mer prototypiske enn engelske. Hun påpeker at i polsk er det strenge regler som tillater bruk av *w* (*i*) når det gjelder overflater. Sysak-Boronska mener at man også bruker *w* (*i*) for å snakke om mer sentrale strøk av noen avgrensede områder, f.eks. *w centrum* (*i sentrum*), og *na* (*på*) dersom man snakker om en mer periferisk beliggenhet f.eks. *na przedmieściach* (**på utkanten av byen*), *na Żoliborzu* (*på Żoliborz*, en bydel i Warszawa) osv. Hun nevner også at *ørken* og *land* har to ulike

konseptualiseringsmønstre, jf.:

Kwiaty na pustyni. (på)	Flowers in the dessert.	Blomster i ørken.
W kraju. (i)	In the country.	I landet.

Ørken, som ikke er tydelig avgrenset, oppfattes som en overflate, mens *land* med sine klare grenser regnes som en beholder. Dette er mye friere både i norsk og engelsk og derfor vanskelig å forutse for innlærere med polsk som morsmål.

Tross en del ulikheter, finnes det samtidig likheter i polsk og norsk med samme betydningsnyansene. Her virker konseptualiseringen å være identisk, jf.:

Det sitter en katt i graset.	W trawie siedzi jakiś kot.
Det er fortsatt dugg på graset.	Na trawie jest jeszcze rosa.

Det første eksemplet tilsier at graset er langt, slik at det danner en beholder, mens i det andre tilfellet er det heller kortere og det er et annet aspekt som framheves, nemlig vanndråpene som sitter på overflaten.

Dette vitner om at om hvorvidt de samme objektene konseptualiseres på lik eller ulik måte, er langt fra forutsigbart. Jeg ville tro at i slike grunnleggende tilfeller viser man tilbøyelighet til å støtte seg på morsmålet og måten man har tenkt på fra barndommen av. Ijaz (1986) mener at så lenge man bruker begreper som er sentrale for en bestemt konseptuell klasse, er det få feil i innlærerspråket. Han fant ut at prototypiske betydninger av spatiale preposisjoner hos S2innlærere liknet på innfødte talere av målspråket. Derimot ble periferiske og overførte betydninger tolket på en annen måte av innlærerne og innfødte språkbrukere. Dette er jeg litt uenig i, siden eksemplene jeg har presentert viser at forståelsen av enkelte relasjoner varierer avhengig av språk og dette bekrefter jeg delvis i det analytiske kapittelet.

2.3.2 Dobbelt begrep og vakling i norsk

The use of in and on in English involves more than knowing which nouns prepositions can co-occur with – these terms should drive how spatial relations are conceptualized in the scene being described.

Coventry og Guijarro-Fuentes (2008)

Selv om sitatet over gjelder engelsk, er det veldig aktuelt også for norsk. Det kommenterer nemlig noen trekk ved norsk konseptualisering som er helt intransparente for innfødte polsktalende. Dobbelt konsept innebærer en slags dikotomi som skiller mellom konkrete og abstrakte konseptualiseringer av samme sted/objekt. Avhengig av hva man mener, sier man både:

på og i biblioteket

på og i kantinen

på og i bussen

på og i byen

Bruk av *på* er mer typisk for abstrakte sammenhenger, mens *i* brukes oftest dersom man snakker om noe konkret, f.eks. en bygning der det er viktig å framheve at man snakker om et avgrenset område, f.eks. :

dårlig luft i biblioteket

el. en lang kø i kantina

På brukes både med substantiv i bestemt og ubestemt form, jf.:

på kino

på kontoret

på biblioteket

på gamlehjem

på restaurant

på jobb(en)

Selv om det finnes gravitasjon mot bruk av substantiv i bestemt form sammen med *i*, er det ikke en regel og kan motiveres av *det konkrete* man snakker om.

Hagen (2000:165-166) kaller denne fordelingen for en institusjonsregel, der *på* brukes sammen med abstrakte og *i* med mer konkrete eksempler. Likevel viser det seg at enkelte substantiver forekommer betraktelig sjeldnere med enkelte preposisjoner, tross Hagens regel. Det er veldig få som sier at de sitter *i kontoret*, *i rommet* eller at de går **på kirka*. Av den grunn påstår jeg at den konkret/abstrakt-fordelingen ikke gjelder i 100% av tilfellene, noe som gjenspeiles i forskningsmaterialet (3.3.2). Engh påpeker at bruk av *på* og *i* blir mer og mer vakkende i norsk. Han skriver følgende:

Preposisjon *på* har et bredt bruksområde. Hovedbetydningen er 'på et bestemt sted', 'i ro på et sted'. Med utgangspunkt i den bruker vi *på* i en rekke sammenhenger der vi også kan bruke andre påstedspreposisjoner, særlig *i*. [...] I talespråket skjer nok dette enda mer enn i skrift, og derfra er ikke veien lang til å skrive *på* i slike sammenhenger også.

(Engh 2001: 283)

Til tross for at Engh mener det fortsatt er en grense for hvor langt man bør strekke bruken av *på* i dagens bokmål, ser han klare tendenser til at enkelte vil gjøre *på* til *en slags enhetspreposisjon*. Han påpeker at et slikt forhold kjenner man fra slang, der det er vanlig med eksempler som *ta en tur på kirka* el. *det står en kis på grinda*.

Verken dikotomien mellom abstrakt og konkret eller den inkonsistente måten å bruke den på, hjelper polske norskinnlærere i å beherske et riktig preposisjonsmønster. Det faktum at det i tillegg er *på* som blir mer og mer utbredt gjør oppgaven enda vanskeligere.

Selv om man i polsk også skiller mellom konkrete og abstrakte sammenhenger, blir det ikke markert i språket, og det er alltid kun én preposisjon som er aktuell og som henger sammen med en bestemt frase, uavhengig av konteksten. Alt annet betraktes som avvik og feil. Dette er vel på linje med Roman Jakobsons definisjon for skiller

mellom språk: *[T]he true difference between languages is not in what may or may not be expressed but in what must or must not be conveyed by the speakers* (Jakobson 1959:142). På den ene side er det språknormen, men på den andre er det sannsynligvis ingen innfødte polsktalende som kunne tenke seg en annen preposisjon, og dette har ingenting med lokal språkvariasjon å gjøre. De fleste fraser som uttrykker påstedsrelasjoner forekommer med *w/i*, mens de få som brukes med *na/på* er historisk motivert, noe som behandles i 2.2.3. Jeg vil tro at mangelen på markering av abstrakte og konkrete sammenhenger delvis henger sammen med (ikke-)markering av bestemthet. Tidligere i dette kapitlet påpeker jeg at selv om det ikke gjelder 100%, graviterer fraser med *i* mot bestemt form av substantiv. I polsk derimot, er bestemtheten ikke markert og konkret vs. abstrakt-skillen er heller underforstått, noe som også er aktuelt for markering av konkrete og abstrakte spatiale relasjoner. I tråd med Jakobson kan man da konstatere at i polsk har man ingen behov for markering av de ovenfornevnte skillene ved hjelp av separate preposisjoner.

Siden polske norskinnlærere mangler begrepsdistinksjonen i morsmålet, sliter de med distribusjonen av *i* og *på* i målspråket. Dermed har jeg stilt den andre hypotesen som skal utforskes i det analytiske kapitlet, nemlig at innlærere bruker fordelingsmønstrer fra morsmålet på et lavere nivå, mens i mer avanserte stadier overgeneraliserer de mønstre som oftest er brukt i målspråket, f.eks. *på kafé*.

2.3.3 Markering i dynamiske sammenhenger

I denne avhandlingen behandler jeg hovedsakelig påstedsrelasjoner som uttrykkes ved hjelp av *i* og *på*. Det er imidlertid slik at begge preposisjonene brukes også i dynamiske sammenhenger. Distribusjonsmønstrene ville følgelig være uklare dersom dette ikke hadde blitt tatt i betraktning. Dette er spesielt viktig i forhold til polsk som har mye mer transparente måter å markere tilstedsrelasjoner på.

Ifølge Faarlund, Lie og Vannebo (1997) har norsk både særskilte preposisjoner som gir uttrykk for tilstedsrelasjoner, som f.eks. *til* og en rekke sammensatte preposisjoner som angir nøyaktig type relasjon:

borttil	nedtil	nedover
framtil	oppover	bakover osv.

og de som primært er påstedsrelasjoner. Faarlund, Lie og Vannebo forklarer dette med at dersom målet er nådd, kan påstedspreposisjonene brukes. Dette behandler jeg nærmere i 2.2.3. I polsk derimot bruker man *do/til* i de fleste tilfeller. På linje med distribusjonen i påstedsrelasjoner, bruker man også *na/på* i enkelte tilfeller. Følgelig drar man:

na pocztę	na uniwersytet	na stadion
på postkontor (akk)	på universitet (akk)	på stadion (akk)
na dworzec	na basen	na lotnisko
på togstasjon (akk)	på svømmehalle (akk)	på flyplass (akk)

I noen uttrykk er det også *w/i* som er aktuell, og den typen bruk henger ofte sammen med norsk genitiv jf.:

lecieć w kosmos	iść w las
reise i rommet	gå til skogs
wychodzić w morze	iść w góry
dra til sjøs	gå til fjells

Selv om *na/på* og *w/i* også brukes i enkelte dynamiske sammenhenger, kan man ikke velge hvilken preposisjon man bruker. Her er det snakk om faste fraser, ikke om valgfrihet. Markeringen av tilstedsreferanser blir dermed nok en faktor som gir grunn for problemer med riktig fordeling av *i*, *på* og *til* i S2. Min hypotese er at polske norskinnlærere enten støtter seg på morsmålet og bruker *til* i de fleste tilfeller, eller overgeneraliserer bruk av *på* til disse kontekstene.

2.3.4 Språkvariasjon og leksikonet

Ved siden av faktorer som direkte påvirker distribusjon av *i* og *på* i norsk, finnes det en rekke små nyanser som også bidrar. Disse er kanskje ikke av avgjørende betydning, men likevel er de med i det helhetlige bildet, og blir derfor omtalt i dette avsnittet.

Det er i noen tilfeller leksikalske forhold som påvirker valg av en bestemt preposisjon. Det viser seg at dersom man bare har ett ord som uttrykker to ulike ting, kan bruk av preposisjon være avgjørende for å markere hvilket alternativ man mener. Dette er helt uvanlig i polsk, men de norske eksemplene er trolig ikke vanskelige å lære på grunn av et relativt lavt antall tilfeller, jf.:

Lampa henger **i** taket.

Lampa wisi **na** suficie. (*på* + *lok*)

Katten sitter **på** taket.

Kot siedzi **na** dachu. (*på* + *lok*)

Jon sitter **på** rommet sitt.

Jon siedzi **w** swoim pokoju. (*i* + *lok*)

Ferder **i** rommet blir mer og mer målrettet.

Wyprawy **w** kosmos są coraz precyzyjniej ukierunkowane. (*i* + *lok*)

Siden man mangler to separate ord for utvendig og innvendig side av den øvre

delen på en bygning, som f.eks. i engelsk (*roof* og *ceiling*) eller i polsk (*dach* og *sufit*), må man markere forskjellen ved hjelp av preposisjon. Dersom det er snakk om det utvendige delen, blir det *på*, når man derimot mener den innvendige, bruker man *i*.

Samme gjelder for det andre eksemplet der ett ord betyr to helt ulike ting. Selv om det i materialet finnes et par tilfeller der man bruker *i*, bruker de fleste *på* dersom de med 'rom' mener et værelse, mens *i* forbeholdes universet. Disse kan ikke blandes med andre eksempler som framhever et eller annet aspekt ved en bestemt situasjon som f.eks. i:

Tor ligger **på** senga.

og Tor ligger **i** senga.

I den første framhever man at Tor befinner seg i en liggende stilling uten dyne over seg, men eventuelt et teppe, mens han i det andre eksemplet trolig ligger i pyjamas med hodet på puta og er dekket med dyna.

Jeg vil tro at også den store valgfriheten norsk er kjent for, bidrar til forvirring hos norskinnlærere. Ved siden av to skriftlige normer man må forholde seg til, bokmål og nynorsk, finnes det en rekke dialekter som kan utvise lokal variasjon i bruk av preposisjoner. Forskjellene er derimot ikke store, og forekommer oftest i muntlig språk. Ikke desto mindre kan dette faktumet også påvirke tilegnelsen av norsk hos polske innlærere, siden det muntlige utgjør en betydelig del av innputt. Man tilegner seg fraser man ofte hører hos innfødte, fordi man betrakter dem som de eneste riktige, slik som det er i morsmålet – kun én preposisjon som er aktuell i hver frase. Etter hvert blir frasen automatisert. Noen ganger er den muntlige preposisjonsbruken også i strid med det som står i lærebøker. De fleste lærebøker er på bokmål, mens lærerne snakker egne dialekter. Dersom det oppstår en kollisjon mellom skriftlig og muntlig innputt, blir innlærerne forvirret.

2.3.5 Samlede hypoteser

Dette kapittelet tar for seg faktorer som jeg antar påvirker riktig forståelse og følgelig tilegnelse av de norske preposisjonene *i* og *på* hos polske innlærere. Faktorene som nevnes her virker for det meste forstyrrende i så måte. For å begrunne hvorfor de har en negativ innflytelse på preposisjontilegnelse, omtales de i forhold til polsk som viser langt forskjellige mønstre for bruk av påstedspreposisjoner. I de fleste tilfeller ligger ulikhetene på et konseptuelt nivå, noe som henger sammen med Jarvis og Pavlenko (2008) som betrakter spatiale relasjoner for ett av åtte *loci*¹³ med et særlig gunstig grunnlag for konseptuell transfer. På basis av de fareområdene som er blitt presentert, prøver jeg å trekke konklusjoner og hypoteser om eventuelle feil i distribusjonen av *i* og *på* hos polske norskinnlærere.

1. Siden det foreligger noen forskjeller og nyanser i måten en del objekter konseptualiseres på i begge språkene, antar jeg at innlærere støtter seg på konseptualiseringen fra morsmålet og følgelig bruker preposisjoner de ville ha brukt der. I tillegg til det, forventer jeg at *i* som tilsvarer polsk *w* blir overrepresentert, fordi det er denne preposisjonen som oftest blir brukt i polske spatiale fraser¹⁴

Av den grunn prognoseres det hyppig forekomst av fraser som *i fjellet*, *i rommet*, *i skolen*, *i butikken* o.l.

2. Dobbelts konsept og markering av konkrete og abstrakte sammenhenger er neste utfordring man støter på i preposisjonslæring. I polsk gir man intet lingvistisk uttrykk for et skille mellom abstrakt og konkret og av den grunn finnes det ingen forskjell i preposisjonsbruk. Derfor kan det norske skillet virke som et helt fremmed begrep for polske innlærere, og fører dermed til forvirring. Distribusjonen av *i* og *på* i slike fraser blir enda mindre transparent på grunn av vaklingen som finnes i norsk, dvs. at i noen fraser er skillet oftere markert enn i andre (se 2.3.2). Min hypotese er at polske norskinnlærere ikke markerer skillet og velger konsekvent en av preposisjonene uavhengig av hvilket begrep som er aktuelt. Jeg vil tro at på et lavere nivå støtter de seg mye på morsmålet og bruker samme fordelingsmønstre (*i + bibliotek*, *skole*,

---

13 Jarvis og Pavlenko snakker om konseptuelle domener (conceptual domains) der transfer oftest oppstår. Blant annet nevner de objekter, følelser, personlighet, genus, tall, tid, rom og bevegelse.

14 Her mener jeg ikke *alle* spatiale fraser, men antall fraser med *w/i* i forhold til antall fraser med *na/på*.

kafé), mens på høyere nivå, etter å ha automatisert innputten fra innfødte, overgeneraliserer de bruk av *på* (*på + kafé, skole, barnehage, bibliotek, butikk*).

3. Markering av dynamiske sammenhenger er også noe ulikt og mindre konsekvent enn mønstrene polske norskinnlærere kjenner fra morsmålet. Bortsett fra et par fraser som er motivert av historiske grunnlag, bruker man konsekvent *do (til)* for å markere tilstedsrelasjoner i polsk. I norsk derimot er det en tydelig tendens til å bruke de samme preposisjoner for både påsteds- og tilstedsrelasjoner dersom målet blir nådd. I noen tilfeller (f.eks. *sykehus*) kan man velge mellom to eller flere preposisjoner som er like godtagbare. Av den grunn forventer jeg et stort antall forekomster av *til* hos informanter på et lavere nivå (*til + jobb, butikk, skole, by, hjem, barnehage*), som både kan tolkes som lingvistisk og konseptuell transfer, mens på høyere nivå forventer jeg en moderat bruk av *til*. Ikke desto mindre tror jeg ikke at distribusjonen blir feilfri her heller. Selv om antall *til* blir redusert, er det fortsatt et haltende konkret vs. abstrakt-skilllet som setter sitt preg på innlærerspråket.

4. Til sist finnes det språkvariasjon som kan påvirke distribusjonen. Av grunner som ble nevnt tidligere, kan de bidra til en generell forvirring hos innlærere. Dette kommer ikke til å bli manifestert i resultatene på noen konkret måte, men fører trolig til at man føler seg enda mer usikker på bruk av preposisjoner. Jenssen uttrykker seg slik:

Preposisjoner er kanskje ikke den ordklassen som oppleves problematisk tidlig i begynneropplæringa for fremmedspråklige. Men det er en ordklasse som er svært vanskelig å mestre og der personer som har lært mye norsk, fortsetter å gjøre feil.

(Jenssen 2007:24)

Denne forvirringen viser seg å være helt vanlig på tvers av ulike språk og det er mange forskere som har lagt merke til fenomenet (Harley, 1986, Ijaz, 1986, Jarvis og Odlin 2000, Mukattash 1984, Pavesi, 1987 og Schuman, 1986). Selv om påstedspreposisjoner virker veldig elementære og åpenbare, er selve bruken langt fra transparent. Forskjellene mellom ulike språk viser seg noen ganger å være enorme,

og derfor er det vanlig å støtte seg mest på distribusjonen man kjenner fra morsmålet, noe som fører til transfer på mangfoldige nivåer. Dette oppsummeres av Coventry og Guijarro-Fuentes :

In relation to other spatial expressions there are a number of studies providing evidence for L1 to L2 transfer across a range of languages. Although these studies vary methodologically in ways that affect their direct comparison, as well as the reliability and validity of the conclusions drawn in some cases they all suggest to some degree that language transfer occurs (though not necessarily conceptual transfer).

(Coventry og Guijarro-Fuentes 2008:130)

Sitatet ovenfor er samtidig en veiviser til neste kapittel, som tar for seg andrespråklæringsteori, historien bak den og en rekke begreper som står sentralt i teori. Blant disse blir transferbegrepet behandlet med særlig nøyaktighet siden den danner basis for den analytiske delen og følgelig diskusjonen av aktuelle funn.

2.4 ANDRESPRÅKSLÆRING

2.4.1 Andrespråklæringsteori

Andrespråklæring er en relativ ny vitenskaplig disiplin som henger tett sammen med intense migrasjonsprosesser som preger nåtidens verden. Mennesker viser utrolig stor fleksibilitet når det gjelder forflyting fra et sted til et annet, som motiveres av en rekke faktorer. Av den grunn har mestring av nye språk blitt en forutsetning for et vellykket foretningsliv og et uunnværlig element av hverdagslivet.

Andrespråklæringsteorier tar for seg en rekke fenomener som er knyttet til tilegnelse av nye språk, såkalte *andrespråk*. Begrepet andrespråk betegner alle språk

et individ behersker etter å ha lært sitt eget morsmål. Selv om det er litt diskutabelt når man egentlig blir ferdig med å mestre førstespråket, for det er jo en stadig prosess med nye begreper og konstruksjoner man tilegner seg gjennom hele livet, regnes 3-årsalderen som en milepæl som markerer et viss mestringsnivå der morsmålet er relativt godt etablert (McLaughlin 1984).

Forskere innenfor andrespråksfeltet (Berggreen og Tenfjord 1999, Engen og Kulbrandstad 1998, Jarvis og Odlin 2000) påpeker at man må skille mellom *andrespråk* og *fremmedspråk*. Den største forskjellen mellom andre- og fremmedspråklæring ligger i selve læringskonteksten. *Andrespråklæring* består i at man tilegner språk i klasserommet med klare læreplaner, lærebøker og informasjonsinnhold som tilpasses enkelte grupper og der språkbruken er mer eller mindre kontrollert av læreren, men språkbruken tar ikke slutt når man forlater klasserommet. Man oppholder seg i et andrespråksmiljø der man tester ut sine språkferdigheter i hverdagslige situasjoner der kommunikasjon er aller viktigst. Denne læringskonteksten innebærer dobbel innputt – både fra læreren og fra miljøet man har rundt seg (Engen og Kulbrandstad 1998). *Fremmedspråklæring* derimot, består hovedsakelig i formell undervisning der man ikke tar i bruk språket utenfor klasserommet. Det foreligger også en forskjell til. Dersom det er snakk om andrespråklæring, kan det egentlig foregå uten formell undervisning, gjennom fordypning i målspråkmiljøet, der man selv utarbeider sine kommunikasjonsrutiner. I et slikt tilfelle snakker man gjerne om *naturlig språktilegnelse*, som likner på førstespråklæring. Ved fremmedspråklæring derimot, er det nødvendig med språktimer der man får fasit på aktuelle språkmønstre.

Berggreen og Tenfjord (1999) understreker at det av og til er vanskelig å skille mellom andre- og fremmedspråklæring, og at det heller er et gradsspørsmål. Berggreen og Tenfjord nevner også at i internasjonal litteratur bruker man begrepet andrespråk i mange sammenhenger som både dekker ekte andrespråklæring og fremmedspråklæring. Dette er synlig bl.a. hos Ellis (1997) eller Sharwood Smith (1994). Imidlertid er det nettopp andrespråklæring som utgjør utgangspunktet for denne avhandlingen og informanter hvis språkbruk blir analysert regnes som andrespråksinnlærere.

2.4.2 Historisk bakgrunn

Andrespråklæring er et kompleks disiplin som bygger på lingvistikk og læringsteori. Følgelig finnes det mange tilnærminger til det som tross enkelte trekk som noen ganger utelukker hverandre, danner et gunstig basis for forskning på dette området. Det er hovedsakelig fire retninger innenfor teorien, nemlig behavioristisk, kognitivistisk, nativistisk og funksjonalistisk. Det finnes også andre fordelinger man lager på ulike premisser avhengig av hvilke sentrale holdepunkter man velger. I dette korte tilbakeblikket vil jeg se på de mest sentrale teoriene som har satt mest preg på dagens andrespråklæringsteori.

Mange er enige om at det var den kontrastive analysen som gav grunnlag for andrespråklæringsfeltet allerede på 1950-tallet (Lado 1957). Man trodde at språklæring tilsvarte vanedannelse, og ved å lære seg et nytt språk, brukte man vaner man allerede kjente fra før som enten kunne hindre eller favorisere trekk som var typiske for førstespråket. Det var Lado som foreslå transferbegrepet for første gang, noe som behandles nærmere i 2.5. Lado skrev følgende:

We assume that the students who comes in contact with a foreign language will find some features of it quite easy and others extremely difficult. Those elements that are similar to this native language will be simple for him, and those elements that are different will be difficult.

(Lado 1957:2)

Corder tok et steg videre og foreslo feilanalysen som påpekte mulige feilområder der det var forskjeller mellom kilde- og målspråk. I motsetning til den kontrastive analysen, var feilanalysen opptatt av selve læringsprosessen og ikke effekten. Det var tre feilkategorier som var aktuelle i den sammenheng, nemlig transferfeil (*the use of elements from one language while speaking another*, Richards 1971), intralingvale feil som gjenspeilet innlærerens kreativitet og 'unike' feil som restkategori.

Feilanalysen ble videre utviklet av Selinker (1969, 1972) som påpekte at ved siden av overføring fra førstespråket var det mange andre prosesser som sto bak innlærernes

feil. I Selinkers mellomspråksteori¹⁵ var det både feil- og mestringsseksempler som var av stor betydning. Han understreker at det er to faktorer som står sentralt i andrespråklæringen. For det første er 'latent psychological structure' som er felles for alle mennesker og aktiviseres ved læring av andrespråk. For det andre er det type data man bruker for å studere andrespråkstilegnelse. Selinker formulerte også fem hypoteser om sentrale prosesser for andrespråklæring: overføring fra S1, overføring fra undervisning, læringsstrategier, kommunikasjonsstrategier og overgeneraliseringer av regler i målspråket.

Dulay og Burt konsentrerte seg derimot om likheter mellom første- og andrespråkstilegnelse, særlig om rekkefølgen av enkelte morfems tilegnelse, noe som resulterte i identitetshypotesen. Dulay og Burt (1974) mente at en liten mengde feil i mellomspråk var resultat for S1-påvirkning.

Markerthetsteorien utviklet av Eckman (1977) vendte seg igjen mot den kontrastive analysen og understreket en grunnleggende betydning av morsmålet. Eckman mente at ved siden av å oppdage forskjeller mellom morsmålet og målspråket måtte man finne markerthetsrelasjoner mellom strukturer som var ulike i begge språk. Berggreen og Tenfjord (1999) påpeker at i dag er forskere enige om at hver teori angående andrespråklæring også må ta for seg morsmålpåvirkning. De sier også at de første teoriene som ble foreslått mellom 50- og 70-tallet gav termer og problemstillinger som ble aktuelle for nyere retninger innenfor andrespråklæringsteori.

Dagens andrespråkteori baserer seg hovedsakelig på kognitive læringsteorier der morsmålpåvirkning henger sammen med en rekke andre faktorer. Blant annet kan Krashens monitormodell (1978) nevnes som et eksempel på en nyere tilnærming. Krashens reviderte modell ble introdusert på 80-tallet og baserte seg på fem hypoteser, nemlig hypotesen om forholdet mellom læring-tilegnelse (tilegnelse som ubevisst prosess og læring som en bevisst prosess), monitorhypotesen (monitoren som retter formelle feil i en ytring under planlegging), hypotesen om naturlig

---

15 Mellomspråkfenomenet behandles i neste kapittel.

(forutsigbar) rekkefølge, innputt-hypotesen (kun stadig og forståelig innputt kan garantere at tilegnelsen kommer i naturlig rekkefølge) og hypotesen om det affektive filter (som bestemmer hvor åpen innlæreren er for innputt). Av disse var innputthypotesen mest sentral for Krashen.

Kognitive andrespråklæringsteorier konsentrerer seg for det meste om prosesseringaspekter ved språkbruk og språklæring (Berggreen og Tenfjord 1999:291). Det er både språklige ferdigheter og den rent grammatiske kompetansen som står sentralt i studiene. Kognitive andrespråklæringsteorier er først og fremst opptatt av læringsaspektet og understreker hypotesedannelse¹⁶ og feedback (tilbakemeldning) som spesielt betydningsfulle. Berggreen og Tenfjord uttaler seg slik:

Kognitive teorier ser innlæreren som en aktiv konstruktør av grammatikken. De antar at innlæreren bygger ut sin viten om det nye språket ved å danne seg hypoteser om mønstre og regelmessigheter i det.

(1999:294)

Kognitive tilnærminger til andrespråklæring (Tomlin 1990) henger til en viss grad sammen med funksjonalistiske aspekter ved andrespråklæring. Det er hovedsakelig måten språk brukes i kommunikasjon (Givón 1979, Ellis 1994) og forholdet mellom språkbruk og tilegnelse (Freeman og Long 1991) man legger vekt på. Ved siden av å understreke betydningen av utviklingsprosessen (Sato 1990), setter funksjonelle studier også språklige- og pragmatiske universalier, og kognitiv prosessering (Tenfjord 1998) i fokus. Av den grunn har de vært viktige for forskning på andrespråklæring.

Tross mange ulikheter og motstridende synsvinkler, kan alle disse teoriene regnes som enkelte utviklingstadier innenfor andrespråklæringsteori. Noen av dem var kanskje mindre vellykket og ble utsatt for mer kritikk enn andre, men som sagt bidro

---

¹⁶ Begrepet blir forklart i 2.4.3.

alle til en rask utvikling av den forholdsvis nye vitenskaplige disiplinen med både utfordrende problemstillinger, studieretninger og en rekke aktuelle begreper som behandles i kommende kapittel.

2.4.3 Hovedbegreper innenfor andrespråklæringsteori

I andrespråklæringsteorien står mellomspråksfenomenet sentralt. Alle andre begreper er underordnet mellomspråk og karakteriserer trekk som er typiske for fenomenet og som behandles innenfor dets rammer. Følgelig er det innholdet i mellomspråkbegrepet som blir forklart i første rekke.

Termen *mellomspråk* er veldig omfattende og refererer både til en synlig språkbruk i form av tekster og muntlige ytringer og til en mental størrelse – den «indre» grammatikken som innlæreren har konstruert for andrespråket (Berggreen og Tenfjord 1999:18). Sharwood Smith (1994) forklarer begrepet som den systematiske atferden til en innlærer av S2, mens Selinker (1972) definerer det som innlærerens systematiske språklige viten om S2. På linje med andre språk, anses mellomspråk som et system, og derfor snakker man om mellomspråkssystemet og mellomspråksgrammatikken. Berggreen og Tenfjord skriver følgende:

[...] mellomspråk kan ses og beskrives som *egne* språkssystem med en intern logikk der elementer står i bestemte forhold til hverandre, forutsetter hverandre og danner mønstre: Mellomspråk er med andre ord regelsbaserte.

(Berggreen og Tenfjord 1999:19)

Likevel siden mellomspråk likner og utvikler seg mot målspråket (S2), kan man bruke målspråksnormen for å beskrive mellomspråk på ulike stadier. Gjennom sammenligning kan man utforske elementer som viser morsmålsamsvar eller avvik og feil i forhold til målspråket¹⁷. I det første tilfellet, blir det snakk om transfer og

---

17 Mange andrespråksforskere påstår at innlærerspråket ikke bør sammenliknes med målspråket siden det danner et separat system og bør analyseres ut fra seg selv. Det å se på innlærerspråket i forhold til S2 fører til såkalt Comparative Fallacy (etter Bley Vroman 1983) eller sammenlikningsfella (Tenfjord et.al 2009). For å unngå den type forbehold, og

den kontrastive analysen, mens det sistnevnte baserer seg på feilanalysen.

Stadig utvikling er et typisk trekk for mellomspråk. Berggreen og Tenfjord påpeker at mellomspråk tilsvarer et kontinuum mellom et minimalt og et målspråksnært språkssystem. De nevner fem fenomener som preger mellomspråket. For det første er mellomspråk enkle systemer, spesielt i tidligere faser der man ikke har så mye kjennskap til grammatiske strukturer. Dette henger sammen med ustabilitet som gjenspeiler mindre etablerte regelmessigheter. Grunnet ustabile strukturer varierer innlærerens språkbruk avhengig av tid han eller hun får på oppgaven. Performansen er bedre dersom man får mer tid på oppgaven, og dårligere når man haster og ikke klarer å prosessere alle S2strukturer som trengs; følgelig beskrives mellomspråk som variable. Det er ofte morsmålstrekk (eller strukturer typiske for andre språk man kan) som kommer til uttrykk og derfor snakker man om tverrspråklig innflytelse, dvs. transfer som behandles i 2.4.4. Det siste trekket Berggreen og Tenfjord mener er typisk for mellomspråk er at det er relativt lett å forutse hvilken retning utviklingen går i, noe som kalles for forutsigbare utviklingssteg.

Utvikling av mellomspråk blir stimulert av en rekke faktorer. Blant disse er innputt spesielt viktig. Innputt kan forklares som de data innlæreren blir eksponert for, eller innlærerens erfaringer med målspråket i alle dets forskjellige manifestasjoner, dvs. potensielt prosessbare data som blir gjort tilgjengelige for en innlærer (Sharwood Smith 1994). Berggreen og Tenfjord tilføyer at det som egentlig blir prosessert og blir en del av innlærerens viten kalles for inntak. På grunn av data man tilegner seg, er det mulig å danne egne hypoteser angående måten enkelte strukturer og uttrykk fungerer på. Dette fenomenet kalles for hypotesedannelse, som følges av hypotesetesting som enten bekrefter eller forkaster hypotesen.

[...] innlæreren må utføre en slags sammenlikning av språklige størrelser. Noen data-områder velges ut, og valget kan være motivert av bekræftelsesbehov generelt eller behov som oppstår der og da.

(Berggreen og Tenfjord 1999:297)

---

at noen kaller det for en grov metodefeil, må man både analysere feil og det som er korrekt. Analysen framstilt i kapittel 4 følger denne reglen.

En bekreftet hypotese skaper sikkerhetsfølelse hos innlæreren. På den måten blir han eller hun oppfordret til å bruke den nye strukturen. Gjennom hyppig bruk blir databehandlingen rutinisert og lagret i langtidsminnet. Dette innebærer at man ikke lenger bruker så mye oppmerksomhet og mental energi for å hente data fra kortidsminnet. Dette fenomenet kalles for automatisering. Berggreen og Tenfjord sier følgende:

Jo flere ganger man blir stilt overfor den samme oppgaven, imidlertid, jo mer effektivt blir den behandlet, i den forstand at det går med mindre oppmerksomhetsenergi for å finne fram til og aktivisere og stille sammen den viten som inngår ved utføringen av oppgaven.

(1999:109)

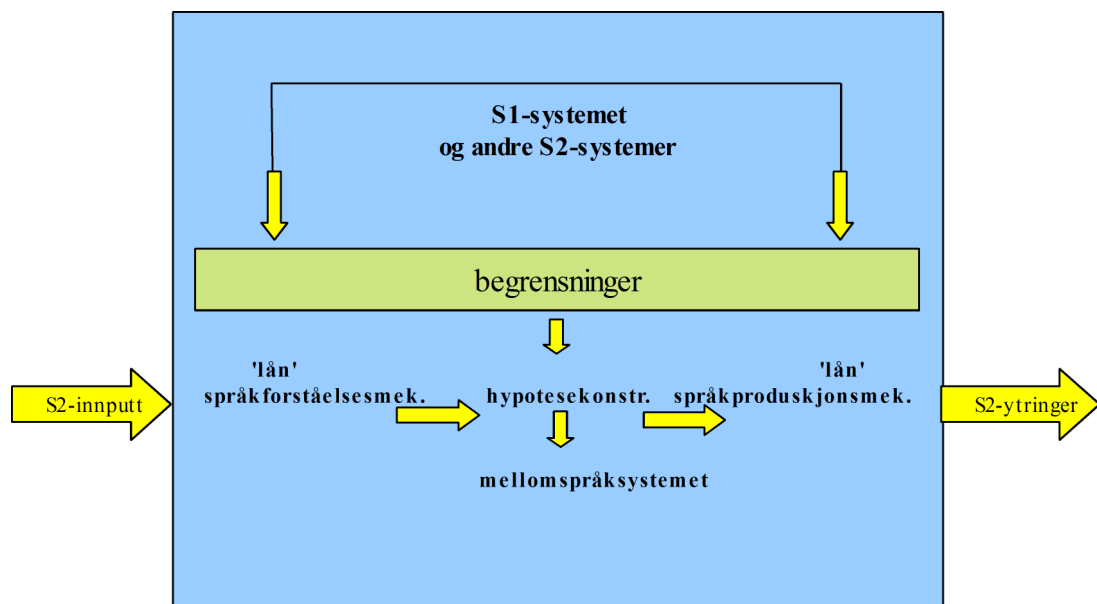

Fig. 2 Førstespråkets rolle ved bruk og læring av andrespråket, etter Ellis (1994:339)

Noen språkelementer favoriseres i forhold til andre. Denne overgeneraliseringen og følgelig overproduksjon gjelder både fra grammatiske strukturer, som f.eks. inversjon eller utbrytning, eller enkelte ord og uttrykk som f.eks. *ikke sant?*, *liksom*, *flott*, *ikke desto mindre* osv. I motsetning til overproduksjon, står det underproduksjon og ungåing som noen ganger, men ikke alltid motiveres av vaner i

morsmålet (Kellerman 1992, Schachter 1974, Seliger 1989). Samtidig er det vanskelig å skille mellom underproduksjon og unngåing. Schachter uttaler seg slik:

Innlæreren konstruerer tydeligvis hypoteser om målspråket basert på kunnskap han allerede har om sitt eget språk. Hvis konstruksjonene for innlæreren synes å være like, vil han overføre sin morsmålsstrategi til målspråket. Hvis de er radikalt forskjellige, vil han enten forkaste den nye konstruksjonen eller bruke den med stor varsomhet. På den annen side vil feilanalyse uten a priori prediksjoner ganske enkelt unnlate å gjøre rede for unnvikelsesfenomenet. Hvis studenten ikke produserer de konstruksjonene han finner vanskelige, vil ikke all verdens feilanalyse forklare hvorfor.

(Schachter 1974:212)

2.5 TRANSFER

[...] the influence resulting from similarities and differences between the target language and any other language that has been previously (and perhaps not perfectly) acquired.

(Odlin 1989:27)

2.5.1 Transferfenomenet og historisk tilbakeblikk

Transferfenomenet tilhører vel de heftigst omdiskuterte trekk som kjennetegner mellomspråk. Gjennom årene har begrepet utviklet seg i mange retninger og har blitt undersøkt fra ulike vinkler, men det er fortsatt liten enighet om hva det egentlig står for. Odlin (2003:436) påpeker at det finnes ingen definisjonsord som fullstendig kan dekke transferfenomenet *No single term is entirely satisfactory*, noe som vitner om dets kompleksitet. Ikke desto mindre er noen tendenser i måten begrepet behandles på påfallende. Det har skjedd en stor forandring siden Lado (1957) lanserte termen *transfer* for første gang, til det som ligger i begrepet i dagens andrespråklæring. Han skrev følgende:

[...] individuals tend to transfer the forms and meanings, and the distribution of

forms and meanings of their native language and culture to the foreign language and culture-both productively when attempting to speak the language and to act in the culture, and receptively when attempting to grasp and understand the language and the culture as practised by natives.

(Lado 1957:2)

I utgangspunktet ble det nemlig betraktet som en *explanans* for residiverende feil hos andre- el. fremmedspråksinnlærere, mens nå har det selv blitt *explanandum*, dvs. objekt av studier. I den sammenheng er det både utvalgte trekk, enkelte mekanismer bak overføringsmønstre eller transfersignifikans som kan analyseres. Selv om ingen av dagens forskere innenfor feltet forkaster morsmåls rolle i tilegnelse av nye språk, er det stor antagonisme mellom de som påstår at transfer er et uunngåelig element av læringsprosessen, og de som betrakter den som en strategi der man støtter seg på morsmålet når andrespråkkunnskapene ikke strekker til. Likevel påpeker Berggreen og Tenfjord at dette ikke alltid har vært tilfelle og at mange har diskutert morsmålets rolle for andrespråklæring. De skriver følgende:

Hvilken rolle morsmålet spiller i andrespråksinnlæringen er kanskje det spørsmålet som har vært gjenstand for mest debatt i ASF [andrespråksforskning], og der oppfatningen av hvilken rolle denne faktoren spiller, har variert fra «Morsmålet betyr alt» til «Morsmålet betyr ingenting».

(Berggreen og Tenfjord 1999:44)

Ikke bare selve tilnærmingen, men også betegnelsen har forandret seg gjennom årene, noe som vitner om hvor ulike syn forskere har hatt på fenomenet. Selv bruker jeg i denne avhandlingen ordene *transfer*, *tverrspråklig innflytelse*, *overføring fra morsmålet* og *morsmålstransfer* og i den sammenheng forstår jeg begrepet som en overføring av morsmålets/kildespråkets¹⁸ iboende strukturer på både lingvistisk og konseptuelt nivå til målspråket.

I fagets tidligere historie, da språklæring ble undersøkt i behavioristisk, dvs. i vanedannende sammenheng på 50- og 60-tallet, ble fenomenet omtalt som *interferens*. På denne tida ble det forstått som morsmålets karakteristiske trekk som

---

¹⁸ Det er ikke bare innlærerens morsmål som danner grunnlag for transfer, men også andre språk innlæreren kjenner; for øvrig kan transfer foregå i alle mulige retninger dvs. både fra S1 til S2, men også fra S2 til S1 (reverstransfer) og fra S1, S2 til S3 osv.

forstyrret innlæreren i riktig tilegnelse av målspråketstrukturer. Denne synsvinkelen understreket kun den negative påvirkningen fra S1. Jarvis og Pavlenko uttrykker seg slik:

[...] In the absence of an in-depth understanding of the workings of language, transfer phenomena often came to signify sloppiness, narrow-mindedness, and lack of mental clarity and sound thinking.

(Jarvis og Pavlenko 2008:2)

I dag snakker man heller om en *positiv* og *negativ* transfer. Positiv transfer består i overføring av trekk S1 og S2 har til felles, noe som kan fasilitere tilegnelsen av S2 pga. analogier, mens negativ transfer gjenspeiler S1s trekk som ikke er karakteristiske, eller som ikke finnes i S2. Tross navnet er negativ transfer ikke helt negativ, for det blir ansett som en bru mellom enkelte S2mestringsnivåer.

Blant de som har representert den nye tilnærmingen til transferfenomenet på 1950-tallet er Weinreichs *Languages in Contact* fra 1953 trolig mest banebrytende publikasjon. Den er både omfattende, dypsinidig og presenterer en rekke nye ideer angående tverrspråklig innflytelse basert på empiriske studier. Selv om det er mange teorier og tilnærminger til fenomenet, som tross ulike startpunkter fortsatt overlapper hverandre (også pga. utvikling som preger enkelte forskere), påpeker Jarvis og Pavlenko (2008) at man gjerne skiller mellom fire utviklingsstadier innenfor transferforskning. I den første fasen som ble nevnt i sted, konsentrerte man seg hovedsakelig om å identifisere transfer og definere spekter av fenomenet. Denne utviklingsfasen representeres bl.a. av Müller (1861), Whitney (1881), Epstein (1915), Weinreich (1953). Det andre stadiet begynte på 1960-tallet og var preget av å oppdage konsekvenser av transfer, faktorer som førte til transfer, og begrensninger av transfer. Her var det Selinker (1969), Kellerman (1978), Ringbom (1978b) og Schachter (1974) som sto sentralt. Den tredje fasen setter mye fokus på teorien rundt tverrspråklig innflytelse og utviklet modeller og hypoteser som muliggjorde testing av transfer. Dette stadiet representeres av Lado (1957), Weinreich (1953), Vildomec (1963), White (1989), Cook (1991, 2002), Flege (1995), Kroll & De Groot (1997) og MacWhinney (2005). Selv om den andre og tredje fasen fortsatt gir sine utslag på

både teoretisk tilnærming og forskningsmetoder, mener Jarvis og Pavlenko at den fjerde fasen allerede er i gang. Dette stadiet kjennetegnes av neurolingvistiske studier som kartlegger hjerneområder som virker avgjørende for transfer. Her er det blant annet langtidshukommelse og måten ulike konsepter fra S1 blir lagret og bearbeidet på som er av interesse. Man er også opptatt av hvordan språkkunnskaper blir aktivert og på hvilken måte de påvirker språkbruken.

2.5.2 Transferområder og manifestasjon

CLI [cross-linguistic influence] is a highly complex cognitive phenomenon that is often affected by language users' perceptions, conceptualizations, mental associations, and individual choices.

(Jarvis og Pavlenko 2008:13)

I utgangspunktet har interessen vært hovedsakelig rettet mot lingvistiske trekk i målspråket, dvs. enkelte strukturer fra S1 som satte sitt preg på S2, som nå settes innenfor grenser av *lingvistisk transfer*. I dag er transferbegrepet mye bredere og omfatter også konseptuelle prosesser som slår gjennom til S2 (eller til S1 i tilfelle transfer til morsmålet, dvs. *reverstransfer*). Den konseptuelle tilnærmingen kan spores tilbake til Sapir og Whorf som lanserte termen *lingvistisk relativitet* som forutsetter et tett forhold mellom tanker og språkformer. De påsto at det var en systematisk sammenheng mellom de grammatiske kategoriene og språket man bruker, og måten man forstår og relaterer seg til verden på. Liknende vinkel presenteres av Lucy (1992a,b og 1997), Slobin som snakker om *first-language thinking in second-language speaking* (1996, 2000 og 2001) og Levinson (Bowerman og Levinson 2001, Gumperz og Levinson 1996, Levinson 1996, 1997 og 2003 a,b). Jarvis og Pavlenko (2008) påpeker at selv om det relativiske perspektivet ikke er en forutsetning for utforskning av transfer, er kognitivismen av stor betydning for transferstudier. De foreslår ti ulike dimensjoner¹⁹ som karakteriserer

---

19 1. Area of knowledge/use, 2. Directionality, 3. Cognitive level, 4. Type of knowledge, 5.

transferfenomenet. Blant disse dimensjonene er seks spesielt aktuelle for denne avhandlingen. For det første er det områder transfer kan oppstå i. Jarvis og Pavlenko foreslår følgende *transferområder*:

fonologisk	semantisk	diskursiv
ortografisk	morfologisk	pragmatisk
leksikalsk	syntaktisk	sosiolingvistisk

Av disse gjelder det leksikalske området for bruk av preposisjoner. Jarvis og Pavlenko (2008:61) skriver at lingvistisk transfer gjelder for tilfeller der S2-brukerens produksjon, persepsjon og forståelse av former og strukturer i et språk er påvirket av deres lingvistiske kunnskaper innenfor et annet språk. Denne forståelsen av begrepet innebærer at distribusjon av enkelte preposisjoner kan overføres fra morsmålet til målspråket. Samtidig er det uklart hva som står bak denne overføringen. På den ene side kan det være tilsvarende preposisjon i norsk, der man fasiliterer seg med noe man kjenner fra morsmålet (*morsmålsparalleller*²⁰), men det er også mulig at det er noen konseptuelle trekk som retter språkbrukeren mot bestemte valg. Jarvis og Pavlenko uttrykker seg slik:

[...] conceptual knowledge involves extralinguistic mental representations that develop during the process of language socialization and which sensitize speakers of particular languages to certain conceptual distinctions, and also make it possible for them to identify, name, and categorize objects, events, and phenomena along the same lines [...] It is also relevant to point out that semantic transfer differs from conceptual transfer in the sense that semantic knowledge involves the mapping between words and concepts – which determines how many concepts and which particular concepts a word can express – whereas conceptual knowledge relates to the nature and structure of those concepts.

(Jarvis og Pavlenko 2008: 73,75)

Forfatterne påpeker også *transferens retning* og i den sammenheng foreslår de fire

---

Intentionality, 6. Mode, 7. Channel, 8. Form, 9. Manifestation og 10. Outcome, Jarvis og Pavlenko (2008:20)

²⁰ Termen brukes av Berggreen og Tenfjord og betegner fenomener i mellomspråkstekstene som minner om språklige forhold i innlærerens morsmål (Berggreen og Tenfjord 1999:43).

muligheter:

forward

reverstransfer

lateral

bi- og multidirectional

I analysekapittelet er det for det meste forward transfer, dvs. transfer fra morsmålet til andrespråket som er aktuell, men på grunn av andre språk man er utsatt for, blir lateral transfer²¹ ikke utelukket. Det tredje skillet gjelder *nivå* transfer foregår på. I dette tilfellet snakker man om enten lingvistisk eller konseptuell transfer. Siden dette skillet virker særlig problematisk i noen sammenhenger, regner jeg med at både det lingvistiske og konseptuelle er like gjeldende. *Intesjonalitet*, altså neste dimensjon, er også preget av dikotomi. Jarvis og Pavlenko deler transferutslag i to grupper – den ene der den er intensjonell, og den andre der den ikke er det. Igjen er det vanskelig å avgjøre om man støtter seg på morsmålet på en bevisst måte, eller om morsmålet slår gjennom uten at man blir klar over det. I noen sammenhenger kan det være uttrykk for noen iboende strukturer, mens i andre er det et strategisk valg dersom man tester sine hypoteser eller mangler kunnskap i målspråket, og av den grunn blir begge aktuelle for analysen. Dette nivået henger sammen med *modus*, som enten kan være reseptiv eller produktiv. I den sammenheng ville jeg tro at transfer av preposisjonsfraser er produktiv, fordi selv om norske fraser avviker fra polske, er de fortsatt transparente for en polsk mottaker. Imidlertid henter man rutinemessige strategier fra morsmålet for å lage tilsvarende fraser i målspråket. Den siste viktige dimensjonen er *resultatet*, om det er positiv eller negativ. Siden analysen viser at transfer kan både bidra til riktig tilegnelse og til feil, er det igjen begge to som er av interesse. Som sagt, dreier transfer seg om å hente liknende ord og strukturer – både rent lingvistiske eller konseptuelle fra S1 til S2 og omvendt. Ringbom påpeker at å finne likheter mellom språkene er en avgjørende faktor for tilegnelse av et nytt språk. Han sier følgende:

---

21 Lateral transfer dekket elementer fra andre språk enn S1 som overføres til målspråket.

The search for similarities is an essential process in learning. The natural procedure in learning something new is to establish a relation between a new proposition or task and what already exists in mind. Chronologically, perception of similarity, something positive comes first, differences, something negative, come into the picture only if similarities cannot be established.

(Ringbom 2007: 5)

Jarvis og Pavlenko skiller imidlertid mellom objektive og subjektive likheter (objective og subjective similarities). De førstnevnte betegner objektive likheter og ulikheter mellom S1 og S2, mens subjektive (u)likheter dreier seg om språkbrukens egne oppfatninger av språkene, og det er spesielt disse som utsettes for transfer. Jarvis og Pavlenko (2008:179) påpeker at i litteraturen behandler man to generelle typer av subjektive likheter. Den første typen, så kalte *perceived similarities*, består i at man bevisst eller ubevisst vurderer former, strukturer, mønstre, betydning og funksjon man har hørt fra innfødte S2brukere og på den basis drar konklusjoner angående likheter. Den andre derimot, betyr at man antar at enkelte former og strukturer er liknende i begge språk og er derfor mer hypotesepreget. Den andre vinkelen er spesielt aktuell på et konseptuelt nivå. Dersom man ikke har bruk for noen konkrete lingvistiske strukturer, og samtidig ikke er helt klar over at man faktisk overfører noe fra S1, foregår transferen til en stor grad over hodet på språkbrukeren, siden det konseptuelle verken er signifikant eller oversiktlig.

2.5.3 Konseptuell transfer

[...] conceptual transfer starts with language and ends, via cognition, with language, hypothesizing that certain instances of CLI [cross-linguistic influence] in a person's use of one language are influenced by conceptual categories acquired through another language.

(Jarvis og Pavlenko 2008:115)

Konseptuell transfer er transfer av begreper, fordi de er sterkt etablert i morsmålet og på en måte innprentet i enhver språkbruker. Disse konseptene, lagret og omarbeidet i hjernen, setter preg på språkbrukerens performanse i alle andre språk han eller hun tilegner. Med andre ord, kan man si at konseptuell transfer gir uttrykk

for S1 tankemønstre i målspråket. Selv om det vanligvis er morsmålet som preger andre språk, påpeker Jarvis og Pavlenko at man ikke bør utelukke reverstransfer, dvs. transfer fra S2 til S1. Konseptuell transfer er vanskelig å påvise siden den innebærer mye mer enn kun konsepter som blir leksikalisert og grammatikkalisert. På linje med Slobin (1996) og von Stutterheim (2003) mener Jarvis og Pavlenko at hvert menneske har egne konseptualiseringsmønstre, utformet på basis av morsmålet. Dette blir gjenspeilet i kategoriserings- og organiseringsmønstre i S2, S3 osv. Jarvis og Pavlenko (2008) skiller mellom språkavhengige og språkuavhengige konsepter, som begge er et potensielt locus for transfer. De sistnevnte utvikles i språksosialiseringprosessen, mens de første lages på basis av ens egen sensoriske erfaring. Før man utvikler språket legger man vekt på samme faktorer som andre mennesker på samme alder, f.eks. forskjellen mellom beholder og overflate, men dersom man begynner å tilegne seg morsmålet, blir man sensitisert til trekk aktuelle for enkelte S1. Jarvis og Pavlenko uttrykker seg slik:

Conceptual development is seen here as an experience-based developmental process that results in two types of conceptual representations: language independent and language-mediated. This differentiation [...] is consistent with Whorf (1956), who acknowledged the existence of language independent thought but emphasized his interest in *linguistic thinking*.

(Jarvis og Pavlenko 2008:113)

Bak språk, som er komplekse kommunikasjonsverktøy, står det et utbygget maskineri av tankeprosesser og uttrykksmåter man yter ved hjelp av enkelte språkelementer som deretter settes sammen i henhold til noen bestemte overordnede regler. Dette maskineriet og alle bearbeidelser man gjør for å formidle et budskap kalles for *thinking for speaking*. Begrepet ble lansert av Slobin (1996) som på den ene side fortsetter den humboldtske *language and thought* påstanden (1836), men på den andre side går et steg videre og legger mer vekt på en mer prosessuell karakter ved fenomenet. Slobin mener at avhengig av hvilket morsmål man har, er det ulike faktorer som blir lagt merke til, f.eks. ved spatial beskrivelse: *The differences between languages are also reflected in relative attention to path segments and landmarks - [...] sources, goals, and other objects encountered along a trajectory* (Slobin 2003:13). Disse tankemønstrene blir automatisk overført til andre språk man får kjennskap til. Han sier følgende: *I propose that, in acquiring a native language,*

the child learns particular ways of thinking for speaking. (Slobin 1996:76) Slobin framhever samtidig at tenkemåten ikke styrer hele verdensoppfatningen, men bare gjør noen faktorer mer prominente som deretter blir gjenspeilet i språkbruken. *There is a special kind of thinking that is intimately tied to a language – namely, the thinking that is carried out, on-line, in the process of speaking,* (Slobin 1996:75). Da språkavhengige og språkuavhengige konsepter ble behandlet, nevnte jeg barn som opplever spatiale relasjoner på akkurat samme måte, men gir uttrykk for litt andre detaljer dersom de tilegner seg morsmålet. Bowerman og Choi (2001) påpeker at mens 9-måneders gamle engelske barn gir uttrykk for skille mellom objekter som befinner seg i eller utenfor en beholder, legger koreanske barn merke til noe helt annet, nemlig om objekter ligger tett eller løst i forhold til hverandre (*tight* og *loose fit*). Allikevel betyr det jo ikke at de engelske og koreanske barna ser verden annerledes. Slobin skriver slik:

[...] each native language has trained its speakers to pay different kinds of attention to events and experiences when talking about them. This training is carried out in childhood and is exceptionally resistant to restructuring in adult second-language acquisition.

(Slobin 1996:89)

Selv om *omstrukturering* er krevende, mener Slobin den lar seg gjennomføre, i hvert fall til en viss grad. Dette bekreftes av Jarvis og Pavlenko (2008) som også snakker om omstrukturering (*restructuring*), som er mulig dersom innlæreren internaliserer nye konseptuelle elementer i sitt eget repertoar. Dette forekommer ofte i en mer avansert språklæringsfase, og innebærer at man enten modifiserer sine språkpåvirkede konseptuelle kategorier, eller danner lenker og assosiasjoner til de som allerede eksisterer uten å forandre den indre strukturen i kategoriene (Jarvis og Pavlenko 2008:160).

2.5.4 Transferdomener

Jarvis og Pavlenko påpeker at enkelte domener er særlig gjenstridige mot omstrukturering, siden de danner et sett av veletablerte og sterkt iboende språkpåvirkede verden. Domenene baserer seg på menneskets sensimotoriske erfaring og er kodet i de fleste, om ikke alle språk (Jarvis og Pavlenko 2008:112,122). De spesielle områdene kalles for referansedomener som muliggjør at vi er i stand til å snakke om oss selv og det som befinner seg omkring oss. Dette gjelder for slike konseptgrupper som *gjenstander, følelser, personlighet, genus, tall, tid, bevegelse* og *rom*. Av disse er det siste, nemlig rom, mest aktuelt for denne avhandlingen.

Siden konseptualisering av rommet foregår på og tvers av en rekke nivåer, utgjør [rom] et særlig gunstig locus for konseptuell transfer. Utgangspunktet for forskjellig koding ligger allerede i ulike referanserammer, som ble behandlet i 2.2.1. Så lenge S1 og S2 har samme rammer eller kombinasjoner av rammer, er basisen for mer detaljerte uttrykk relativt stabil, noe som gjelder generelt for europeiske språk (Slobin 2003). Spasiale relasjoner kan imidlertid uttrykkes ved hjelp av forskjellige strukturer, f.eks. i en del subsahariske språk antyder man adlativ og ablativ relasjoner ved hjelp av verb (Levinson 2006). I dette tilfellet er ikke engang europeiske språk homogene, siden man f.eks. i ungarsk og finsk bruker kasusendelser, i germanske språk hovedsakelig preposisjoner (og kasusendelser f.eks. i tysk), mens man i polsk kombinerer preposisjoner med kasusendelser. Selv om preposisjonsfraser i norsk og polsk ser litt forskjellig ut, vil jeg tro at denne forskjellen ikke fører til feil, siden kombinasjonen av preposisjon og kasusendelse i polsk skjer automatisk, og kan lett avvikles dersom man bruker språk som ikke har det. Jarvis og Pavlenko nevner også andre forskjeller, dvs. ulike relasjoner språkbrukere legger merke til i enkelte språk. De nevner f.eks. forskjeller mellom engelsk og koreansk, som skiller mellom løse og tette spatiale relasjoner (Jarvis og Pavlenko 2008:143), som jeg nevner i 2.5.3. De mener at selv om alle mennesker er i stand til å oppfatte de samme relasjoner, legger de vekt på ulike detaljer ved relasjonene. De uttrykker seg slik:

Although these differences [mellom detaljer man legger vekt på] do not prevent people from seeing the spatial locations of objects and entities not encoded in their language(s), they may guide speakers of different languages to pay attention to different aspects of spatial relations.

(Jarvis og Pavlenko 2008:143)

Mellom enkelte språk finnes det tilsynelatende likheter som består i at man har de samme referanserammer, samme måte å strukturere og uttrykke relasjonen på, og de samme elementer som koder relasjonene, f.eks. de samme preposisjoner, men likevel er det forskjeller i spatiale fraser. Dette gjelder også for veldig like språk, som norsk og dansk, norsk og svensk, eller polsk og russisk eller slovakisk. Det hender at tross likhetene har en preposisjon større bruksområde i norsk enn i polsk eller omvendt. Selv om norske *på* og *i* har sine direkte ekvivalenter i engelsk, har engelsk også *at*, hvis bruk overlapper med *on* og *in*. Polsk og norsk bruker samme preposisjoner, men av visse grunner blir distribusjonen fortsatt ulik. I tråd med Ringbom (2007) som mener at språkinnlæreren i første rekke identifiserer likheter mellom S1 og S2, er det slik at han eller hun begynner å overføre sin forståelse av spatiale relasjoner fra morsmålet, mens de mer periferiske elementer blir assimilert i mer avanserte innlæringsfaser hvis man klarer å omstrukturere sine romlige begreper. Jarvis og Pavlenko mener at i dette tilfellet snakker man ikke om nye lenker mellom gamle og nye baner, men om en dyp omstrukturering av indre kategorier:

Insofar as conceptual transfer effects do exist in this area, we hypothesize that they involve internal category structure, with the S2 learning task requiring the transformation of a conceptual category, rather than simply the relinking of words and concepts.

(Jarvis og Pavlenko 2008:144)

Noen mener at det finnes en korrespondanse mellom de mest prototypiske spatiale preposisjoner i verdens språk (Krzyszowski 1990) og at de mest basiske fraser kan oversettes ved hjelp av tilsvarende preposisjoner. Materialet som blir analysert i kapittel tre viser imidlertid at det ikke er tilfelle dersom man snakker om polsk og norsk, og at det allerede er tilsynelatende enkle bruksmidler som fører til feil. Ifølge Jarvis og Pavlenko blir transfer manifestert i at innlæreren bruker konsepter han eller hun kjenner fra morsmålet. Dette uttrykkes ved at man legger vekt på andre aspekter

og markerer det som er relevant i morsmålet, eller derimot ikke markerer det som bør markeres i målspråket. Mestring av spatiale kategorier i målspråket er en kompleks prosess som består i at innlæreren internaliserer spatiale relasjoner som er (u)obligatorisk markert i målspråket. For øvrig må innlæreren beherske både prototypisk og periferisk bruk av preposisjoner, og forbli åpen mot eventuelle abstrakte utvidelser, som f.eks. metaforer. Til syvende og sist er det nødvendig å forholde seg til referanserammer som gjelder for S2 (Jarvis og Pavlenko 2008:145). Forutsetninger som blir nevnt antyder at mestring av spatiale relasjoner i et andrespråk er veldig kompleks og krevende, om i det hele tatt mulig prosess, noe som gir utslag i omfattende negativ transfer fra morsmålet. Imidlertid påpeker Jarvis og Pavlenko at ikke alle tilfeller av tverrspråklig innflyttelse oppstår *kun* på basis av forskjeller mellom enkelte språk, og at forskjeller mellom enkelte språk *ikke alltid* fører til tverrspråklig innflyttelse. I neste kapittel presenterer jeg derfor forutsetninger for utforskning av transfer, som hjelper å avgjøre hva som kan regnes for transfer, og hva som ikke faller innenfor denne kategorien.

2.5.5 Utforskning av transfer

Transfer er et komplekst fenomen som manifesterer seg på mangfoldige språknivåer, noe som både gjelder på et eksplisitt og implisitt nivå. Det førstnevnte nivået er påfallende siden det innebærer fremmede strukturer som brukes i målspråket og som innlæreren ofte er klar over. Det andre derimot, ligger dypt i konseptualiseringsystemet og er vanskelig å gjennomskue av selve språkbrukeren eller de med samme morsmålsbakgrunn. Som nevnt i sted, kan transfer forekomme i alle mulige retninger, gjelde for ett eller flere områder og, avhengig av forskjellene mellom S1 og S2, enten føre til en akselerasjon av språktilegnelsen gjennom sine positive trekk, eller hindre språklæren der den er negativ. I tillegg til det, mener Jarvis og Pavlenko (2008) at ikke alle forskjeller og likheter vil føre til transfer. Ved siden av transferfenomenet er det en rekke andre faktorer som fører til suksess eller feil i målspråket, som f.eks. innputt, motivasjon, miljøet man befinner seg i, kunnskaper, kjennskap til andre språk, utdanning o.fl. Hvordan kan man da utforske og påvise transfer og være sikker på visse trekk resulterer fra transfer? Jarvis og

Pavlenko (2008) foreslår en systematisk måte å utforske transfer på, men de påpeker at oppgaven er langt fra ukomplisert:

Our position is therefore that the problem with identifying instances of CLI is not so much a matter of whether there exist any principled means for doing so, but rather whether researchers are aware of and are making use of the principled means that are available for them. [...] One lingering problem, though, is that researchers have not yet reached a consensus on what the standards of evidence should be.

(Jarvis og Pavlenko 2008:28)

For å påvise transfer må forskeren finne et språklig bevis på det som foregår i språkbrukerens mentale strukturer og hvordan et språksamfunn påvirker en annen dersom de kommer i kontakt med hverandre. Utgangspunktet for transferstudier er å finne strukturer i mellomspråket som eventuelt kan ha sin kilde i morsmålet (eller andre språk) og deretter oppdage mønstre bak overføringen. Denne rutinen faller innenfor en intrasubjektiv tilnærming. Ved siden av det, er det også nødvendig å finne ut om det er språkbrukerens kunnskaper som resulterer i bestemte strukturer i S2, noe som tilsvarer en såkalt intersubjektiv tilnærming. Slike undersøkelser kan gjennomføres på ulike måter, men uavhengig av metoden, har man ingen garanti for at man lykkes i å utforske transfer. Jarvis og Pavlenko framhever at *each type of data has unique strengths and weaknesses, and no single type of data will necessarily provide the best evidence for transfer*. (Jarvis og Pavlenko 2008:34). Av den grunn er det mest fornuftig å bruke ulike typer data som kompenserer for hverandre.

Den vanligste metoden i transferstudier er å sammenlikne to grupper informanter. I de fleste tilfeller innfødte språkbrukere og innlærere. På den basis kan man kartlegge avvik mellom de to gruppene, noe som ofte bærer preg av å være en feilanalyse. Forskeren som selv snakker innlærernes morsmål kan spore enkelte strukturer i S1 og danne hypoteser om det som ligger til grunn for den språklige performansen som er aktuell for undersøkelsen. Slike data kan ha ulikt omfang og det er mulig å analysere det både i en kvantitativ og kvalitativ sammenheng. Selv om det er gunstig å ha grupper som består av omtrent like informanter, dvs. med samme bakgrunn, utdanning, dialektbakgrunn, kjennskap til samme fremmedspråk og samme

mestringsnivå av målspråket o.fl., er det ofte ikke gjennomførbart. Allerede i utgangspunktet får man ulike datakilder i form av mer eller mindre forskjellige informanter. Rasinger (2008) påpeker at jo større variasjon i samfunnet, desto større stikkprøve bør forskeren analysere, noe som gjør at undersøkelsen blir mer pålitelig. Ved siden av denne klassiske metoden, foreslår Jarvis og Pavlenko (2008) et element til som kan bidra til et mer helhetlig bilde og rikere resultater. De foreslår nemlig minst én gruppe informanter til, som har en annen morsmålsbakgrunn, slik at man kan se fenomenet man forsker på i en større sammenheng. Med minst tre grupper informanter kan man ifølge Jarvis og Pavlenko (2008) påvise transfer på grunnlag av tre hovedkriterier: intragruppehomogenitet, inetrgruppeheterogenitet og tverrspråklig performansesamsvar (*intragroup homogeneity*, *intergroup heterogeneity* og *crosslinguistic performance congruity*). De sier følgende:

[...] an uncontroversial case for transfer can be made without the use of rigorous tests or statistical analyses, but we are convinced that all three types of evidence are essential regardless of whether they are verified through rigorous tests or through more informal evaluation, and also regardless of whether they are derived internally from external sources such as from previous studies, from existing language corpora, or from common knowledge.

(Jarvis og Pavlenko 2008:36)

Intragruppehomogenitet består i at forskeren påviser at alle (undersøkte) språkinnlærere viser omtrent samme overføringstendenser av et bestemt tilsvarende trekk fra morsmålet til målspråket. Intergruppeheterogenitet forutsetter i tillegg at separate grupper av informanter med ulike morsmål viser forskjellige bruksmønstre i målspråket. Når det gjelder tverrspråklig performansesamsvar, må forskeren sammenligne bruksmønstre i morsmålet og målspråket for å forsikre seg om at informantene følger samme rutiner i samme kontekster for begge språkene.

Dersom man følger de tre kriteriene, hender det iblant at tross tydelige resultater for noen undersøkelser, kan andre virke ikke helt pålitelige. Likevel blir transferfenomenet ikke utelukket i slike situasjoner. Jarvis og Pavlenko (2008:51) redegjør for dette og påpeker at dersom én type bevis er svak, kan forskeren fortsatt påvise transfer, så lenge han eller hun kan forklare på en forsvarlig måte hvorfor det

er svakt og hvordan man kan påvise transfer ved hjelp av andre data.

Denne avhandlingen er basert på to typer data elisitert fra separate kilder som jeg redegjør i det analytiske kapittelet (3). Den første undersøkelsen er foretatt på basis av ASK-materialet, som muliggjorde forskning i henhold til Jarvis og Pavlenkos regler. Den andre delen er derimot mer kvalitativ og gir fyldig innsikt i distribusjon av *i* og *på* hos polske norskinnlærere. Denne delen baserer på to typer data, nemlig innfødte norsktalere og norskinnlærere og av den grunn er den ikke analysert på linje med Jarvis og Pavlenkos måte å utforske transfer på.

2.6 OPPSUMMERING

Dette kapittelet har kartlagt og karakterisert alle begreper som etter mitt skjønn er sentrale for avhandlingen, og av den grunn blir referert til i de følgende deler. Ved siden av å presentere teoretiske rammer for undersøkelses objekt, framstiller jeg ulike tilnærminger jeg tar et bestemt standpunkt til. Preposisjonen som sådan blir redegjort for fra to ulike vinkler. Den første tar for seg preposisjonens formelle trekk, dvs. hvordan den henger sammen med andre språkelementer, mens den andre kartlegger kognitive forutsetninger som motiverer bruk av preposisjonene i fokus, dvs. *på* og *i*. Etter å ha presentert hovedholdpunktene innenfor preposisjonsbruk i polsk og norsk, kastet jeg lys over mulige transferområder og presenterte hypoteser knyttet til dette fenomenet. Andrespråklæringsteorien og dens sentrale begreper samt transferfenomenet blir omtalt i den tredje delen av kapittelet. Transfer som et separat fenomen ble behandlet litt bredere. Det er spesielt dens konseptuelle form jeg konsentrerer meg om, for den er av stor betydning for avhandlingens tema, videre analyser og diskusjon av resultatene. Ved siden av begrepets karakteristik, blir også retningslinjer for utforskning av transfer og utfordringer knyttet til disse framstilt. Diskusjon av hypoteser og forventninger angående transfer forekommer delvis i den analytiske delen, men det er i diskusjonkapittelet jeg gjør rede for mine funn i henhold til teoriene og hypotesene jeg stilte i utgangspunktet, som deretter resulterer i avsluttende konklusjoner.

3 ANALYSE

I dette kapitlet framstiller jeg undersøkelser jeg har foretatt meg for å utforske distribusjon av *i*, *på* og *til* i spatiale sammenhenger.

Avhandlingens emne er relativt lite omtalt i S2litteraturen, og ingen har hittil vist interesse for fordeling av preposisjoner, især *i* og *på* i kun spatiale sammenhenger. Følgelig finnes det ingen publikasjoner som behandler distribusjon av *på* og *i* hos polske norskinnlærere. Allerede i startfasen innså jeg at det kun var en rekke profilerte undersøkelser som kunne gi et mer helhetlig bilde av fenomenet.

Tilsammen har jeg gjennomført fem ulike undersøkelser som gir mangfoldige resultater og samtidig svar på mange spørsmål som var utgangspunkt for studien. De første to utgjør til en viss grad påvisning av transfer, dvs. de bekrefter at distribusjon av norske spatiale preposisjoner er en stor utfordring for polske innlærere på alle språkmestringsnivåer som er i tråd med det Coventry og Garrod mener om spatiale preposisjoner:

Spatial prepositions [...] are among the hardest expressions to acquire when learning a second language. This is because languages differ in the way in which they map linguistic terms onto spatial relations.

(Coventry og Garrod 2004:4)

Siden undersøkelsene jeg nevner ikke var helt profilert til utforskning av *i*, *på* og *tils* distribusjonsmønstre, omtales de avslutningsvis i et separat underkapittel (3.4).

I denne delen fokuserer jeg kun på resultatene jeg fikk fra høyt profilerte studier med *i* og *på* i fokus. I kronologisk rekkefølge og etter grad av fordypning kommer det materiale fra ASK-korpuset, data fra et utfyllingskjema, skreddersydd for dette formålet, og til syvende og sist behandler jeg kort resultater fra det polske kontrollkorpuset.

Siden profiler, forskningsspørsmål, forventninger angående resultater og framgangsmåten i de enkelte undersøkelsene varierer, beskriver jeg hver undersøkelse for seg selv for å gjøre dem lettere å følge. Jeg skal begynne med overflaten, dvs. tall og et mer generelt bilde (ASK-korpuset) for deretter å fordype meg i detaljer (utfyllingskjemaet - del 1, 2, 3). Begge undersøkelsene er korpusbaserte og i begge tilfellene gjennomfører jeg både kvantitativ og kvalitativ analyse. Siden korpusbasert forskning er et fellestrekk for disse, skal jeg begynne med en del teoretisk tilnærming til dette.

3.1 KORPUSBEGREPET OG KORPUSLINGVISTIKK

3.1.1 Korpus

I dette kapittelet bli hovedvekten lagt på elektroniske innlærerkorpus og begreper knyttet til dem, og det som virker mest aktuelt for avhandlingen og undersøkelsene som framstilles i kommende deler. Av den grunn refererer jeg hovedsakelig til fremmed- og andrespråksforskere og rammeverk de foreslår. I en bredere lingvistisk sammenheng utgjør korpus en samling av eksempler på språkbruk. Det kan inneholde både skriftlig produksjon (tekster), eller muntlige uttalelser (transkriberte tekster). Materialet i et korpus kan enten være tekster som allerede eksisterer (f.eks. Oslo Multilingual Corpus av litterære tekster), eller det kan lages tekster el. muntlig produksjon spesielt for dette formålet, slik at de alle fyller samme krav, såkalte *designkriterier*, som er en av flere forutsetninger for moderne korpusdesign. Grangers definisjon på korpus er følgende:

Computer learner corpora are electronic collections of authentic FL/SL [Foreign Language/Second Language] textual data assembled according to explicit design criteria for a particular SLA/FLT purpose. They are encoded in a standardised and homogeneous way and documented as to their original and provenance.

(Granger 2002:7)

Denne definisjonen gjelder for moderne korpus, som kun består av elektroniske data.

Likevel omfatter begrepet også ikke-elektroniske datasamlinger. I den sammenheng påpeker Meyer (2009 :1) at korpusbegreper dekker alle tekstsamlinger der man kan utføre generelle lingvistiske analyser. Imidlertid var det datakorpus som vekket positive reaksjoner hos språkforskere. Begeistring over den nye datakilden har vært enorm og mange fremmedspråkforskere (f.eks. Leech 1992, Stubbs 1996 og McEnery & Wilson 1996) har ansett verktøyet som en vei til mer eksplorative og pålitelige studier. Leech betrakter elektroniske datainnsamlinger som *new research enterprise, [...] a new philosophical approach to the subject, [...] an 'open sesame' to a new way of thinking about a language* (Leech 1992:106). Enkelte innser allikevel at korpusdata også har sine negative sider og mener at resultatene ikke nødvendigvis avspeiler enkelte fenomener i språket. Andersen innskrenker definisjonen av korpus og påpeker en rekke ulemper av korpusdata:

[...] korpus er et utsnitt av naturlige forekomster av språklige ytringer som representerer en populasjon som omfatter all språklig produksjon innenfor en viss tekstkategori eller et visst bruksområde. Ideelt sett skal et korpus være statistisk representativt for den sjanger eller det bruksområdet korpuset representerer. I praksis er mange korpora (korpuser) basert på en mer pragmatisk tilnærming og ikke nødvendigvis representative i en streng statistisk forstand, men inneholder det som er praktisk mulig å anskaffe av grunndata på innsamlingstidspunktet.

(Andersen 2009)

Korpusstudier innenfor andrespråklæring begynte på slutten av 80-tallet og ble en viktig link mellom to dertil separate disipliner, nemlig korpuslingvistik og fremmed-/andrespråklæring. Granger (2002:4) påpeker at ved siden av gamle metoder man har brukt på dette feltet, som f.eks. elisitering og introspeksjon, har korpusdata blitt en viktig supplerende datakilde. Takket være muligheter datateknologien tilbyr, finnes det et bredt spekter av muligheter og måter et moderne korpus kan organiseres på. I andrespråklæring er *parallell* eller *sammenliknbare* korpus mest aktuelle. Aijmer (2009) drar et klart skille mellom disse to typene. Hun påpeker at et parallellkorpus består av en kildetekst og oversettelse til et eller flere språk, mens et sammenliknbart (comparable) korpus ikke inneholder oversettelser, men liknende tekster på ulike språk, som man kan sammenlikne med hverandre på grunn av omtrent samme parametre som teksttype, språkregister, emne eller perioden data har blitt samlet inn i. Korpus kan enten være *åpne*, noe som innebærer at man

alltid kan tilføye nye data, f.eks. fra andre morsmålsgrupper, eller *lukkede*, som ikke kan utvides²². Alt materiale samlet inn til korpus er autentisk og muliggjør søk med henhold til ulike forskningsvinkler. Man kan analysere forekomster av språklige variabler på tvers av brukergrupper og i henhold til lingvistiske parametre. Takket være korpusdata får man bedre innsikt i måten språk og enkelte språkstrukturer fungerer på. Granger (2008) foreslår seks bilaterale trekk som karakteriserer korpus i andrespråklæringsammenheng. I første rekke skiller hun mellom *kommersielle* og *akademiske* korpus. De førstnevnte administreres vanligvis av store forlag, og av økonomiske grunner inneholder de ofte større datamengder og byr på flere morsmålsbakgrunner. Akademiske korpus derimot, oppstår i undervisningssituasjoner og inneholder betydelig mindre materiale. Neste skille følger automatisk, og det har å gjøre med størrelsen på korpusene. Granger nevner *store* korpus med flere millioner data som er skreddersydd for henting av kvantitative resultater, og *mindre* datasamlinger til longitudinelle studier, der man følger en begrenset gruppe innlærere og deres utvikling i målspråket. Videre skiller man mellom *engelske* og *ikke-engelske* korpus. Granger (2008:3) påpeker at selv om korpus med engelske data er dominerende, oppstår det en rekke mindre korpus med fokus på andre språk. Neste forskjell ligger i type data, og selv om det både er *skriftlig* og *muntlig* produksjon som er aktuell, finnes det relativt få eksempler på muntlige korpus, noe som henger tett sammen med de utfordringene datainnsamlingen innebærer. Videre skiller man mellom *longitudinelle korpus* og *tverrsnittskorpus* som er forskjellige i den forstand at i det første tilfellet følger man en bestemt gruppe innlærere som utvikler S2-kunnskaper over tid, mens i det andre er det ofte flere mellomspråk på ett tidspunkt man forsker på (f.eks. ASK-korpuset med 10 ulike morsmålsgrupper). Det siste kriteriet konsentrerer seg om pedagogiske implikasjoner – om resultatene man gjenvinner fra korpuset kan anvendes like etter undersøkelsen eller om det trengs lengre tid før de kan tas i bruk. Granger kaller dem for *immediate* og *delayed pedagogical use*. Den første typen brukes av selve innlærere som har produsert tekstene, og som på den basis trekker konklusjoner og bearbeider sin egen språkbruk, mens den andre typen brukes for nærmere studier og utvikling av mer effektive undervisningsverktøy. Granger foreslår følgende fordeling av korpus i tverrspråklige undersøkelser:

---

22 Dette gjelder spesielt for korpus der datainnsamling foregår i en bestemt (og kort) periode, eller for de som inneholder data fra språk som ikke lenger er i bruk og antall datakilder er begrenset som f.eks. Timofeevas Anglo-Latin before 1066 Bilingual Corpus.

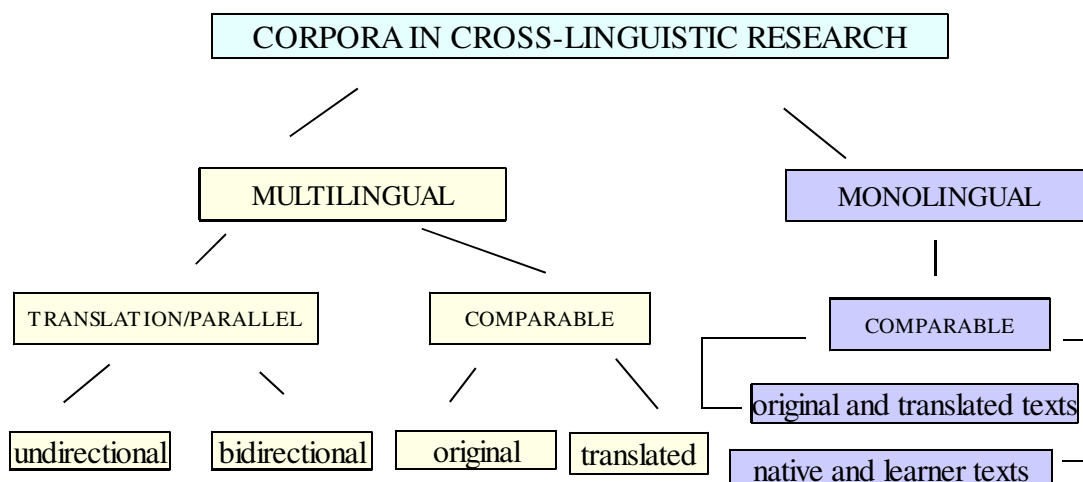

Fig. 3 Korpustyper innenfor andrespråklæring etter Granger (2008:21)

Korpusundersøkelser muliggjør forklaring av enkelte fenomener ved å støtte seg på statistiske funn. Dette er gjennomførbart på grunn av en rekke verktøy (*software tools*) som er knyttet til hver datasamling. Granger påpeker at [...] *computer learner corpora quite naturally call for their own techniques of analysis [...] such as error tagging, which are specially designed to cater for the anomalous nature of learner language.* (Granger 2002:18). Vanligvis består korpus av rådata, men ASK-korpuset, som brukes i sammenheng med dette prosjektet, inneholder også forslag til korreksjoner, noe som forenkler utforskning av feilmønstre²³ i innlærerspråket. Mens korreksjonene utføres av mennesker, blir grammatiske og ordklassetagger gjennomført av en automatisk tagger, f.eks. Oslo-Bergen-taggeren. Taggete korpus inneholder annoteringer på ulike språknivåer, som blir utført ved hjelp av verktøy utviklet spesielt for dette formålet. Flerspråklige konkordansere (multilingual concordancers f.eks. MultiConcord eller Paraconc) er trolig de viktigste, siden de muliggjør fremhenting av alle mulige forekomster av en bestemt form, morfemer, ord, fraser eller setninger i et språk, og sammenligning av dem med samme enheter i et annet språk (Granger 2008:24).

²³ Feilannotasjoner som er aktuelle for ASK-korpus framstilles i 3.2.

3.1.2 Historisk tilbakeblikk

Idéen bak korpusundersøkelser som kunne brukes til utforskning av mønstre i et fremmedspråk er relativ gammel og har sin kilde på 1900-tallet da Benjamin Lee Whorf samlet språklige stikkprøver fra Hopi-indianene. På linje med flere dagers undersøkelser, var han mest opptatt av misforståelser som oppsto i møtet mellom to språk og samlet eksempler på språkbruk som kunne vitne om at man hadde ulike måter å forstå (konseptualisere) enkelte fenomener på. På denne tida var innsamlingsprosessen en stor utfordring, men man kan si at hypotesen han formulerte sammen med Sapir er korpusbasert. Ifølge hypotesen former språk tanker og tenkemåter, noe som videreføres i hypotesen om konseptuell transfer, som er sentralt for dette prosjektet. På slutten av 1800-tallet og til midt på 1900-tallet var det også en rekke andre språkforskere som støttet seg på korpusundersøkelser. Blant de mest prominente grammatikkforskere kan man nevne George Curme, Otto Jespersen (*A Modern English Grammar on Historical Principles* 1909-1949), Hendrik Poutsma, Henry Sweet (*A New English Grammar* 1891-1898) og Charles Fries. På denne tida var korpusstudier regnet som en pålitelig metode å forklare lingvistiske fenomener på.

I Chomskyansk tid ble likevel brukbarheten til korpusdata nedvurdert og avvist. Generativistene, som laget et klart skille mellom språklig kompetanse og performanse, påsto nemlig at man ikke behøvde å samle prøver på språkbruk. På basis av den innfødte grammatikken kunne forskeren selv produsere strukturer innenfor språkets grammatiske rammer uten å beskjeftige seg med korpusundersøkelser. Chomsky uttrykker seg slik om korpusdata:

Any natural corpus will be skewed. Some sentences won't occur because they are obvious, other because they are false, still others because they are impolite. The corpus, if natural, will be so widely skewed that description would be no more than a mere list.

(Chomsky 1959:159)

Selv om kritikken var stor, og delvis berettiget, hadde korpusundersøkelser fortsatt sine tilhengere, behavioristene (f.eks. Lado), som mente at korpusdata var de mest pålitelige bevis på språkbruk en lingvist kunne tenke seg, siden de avspeilet ekte utsagn, både feil og korrekte som ble dannet på basis av hypoteser og vaner fra

morsmålet²⁴. Da datateknologien ble tatt i bruk på 1960-tallet, tiltok interessen for denne typen forskning. Takket være dataløsninger, har korpusene blitt lettere tilgjengelige, elektronisk søkbare, og inneholder større datamengder. På denne måten kan man gjennomføre både mer og mindre kompliserte søk og få pålitelige resultater. Følgelig er korpusundersøkelser en effektiv metode, først og fremst for kvantitative undersøkelser. Meyer oppsummerer:

Electronic corpora are the mainstay of the modern era and are a consequence of the computer revolution, beginning with the first computer corpora in the 1960s, such as the Brown Corpus of American English (Kučera/Francis 1967) and continuing to the present time.

(Meyer 2009:1)

3.1.3 Korpuslingvistik

Korpusundersøkelser er godt etablert i forskning innenfor kontrastiv lingvistik, noe som ikke alltid har vært tilfelle. Josef Schmied minner om vanskelige tider for kontrastiv lingvistik:

Comparing languages has a long tradition and although it played a major role in the development of (historical) philology in the 19th century, it was largely neglected during the first half of the 20th century. Contrastive linguistics had a short boom during the 1960s and 1970s, when it appeared attractive for applied purposes, especially for translation and language teaching. But the problem of finding a "tertium comparationis" for translations and the lack of predictive power (of learners' errors) led to widespread disillusionment. Since the mid-1990s however, corpus-based contrastive work has shed a new light on old contrastive linguistic issues and generated new questions in structural analysis as well as typological and stylistic perspectives.

(Schmied 2009:1142)

Korpuslingvistik er et begrep som betegner forskning basert på korpusdata. Meyer (2009:2) påpeker at moderne korpuslingvistik som metodologi er like gammel som lingvistik som empiristisk vitenskap, og mange teknikker som brukes i den, er mye eldre enn datamaskiner.

---

²⁴ Dette gjelder for *innlærerkorpus* som inneholder innlæreres produksjon. Ved siden av disse finnes det også *vanlige korpus* som består av produksjon av innfødte språkbrukere.

Metoden muliggjør observasjon av mangfoldige språklige fenomener, og man kan generalisere på grunnlag av avgrensede samlinger av autentiske språkytringer. Korpuslingvistikk ses ofte i sammenheng med språkteknologi og datalingvistikk, hvor man bruker korpora som basis for statistisk baserte språkmodeller. Metoden har vært særlig utbredt i den angloamerikanske forskningstradisjonen, noe som ble nevnt i 1.1. I motsetning til fortidens strukturalisme betrakter metoden i dag språket mer som et studieobjekt.

Selv om mange påstår at korpuslingvistikk bør betraktes som et separat gren av lingvistisk vitenskap på linje med semantikk, morfologi og syntaks (McEnery, Xiao og Tono 2006:7), blir den oftere forstått som bare en metode innen språkforskning. McEnery påstår derimot at korpuslingvistikk bør betraktes som metodologi med en rekke anvendelser på tvers av mange områder og lingvistiske teorier (McEnery, Xiao og Tono 2006:8). Denne tilnærmingen støttes også av Granger:

Corpus linguistics can be best defined as a linguistic methodology which is founded on the use of electronic collections of naturally occurring texts, viz. corpora. It is neither a new branch of linguistics nor a new theory of language, but the very nature of the evidence it uses makes it a particularly powerful methodology, one which has the potential to change perspectives on language.

(Granger 2002:4)

Fillmore deler lingvister inn i to grupper som han påstår er antagoniske mot hverandre. Den ene kaller han for lenestolslingvister, og den andre for korpuslingvister. I sin artikkel fra 1992 gir han en karikert definisjon på begge to, men påpeker at det ikke finnes noen som fullstendig tilsvarende den i virkeligheten.

Armchair linguistics does not have a good name in some linguistic circles. [...] He [an armchair linguist] sits in a deep soft comfortable chair, with his eyes closed and his hands clasped behind his head. Once in a while he opens his eyes, sits up abruptly shouting 'Wow, what a neat fact!', grabs his pencil, and writes something down. Then he paces around for a few hours in the excitement of having come still closer to knowing what language is really like

(Fillmore 1992:35)

Imidlertid understreker Fillmore at også korpuslingvistikk har dårlig ry i noen lingvistiske kretser. En korpuslingvist blir ansett som noen som er altfor opptatt av

data, og som mangler innsikt i materialet.

He has all of the primary facts he needs, in the form of the corpus of approximately one zillion running words, and he sees his job as that of deriving secondary facts from his primary facts. At the moment he is busy determining the relative frequencies of the eleven parts of speech as the first word of a sentence versus as the second word of a sentence.

(Fillmore 1992:35)

Fillmore synes at det kun er kombinasjonen av lenestols- og korpuslingvistens tilnærminger som fører til plausible forskningsresultater og konklusjoner. Jeg mener at framgangsmåten i denne avhandlingen ligger nær Fillmores forventninger. Utgangspunktet for denne avhandlingen var nemlig utfordringer jeg la merke til først under min egen norsktilegnelse, så hos mine studenter. Før jeg fikk tilgang til og satte meg inn i korpusdata, hadde jeg allerede mine egne hypoteser jeg ønsket å bekrefte ved hjelp av ulike korpusundersøkelser, noe som til en viss grad tilsvarer Fillmores lenestolsmetodikk. Mens ASK-korpuset er et profesjonelt redskap, utviklet jeg korpuset til utfyllingskjemaet selv. Metoden jeg brukte til analysen av materialet var manuell og langt fra tidseffektiv. Selv om jeg hadde utført tidskrevende og møysommelig arbeid og fikk resultater som forteller mye om fenomenet jeg er opptatt av, er det forbehold ved både metoden og konklusjonene. Allikevel førte de tre sporene jeg har fulgt, dvs. erfaringsbaserte observasjoner, profesjonelt korpus og skreddersydd korpus til et helhetlig bilde og relativt tilfredsstillende resultater. Fillmore oppsummerer med at de to lingvistene han nevner trenger hverandre, noe som bidrar til et bedre forståelse av utvalgte språklige fenomener:

I don't think there can be corpora, however large, that contain information about all of the areas of English lexicon and grammar that I want to explore... [but] every corpus I have had the chance to examine, however small, has taught me facts I couldn't imagine finding out any other way. My conclusion is that the two types of linguists [corpus and non-corpus] need each other.

(Fillmore 1992:35)

Denne synsvinkelen passer også sammen med Svartviks definisjon på en effektiv lingvist, som han karakteriserer slik:

I would like to think that it is a linguist who tries to understand language, and behind language the mind, by carefully observing extensive natural samples of it and then, with insight and imagination, constructing plausible understandings that encompass and explain those observations. Any one who is not a corpus linguist in this sense is, in my opinion, missing much that is relevant to the linguistic enterprise.

(Svartvik 2007:23)

3.2 ASK-KORPUSET

Data innhentet fra ASK-korpuset ved Universitetet i Bergen ble mitt utgangspunkt til mer detaljerte studier angående distribusjonen av *på*, *i* og delvis *til* hos polske norskinnlærere. Korpuset gir et gunstig grunnlag for en grundig tverrspråklig²⁵ analyse av utvalgte trekk med hensyn både til enkelte fraser og større tekstenheter.

ASK-korpuset muliggjør transferforskning etter slike metodiske retningslinjer [moderne metodiske innsikter i transferforskningen], både fordi mengden av data, bredde i morsmålsgrupper og fordi produksjonsforholdene har vært like for alle informantene.

(Tenfjord, Hagen og Johansen 2009:56)

Før jeg går over til selve undersøkelsen, skal jeg presentere noen fakta om ASK. Norsk andrespråskorpus er et elektronisk innlærerkorpus som består av både tekster produsert av kandidater som har bestått to ulike tester i norsk som andrespråk og persondata som gir opplysninger om flere variabler som kan ha påvirkning på språklæringen. Slik uttaler Granger seg om innlærerkorpus:

Learner corpora have a lot to contribute to SLA research. They lead researchers to a better understanding of how second languages are learned and can help them answer questions at the heart of SLA research, such as yet unresolved issue of the exact role of transfer in second language acquisition and the notion of avoidance.

(Granger 2009:268-269)

---

²⁵ Tverrspråklig er i dette tilfellet ikke klassisk siden man ikke sammenlikner norsk med polsk el. andrespråk, men norsk med innlæreres språk. Tverrspråklig består her i at man har flere enn kun en morsmålsbakgrunn, som gjør at ulike morsmålstrekk kommer til synet i målspråket.

Tekstene i korpuset er hentet fra Norsk språktests arkiver og som tester to ferdighetsnivåer, nemlig *Språkprøven i norsk for voksne innvandrere* (over B1 nivå i henhold til The Common European Framework of Reference for Languages – CEFR²⁶), videre kalt *Språkprøven*, og *Test i norsk – høyere nivå* (over B2), videre omtalt som *Høyere nivå*. Da undersøkelsen min ble foretatt, fantes det kun lavere vs. høyere nivåfordeling i korpuset, noe som etter hvert ble forandret av Carlsen (2010). Nå er besvarelsene i korpuset delt inn i åtte ferdighetsnivåer: A1/A2, A2, A2/B1, B1, B1/B2, B2/C1, C1/C2, C2.

Språkteknologikompetansen i utviklingen av ASK kommer fra Aksis (Avdeling for kultur, språk og informasjonsteknologi) og andrespråksforskningskompetansen har sin kilde i tidligere Nordisk institutt ved Universitetet i Bergen, Norge, i dag en del av Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier. ASK var en del av Norges Forskningsråds (NFR) prosjekt *Parallele korpus* og ble utviklet i perioden 2003-2006. Det var professor Kari Tenfjord som sto i spissen som prosjektleder både for ASK-prosjektet og for *ASKeladden*-miljøet som driver med morsmålstransferrelaterte spørsmål (Finansiert av NFR i perioden 2008-2012).

Ved siden av innlærernes skriftlige produksjon, personopplysninger (som f.eks. alder, utdanningsbakgrunn, oppholdstid i Norge, antall timer med språkundervisning, tospråklighet o.fl.), inneholder korpuset annotering av grammatiske kategorier tagget ved hjelp av Oslo-Bergen-taggeren, som er en automatisk tagger for norsk bokmål og nynorsk. Taggeren skiller mellom en rekke morfem-, leksem-, syntaks- og tegnsetningsfeil, der hver type feil har sin egen kode (f.eks. *W = galt ord*). Avvik fra målspråksnormen – *feilkoder* – annoteres av mennesker (Tenfjord, Hagen, Johansen 2009, Johansen 2010).

---

26 B1-nivå (ifølge Common European Framework of Reference for Languages) innebærer at innlæreren klarer :

- a) å forstå hovedpunktene i informasjon som formidles på en klar og enkel måte
- b) å lese og forstå tekster som er skrevet i et direkte og klart språk og hvor innholdet er klart strukturert
- c) å skrive en forståelig, sammenhengende tekst
- d) klarer seg i de fleste samtaler som forekommer i dagliglivet

hentet fra http://www.rosenhof.oslovo.no/tilbud/Spor_og_niv_/Spor_og_niv_.html (28.11.2010)

Informantene i korpuset representerer 10 morsmålsgrupper som ble valgt på basis av typologisk ulikhet og antall innvandrere i Norge (engelsk, tysk, polsk, russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk, somali, vietnamesisk, spansk, albansk og nederlandsk). På hvert av testnivåene er det innlagt 100 tekster fra hver morsmålsbakgrunn (fortellende på *Språkprøven* og ressonerende på *Høyere nivå*), noe som gjør søk tilrettelagt for statistiske undersøkelser.

Siden ASK muliggjør søk på forekomster av bestemte ordklasser, enkelte ord, lemma eller strenger av ord, er det relativt lett å bruke det som forskningsverktøy. Data fra ASK-korpuset ble brukt til å utforske feilmønstre i bruk av preposisjonene *i* og *på*, og for å undersøke om feilene oppstår der jeg forventet. Det innsamlede materialet deretter utforskes for transfer i samsvar med Scott Jarvis' metode for transferundersøkelser, se kapittel 2.5.5. I den sammenheng utførte jeg både en kvantitativ og kvalitativ analyse, noe som krevde at jeg gikk inn i korpuset for å utforske enkelte forekomster. Deretter ble materialet undersøkt for intragruppehomogenitet, intergruppeheterogenitet og tverrspråklig performansesamsvar, som ble behandlet i 2.5.5.

3.2.1 Framgangsmåten – metoden og hensikten

Som nevnt i 2.3.5 er det innlærere på alle språkmestringsnivåer jeg har undersøkt som har problemer med riktig distribusjon av *i* og *på*. Følgelig er det både tekster fra *Språkprøven* og *Høyere nivå* jeg har tatt i betraktning i undersøkelsen. Resultatene omtales separat for hver preposisjon (*på*, *i* og *til*), først for *Språkprøven* og så for *Høyere nivå*. Alle resultatene suppleres med en rekke tabeller og diagrammer, mens enkelte forekomster og tekstuddrag fra korpuset (kun polske informanter) følger som vedlegg 1.

Hovedformålet med undersøkelsen var å utforske distribusjonen av *i* og *på* i påstedsrelasjoner, dvs. i statiske sammenhenger. Mest fokus er satt på informanter med polsk morsmålsbakgrunn, men siden hensikten var å undersøke om morsmålstransfer opptrer, er det to andre slaviske språk som tas med i betraktningen

(russisk og bosnisk-kroatisk-serbisk). Tanken bak dette valget var å finne ut om distribusjonen av *i* og *på* i norsk var liknende for informanter med slavisk morsmålsbakgrunn. I tråd med Scott Jarvis' metode for å utforske transfer, må man forsikre seg om det finnes intergruppeheterogenitet, dvs. forskjeller mellom enkelte morsmålsgrupper, som kan regnes som statistisk signifikante forskjeller. I denne undersøkelsen utgjør engelskmorsmålsbrukere en kontrollgruppe jeg sammenlikner resultatene for de slaviske informantene med.

I begynnelsen av dette kapittelet nevnte jeg ulike søk muligheter man kan anvende i ASK. Mine søk var relativt enkle og besto i å finne ut hvordan *i* og *på* fordelte seg i korpuset. Siden *i* og *på* ikke bare opptrer i spatiale sammenhenger, men også i tidsuttrykk og faste fraser, ble det nødvendig å gå inn i korpusmaterialet og utelukke alle forekomster som ikke var i tråd med mine interesser. I forhold til det helhetlige bildet kunne jeg deretter beregne antall feil og antall feil spesielt i spatiale sammenhenger (se enkelte eksempler i vedlegg 1). Nederst presenterer jeg et eksempel på et søk i KWIC²⁷ - konkordans, som gir treffordet med litt kontekst før og etter.

dokument	3 2 1 KWIC 1 2 3	korleksjon
s0164	ste ting i det norske språket. <S> Jeg har lært meg norsk <SIC> bare i </SIC> 6 måneder og jeg er veldig formoyd at jeg klarte å gjøre det.	på på bare
s0766	i jeg på TV og horte at det skal nedelegges en n fødeavdeling <SIC> i </SIC> Aker sykehus. </S> Grunnen til det var at staten ikke har nok	på
s0978	o, men nå Jeg har ikke mulighet å være i noen. <S> Når jeg er <SIC> i </SIC> bibliotek, hører jeg mobilen som ringer. </S> Det samme skjer	på
s0651	mennerker. <S> Veldig ofte ser jeg mange situasjoner f.eks.. <SIC> i </SIC> bussen, hvor barn ikke har respekt til gamle mennesker. </S>	på
s0652	God dag ". <P> <S> De unge mennesker og barn må reise seg <SIC> i </SIC> bussen for å gi plass til de gamle. </S> Vi i Polen snakker ikk	på
s0611	erfaring i forskjellige områder. <S> Venn som er med oss bare <SIC> i </SIC> de herlige dager og unngår oss når vi er triste, er de ikke så	på
s0916	let oppmuntrer barna til å leke med ord, tall og andre ting og <SIC> i </SIC> den samme tiden lærer det barna om grunne saker. </S> Bilc	på
s0734	rdagsliv. <S> For eksempel, hvis en person arbeider hele livet <SIC> i </SIC> ett plass og hans/hennes jobb er bare å gjøre det samme tir	på
s0061	i ferie til f.eks. Spania, Hellas - syden andre ta en tur på hyta <SIC> i </SIC> fjellet eller ved sjøen. </S> </P> Nordmenn liker å spise god r	på
s0611	nding. Vi må være tålmodige. <S> Venenskapet kreves erfaring <SIC> i </SIC> forskjellige områder. </S> Venn som er med oss bare i de herl	på
s0924	" <P> <S> Barn er forskjellige og TV program kan påvirke dem <SIC> i </SIC> forskjellige måter. </S> Noen kan ha marerit etter Donald Du	på
s0719	velde rart for meg å høre et fremmed språk overalt, i butikk, <SIC> i </SIC> gater, på kontor. </S> Jeg har bestemt at jeg må begynne å l	på
s0978	tekt, hører jeg mobilen som ringer. <S> Det samme skjer også <SIC> i </SIC> kino, på restaurant. </S> Vi husker ikke å slo av mobilen når	på
s0786	å abonament eller på et mobilkort. <S> Det siste kan vi kjøpe <SIC> i </SIC> kiosken. </S> </P> Jeg syns at mobiltelefonen er veldig viktig	på

Fig. 4 Søk i ASK-korpus, KWIC-konkordans

27 KWIC (KeyWord In Contekst) er det klassiske visningsformatet der man får frem en linje per treff. Treffordet/-ordene er midtstilt med en viss mengde kontekst før og etter, og med noe tilleggsinformasjon i egne spalter både til høyre og venstre i trefflinjene. I KWIC-formatet er det mulig å laste ned treffene til et eksternt program etter: <http://gandalf.aksis.uib.no/ask/brukerveiledning/brukerveiledning.htm#trinn3>.

Neste steg var å finne ut hvor mange forekomster av *i* i spatiale sammenhenger som hadde blitt rettet til *på* eller *til*. Samme prosedyren fulgte for *på* og *til*. På denne måten fikk jeg data fra alle fire morsmålsgrupper. Under viser jeg et eksempel på ett av mine søk (*på* korrigert til *i*, polske infromanter, Språkprøven).

Søkeuttrykk så langt: `[word='i' %c & type='.* W .*' & corr='.*\|på\|.*' & document='.0.*']`

---

1. ord target

ord

ignorer stor/liten bokstav

attributter: (skjul)

feiltype

R

SPL

W

undertype

INV

MCA

OINV

korreksjon

lemma

[grammatiske trekk ...](#)

repetisjon

1   fra 1 til 1

---

oppgavetittel

dokument

korpusvalg

persondata: (skjul)

testtype

hjemland

språk

alder

kjønn

[flere persondata ...](#)

Fig. 5 ASKs søkegrensesnitt med eksempel på søk med feilkode

Utforskning av intragruppehomogenitet er en av Jarvis' tre forutsetninger for å

avdekke transfer. Her må man inn i korpusmaterialet for å studere besvarelsene til enkeltindividene. Jarvis og Pavlenko definerer begrepet slik: *Evidence that the behaviour in question is not an isolated incident, but is instead a common tendency of individuals who know the same combination of languages* (Jarvis & Pavlenko 2008:35). Materialet som har blitt brukt i dette prosjektet er hentet fra informanter med omtrent identisk språkbakgrunn, og derfor er det mulig å oppdage felles tendenser som Jarvis og Pavlenko beskriver.

Avslutningsvis ønsker jeg å presentere forskningsspørsmål jeg håpet å finne svar på ved hjelp av ASK-undersøkelsen.

1. Er antall feil i distribusjonen av *i* og *på* i spatiale sammenhenger høyt?
2. Er antallet samme for alle morsmålsgrupper jeg har satt i fokus?
3. Er antallet samme i slaviske morsmålsgrupper?
4. Hvordan ser feilfordelingen ut i de enkelte morsmålsgruppene – finnes det store avvik mellom informanter med ulik morsmålsbakgrunn?
5. Hvordan ser fordelingen ut på Spårkprøven og Høyere nivå?
6. Hvilke feil er mest frekvente? Kan man se noen tydelige tendenser?
Er tendensene samme for de slaviske morsmålsgruppene og engelske informanter? Kan man snakke om tverrspråklig performansesamsvar?
7. Hvordan kan de eventuelle tendensene tolkes?
8. Kan man snakke om intragruppehomogenitet?
9. Kan man, på dette nivået, snakke om transfer?
10. Dersom det *er* transfer, er den positiv eller negativ?

3.2.2 Resultatene og tolkning

3.2.2.1 Materialfordeling i korpuset

Som nevnt tidligere begynte jeg undersøkelsen med et mer generelt bilde av fenomenet. Først og fremst ønsket jeg å undersøke om forekomsten av *i*, *på* og *til* i ASK-korpuset var i tråd med mine forventninger. Etter å ha sett UiBs frekvensliste som viser at *på* og *i* er blant de mest frekvente norske ord, håpet jeg på å finne en stor mengde eksempler på bruk av preposisjonene. Allerede første resultater virket veldig lovende. Fordelingen av materialet i korpuset var slik:

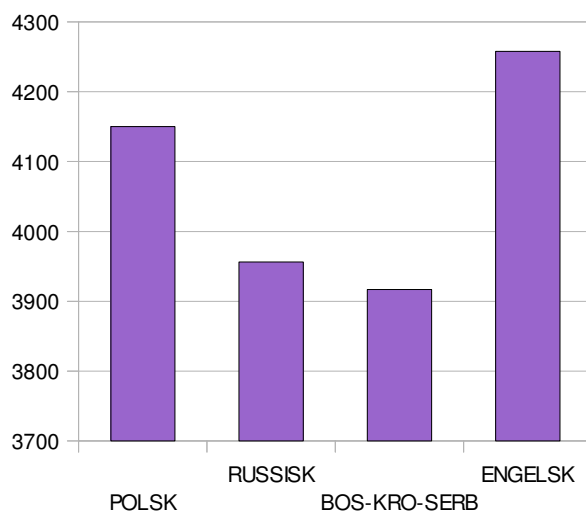

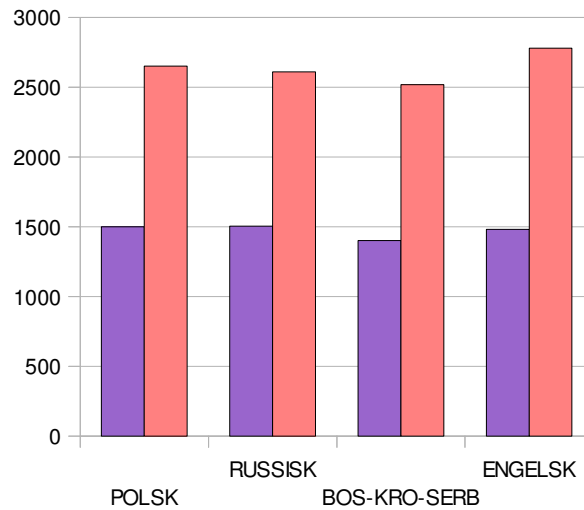
Fig. 6 Fordeling av materialet (*i*, *på* og *til*) i korpusene – polsk, russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk, engelsk; begge nivåene

Det totale antallet av alle forekomster av *i*, *på* og *til* i alle fire delkorpusene var 16.281, hvorav 4150²⁸ (5,32%²⁹) i det polske korpuset, 3956 (5,43%), 3917 (5,34%) og 4258 (5,58%) følgelig i det russiske, bosnisk-kroatisk-serbiske og engelske korpuset. Informantene med engelsk som morsmål har dermed det høyeste antallet av alle forekomster. Neste diagram illustrerer fordelingen på Språkprøven og Høyere nivå, her ser situasjonen litt annerledes ut.

---

28 Absolutt frekvens.

29 Relativ frekvens.

Språkprøven

Høyere nivå

Fig. 7 Fordeling av materialet (foekomster av *i*, *på* og *til*) i korpusene – polsk, russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk, engelsk; Språkprøven og Høyere nivå

I Språkprøven ligger antall forekomster i det engelske korpuset på samme nivå som i det russiske (5,57% mot 5,56% russiske), og et hakk høyere enn i det polske (5,19% av alle forekomster), mens det bosnisk-kroatisk-serbiske korpuset har færrest forekomster (5,12%). I Høyere nivå er det russisk som har flest forekomster (5,69%), fulgt av engelsk, bosnisk-kroatisk-serbisk og polsk med følgelig 5,59%, 5,46% og 5,4% forekomster.

Fordelingen av *i*, *på* og *til* i de enkelte korpusene er ganske homogen, og det finnes ingen grupper som skiller seg ut, noe som muliggjør videre forskning. Følgelig skal jeg se litt nærmere på feilfordelingen i de enkelte morsmålsgrupper, for deretter å eliminere materialet som ikke er i mitt spekter av interesse. Diagrammene nederst viser en generell feilfordeling av *i*, *på* og *til* i alle korpusene, på begge nivåene, dvs. Språkprøven og Høyere nivå.

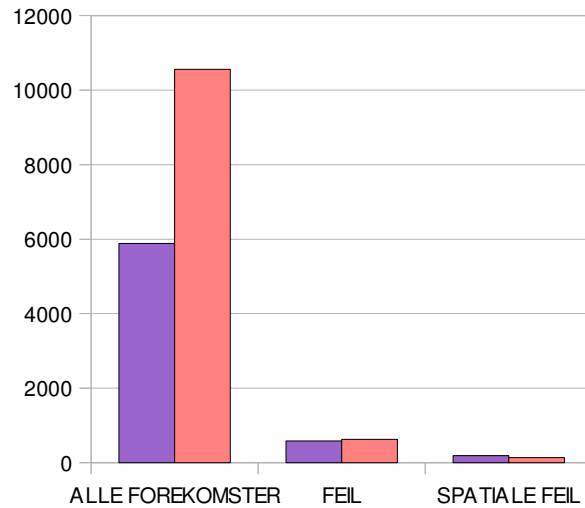

Fig. 8 Fordeling av feil bruk av *i*, *på* og *til* i korpusene; Språkprøven og Høyere nivå

Antall feil informantene har gjort er ikke spesielt påfallende, for det utgjør kun 9,9% av all bruk på Språkprøven, og så lite som 5,9% på Høyere nivå. Når det gjelder feil i kun spatiale sammenhenger, dvs. der hvor *i*, *på* eller *til* inngår i en frase med et stedsbetegnende substantiv, går antallet dramatisk ned i forhold til andre typer feilbruk. I Språkprøven finnes det bare 187 feil (32,1% av alle feil på dette nivået), mens i Høyere nivå er antallet enda lavere (624 feil) og tilsvarer 21,2% av alle feil. Resultatene tilsa at det er relativt lite feilaktig bruk av preposisjonene i fokus. Betyr det at man likevel ikke har problemer med riktig distribusjon av *i*, *på* og *til*?

Selv om materialet jeg var mest opptatt av, altså det spatiale virket forholdsvis lite, foretok jeg videre undersøkelser, som hadde i sikte grundigere eksplorasjon av feilforekomstene i de enkelte korpusene. Diagrammene under viser fordelingen av *i*, *på* og *til* i det polske, russiske, bosnisk-kroatisk-serbiske og engelske korpuset.

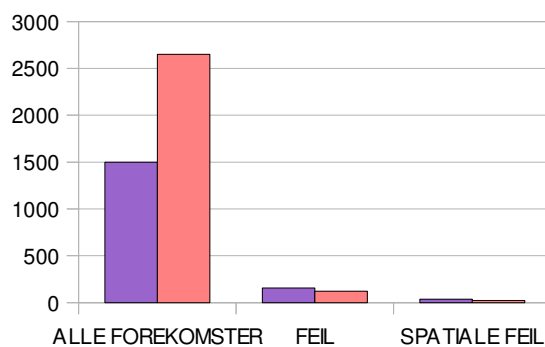

Fig. 9 Fordeling av *i*, *på* og *til* i det polske korpuset (Språkprøven og Høyere nivå)

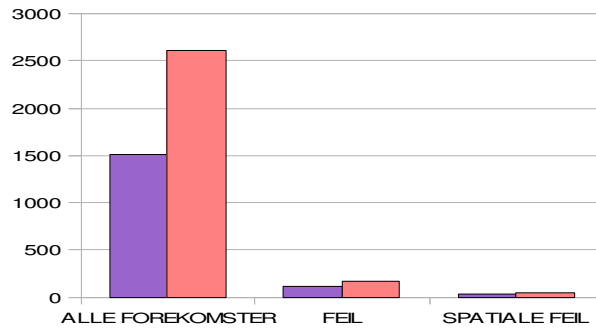

Fig. 10 Fordeling av *i*, *på* og *til* i det russiske korpuset (Språkprøven og Høyere nivå)

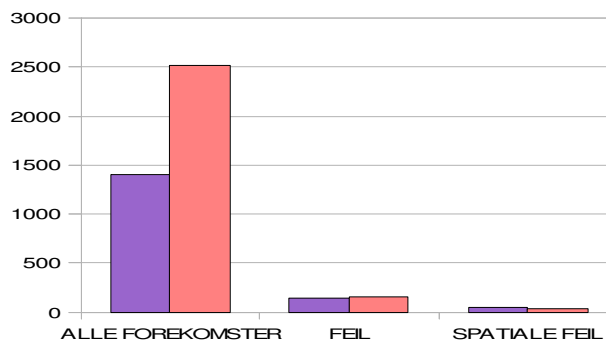

Fig. 11 Fordeling av *i*, *på* og *til* i det bosnisk-kroatisk-serbiske korpuset (Språkprøven og Høyere nivå)

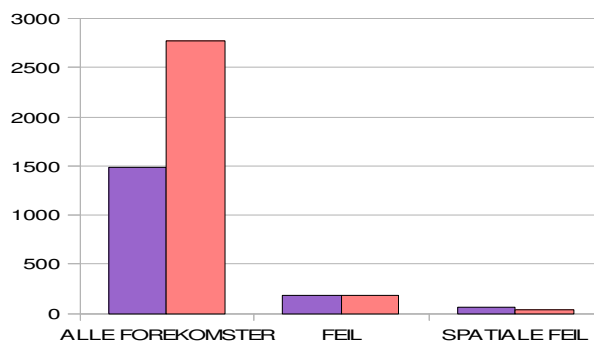

Fig. 12 Fordeling av *i*, *på* og *til* i det engelske korpuset (Språkprøven og Høyere nivå)

Når det gjelder resultater fra Språkprøven, har de polske informantene færrest feil i spatiale sammenhenger (kun 23% av alle feilene), og skiller seg på denne måten ut fra de andre delkorpuserne. Resultatene for de andre gruppene er omtrent like (russisk 33,3%, bosnisk-kroatisk-serbisk 35% og engelsk 36%).

Situasjonen er liknende i materialet fra Høyere nivå. Her er det igjen polske informanter som har færrest feil (17,35% av alle feilene), fulgt av engelske (17,80%). Bosnisk-kroatisk-serbiske (20,30%) og russiske informanter har flest feil (28,23%).

Her kommer det svar på to av mine forskningsspørsmål. Det første angikk antallet forekomster i enkelte språkgrupper og det viste seg å være likt hos alle informanter. Men selv om fordelingen av forskningsmaterialet er relativt homogen, varierer feilfordelingen fra gruppe til gruppe, noe som gir et svar på det andre problemet, nemlig feilområder hos enkelte morsmålsgrupper. Nå er skillet mellom generelle feil og feil i spatiale sammenhenger gjort, og fra nå av er det kun de spatiale som er i fokus. Neste steg blir derfor en mer detaljert analyse av enkelte preposisjoner og typer feil i hver morsmålsgruppe. Av åpenbare grunner (få forekomster) søker jeg ikke på bestemte fraser *i*, *på*, *til* + *substantiv*, men på hver preposisjon for seg.

Jeg begynner med *i* ettersom den har høyest antall forekomster i materialet.

3.2.2.2 I i ASK-korpuset

Jeg hadde store forventninger angående feil bruk av *i* av grunner nevnt i den teoretiske delen. *I* er nemlig mest utbredt i polske påstedsrelasjoner, og jeg hadde forventet å finne overrepresentering av denne preposisjonen, noe som kunne skyldes både lingvistisk og konseptuell transfer fra morsmålet. Så enkelt ble det likevel ikke, og resultatene følger under.

Tabellene under viser antall forekomster av *i* i hele det polske korpuset, antall feil og antall feil i spatiale sammenhenger. Disse tallene har jeg allerede nevnt, men jeg synes bildet av enkelte typer feil blir mer helhetlig, dersom man kan se dem i en større sammenheng. Videre i tabellen følger det mer detaljerte tall, angående typer feil. I ASK søkegrensesnitt skrev jeg inn preposisjoner *i* ble rettet til. I dette tilfellet var det *på* og *til* jeg forventet. For å få en full oversikt, angir jeg også tall på utelatelser av *i*. Samme prosedyren følger for de andre to preposisjonene *på* og *til*,

men «rettet til» blir forandret til *på* og *i*. Den første kolonnen viser absolutte tall, mens de andre angir prosent (relativ frekvens). Jeg bruker separate tabeller for Språkprøven (markert med rosa) og Høyere nivå (markert med blå). Alle språk har sine faste farger som jeg bruker både i tabellene og diagrammene, slik at de blir lettere å følge.

Følgelig blir det polsk, russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk og engelsk.

I SPRÅKPRØVEN (B1+)	Preposisjoner totalt	Antall feil	Antall feil i spatiale kontekster	I rettet til PÅ	I rettet til TIL	I Utelatt
SPRÅK						
POLSK	595	58 (9,7%)	22 (37,9%)	18 (81,8%)	1 (4,5%)	3 (13,6%)
RUSSISK	753	46 (6,1%)	19 (41,3%)	10 (21,7%)	8 (17,3%)	1 (5,2%)
BOS-KRO-SERBISK	643	66 (10,2%)	26 (39,3%)	10 (38,4%)	13 (50%)	3 (11,5%)
ENGELSK	611	60 (9,8%)	27 (45%)	23 (85,1%)	3 (11,1%)	1 (3,7%)

Fig. 13 Fordeling av *i* i ASK – Språkprøven (B1+)

Resultatene for Språkprøven virker litt overraskende i den forstand, at det er engelske informanter som gjør flest feil, men forskjellen er veldig liten, og kan være tilfeldig. Selv om både norsk og engelsk tilhører samme germansk språkgruppe er distribusjonen av de to grunnlegende spatiale preposisjonene litt forskjellig. Mens polske informanter må bestemme over valg av riktig preposisjon med *w* og *na* i bakhodet, har engelske en tredje preposisjon, dvs. *at*. På denne måten må de avgjøre hvilken norsk preposisjon som tilsvarende *on*, *in* og *at*.

Polske resultatene glimrer med et stort antall feil der *i* ble rettet til *på*, noe som utgjør 81,8% av alle feilene, og er fullstendig i tråd med mine forventninger og vitner om både konseptuell og lingvistisk transfer. Resultatene i andre morsmålsgrupper viser lite samsvar med hverandre, noe som kan bety at distribusjonen av *i* og *på* i russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk og polsk er ulik tross tilhørigheten til den slaviske språkgruppen. Engelske informanter har derimot et liknende antall feil som polske.

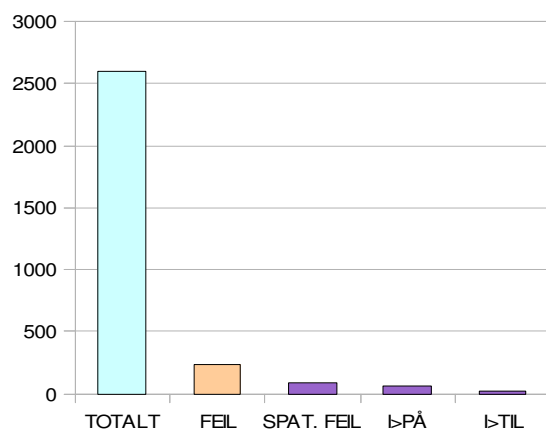

Fig. 14 Fordeling av *i* på Språkprøven, alle språkene

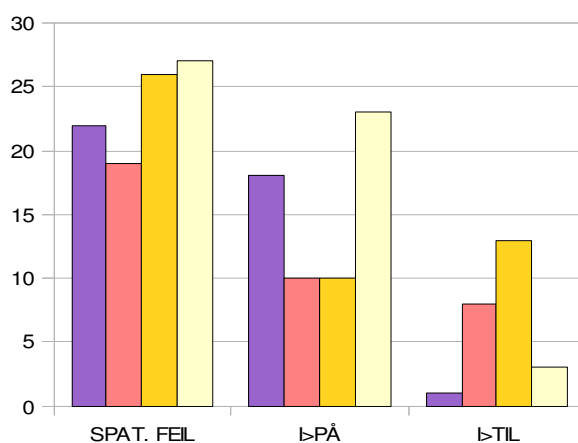

Fig.15 Fordeling av *i* på Språkprøven, enkelte språk

Fordelingen i Høyere nivå ser liknende ut.

I HØYERE NIVÅ (B2+)	Preposisjoner totalt	Antall feil	Antall feil i spatiale kontekster	I rettet til PÅ	I rettet til TIL	I Utelatt
SPRÅK						
POLSK	1176	48 (4,08%)	12 (25%)	11 (91,6%)	0	1 (8,3%)
RUSSISK	1234	69 (5,59%)	29 (42%)	17 (58,6%)	8 (27,5%)	4 (13,7%)
BOS-KRO-SERBISK	1117	61 (5,46%)	20 (32,7%)	9 (45%)	5 (25%)	6 (30%)
ENGELSK	1182	62 (5,24%)	19 (30,6%)	15 (78,9%)	1 (5,2%)	3 (15,7%)

Fig.16 Fordeling av *i* i ASK – Høyere nivå (B2+)

Også i materialet fra Høyere nivå utgjør *i* rettet til *på* den største delen av feil gjort av polske informanter (91,6%). Antall spatiale feil er likevel betydelig lavere enn i Språkprøven, noe som kunne bety at slike typer feil er mer vanlige på lavere mestringsnivåer.

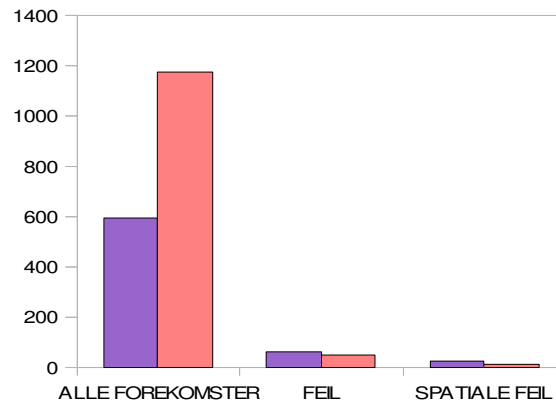

Fig. 17 Feilaktige bruk av *i* – polsk korpus (Språkprøven, Høyere nivå)

Samme type feil er hyppig hos den engelske gruppen (78,9%), men antall forekomster for russiske og bosnisk-kroatisk-serbiske informanter er mye lavere (58% og 45%). Den russiske morsmålsgruppen skiller seg ut med størst antall feil i spatiale sammenhenger (42%), mens den bosnisk-kroatisk-serbiske har relativt mange utelatelser. Informantene med russisk som morsmål er de eneste med omtrent samme antall feil på begge nivåene (41,3% og 42%). I utgangspunktet forventet jeg at resultatene for de slaviske informantene skulle bli mer homogene, men dette har ikke blitt bekreftet av dataene. Diagrammene nederst viser fordelingen av feil i både generell og mer profilert sammenheng.

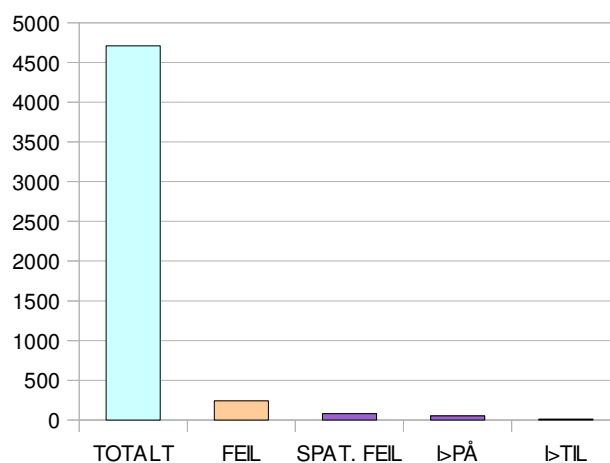

Fig. 18 Fordeling av *i* på Høyere nivå, alle språkene

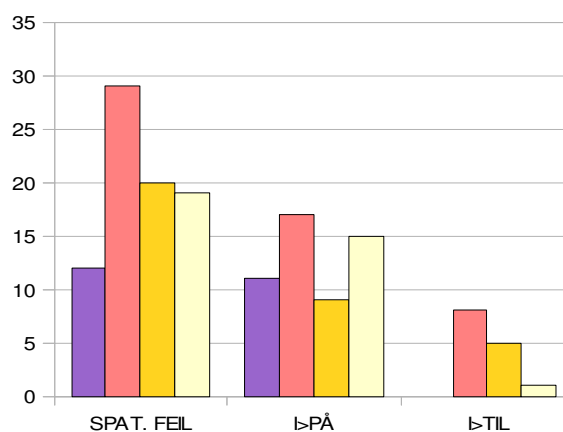

Fig. 19 Fordeling av *i* på Høyere nivå, enkelte språk

Nå går jeg over til de andre to preposisjonene i fokus – *på* og *til*.

3.2.2.3 På i ASK-korpuset

På virker å være den mest utbredte norske påstedspreposisjonen. I undersøkelsen som vil bli presentert etter ASK (utfyllingskjemaet 1) er denne tendensen veldig tydelig. Siden man hører *på* rundt omkring seg ofte, hadde jeg mistanke om at også polske norskinnlærere kunne følge dette mønsteret, selv om *na* (på) ikke er så hyppig i polske påstedsrelasjoner. Som jeg allerede har nevnt i den teoretiske delen, finnes det

et par fraser i språket hvor *na* er det eneste riktige valget, men disse brukene er språkhistorisk betinget. Hva viser resultatene?

<u>PÅ</u> SPRÅKPRØVEN	Preposisjoner totalt	Antall feil	Antall feil i spatiale kontekster	PÅ rettet til I	PÅ rettet til TIL	<u>PÅ</u> Utelatt
SPRÅK						
POLSK	529	32 (6%)	12 (37,5%)	3 (25%)	6 (50%)	3 (25%)
RUSSISK	417	31 (7,4%)	16 (51,6%)	11 (68,75%)	3 (18,75%)	2 (12,5%)
BOS-KRO- SERBISK	454	41 (9%)	22 (53,6%)	15 (68,1%)	2 (9%)	5 (22,7%)
ENGELSK	483	54 (11,1%)	31 (57,4%)	27 (87%)	2 (6,45%)	2 (6,45%)

Fig.20 Fordeling av *på* i ASK – Språkprøven (B1+)

Antall *i* og *på* brukt av polske informanter er nesten det samme i Språkprøven (595 og 529 forekomster), til tross for at *i* nok er naturlig for dem. Selv om den polske morsmålsgruppa har størst antall feil generelt, utgjør spatiale sammenhenger kun 37,5% av dem. Russiske og bosnisk-kroatisk-serbiske informanter ligger på omtrent samme nivå, mens engelske er et hakk høyere med 57,4%. Det er også engelske informanter som oftest får rettet *på* til *i* (87%), mens polske kun har 25%, noe som avspeiler den naturlige tendensen til å ty til løsninger fra morsmålet, dvs. *i*. Den polske gruppa har et relativt stort antall utelatelser av *på* (25%). Diagrammene nederst gjenspeiler fordelingen.

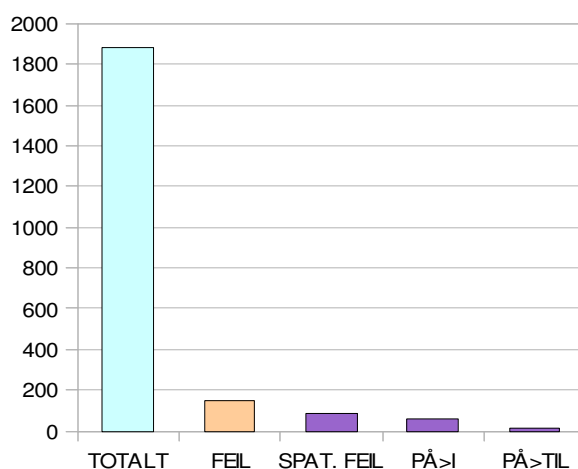

Fig. 21 Fordeling av *på* på Språkprøven, alle språkene

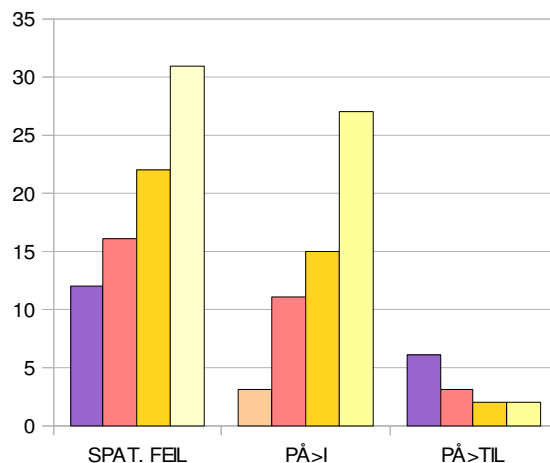

Fig. 22 Fordeling av *på* på Språkprøven, enkelte språk

Materialet fra Høyere nivå viser forholdsvis jevn fordeling.

PÅ HØYERE NIVÅ	Preposisjoner totalt	Antall feil	Antall feil i spatiale kontekster	PÅ rettet til I	PÅ rettet til TIL	PÅ Utelatt
SPRÅK						
POLSK	726	31 (4,26%)	7 (22,5%)	5 (71,4%)	1 (14,2%)	2 (28,6%)
RUSSISK	685	36 (5,25%)	15 (41,6%)	12 (80%)	2 (13,3%)	1 (6,67%)
BOS-KRO-SERBISK	743	31 (4,1%)	10 (32,2%)	5 (55%)	3 (30%)	2 (20%)
ENGELSK	759	46 (6%)	9 (19,5%)	5 (55,5%)	2 (22,2%)	2 (22,2%)

Fig. 23 Fordeling av *på* i ASK – Høyere nivå (B2 +)

Informanter med russisk som morsmål har færrest forekomster av *på* generelt. Ved litt nærmere inspeksjon ser man at selv om antall feil ligger på omtrent samme nivå i alle de undersøkte gruppene, skiller russiske informanter seg ut med et relativt høyt antall *på* rettet til *i*, dvs. 80% (betydelig høyere enn engelske – 55,5% og 7,6% høyere enn polske med 71,4%). Engelske har derimot flest feil i tilfellet *på* rettet med *til* (22,2%), og ligger nærmest det bosnisk-kroatisk-serbiske resultatet med 30%. Polske informanter har kun 14,2% feil, noe som bekrefter at dette valget er naturlig for polsktalende på grunn av mønstret de kjenner fra morsmålet. Diagrammet under

illustrerer feilfordelingen hos polske informanter:

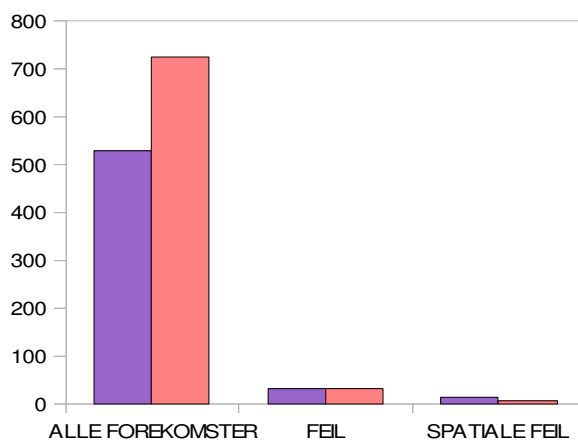

Fig. 24 Feilaktige bruk av *på* - polsk korpus (Språkprøven, Høyere nivå)

Diagrammene nedenfor viser et helhetlig bilde av fordelingen av *på*, først i alle korpusene på begge nivåene, så i enkeltkorpusene.

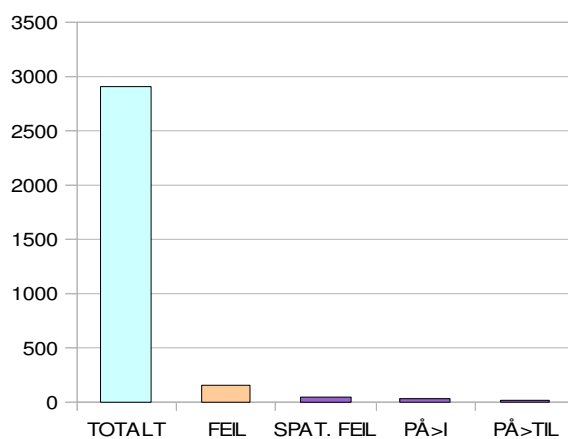

Fig. 25 Fordeling av *på* på Høyere nivå, alle språkene

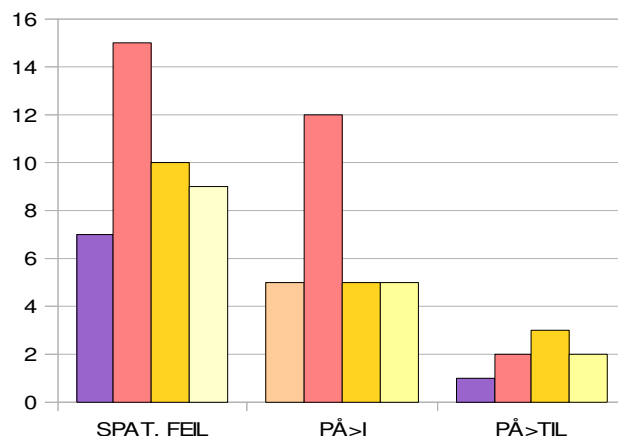

Fig. 26 Feilaktige bruk av *på* - Høyere nivå, enkelte språk

Analysen viser at selv om antall feil innenfor bruk av *på* ikke er veldig høyt, finnes det enkelte morsmålsgrupper som har store vansker med riktig fordeling av preposisjonen. Dette gjelder spesielt for polske innlærere, noe som stemmer med hypotesene stilt i utgangspunktet.

3.2.2.4 *Til* i ASK-korpuset

Da jeg begynte å begrense spektret av interesse og satte kun påstedsrelasjoner i fokus, ble *til* ikke tatt i betraktning. Som spatial preposisjon opptrer jo *til* kun i tilstedsrelasjoner, og dem ville jeg utelukke. Ikke desto mindre, viste det seg etter hvert at undersøkelsen, og følgelig resultatene, ville ha vært betydelig mindre givende uten *til*. *På*, *i* og *til* overlapper hverandre i norsk, noe som ikke er tilfelle i polsk. Av egen erfaring vet jeg at *til* er det første som dukker opp dersom man vil uttrykke en tilstedsrelasjon på norsk, men at det ikke er helt på linje med de innfødte norsktalendes vaner. For å få en fyldigere oversikt over fordeling av *i* og *på*, måtte jeg derfor inkorporere *til* i mine søk. Følgelig er det også en del dynamiske, dvs. tilstedsrelasjoner jeg analyserer, både i ASK- og i utfyllingskjemaene. Og slik fordeler *til* seg i korpusene:

TIL SPRÅKPRØVEN	Preposisjoner totalt	Antall feil	Antall feil i spatiale sammenhen ger	TIL rettet til PÅ	TIL rettet til I	<u>TIL</u> Utelatt
SPRÅK						
POLSK	376	66 (17,55%)	3 (4,50%)	2 (66,6%)	1 (1,5%)	0
RUSSISK	335	31 (9,25%)	1 (3,23%)	0	0	1 (100%)
BOS-KRO- SERBISK	302	36 (11,9%)	2 (5,60%)	2 (100%)	0	0
ENGELSK	386	62 (16,06%)	6 (9,70%)	6 (100%)	0	0

Fig. 28 Fordeling av til i ASK - Språkprøven (B1+)

Materialet fra Språkprøven viser at antall feil hos polske innlærere er høyt i forhold til russiske eller bosnisk-kroatisk-serbiske informanter (17,55% mot 9,25% hos russiske og 11,9% hos bosnisk-kroatisk-serbiske), mens engelske har nesten like mange feil (16,06%). Dersom man tar en nærmere titt på prosentresultater og tall, ser man at antall feil faktisk er veldig lavt. Følgelig blir det nesten umulig å trekke noen bindende og pålitelige konklusjoner angående feil distribusjonen av *til* på dette nivået. Diagrammene framstiller situasjonen slik:

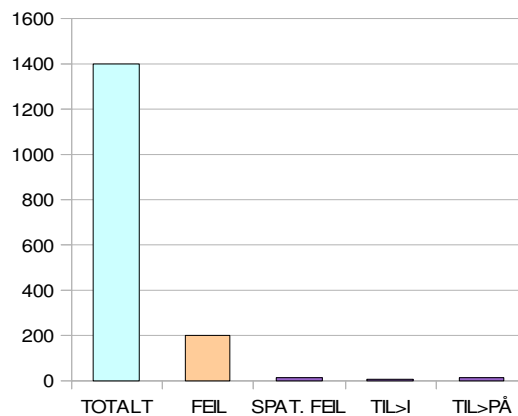

Fig. 29 Fordeling av *til* på Språkprøven, alle språkene

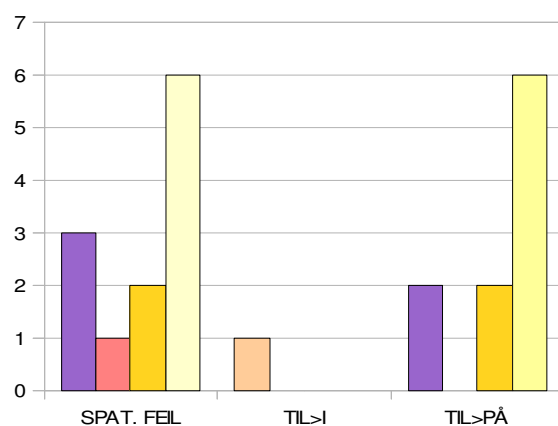

Fig. 30 Fordeling av *til* på Språkprøven, enkelte språk

Data fra Høyere nivå er dessverre enda mer skrøpelige:

<u>TIL HØY. NIV.</u>	Preposisjoner totalt	Antall feil	Antall feil i spatiale sammenhenger	TIL rettet til PÅ	TIL rettet til I	<u>TIL</u> utelatt
SPRÅK						
POLSK	748	42 (5,6%)	2 (4,80%)	0	0	2 (100%)
RUSSISK	690	65 (9,42%)	4 (6,20%)	2 (50%)	2 (50%)	0
BOS-KRO-SERBISK	658	56 (8,5%)	0	0	0	0
ENGELSK	837	77 (9,2%)	5 (6,50%)	4 (80%)	0	1 (20%)

Fig. 31 Fordeling av *til* i ASK – Høyere nivå (B2+)

Overraskende nok er det informanter fra den polske morsmålsgruppen som har færrest feil, tross den høye forekomsten generelt (748 forekomster totalt, hvorav kun 5,6% var feil). Feil i spatiale sammenhenger er veldig få for alle de slaviske morsmålsgruppene, mens engelske informanter gjorde fem feil (nesten 6,5%), hvorav 80% (fire forekomster) var *til* rettet med *på*.

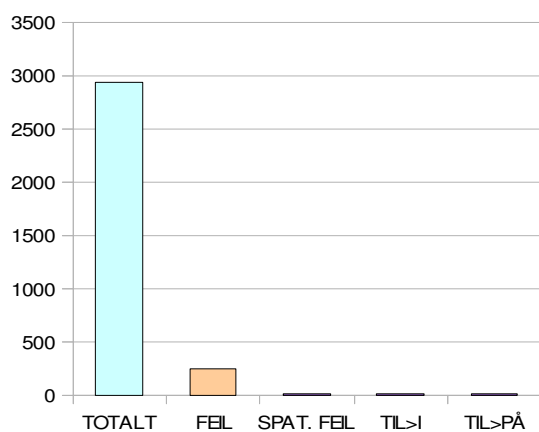

Fig. 32 Fordeling av *til* på Høyere nivå, alle språkene

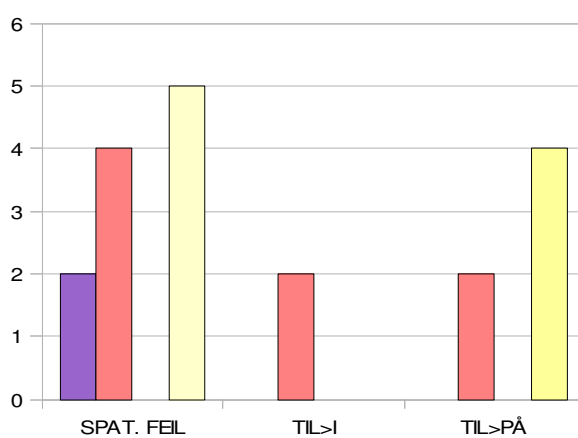

Fig. 33 Fordeling av *til* på Høyere nivå, enkelte språk

Og slik ser fordelingen i det polske korpuset ut:

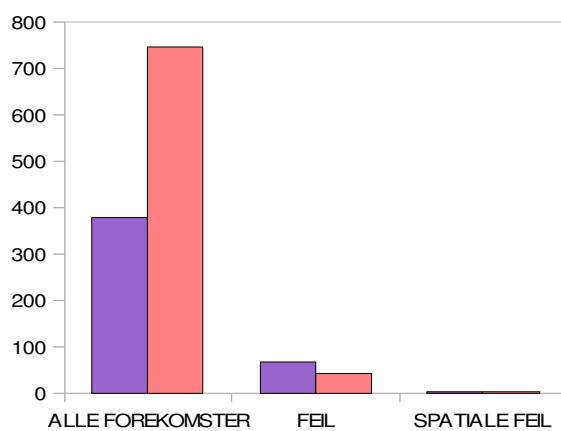

Fig. 34 Fordeling av *til* – polsk korpus (Språkprøven, Høyere nivå)

I utgangspunktet antok jeg at det ville bli flere feil med *til* som i polsk anses som en tilstedspreposisjon, ikke desto mindre viser resultatene at det ikke er noe problematisk. *Til* har også overraskende få feilforekomster, noe som jeg ville tolke som et klart innhold i preposisjonens primære betydning (se 2.3.3). Dette innholdet gjør at preposisjonen kun brukes i noen bestemte sammenhenger og ikke blandes med andre preposisjoner, her *på* og *i*.

3.2.3 Oppsummering og konklusjoner

3.2.3.1 Resultatene

Resultatene jeg fikk fra ASK var ikke helt i samsvar med det jeg hadde forventet. Her er nemlig både positive og negative resultater. Generelt sett, var forekomsten av *i* og *på* stor, men når det gjelder bruk av spatiale preposisjoner, var den betraktelig lavere. Følgelig ble det relativt få feil i korpuset. Grunnen til det ligger trolig i det faktum at informantene ikke var tvunget til å bruke preposisjoner i spatiale sammenhenger, og at selve oppgavene ikke antydte at de bør brukes. I denne situasjonen konstaterte jeg at det ikke nyttet å anvende noen personvariabler, for antall forekomster i enkelte grupper ville ikke bli statistisk signifikant. Tidligere nevner jeg at det var fortellende og resonerende tekster som produseres av informantene. Blant disse var det kun et par som til en viss grad krevde bruk av påstedsrelasjoner (f.eks. bilbruk, boformer, bomiljø, mobiler på offentlige steder, yrker, utdannelse, private skoler, netthandel)

3.2.3.2 Engelsk

Engelsk bestemte jeg meg for å ta inn i undersøkelsen for å undersøke om engelske morsmålsbrukere viser høyere kongruens med den norske måten man uttrykker

spatiale relasjoner på, og samtidig bruke dem som kontrollgruppe. Tallene viser derimot det motsatte. Det er ofte engelske informanter som har flest feil (se 3.2.2.2 - distribusjon av *i* i Språkprøven). Denne tendensen er enda mer tydelig i totalt antall feil, dersom det også er mer abstrakte betydninger man tar i bruk. Nøkkelen til det kan ligge i at engelske morsmålsbrukere føler at det finnes et relativt høyt samsvar mellom engelske og norske idiommer siden språkene tilhører samme språkgruppe. Slik er det likevel ikke. Jeg vil anta at et relativt lite antall feil i mer abstrakte sammenhenger hos informantene med slaviske morsmål antyder heller lærestrategien enn det at man har tilegnet den norske måten å konseptualisere spatiale relasjoner på. Som nevnt tidligere, mener jeg at dersom man ikke føler preposisjonens riktige innhold på et lavere nivå, blir det trolig vanskelig å bruke den i mer abstrakte sammenhenger (f.eks. tidsangivelse). Idiomatiske uttrykk lærer man seg utenat og deretter faller de alltid på plass.

3.2.3.3 Foreløpige svar

Før jeg begynte med analysen og tolkningen av ASK-materialet, stilte jeg noen forskningsspørsmål som delvis var i tråd med mine forventninger. Jeg har funnet svar eller bekreftelse på enkelte hypoteser, og noen gåter har blitt løst underveis i selve analysen. Svarene jeg står igjen med er at fordelingen av preposisjoner i materialet er omtrent det samme for alle morsmålsgrupper i fokus dvs. polsk: 4150 (5,32%), russisk: 3956 (5,43%), bosnisk-kroatisk-serbisk: 3917 (5,34%) og engelsk: 4258 (5,58%). Likevel finner man noen forskjeller mellom informantene fra de slaviske språkgruppene (færre forekomster av alle tre preposisjoner i fokus hos den bosnisk-kroatisk-serbiske gruppa: Språkprøven: 1399 (5,12%) mot 1500 (5,19%), 1505 (5,56%) og 1480 (5,57%), Høyere nivå: 2515 (4,46%), mot 2650 (5,4%), 2609 (5,69%) og 2778 (5,59%). Dette kan enten resultere fra det faktum at f.eks. bosnisk-kroatisk-serbiske skriver kortere tekster enn de andre gruppene, eller bekrefte Krachts ord som påpeker det følgende:

In languages that use prepositions, regularities over languages are relatively minor, even for closely-related languages in the same family, and even in concrete and well-mastered domains such as time or space.

(Kracht 2006:101)

Analysen viser også at polske informanter har gjort færrest feil i spatiale sammenhenger, noe som gjelder for begge nivåene (Språkprøven: 23% mot 33,3%, 35% og 36%, Høyere nivå: 17,35% mot 28,23%, 20,30% og 17,80%). Dette resultatet har jeg ikke forventet. Jeg trodde fordelingen hos informanter med slaviske morsmål ville bli omtrent identisk. Denne resultatene vitner om at det finnes forskjeller mellom beslektede språk, noe som bekrefter intergruppeheterogenitet.

Fordelingen av feil og type feil ser ut til å komme an på mestringsnivå. I Språkprøven finnes det 187 spatiale feil (32,1% av alle feil på dette nivået), mens i Høyere nivå er antallet lavere (624 feil) og tilsvarer 21,2% av alle feil. Dette kan vel forklares med slike fenomener som hypotesedannelse og hypotesetesting (Berggreen og Tenfjord 1999:301, Jarvis og Pavlenko 2008:9). Etter å ha tilegnet elementære preposisjoner og testet dem ut i språksamfunnet, blir man kanskje litt følsom på måten de brukes på, og prøver å tilpasse seg mønstre brukt av innfødte norsktalende.

Resultatene avdekker en del avvik, dvs. noen trekk som skiller seg påfallende ut. I den sammenheng skiller den engelske morsmålsgruppen seg ut med størst antall feil *i* i spatiale sammenhenger i materialet fra Høyere nivå (42%). De er også de eneste med omtrent samme antall feil på begge nivåene (Språkprøven: 41,3%, Høyere nivå: 42%).

Distribusjon av *på* hos samme gruppe informanter er også verdt en refleksjon. Selv om de bruker preposisjonen i morsmålet i mange spatiale sammenhenger, mye oftere enn i polsk, sliter de med bruk av *på* i norsk. jf.

<u>norsk</u>	<u>polsk</u>	<u>russisk</u>
på apoteket	<i>w aptece</i>	на фармации
på jobb	<i>w pracy</i>	на работе
på sykehus	<i>w szpitalu</i>	на стационаре
på skolen	<i>w szkole</i>	на школе

Overraskende nok har de forholdsvis få forekomster av *på* (Språkprøven: 417,

Høyere nivå: 685), og dersom de bruker *på*, rettes den ofte med *i* (Språkprøven: 68,75%, Høyere nivå: 80%).

Det faktum at engelske informanter gjør flest spatiale feil på Språkprøven var mest overraskende. Det er hovedsakelig i begynnelsen man støtter seg på morsmålet, noe som ikke er tilfellet i korpusmaterialet (Språkprøven – engelske: 36% mot 26%, 33,3% og 35%).

Neste spørsmål jeg stilte var om man kan se noen tydelige tendenser. Selv om materialet er lite, er noen resultater veldig klare. Polske resultater preges f.eks. med mange forekomster der *i* blir rettet til *på*, noe som utgjør 81,8% av alle feilene (Språkprøven), noe som er helt på linje med mine forventninger. Også *på* i materialet fra Høyere nivå utgjør «*i* rettet til *på*» den største delen av feil gjort av polske informanter (91,6%).

I resultatene fra Språkprøven ser man at polske informanter sjelden rettes med *i* (kun 25%), noe som vitner om man har bedre følelse for bruk av *i* og bruker ikke *på* der man ville bruke *i* i morsmålet. Når det gjelder resultatene for Høyere nivå blir polske informanter ofte rettet med *til* (i 50% tilfeller), og dette kan tolkes som en klar tendens til *overgeneralisering* av *på* (Berggreen, Tenfjord 1999:55-57).

Polske informanter har veldig lavt antall feil i bruk av *til*, tross den høye forekomsten generelt (Språkprøven: 376, 17,5% feil, Høyere nivå: 748 forekomster totalt, hvor av 5,6% var feil). Antall feil i spatiale sammenhenger, særlig i materialet fra Høyere nivå er generelt sett lavt for alle slaviske morsmålsgruppene (russisk: 9,42%, bosnisk-kroatisk-serbisk: 8,5%), noe som kan vitne om liknende strukturer i kildespråkene. I russisk bruker man ofte κ + dativ, jf.

<u>norsk</u>	<u>polsk</u>	<u>russisk</u>
hjem	<i>do domu</i>	<i>домой</i>
til jobb	<i>do pracy</i>	<i>к работе</i>
til byen	<i>do miasta</i>	<i>к городку</i>
til meg	<i>do mnie</i>	<i>к мне</i>
på/til skolen	<i>do szkoły</i>	<i>к школе</i>

Ikke desto mindre finnes det ingen klare tendenser som skiller den engelske morsmålsgruppen fra de slaviske. De slaviske gruppene virker faktisk veldig variert. Allerede i Språkprøven ser man at distribusjonen av *i* og *på* i russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk og polsk er ulik tross tilhørigheten til samme språkgruppen. Følgelig kan man konstatere at dette vitner om intergruppeterogenitet.

Intragruppehomogenitet er også synlig tross lite materiale. På basis av resultatene kan både positiv og negativ transfer fra morsmålet påvises, så lenge det er snakk om polske informanter. Positiv transfer seg jeg i slike tilfeller som: bruk av *i* (Språkprøven: kun 37,9% feil, Høyere nivå: kun 25%) og få feil i bruk av *til* på Høyere nivå (kun 5,6%), mens negativ transfer viser seg i bruk av *i* der den rettes med *på* (Språkprøven: 81,8%, Høyere nivå: 91,6%). Antall feil der *på* rettes med *i* er forholdsvis lite (Språkprøven: 25% Høyere nivå: 71,4%). Spekulasjonene på grunnlag av ASK-materialet beregner jeg likevel som utilstrekkelige og lite plausible, og derfor oppsto det et behov for en mer målrettet forskning.

3.2.3.4 Videre undersøkelser

Selv om preposisjoner i spatiale sammenhenger virker uunnværlige, kan den lave forekomsten forklares med unnvikelsesstrategi: *If in doubt, leave it out*. I slike åpne besvarelser som er lagt inn i korpuset, kan man selv velge hva man skriver og helst unngå det man er usikker på. Granger (2002:4) bemerker at *korpusdata kun er en komplementær kilde som gjerne suppleres med kvalitative analyser som introspeksjon eller elisitering*. Derfor fikk jeg behov for å utvikle et mer presist redskap for å utforske distribusjoner av preposisjonene i fokus, slik at informantene ikke kunne velge bort det de ikke kunne. På denne måten utviklet jeg neste undersøkelse med utgangspunkt i et utfyllingsskjema, skreddersydd spesielt for dette formålet. Denne framgangsmåten er på linje med den som Chafe påpeker på følgende måte:

The good thing about artificially manipulating reality is that one target one's observations on a particular problem that has been isolated from the vastness of the universe. One can tailor-make the situation within which the observations take place, finessing the need to wait for the relevant phenomena to occur in nature.

(Chafe 1991:84)

3.3 UTFYLLINGSKJEMA

Som nevnt tidligere, begynte jeg med et mer generelt materialet og så fordypet meg i mer detaljerte undersøkelser. Fra nå av, etter å ha blitt ferdig med den statistikkpregede ASK-delen, skal jeg konsentrere meg om det kvalitative. Utfyllingskjemaet, eller rettere sagt skjemaene, er fokusert på preposisjonsdata i kun spatiale sammenhenger. Utfyllingskjemaet er en korpusundersøkelse hvor data ble elisert fra et utfyllingsskjema laget i henhold til undersøkelsesprofilen. Den består av tre deler som tjener hver sitt formål, som deretter utgjør en større enhet. De to første er basert på samme skjemaet fylt ut av informanter fra to morsmålsgrupper, mens den tredje er en separat del med et litt annet skjema.

Utfyllingsskjemaet er samme for de første to delene, og derfor skal det omtales i første rekke. Forskningsspørsmålene varierer derimot fra del til del og av den grunn blir hver av dem omtalt separat.

3.3.1 Korpusdata

Utfyllingsskjemaet består av 127 setninger som inneholder spatiale preposisjonsfraser med *i* og *på*. Setningene ble hentet fra Internett og de inneholder fraser som brukes til daglig og som i mitt skjønn er frekvente i språket. Nøkkelen til materialinnsamlingen var en relativt jevn fordeling mellom konkrete og abstrakte sammenhenger (se kapittel: 2.2). Utgangspunktet var følgende fire setninger for hver frase, to abstrakte og to konkrete (f.eks. to eksempler med *i kaféen* med en veldig konkret referanse og *på kafé* i en mer abstrakt sammenheng, se vedlegg 2, setning 25, 75, 125 og 126) som i kildematerialet framsto med to ulike preposisjoner. I noen

tilfeller blir det flere enn fire eksempler, men jevn fordeling en til en blir fulgt.

Den primære datakilden, dvs. Internett, tar jeg også litt forbehold til, siden man aldri kan vite hvem som har produsert de originale setningene som jeg brukte til å utvikle skjemaet. Alle sammen kommer likevel fra norske sider søkt fram med *google* og regnes dermed som et stikkprøve på det aktuelle norske språket. Stephen Jay Gould (1987) påpeker at vitenskap alltid tillater en liten grad av usikkerhet:

Science, after all, is fundamentally about process; learning why and how things happen is the soul of our discipline. You can't abandon the search for cause in favor of a dry documentation of pattern. You must take risks of uncertainty in order to probe the deeper questions, rather than stopping with sterile security.

(Gould 1987)

De fleste fraser i skjemaet uttrykker påstedrelasjoner, men i sju tilfeller er det også tilstedsreferanser jeg tar i betraktning. Til sammen har jeg undersøkt 31 påsteds- og sju tilstedsrelasjoner. Ikke alle eksemplene er like vellykket, siden betydningen forandres i stor grad dersom de brukes med *i* eller *på* (f.eks. *rom*, spesielt i dynamisk sammenheng, eller *tv*, som også kan forstås som firma). Av den grunn ble antall aktuelle setninger redusert til 124 og frasene jeg analyserer er *i/på* +

apotek	rom	venterom
offentlige steder	kjøkken	kafe
arbeidsplass	mark	postkontor
gate	ansikt	skole
bakke	jobb	buss
bibliotek	trær	kiosk
sykehus	tv	barnehage
fly	gårdplass	handlesteder
fjell	aldershjem	restaurant
butikk	pub/utested	
kontor	kino	

Opgaven informantene fikk, var å fylle ut skjemaet med de preposisjonene de syntes passet best i de konkrete setningene. De fikk også beskjed om å gi flere svar

dersom de følte at flere svar var aktuelle. Informantene ble bedt om ikke å diskutere svarene med andre og ikke bruke noe støttemateriale. Svaret de gav skulle være det første de kom på da de fikk se setningen. Denne framgangsmåten gjaldt både norske og polske informanter. I begge gruppene var det 30 voksne (25 år +) informanter, noe som var utgangspunktet for at resultatene for undersøkelsen kunne regnes som statistisk signifikante. Etter Rasinger tar jeg utgangspunkt i følgende definisjon av signifikans:

Significance in statistics refers to the probability of our result being a fluke or not; it shows the likelihood that our result is reliable and has not just occurred through the bizarre constellation of individual numbers.

(Rasinger 2008:159)

Siden stikkprøven måtte bestå av materiale fra informanter med ulik bakgrunn, ble de valgt på basis av alder, sosial-, utdannings-, yrkes- og dialektbakgrunn (ikke i den polske delen). På den måten fikk jeg akademikere, kontor- og butikkmedarbeidere, helse- og renholdpersonell, vaktmestere, pensjonister og studenter i den norske gruppen. Informantene har ulik dialektalbakgrunn, men representerer ikke alle norske språkvarianter. I mitt skjønn er det et godt utvalg som er i hånd med Rasingers definisjon for en stikkprøve:

while [...] populations can be of significantly different sizes and shapes, they all have one thing in common: they are usually too large to be studied in their entirety: no research project will ever be able to include every single human being living on this planet [...] A sample is a part of our population, and, crucially, the sample must be an adequate reflection of our population. In other words, our sample should have the same characteristics as our population: it is *representative* for the population.

(Rasinger 2008:159)

Den polske gruppen består også av akademikere, kantine- og kontormedarbeidere, helse- og renholdspersonell, håndverkere, psykologer, studenter og husmødre. Alle de polske informantene er på minst B2-nivå (ferdig med *Her på Berget*) og har gått på norskkurs i Norge, noe jeg syntes var viktig for å utelukke polsk innputt. Datainnsamlingen foregikk i perioden november 2009 – februar 2010.

Utgangspunktet var det samme for begge grupper informanter, men formålet og

forskningsspørsmålet ble ulikt. Først skal jeg omtale den norske delen av undersøkelsen som har en mer eksplorativ karakter. Deretter skal jeg framstille resultater for den polske gruppa og sammenligne dem med data jeg har elisitert fra den første delen med norske informanter.

3.3.2 Utfyllingskjema 1, norske informanter

3.3.2.1 Forskningsmaterialet

Den norske delen av undersøkelsen viste seg å være et informasjonseldorado. Mange informanter supplerte sine svar med kommentarer og bidro med egne synsvinkler, noe som i enkelte tilfeller var veldig opplysende og førte til videre refleksjoner. Seliger og Shohamy bemerker: [...] *research is cyclical. It is an ongoing activity which is never totally completed because each piece of research raises additional questions for more research.* (2003:2)

Alle kommentarene følger med i vedlegg 3, og de jeg syntes var spesielt betydningsfulle for undersøkelsen blir nevnt ved siden av resultatene. Før jeg begynner analysen er det en viktig ting som må understrekes. I forrige kapittel (3.1) skriver jeg at de norske informantene har ulik dialektbakgrunn, men representerer ikke alle norske talemålsvarianter. Under innsamling av materialet til denne undersøkelsen påpekte mange informanter at det fantes dialektale forskjeller i bruk av preposisjoner. Dialektforskjellene kan imidlertid ikke være store siden de ikke framheves i *Norsk Referansegrammatikk*, som problematiserer dialektale nyanser der de finnes. Heller ikke *Norsk Ordbok 2014* (forekommende, 2008:1-2) som gir en detaljert beskrivelse av *på* og *i*, nevner distribusjonsforskjeller innenfor spatiale relasjoner i enkelte dialekter. Derimot påpekes det ulikheter knyttet til stedsnavn, som ikke er aktuelle for denne undersøkelsen. Av den grunn går jeg ut fra at eventuelle mindre forskjeller ikke er av stor betydning og gjelder snarere preposisjoner som styrer *dativ*, som fortsatt brukes i noen dialekter fra Trøndelag, Oppland, Hedmark og Buskerud. Undersøkelsen jeg har gjennomført er ingen dialektstudie og stikkprøven jeg har fått fra mine informanter viser et generelt bilde av måten *på* og *i* distribueres på hos norsktalende. Denne tilnærmingen er på linje

med Jarvis' definisjon av en stikkprøve, som forklarer begrepet som et antall enheter fra et større antall av samme slag som man trekker vilkårlig ut. Jarvis påpeker også at en populasjon på 30 informanter viser data som kan regnes for normalt distribuert:

The number 30 is somewhat subjective, but from the perspective of statistical tests, critical values for groups of 30 are often very similar to critical values for groups whose size approach infinity. [...] data tend to begin to resemble a normal distribution as group sizes approach and exceed 30 participants.

(Jarvis og Pavlenko 2008:57)

Nesten alle informantene syntes oppgaven var vanskelig og at i mange tilfeller vaklet de. Denne usikkerheten blir avspeilet i dataene. Det norske materialet preges av mange alternativer. I en rekke eksempler er det flere enn én preposisjon som angis. (se vedlegg 2). Ikke desto mindre er det kun de preposisjonene som er aktuelle for undersøkelsen jeg tar i betraktning. I dataframstillingen er det derfor kun *i*, *på* eller *i/på* eventuelt *til* som presenteres. Dette fører til at man noen ganger får inntrykk av at tallet ikke stemmer, men det er ikke tilfellet. En må alltid ha avvik i bakhodet (andre preposisjoner) og utelatelser som foreligger i korpuset.

3.3.2.2 Forventninger og forskningsspørsmål

Som sagt betrakter jeg denne delen av undersøkelsen som en relativt pålitelig informasjonskilde om fordeling av norske *på*, *i* og *til*. Hensikten med undersøkelsen er ikke å bestemme hva som er riktig og hva som er uriktig bruk, men drøfte et generelt bilde av fenomenet og finne noen forsvarlige holdepunkter for korrekt distribusjon i målspråket. Analysen ble gjennomført for å svare på følgende spørsmål:

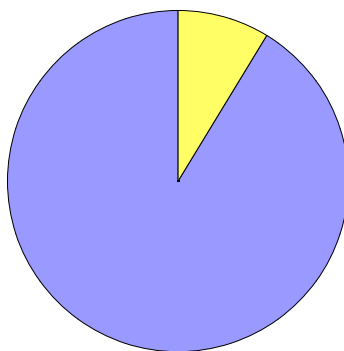
1. Hvordan fordeler seg *på* og *i* i korpuset?
2. Hvordan distribuerer man *på* og *i*? Finnes det virkelig et skille mellom konkrete og abstrakte sammenhenger?
3. Er det noen fraser som oftere brukes med kun en av preposisjonene, dvs. enten *på* el. *i*?
4. Hvilke sammenhenger brukes *i* og *på* hyppigst i?

5. Markerers tilstedsrelasjoner, dvs. dynamisk sammenheng på en spesiell måte?

Hvordan markerer man den?

3.3.2.3 Materialefordeling i korpuset

I alle setningene i utfyllingsskjemaet, og alle de 30 informantene tatt i betraktning, var det totalt 4077 spatiale relasjoner (fraser). Av disse er 3719 påstedsrelasjoner og 358 tilstedsrelasjoner, noe som utgjør 91,3% og 8,7% av alle forekomster i korpuset (det samme gjelder for den polske delen).

PÅSTEDSRELASJONER: 91,3%

TILSTEDSRELASJONER: 8,7%

Fig. 35 Fordeling av påsteds- og tilstedsrelasjoner i korpuserne

Totalt ble *på* brukt 2476 ganger (63% av alle besvarelser) og *i* 1336 ganger (34%). Antall besvarelser av type *på/i*, *i/på* havner på tredje plass med 166 forekomster (4,23%). Som sagt inkluderes også *til* i analysen, og den har 91 forekomster, noe som tilsvarer 2,30%. Andre preposisjoner som ikke er aktuelle for undersøkelsen utgjør 3,18% av materialet, mens utelatelse kun 0,43%. Diagrammet nederst avspeiler fordelingen.

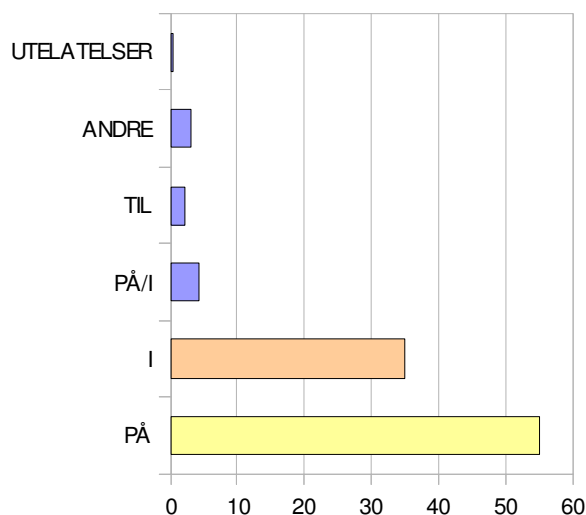

Fig. 36 Foredling av på, i o.fl. i hele materialet

La oss nå se på hvordan er fordelingen for påsteds- og tilstedsrelasjoner.

3.3.2.4 Påstedsrelasjoner

Totalt er det 3719 påstedsrelasjoner og fordelingen av *på* og *i*, tross utgangspunktet hvor fordelingen var 50:50, viser seg å være heller ujevn. På linje med det helhetlige bildet fra diagrammet ovenfor, er det igjen *på* som har flest forekomster – 2175 (56,6%), fulgt av *i* med 1383 forekomster (35,9%), *i/på* som angis 162 ganger (4,2%) og andre (121 foekomster, 3,3%). I «andre»-sekken putter jeg alle andre preposisjoner og dersom flere enn to alternativer angis (f.eks. *på/for/av/til*). Dette anses som et avvik. Besvarelsene i påstedsrelasjoner fordeler seg slik:

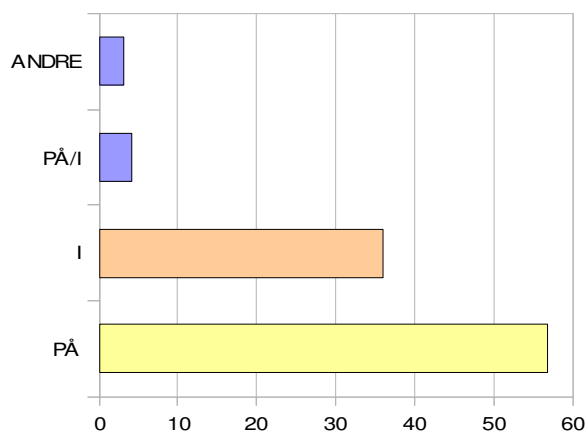

Fig. 37 Fordeling av på, i og på/i – påstedsrelasjoner

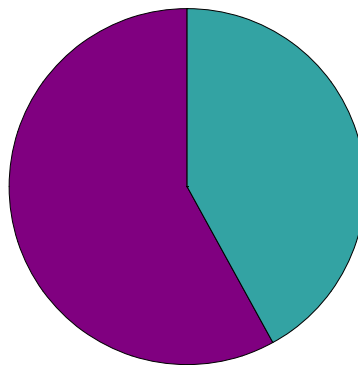
Overvekten av *på* er påfallende allerede nå, ved begynnelsen av analysen. Det store antallet vitner utvilsomt om at preposisjonen *på* blir mer og mer utbredt. Resultatene jeg presenterer nederst kommer fra en grundig analyse av enkelte fraser. Analysen besto i først å skille mellom statiske og dynamiske sammenhenger, og deretter gå inni hver frase for å undersøke om skillet konkret vs. abstrakt opprettholdes.

Tallene viser at det finnes noen fraser der informantene er usikre. Disse oppfattes som vakling. Vakling er kanskje ikke den mest vellykkede betegnelsen, for å vakle betyr å være usikker, ikke kunne velge mellom, være ustabil. Det *jeg* legger i begrepet i *denne* sammenhengen er at det ikke finnes en generell enighet angående bruk av en av de to angitte preposisjonene. Det motsatte av vakling er stor enighet og disse betegnelse brukes gjennom hele analysen. Noen ganger bruker jeg også betegnelser stabile og ustabile/vaklende fraser. Med stabile fraser forstår jeg fraser der informantene velger konsekvent én preposisjon; de som mangler slik enighet regnes derimot som ustabile. Det er også viktig å påpeke på hvilken basis jeg bedømte frasene som stabile og ustabile, eller om det var vakling eller enighet. Dersom det totale antall informanter er 30, utgjør 75% av besvarelsene (noe som tilsvarer ca. 22,5 informanter) en betydelig majoritet og samtidig et ujendrivelig bevis, altså på linje med min betegnelse – *stabil*. Denne beregningsmåten bruker jeg konsekvent i alle tre deler av *utfyllingskjemaet*:

STATUS:	KRAV:
Stabile fraser	75% enighet
Ustabile fraser	< 25% enighet
Vakling	Flere preposisjoner angitt
Enighet	Konekvent bruk av en preposisjon

Fig. 38 Beregningsmåten for utfyllingskjemaet (stabile og ustabile fraser)

Når det gjelder påstedsrelasjoner, viste det seg at informantene oppnådde stor enighet i kun 58% av frasene. Diagrammet viser fordeling mellom stabile og ustabile fraser i henhold til mine tidligere forklaringer.

STABILE FRASER: 58%

VAKLENDE FRASER: 42%

Fig. 39 Norsk korpus (NK); Fordeling av stabile og vaklende fraser i påstedsrelasjoner

3.3.2.4.1 Stabile fraser

Nederst i tabellen presenterer jeg frasene som regnes som stabile. Hver frase (stedsadverbial) angis både med antall forekomster og prosentvis fordeling. Frasene hvor *på* brukes oftere merkeres med rosa, mens de hvor *i* er hyppigere, utheves med lila. Frasene framstilles i synkende rekkefølge, etter frekvens.

BARNEHAGE	0	119	0
ANSIKT	0	120	0
OFFENTLIGE STEDER	116	1	0
ARBEIDSPASS	107	1	0
TRÆR	1	89	0
HANDLESTEDER	57	1	0
POSTKONTOR	85	1	2
PUB, UTSTED	119	12	2
APOTEK	98	22	1
GÅRDPLASS	107	4	3
JOBB	84	11	5
VENTEROM	99	11	8
KINO	45	8	1
ALDERSHJEM	96	19	1
KONTOR	118	12	14
KIOSK	14	90	12
FJELL	16	105	17
BAKKE	44	12	2

Fig. 40 Norsk korpus (NK) stabile fraser; påstedsrelasjoner

I følge tallene er det bare to fraser som angis med kun en preposisjon. Både *barnehage* og *ansikt* brukes kun med *i*. Selv om *i* er den eneste muligheten i de mest stabile frasene, er det kun tre andre eksempler hvor dette er tilfelle (*trær*, *kiosk* og *fjell*). I alle de andre er det *på* som har flest forekomster. Både disse eksemplene og *barnehage* krever en liten kommentar som kan vise seg forklarende. Når det gjelder *barnehage*, kan bruk av *i* motiveres av ordets morfologi, og rette sagt av dets etterledd, nemlig *-hage*. Informantene er nemlig ikke like enige om *skolen* selv om institusjonene likner på hverandre. *Hage* brukes aldri sammen med *på* og på denne måten sprer *i* seg til flere områder, i dette tilfellet – *barnehage*. Det er trolig én av flere mulige forklaringer.

Trær og *fjell* virker også spesielle i den forstand at i korpuset opptrer de i nesten faste kontekster (*fjell – klatre, gå; trær – klatre*):

- Setn. 10   Spesielt morsomt var det **å klatre i fjellet** over Preikestolen og se ned på den.
- Setn. 44   Uansett så vil jeg si at så lenge de lokale kan **klatre i fjellet**, så kan også utlendinger gjøre det.
- Setn. 45a,b   Her kan du gå inn i huler, **gå stiene i fjellet**, ri, sykle, bade i elva og **klatre i fjellet**.
- Setn. 95   Jeg liker å gå på skitur, **gå i fjellet**, sykle, lese, strikke – alt mulig.
- Setn. 18   Vi leker hoppeparadis, hopper tau, sykler og **klattrer i trær**.
- Setn. 61   Skal barn lære **å klatre i trær**, er det viktig at de føler trygghet.

Setn. 111 Hoggormen er ikke aggressiv og kan godt klatre i trær.

Selv om jeg i oppgaven ser bort fra sammenhengen mellom preposisjon og verb og fokuserer på stedsadverbialer (*preposisjon + stedsbetegnende substantiv*), er denne *verb + i-relasjonen* ikke til å overse i dette tilfellet. Preposisjoner modifierer partikkelverb, men i de fleste tilfeller er sammenhengen med preposisjonens opprinnelige forhold vanskelig å påvise. Derfor syns jeg at i eksemplene ovenfor er det trolig både selve verbet som motiverer bruk av *i* og det faktum at trær i norsk konseptualiseres som beholdere, ikke som overflater som i polsk. Følgelig kan man snakke om dobbelt motivasjon. Samtidig kan det oppstå spørsmål om hvorfor frasen *klatre i treet* og *gå i fjellet* angis her som en påstedsrelasjon. Mitt svar er at den andre gruppen relasjoner dvs. *tilstedsrelasjoner* omfatter fraser som gir uttrykk for at trajektoren nærmer seg landmarken (se 2.2.1) – følgelig tilstedsrelasjoner, i retning av et større objekt.

Jf.: Koala sitter i treet.

Koala siedzi na drzewie. (på)

Når det gjelder *kiosk*, fikk jeg også en del kommentarer jeg bør nevne. Før fantes det kun kiosker man ikke kunne gå inn. Nå finnes det begge deler og dette fenomenet kjenner både nordmenn og polakker til. Én av de norske informantene la merke til at valg av preposisjon kunne motiveres avhengig av type kiosk. Likevel, i analysen fremstår *kiosk* med stor enighet (77,6%) både for konkrete og abstrakte sammenhenger.

Setn. 49 En slump internett kan nå kjøpes i kiosken.

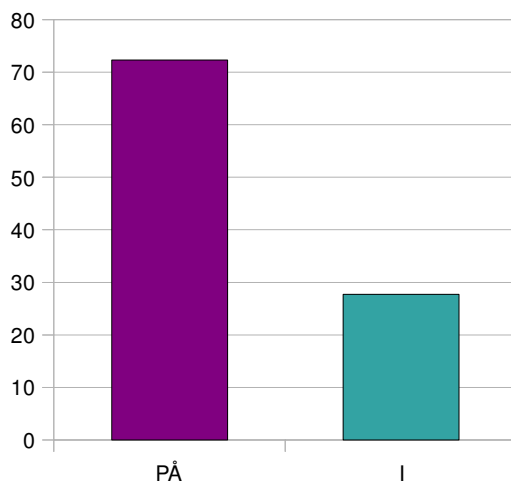
Setn. 100 Jeg var i kiosken i dag og så et blad som het Fluefiske 2003.

Samme gjelder for *gårds plass* som også kan konseptualiseres på to ulike måter både i polsk og norsk. Den kan enten være åpen eller, i tilfelle leiegårder eller blokker, lukket. Siden eksemplene i skjemaet ikke antyder hvilken type gårdsplass det er snakk om, kunne preposisjonen velges fritt. Ikke desto mindre velger informantene oftest *på*.

Setn. 20 Er det noen som har gode råd for hvordan man fjerner oljesøl fra asfalt på gårdplassen?

Setn. 63 Da jeg tuslet rundt på eiendommen i dag oppdaget jeg plutselig noe som liknet asparges på gårdplassen inntil huset.

Diagrammet illustrerer fordelingen av *i* og *på* i stabile påstedsfraser.

PÅ: 72,2% I: 27,7%

Fig. 41 Norsk korpus (NK) fordeling av *på* og *i* stabile fraser; påstedsrelasjoner

I påstedsrelasjoner er det til sammen 18 fraser informantene er enige om. Kun to av dem utviser 100% enighet (*ansikt* og *barnehage*), men det er mange som ligger nær (f.eks. *offentlige steder* 99,15%, *arbeidsplass* 99,07%, *trær* 99,8%, *handlesteder* 99,3% og *postkontor* 96,6%).

3.3.2.4.2 Vaklende fraser

Når det gjelder vaklende fraser, kan man også legge merke til noen tydelige tendenser. I tabellen framstiller jeg fraser hvor det var mindre enn 75% enighet om preposisjonsvalg.

GATE	79	66	4	53,02% på 44,29% i
BIBLIOTEK	75	31	7	66,4% på 27,4% i
SYKEHUS	98	26	7	67,1% på 17,8% i
FLY	68	39	9	58,6% på 33,6% i
BUTIKK	39	69	21	30,2% på 53,5% i 16,3% på/i
ROM	60	25	4	67,4% på 28,1% i
KJØKKEN	80	24	9	70,1% på 21,2% i
MARK	36	77	2	31,3% på 67% i
TV	55	33	2	61,1% på 36,6% i
KAFÉ	83	23	9	72,1% på 19,5% i
SKOLE	83	85	3	48,5% på 49,7% i
BUSS	74	37	8	62,2% på 31,1% i
RESTAURANT	50	35	3	56,8% på 39,7% i

Fig. 42 Norsk korpus (NK) vakkende fraser; påstedsrelasjoner

Tabellen viser områder der informantene er veldig uenig. Etter at jeg så resultatene tenkte jeg at denne vaklingen kunne skyldes skillet mellom det konkrete og det abstrakte. Likevel, ved nærmere undersøkelse viste det seg at abstrakt vs. konkretfordelingen ikke var helt i tråd med besvarelsene, jf.:

- Setn. 6 På bibliotek over hele Norge vil det bli mulighet til å spille, og på/i Hammerfest bibliotek vil man kunne prøve seg på Wii, rollespill og andre typer spill. (19 på, 6 i, 1 på/i)
ABSTRAKT
- Setn. 37 Slutt å gå i høyhælte sko på/i bibliotek jenter! Prøver å konsentrere meg her og det er svært vanskelig med de stadige høylytte dunkningene deres. (25 på, 5 i)
KONKRET
- Setn. 38 Den største rotten vi hittil har fanget i/på biblioteket er 35-40 centimeter lang. (11 på, 13 i)
KONKRET
- Setn. 87 Over hele landet arrangeres spilldag på/i bibliotek. (20 på, 7 i, 3 på/i)
ABSTRAKT
- Setn. 25 I/på kafeen har vi et bredt utvalg av påsmurte baguetter og rundstykker. (15 på, 12i)
KONKRET
- Setn. 75 Da satt jeg på/i kafe i Tromsø og er på reise igjen grunnet jobb. (30 på)
KONKRET
- Setn. 125 Våre eldre vil nok snart forstå at utlendingene på/i kafeen er flotte. (8 på 11 i)
ABSTRAKT

Tross vaklingen og uenigheten, ser man med en gang at i de fleste tilfeller er det *på* som har flest forekomster. Det er kun to tilfeller hvor *i* blir brukt oftere (*butikk*: 53% *i*, 30,2% *på*, 16,3% *på/i*; *mark*: 67% *i*, 43% *på*). Diagrammet avspeiler fordelingen av *på*, *i* og *på/i* i vaklende fraser.

PÅ: 76,9% I: 15,38% PÅ/I: 7,69%

Fig. 43 Norsk korpus (NK) Fordeling av *i*, *på*, *på/i* i vaklende fraser; påstedsrelasjoner

Også i denne gruppen er det en del fraser som skal granskes litt nærmere. Det er nemlig noen substantiver jeg fikk kommentarer på. *Gate* er en av de som forandrer betydning avhengig av preposisjon, jf.:

Setn. 4 Samme vinter ble to polske hjemløse funnet **på gata** i København.

Setn. 33 Stadig flere av dem som befinner seg i Oslos rusmiljøer **på gata** har innvendrerbakgrunn.

Setn. 32a,b Flere av husene **i gata** er arkitektonisk interessante, og mange kjente personer har bodd **i denne gata**.

I 4 og 33 er det snakk om hjemløse eller de som holder til gatene, mens i 32a, b mener man fast beliggenhet, noe som hører hjemme til en bestemt gate. Følgelig er det *på* som tilsvare den første betydningen, og *i* som uttrykker den andre.

Både *tv* og *mark*-eksemplene ble rapportert som tvetydige og forvirrende. *Tv* kan nemlig forstås både som et fjernsynsapparat, eller som firma, bedrift, jf.:

Setn. 19 Nyhetsanker Christine Korme slutter **på TV2**.

Setn. 62 Det bannes stadig mer **på tv**, også i barneprogrammer. (25 *på*, 3 *i*)

Når det gjelder *mark*, nevner informantene en annen type forvirring. Det viser seg nemlig at ordet er mer populært på Østlandet, og det er nesten ingen vestlendinger som bruker ordet til daglig. Derfor hadde de problemer med riktig valg av preposisjon (36 på, 77 i, 2 på/i). Dette eksemplet vitner samtidig om dialektale nyanser. Selv om forskjellene ikke gjelder selve preposisjonsbruken, er det leksikonet som framtvinger bruk av konkrete preposisjoner. Se eksemplene:

Setn. 54 Med varierende mellomrom er det dugnader på hytter og langs blåmerkede stier **i marka**.
(97%)

Setn. 104 **I marka** er det fullt av skiløpere som suser stillferdig gjennom skogen. (97%)

Setn. 105 Det er første gang jeg har sett svaner sitte **på marka**! (90%)

Sykehus er også interessant av den grunn at det kun er helsepersonell som bruker *i+* sykehus. Alle de andre bruker *på* eller *på/til* i tilstedsrelasjoner. Siden det var to leger, en sykepleier, en ergoterapeut og ei jordmor blant informantene avspeiles dette i materialet (98 på, 26 i, 7 på/til). Det var også en del som brukte *ved* i følgende sammenhenger. I tilleggsdataene jeg elisiterte fra disse informantene påstår de at *ved* hørtes finere ut:

Setn. 7 Tre barn og flere ansatte er smittet av svineinfluensa på barneavdelingen **ved sykehuset** **Østfold** i Fredrikstad. (10 ved)

Setn. 41 [...] men legen gjorde en feil slik at den [prøven] endte opp **ved St. Olavs Sykehus** i stedet for i Bergen. (1 ved, 1 på/ved)

Setn. 89 Hensikten med oppgaven var å kartlegge kontaktsykepleierens arbeidsforhold **ved sykehuset**. (2 ved, 2 ved/på)

Selv om bildet er litt forvrengt på grunn av at frasene jeg har tatt med i utfyllingskjemaet ikke er helt velykkede, kan man se en klar tendens til større bruk av *på*. I denne delen var det snakk om vakkende fraser, dvs. fraser hvor det er mindre enn 75% enighet. Av 13 vakkende fraser er det kun to der *i* brukes oftere, og én hvor fordelingen nesten er 1:1. I andre tilfeller er det alltid *på* som har et stort flertall (*sykehus* 67,1%, *rom* 67,4%, *kjøkken* 70,1%, *kafé* 72,1%, *buss* 62,2%). Igjen kan man konkludere at *på* ser ut til å spre seg i påstedsrelasjoner, noe som gjelder både for stabile og vakkende fraser. Dette har ikke vært undersøkt over tid, men tendensen er påfallende i materialet. Nå skal jeg analysere samme typer fordelinger i

tilstedsrelasjoner. Ved siden av *i* og *på*, blir også *til* aktuelt i den sammenheng.

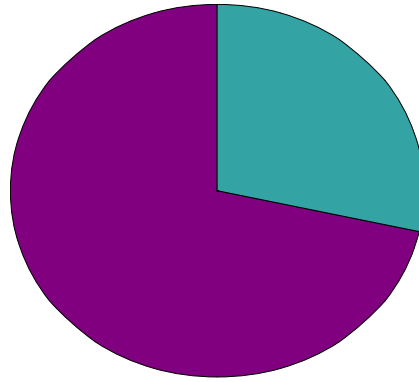
3.3.2.5 Tilstedsrelasjoner

Utgangspunktet til denne avhandlingen var min brennende interesse for fordeling av *i* og *på* i fraser som uttrykker påstedsrelasjoner. Allerede i ASK-undersøkelsen la jeg merke til noen overføringstendenser hos polske informanter og på denne måten ble *til* også inkludert i undersøkelsen. Det norske materialet utforsker jeg for bruk av *til* vs. *på* og *i*. Hensikten med undersøkelsen er å kartlegge i hvilke sammenhenger innfødte norsktalende bruker *til* i dynamiske relasjoner, dvs. om det brukes i det hele tatt og hvis det er tilfellet, hvilke fraser med *til* som har høyest frekvens.

Antall eksempler på tilstedsrelasjoner var relativt lite i utfyllingskjemaet – av 31 fraser uttrykte kun sju dynamiske relasjoner. Stedsangivende substantiver som inngikk frasene med *i/på/til* var:

ansikt	rom	jobb
kino	bakke	
restaurant	sykehus	

Antall utfyllinger hos de 30 informantene var 358, noe som utgjør 8,7% av hele materialet. På linje med resultatene for påstedsrelasjoner, var det også fraser som virket mer stabile, dvs. informantene viste stor enighet, mens de andre ble besvart med ulike alternativer. Diagrammet nederst illustrerer fordeling av stabile og vaklende fraser i tilstedsrelasjoner.

STABILE FRASER: 71,4%

VAKLENDE FRASER: 28,6%

Fig. 44 Norsk korpus (NK) Fordeling av stabile og vaklende fraser i tilstedsrelasjoner

Dersom vi sammenlikner antall stabile og vaklende fraser i påsteds- og tilstedsrelasjoner, viser det seg at tilstedsrelasjoner viser langt større stabilitet (påstedsrelasjoner: stabile: 58% vaklende: 42%). Hvilke fraser er informantene mest enige om og hvilke preposisjoner brukes oftest?

3.3.2.5.1 Stabile fraser

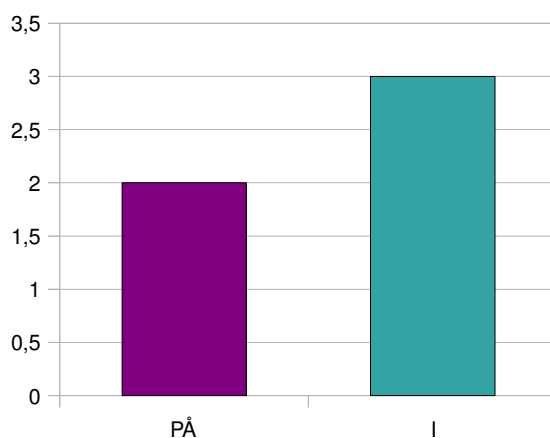
I tabellen som følger, framstiller jeg fraser som regnes som stabile. Resultatene kommer både i tall og prosenter.

ANSIKT	0	30	100% i
KINO	30	0	100% på
RESTAURANT	29	0	100% på
ROM	0	60	100% i
BAKKE	4	53	6,7% på 88,3% i

Fig. 45 Norsk korpus (NK) stabile fraser; tilstedsrelasjoner

Av sju fraser er det fem informantene er enige om. Fire viser 100% enighet (ansikt, kino, restaurant og rom). I påstedsrelasjoner er det *på* som er mest utbredt og har høyest frekvens. I tilstedsrelasjoner er det derimot *i* som brukes oftest (60%). Det ser ut som *på* inngår i faste fraser i tilfellet *kino* og *restaurant* (i påstedsrelasjoner var det

83,3% og 56,8% besvarelser med *på*). Samtidig bruker informantene ikke *til*. Diagrammet nederst viser fordelingen av *i* og *på* i materialet.

PÅ: 28,57% I: 42%

Fig. 46 Norsk korpus (NK) Fordeling av *i* og *på* i stabile fraser; tilstedsrelasjoner

Som jeg allerede har nevnt, virker det som *på kino* og *på restaurant* blir betydelig utbredt som fraser og at veldig få velger å bruke en annen preposisjon i den sammenheng. Samme tendensen gjelder for *ansikt* (100% *i* for statiske relasjoner), jf:

Setn. 70 Over 200 skal **på kino** natt til fredag i Harstad. (100% *på*) DYNAMISK

Setn. 120 Databasen gir deg kortfattet informasjon om alle spillefilmer som har gått **på kino** i Norge siden 1913. (100% *på*) STATISK

Setn. 73 Det er ikke ofte de får sjansen til å komme seg ut **på en restaurant**. (96,7%) DYNAMISK

Setn. 123 Fikk akkurat den dårligste servicen jeg kan huske å ha fått **på restaurant**. (96,7%) STATISK

Setn. 16 Det klør **i ansiktet**. (100%) STATISK

Setn. 55 Røyking fører også til aldring og rynker **i ansiktet**. (100%) STATISK

Setn. 56 Kvinna i slutten av tenåra ville ikkje ta blodprøve og spytt politibetjenten **i ansiktet!** (100%) DYNAMISK

Når det gjelder *bakke* derimot, kan man snakke om et veldig klart skille mellom dynamisk og statisk sammenheng. Dersom man ser nærmere på denne frasen i den forrige delen, dvs. påstedsrelasjoner, merker man med en gang at det var stor enighet om bruk av *på* (75,9%). Dette skillet mellom *på* i påstedsrelasjoner og *i* i

tilstedsrelasjoner vitner muligens om markering av det dynamiske ved å bruke akkurat *i*, jf.:

Setn. 83 Da politiet påtraff dem, lå kvinnen på bakken med mannen over seg. (93,3%) STATISK

Setn. 34 *På bakken finnes det et yrende liv av ulike smådyr. (53% - noen forstå det også litt annerledes i bakken, dvs. under jorda) STATISK

Setn. 84 Idet jeg skulle ta ett nytt «blinkskudd» skubber noen i meg og kameraet faller i bakken. (77,7%) DYNAMISK

Setn. 5 Med etterhvert fire vektore fra Vekt Service over seg ble Naima Abdirahman lagt i bakken [...] (100%) DYNAMISK

Rom utgjør også et veldig spesielt tilfelle i den forstand at bruk av preposisjonen *på* eller *i* er avgjørende for betydningen. Dersom man bruker *i*, mener man universet og ikke et sted man oppholder seg. Bruk av *på* utelukker derimot denne betydningen. Jeg vil tro at også dette tilfellet har med spredning av leksikalske trekk å gjøre enn med skillet mellom det dynamiske og statiske, jf.:

Setn. 101a,b På våre hotellrom for forretningsreisende, får du frokost på rommet, avisen levert på døra [...] (78,3% på) STATISK, OPPHOLDSSTED

Setn. 13 Det er bare 13 grader i/på rommet mitt. (43,3% på, 46,7% i) STATISK, OPPHOLDSSTED

Setn. 51 Nye instrumenter og ferder i rommet gir oss bestandig forbløffende resultater om de mest utrolige fenomener. (100% i) DYNAMISK, UNIVERS

Setn. 102 Hvis mennesker skal kunne reise langt ut i rommet, må de kunne produsere maten selv. (100% i) DYNAMISK, UNIVERS

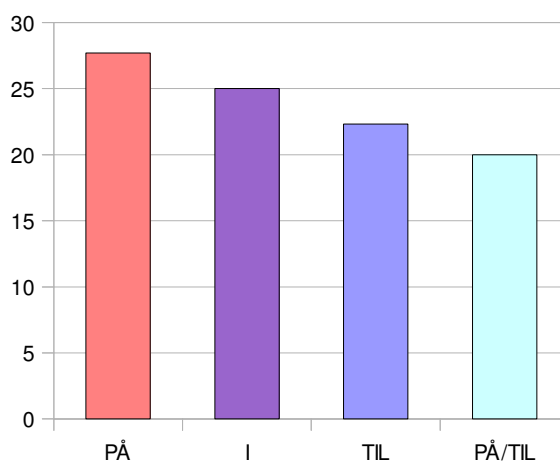
3.3.2.5.2 Vaklende fraser

Grunnet det lave antallet fraser som uttrykker tilstedsrelasjoner, finnes det kun to eksempler på vaklende fraser. Tabellen viser antall utfyllinger og prosentvis fordeling.

	PÅ	I	TIL	VAKLING	
SYKEHUS	17	1	0	15 TIL/PÅ;; 1 TIL/I	50% på 2,9% i 44,11% til/på
JOBB	9	23	21	4 TIL/PÅ 1 TIL/I 1 I/PÅ 1 I/PÅ/TIL	15% på 38,3% i 35% til

Fig. 47 Norsk korpus (NK) Vaklende fraser i tilstedsrelasjoner

I disse to tilfellene er det også *til* informantene bruker. Det er forholdsvis mange forekomster av denne preposisjonen i materialet. Diagrammet nedenfor viser fordelingen av *på*, *i*, *til* og *på/til* i vaklende tilstedsfraser.

PÅ: 27,7% I: 25% TIL: 22,3% PÅ/TIL: 20%

Fig. 48 Norsk korpus (NK) Fordeling av *på*, *i*, *til* og *på/til* i vaklende fraser; tilstedsrelasjoner

Jf. *jobb* og *sykehus* i tilstedsrelasjoner:

Setn. 65 Sykemeldte pasienter kommer raskere tilbake **i jobb** på deltid. (73,3%)

Setn. 115 Virksomheter kan gi de ansatte økonomiske insentiver for å gå, sykle eller benytte kollektivt **til jobb**. (66,7%)

Setn. 107 Bruker du din egen bil **til jobben**, fører kjørebok og kilometergodtgjørelse, kan du også få skattbar inntekt. (43%).

Setn. 8 Big-Brother deltakeren Anders Foss fikk tirsdag noen timer av virkeligheten etter at han ble **kjørt til sykehuset**. (56,6%)

Setn. 40 Han har vært skadet, hadde mistet mye blod og ble **tatt til sykehuset**. (66,7%)

Setn. 90 Han ble hentet av ambulanse og **kjørt til sykehuset** for sjekk. (63,3%)

Når det gjelder fraser *til* + *sykehus*, er det igjen poenget jeg har diskutert i 3.2.4a. Dersom *sykehus* brukes sammen med *kjøre* eller *ta* (f.eks. *ble kjørt/tatt*), bruker informantene *til*. Det var mange som la merke til det og kommenterte på det ved innlevering av skjemaet. Det er derfor mulig at bruk av *til* motiveres av verbet i dette tilfellet.

Dermed er jeg ferdig med analysen av den norske delen av utfyllingskjemaet. Analysen gir svar på mange spørsmål, noe som behandles litt nærmere i oppsummeringen. Før jeg avslutter, er det likevel noe jeg gjerne vil nevne. Dette har med datainnsamling å gjøre. Nesten alle norske informanter sa de gruet seg til å fylle ut skjemaet. De trodde det var korrekthet jeg skulle teste. Ved innleveringen kommenterte de mye på enkelte eksempler, men alle sammen understreket det var en stor utfordring og at de måtte tenke seg om før de valgte en preposisjon. Det er spesielt en kommentar som jeg synes forteller veldig mye om vanskelighetsgraden til oppgaven. Kommentaren står ved Setn. 12:

Setn. 12 I en tredje intervensjonsstudie ble støvmengden på kontoret redusert ved hjelp av elektrostatisk luftrensning.

I denne setningen var det 83,3% som svarte med *på*. Personen som kommenterte brukte derimot *i*, og kommentaren som fulgte var:

Vanskelig, men analogien med «rommet» avgjør!

Jeg antar at informanten mente Setn. 13, der *rommet* fremsto som et eksempel på en prototypisk beholder:

Setn. 13 Det er bare 13 grader i rommet mitt. (46,7%).

Siden informanten hadde brukt *i* i denne setningen, var han konsekvent og brukte den samme preposisjon også i Setn. 12.

3.3.2.6 Oppsummering

Denne delen av undersøkelsen er veldig eksplorativ. Den gir en idé om noen generelle trekk innenfor fordelingen av utvalgte preposisjonsfraser med *i*, *på* og *til* i norsk. I de fleste tilfeller er det snakk om påstedsrelasjoner, men noen eksempler elisiterer fordelingen også i dynamiske sammenhenger. Selvfølgelig er denne undersøkelsen ikke representativ for alle mulige påstedsrelasjoner i norsk, men bare for utvalget jeg har valgt av grunner jeg forklarer i 3.1. Siden dataene kommer fra et spesielt utarbeidet skjema, hadde jeg full kontroll over mulige svar. Informantene hadde ingen annen løsning enn valg av en eller flere preposisjoner. I kontrast med ASK-undersøkelsen var den veldig spesifikk og målrettet. Jeg hadde store forventninger i forbindelse med materialet, og de fleste ble innfridd. I utgangspunktet stilte jeg en rekke forsknings spørsmål som delvis antydte mine hypoteser eller forventninger. I denne delen prøver jeg å presentere systematiske svar på dem.

3.3.2.6.1 Fordeling av *i* og *på* i korpuset

Ifølge UiB's frekvensliste basert på over 4,7 med millioner tekster, hører *i*, *på* og *til* til blant de mest frekvente ord i norsk. *I* er på andre plass med 138,669 forekomster, *på* havner på fjerde plass med 77,256 og *til* på åttende med 69,206 forekomster. Denne fordelingen er også tydelig i korpusmaterialet. Av alle 4077 besvarelser, brukes *på* 2476 ganger (63% av alle besvarelser) og *i* 1336 ganger (34%). Ved siden av disse to valgene brukes også *på/i*, *i/på* relativt ofte. Denne typen besvarelse havner på tredje plass med 166 forekomster (4,23%). *Til*, som også opptrer i materialet, har 91 forekomster, noe som tilsvarer 2,30%.

Fordelingen i påsteds- og tilstedsrelasjoner ser litt annerledes ut. I påstedsrelasjoner finnes det totalt 3719 besvarelser, hvorav *på* forekommer 2175 ganger (56,6%). *I* kommer på andre plass med 1383 forekomster (35,9%), mens *i/på* angis 162 ganger (4,2%).

I tilstedsrelasjoner, er det som nevnt en preposisjon *til* som er av stor betydning,

nemlig *til*. Av alle 358 forekomster, brukes *i* 167 ganger (46,6% av alle forekomster), *på* kommer etter med 88 forekomster (24,6%) og så *til* med 77 eksempler (21,5%). Informantene angir også *til/på* 18 ganger (5%).

Tross den store overvekten av *på* i hele materialet, er det *på* som viser høyest frekvens i påstedsrelasjoner, mens *i* viser seg å være mer utbredt i dynamiske sammenhenger.

3.3.2.6.2 Distribusjon av *i* og *på* i konkrete og abstrakte sammenhenger

Materialet for påstedsrelasjoner besto i utgangspunktet av samme antall konkrete og abstrakte kontekster. Hensikten min var å undersøke om dette skillet er i funksjon i norsk. I følge institusjonsreglen (Hagen 2000:165-166) bruker man *i* i konkrete og *på* i abstrakte sammenhenger. Ved innsamlingen av kildemateriale søkte jeg på *google* fraser med *på* og *i*, f.eks. «på apoteket» eller «i apoteket» og undersøkte om eksemplene jeg fikk var i samsvar med fordelingen konkret/abstrakt. Etter at jeg hadde forsikret meg om at de var det, ble de inkludert i utfyllingsskjemaet. Det originale skjemaet følger som vedlegg 2.

De første tallene (fordeling av *på* og *i* korpuset) viser at tross samme antall eksempler i utgangspunktet, har *på* en stor overvekt over *i* med 2476 forekomster (63%). *I* forekommer kun 1336 ganger (34%). Dersom man går et steg videre inn i korpusmaterialet, ser man at konkret/abstrakt-skiellet ikke er så synlig. I en rekke fraser (13/18) utgjør *på* mer enn 75% av alle besvarelsene (*offentlige steder, arbeidsplass, handlesteder, postkontor, pub/utested, apotek, gårdplass, jobb, venterom, kino, aldershjem, kontor, og bakke*), i resten av tilfellene er det derimot *i* som har over 75% overvekt (*barnehage, ansikt, trær, kiosk og fjell*). Balansen er følgelig skeiv, noe som fører til konklusjoner om at man ikke har et veldig klart skille mellom det konkrete og det abstrakte. Ikke desto mindre finnes det noen eksempler på at skillet faktisk finnes og følges av *noen*, men at det avtar, jf.:

- Setn. 9 Statistikken viser at nordmenn flørter mer **på flyet** enn både italienerne og franskmenn. (83,3%) ABSTRAKT
- Setn. 43 Roald Amundsen omkommer **i/på flyet** Latham på vei til Svalbard. (33,3% på, 46,7% i) KONKRET
- Setn. 11 Nå er jeg **i/på butikken** i Ski og venter på en journalist fra ØB. (33,3% på, 46,7% i) KONKRET
- Setn. 97 Å kjøpe kondomer **i/på butikken** er å vise at du er bevisst nok [...] (40% på, 50% i) ABSTRAKT
- Setn. 49 Det er mange fordeler med å skifte den fysiske plasseringen **på/i kontoret**. (95% på, 16,7% i) ABSTRAKT
- Setn. 127 Mandag er postkontoret stengt etter at det ble funnet et mistenkelig hvitt pulver **på/i ett av kontorene**. (66,7% på, 16,7% i) KONKRET
- Setn. 53 De gravde et 15 meter dypt hull **i/på kjøkkenet** for å fiske. (36,7% på, 43,3% i) KONKRET
- Setn. 52 Det har skjedd mye **på/i kjøkkenet** de siste tiårene. (70% på, 16,7% i) ABSTRAKT
- Setn. 66 **På aldershjemmet** er det mange diabetikere. (93,3%) ABSTRAKT
- Setn. 116 Hennes tante bodde flere år **på aldershjemmet** på Møhlenpris. (96,7%) KONKRET
- Setn. 42 Til sammen 120 liter alkohol ble funnet ombord **i/på bussen** som skulle til Oslo. (33,3% på, 56,7% i) KONKRET
- Setn. 91 Det å reise seg **på bussen** for eldre mennesker var noe vi var innprentet fra vi var neve stor. (90%) ABSTRAKT
- Setn. 123 Fikk akkurat den dårligste servicen jeg kan huske å ha fått **på restaurant**. (96,7%) ABSTRAKT
- Setn. 124 Vi dekker til 6+ personer **i/på restauranten**, og stemningen er alltid fin. (26,7% på, 63,3% i) KONKRET

Som nevnt, finnes det en stor ubalanse mellom bruk av *på* og *i*. Nå skal jeg se litt nærmere på fraser som oftere brukes med kun én av preposisjonene.

3.3.2.6.3 Fraser hvor *i* og *på* favoriseres

Antall forekomster av *på* i fraser som uttrykker påstedsrelasjoner er høyt. Likevel er det ikke alle fraser som brukes hovedsakelig med *på*. Det finnes en del tilfeller der informantene angir *i* som svar. Det viser seg også at i noen tilfeller er det verbet som motiverer valg av preposisjon, og at enkelte fraser brukes kun knyttet til en bestemt preposisjon f.eks. *på*, og (nesten) aldri opptrer med den andre, f.eks. *i*. Jeg skal begynne med fraser hvor enten *på* eller *i* viser høyest frekvens og avslutter med de tilfellene hvor den ene utelukker den andre.

3.3.2.6.4 Fraser med *på*

Analysen viser at *på* er mer frekvent både i stabile fraser og i de som vakler. Jeg skal ikke framstille resultatene i to grupper, for det har jeg gjort tidligere, men de presenteres i synkende rekkefølge etter frekvens.

offentlige steder	gårdplass 84,2%	kjøkken 70,1 %
99,15%	jobb 84%	rom 67,4%
arbeidsplass	venterom 83,9%	sykehus 67,1%
99,07%	kino 83,3%	bibliotek 66,4 %
handlesteder	aldershjem	buss 62,2%
98,3%	82,75%	tv 61,1 %
postkontor 96,6%	kontor 81,9 %	fly 58,6%
pub/utested 89,5%	bakke 75,9 %	restaurant 56,8%
apotek 88,99%	kafe 72,1 %	

Her er frasene med *rom* og *tv* uheldige siden bruk av *i* og *på* medfører en betydningsforskjell (se 3.3.1).

3.3.2.6.5 Fraser med *i*

I dette avsnittet kommer fraser som oftere brukes med *i*. Frasene presenterer jeg på samme måten som før.

barnehage 100%	kiosk 77,6 %	butikk 53,5 %
ansikt 100%	fjell 76,1 %	skole 49,7 %
trær 98,8%	mark 67 %	

Som jeg nevner tidligere, kan valg av preposisjonen motiveres av verbet *klatre* i tilfellene *fjell* og *trær*. *I* forekommer mye oftere i fraser som uttrykker tilstedsrelasjoner, dvs. i dynamiske sammenhenger, noe som jeg tar opp i den siste delen av oppsummeringen.

3.3.2.6.6 Markering av tilstedsrelasjoner (dynamisk sammenheng)

Markering av tilstedsrelasjoner ved bruk av samme preposisjon som brukes for påstedsfraser er noe polske norskinnlærere strever med i begynnelsen. Grunnen for det beskriver jeg i den polske delen av undersøkelsen. Mangfoldige eksempler i lærebøker (*Norsk for utlendinger*, *Enkel norsk grammatikk*, *Ny i Norge*, *Norsk nå!*, *Norsk grammatikk – norsk som andrespråk*, *Nøkler til Norge?*, *På vei*.) viser at i norsk uttrykker man ofte både påsteds- og tilstedsrelasjon ved hjelp av samme preposisjon. Se eksempler nederst:

De skal (gå) i kirken.	De skal i stallen.	Han skal på biblioteket.
De skal i banken.	Han skal på skolen.	Hun skal på badet.
De skal i parken.	Han skal på kino.	Hun skal på toalettet.
De skal i teatret.	Han skal på restaurant.	Hun skal på kjøkkenet.
De skal i butikken.	Han skal på kontoret.	Hun skal på soveværelset.
De skal i vaskeriet.	Han skal på jobben.	Hun skal på gangen.
De skal i garasjen.	Han skal på fabrikken.	

(Greftegreff 1989:58-59)

Hvor ofte går du **i** butikken?

Jeg gikk **på** sykehuset for å snakke med

legen.

Hun spurte hvorfor de ville gå **på** kino.

Derfor pleier han å gå **på** loppemarked

[...]

Barna går **på** en skole. Den er ny.

De skal **på** hytta.

Etter at Nina hadde vært i banken, gikk

(Strandskogen 1992:124, 129, 132, 163, 186, 189 og 225, Nilsen, Fjeld 2009:39, 89)

hun **på** postkontoret.

Vil du **på** kino eller **i** teater?

å gå **i** matbutikk

Elise og Daniela går **på** apoteket.

Mac Donald (2009) skriver:

Vi bruker oftest *til* når vi forteller om bevegelse til et sted [...]. Men vi bruker ofte den samme preposisjonen for å uttrykke bevegelse, som når vi forteller at noe er på et sted.

(Mac Donald 2009:74)

Hun støtter forklaringen med følgende eksempler:

De skal **til** byen.

De flyttet **til** utlandet.

Hun skal **til** legen.

Du må gå **til** politiet.

Vi skal **i** banken.

Hun gikk **i** kirka.

De skal **på** kino.

De drar **på** landet i helga.

Manne (1990) derimot bruker flere eksempler med *til*:

Først går Maria og Anne **til** postkontoret.

Hvordan kommer du **til** jobben?

Han gikk **til** en telefonkiosk og ringte til Betty.

(Manne 1990:65, 80 og 113)

Ikke desto mindre la jeg merke til at i noen tilfeller markeres dynamisk sammenheng på linje med det man gjør i polsk. Ved hjelp av materialet hentet fra utfyllingskjemaet ønsket jeg å få en bekreftelse på bruksområder av denne typen markering.

Fraser som uttrykker tilstedsrelasjoner kan også deles i to grupper. Noen av dem er informantene veldig enige om, mens andre er i vakling. Fordelingen mellom stabile

og vaklende fraser er likevel annerledes enn i påstedsrelasjoner. Her er det flere fraser med stor enighet (71,4%), mens de vaklende utgjør 28,6% av materialet. I fire av sju tilfeller viser informantene 100% enighet (ansikt, kino, restaurant og rom). Tross det relativt lave antallet tilstedsfraser jeg har tatt i betraktning (sju relasjoner, 358 besvarelser), er tendensene jeg har oppdaget heller tydelige.

Det viser seg at innfødte norsktalende markerer noen tilstedrelasjoner med *i*, som har betraktelig flere forekomster enn *på*. *I* brukes 167 ganger, noe som utgjør 44,9% av alle preposisjoner som ble brukt, mens *på* angis 89 ganger, og gir 24,9%, *til* havner på tredje plass med 21 forekomster og 1,9%, men informantene gir også alternative svar f.eks. 19 x *på/til*, noe som tilsvarer 5,3%. Nederst følger eksempler på tilstedsrelasjoner markert med *i*.

Setn. 56 Kvinna i slutten av tenåra ville ikkje ta blodprøve og spytta politibetjenten **i ansiktet!**

Setn. 84 Idet jeg skulle ta ett nytt «blinkskudd» skubber noen i meg og kameraet faller **i bakken**.

Det var også en rekke tilfeller der man brukte samme preposisjon både for påsteds- og tilstedsrelasjoner, noe som er på linje med holdepunktene fra lærebøkene. Jf.:

Setn. 70 Over 200 skal **på kino** natt til fredag i Harstad.

Setn. 73 Det er ikke ofte de får sjansen til å komme seg ut **på en restaurant**.

Setn. 65 Sykemeldte pasienter kommer raskere tilbake **i jobb** på deltid.

I noen fraser bruker man *til* for å markere en dynamisk sammenheng, noe som ikke er helt i tråd med innputten fra lærebøkene.

Setn. 115 Virksomheter kan gi de ansatte økonomiske insentiver for å gå, sykle eller benytte kollektivt **til jobb**.

Setn. 8 Big-Brother deltakeren Anders Foss fikk tirsdag noen timer av virkeligheten etter at han ble **kjørt til sykehuset**.

Denne markeringen er helt på linje med den polske måten å gjøre det på. Konklusjonene mine etter den nøyaktige analysen av tilstedsrelasjoner var at noen fraser *til* en viss grad er stivnede uttrykk (*på restaurant*), mens andre, ofte motivert av verbet som kommer foran, er på vei mot flere forekomster (*kjørt/tatt til*

sykehuset).

På denne måten fikk jeg svar på nesten alle spørsmålene som ble stilt i starten. Neste steg er å se om samme fordelingen av tendenser også gjelder for de polske informantene som fylte ut akkurat samme skjemaet. De norske informantene virket å ha gjort seg mange tanker under undersøkelsen. Det ble mange kommentarer på mulige små dialektforskjeller, sosialbakgrunn, alder, og samtalepartner. Noen la også merke til at valg av preposisjon var motivert av konteksten preposisjonen skulle stå i. Dersom det var en liknende preposisjon i en av setningene før, valgte man en annen av stilistiske grunner. Slike faktorer ble nok ikke tatt i betraktning av den polske gruppen. Neste del stiller deres resultater i fokus og er derfor preget av en mer kontrastiv synsvinkel.

3.3.3 Utfyllingskjema 2, polske informanter

Materialet denne delen baserer seg på samme antall eksempler, og representerer følgelig 4077 besvarelser totalt, hvor av 3719 uttrykker påstedsrelasjoner og 358 står for tilstedsrelasjoner. På linje med den norske delen var det 30 informanter som deltok i undersøkelsen. Selv om jeg anvendte visse seleksjonskriterier, er det fortsatt et tilfeldig utvalg siden antall tilgjengelige informanter var begrenset. Rasinger uttaler seg om den slags prøve slik:

The most typical type of non-random samples are *opportunity* samples (Sapsford and Jupp 2006), also known as *convenience* samples (Bryman, 1994). As the terms imply, participants are chosen by the researcher on the basis of who is available at the time.

(Rasinger 2008:51)

Rasinger påpeker at denne typen utvalg kan brukes dersom man ikke har mulighet for innsamling av sannsynlighetsprøver (*probabilistic samples*).

Informantene omtales nærmere i 3.1, men det er en faktor jeg må understreke og som gjør denne stikkprøven litt forskjellig fra den norske. Mens nordmenn ga svar på sitt eget morsmål, betraktet polakkene skjemaet som en type test, selv om de hadde blitt

informert om at det ikke var språkferdighetene jeg testet. Følgelig er det mulig at resultatene ville sett litt annerledes ut dersom informantene ikke følte at de befant seg i en «testsituasjon». Rasinger (2008:54) påstår at noen typer oppgaver kan føre til stress: [...] *the nature of a task of more experimental studies may seriously increase respondents' stress levels*. Innsamlingen av polske data foregikk slik at informantene fikk et skjema de skulle levere tilbake i løpet av to dager, så stressnivået ble på denne måten trolig lavere.

3.3.3.1 Hypoteser, forskningsspørsmål og forventninger

Denne delen av undersøkelsen kaster lys over de polske innlæreres bruk av *på*, *i* og *til* i norsk. Her er det mange spørsmål som skal stilles, men jeg skal konsentrere meg om det viktigste. For det første skal jeg utforske om fordelingen av preposisjonene i fokus likner den hos norske informanter. Er det også *på* som brukes oftest, eller er det kanskje mer overføring fra morsmålet der *i* viser høyere frekvens? Jeg vil gjerne finne en sammenheng mellom mindre stabile fraser hos norske informanter og polske feilområder. Analogisk sett, er det også stabile fraser og polske besvarelser som settes i fokus. Siden det er stor forskjell på markering av tilstedsrelasjoner i norsk og polsk, blir dette spørsmålet neste holdepunkt for analysen. Som vedlegg 4 framstiller jeg et utfyllingsskjema der jeg har angitt prototypiske polske svar, dvs. overført direkte fra kildespråket. Skjemaet ble sjekket for eventuelle avvik av tre andre polakker med kjennskap til norsk for å utelukke feil fra min side. Dette skjemaet har jeg brukt for å utforske i hvilken grad man støtter seg på morsmålet. Forskningsspørsmålene jeg ønsker å finne svar på er følgende:

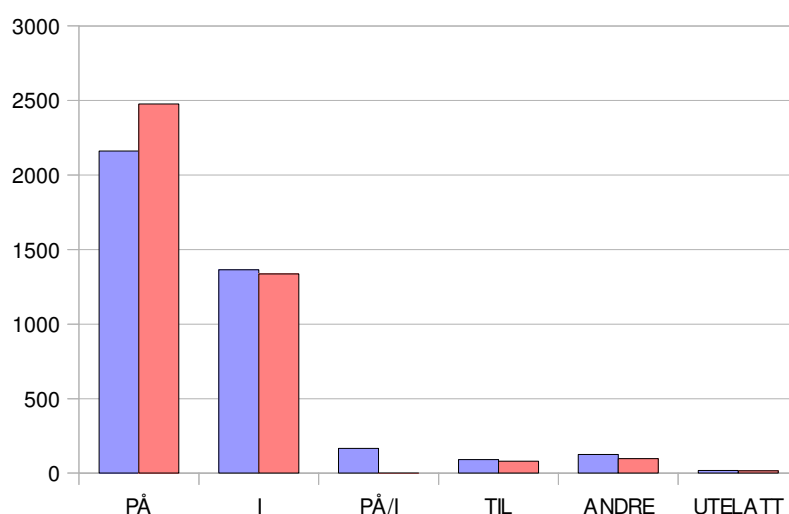
1. Hvordan ser fordelingen av *i* og *på* ut hos polske norskinnlærere? Er den på linje med norske besvarelser?
2. Hva er feilområdene? Tilsvarende fraser der norske informanter vakler?
3. Hvilke fraser hadde flest korrekte svar? Finnes det noen sammenheng mellom disse og norske «stabile»fraser?
4. Hvordan markerer polske informanter tilstedsrelasjoner?
5. Kan man se en korrelasjon mellom korrekthet og feilområder i fraser som er på

linje med polsk preposisjonsfordeling?

Som jeg nevnte ovenfor, blir denne delen mer kontrastiv. Framgangsmåten blir slik at jeg først framstiller resultater for den polske gruppen, for deretter å sammenlikne dem med det norske materialet.

3.3.3.2 Preposisjonsfordeling i det polske korpuset

Forholdet mellom *i* og *på* hos polske informanter likner norske besvarelser i den forstand at det også er *på* som har størst overvekt i materialet. Polske informanter angir *på* i 2476 tilfeller, noe som gir 63%, mens *i* har 1336 forekomster, dvs. 34%. Andre alternativer utgjør 2,4% av svarene, noe som tilsvarer 97 forekomster. Det er kun 15 utelatelser i hele materialet (0,38%). Det som er påfallende i de polske besvarelsene er at informantene nesten aldri angir flere enn kun én preposisjon, selv om de fikk beskjed om å fylle ut med flere dersom de synes det finnes flere muligheter. Dette fenomenet kan vitne om påvirkning fra morsmålet, nemlig at det kun finnes et alternativ uavhengig av konteksten (se 2.3.2). Diagrammet nederst viser forskjellene mellom de to korpusene.

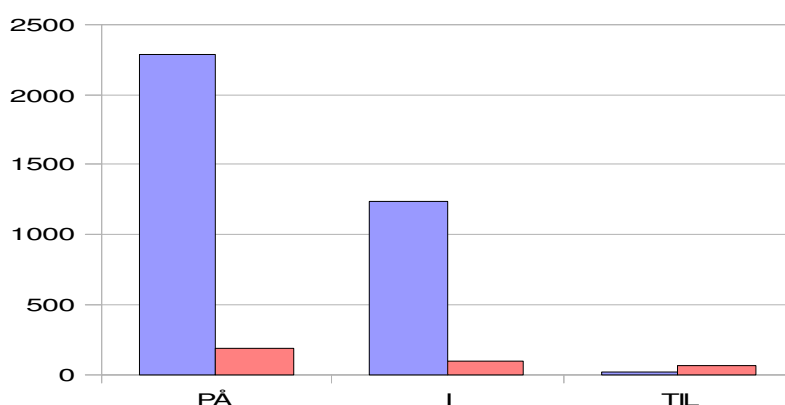

NORSK: PÅ 2160 I 1365 PÅ/I 166 TIL 91 ANDRE 125 UTELATT 97

POLSK: PÅ 2476 I 1336 PÅ/I 2 TIL 80 ANDRE 97 UTELATT 15

Fig. 49 Fordeling av materialet i begge korpusene

Fordelingen i fraser som uttrykker påsteds- og tilstedsrelasjoner ser slik ut:

PÅSTEDSRELASJONER: PÅ: 2290 I: 1236 TIL: 21

TILSTEDSRELASJONER: PÅ: 186 I: 100 TIL: 59

Fig. 50 Polsk korpus (PK); fordeling av *på*, *i* og *til* i materialet; påsteds- og tilstedsrelasjoner

Dataene viser at polske innlærere bruker *på* oftere enn innfødte nordmenn, noe som kan tolkes som overrepresentering, mens antall forekomster av *i* er litt lavere. Også *til* brukes oftere av norske, men forskjellene er relativt små og kan henge sammen med at norske informanter angir flere alternativer, noe som gjør at de ikke må velge mellom *i* og *på* eller *på* og *til*.

3.3.3.3 Påstedsrelasjoner

Distribusjonen av *i* og *på* i påstedsrelasjoner skulle avdekke informantenes svake punkter. Det var nettopp her jeg håpet transfer skulle komme til å bli veldig synlig. Mine forventninger var at enten *i* ville brukes i de fleste tilfeller eller at det ble en betydelig overgeneralisering i tråd med den norske tendensen, dvs. mange forekomster av *på*. Bortsett fra slike fraser som jeg tidligere kalte for forsteinete (*på kafe*, *på jobb*, *på kino*), trodde jeg ikke fordelingen skulle likne den norske distribusjonen. Resultatene antyder at det er fraser der også polske informanter viser større enighet enn i andre som kvalifiseres som vakkende. Samme gjaldt for de norske. Mitt første mål blir derfor å undersøke om stabile og vakkende fraser i begge korpusene overlapper hverandre.

I den polske delen finnes det færre stabile fraser enn i den norske (Polsk korpus/PK: 48,40%, Norsk korpus/NK: 58%), jf.:

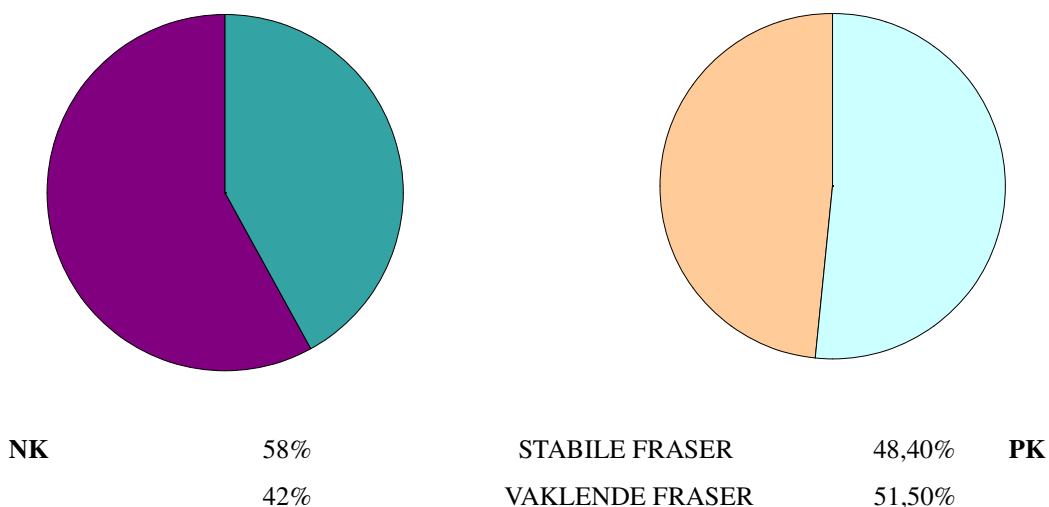

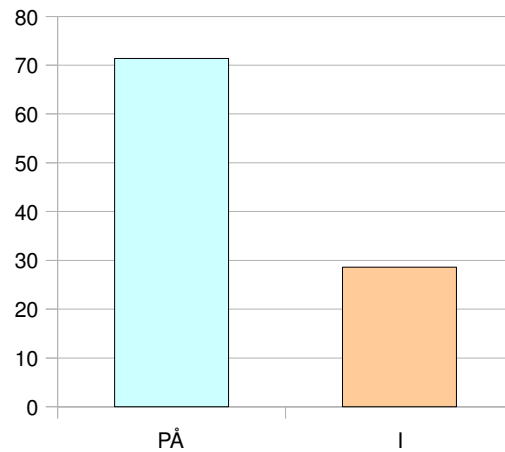
Fig. 51 Fordeling av stabile og vaklende fraser i påstedsrelasjoner NK og PK

3.3.3.3.1 Stabile fraser

Relasjonen mellom *i* og *på* i stabile fraser likner til en stor grad den norske fordelingen. Etter å ha presentert tallene, skal jeg gå over til mer detaljerte data, angående enkelte fraser. Diagrammene viser fordelingen av *i* og *på* i stabile fraser i begge korpusene, jf.:

NK: PÅ: 72,3% I: 27,7%

PK: PÅ: 71,37% I: 28,63%

Fig. 52 Fordeling av *i* og *på* i stabile fraser; påstedsrelasjoner NK og PK

Fordelingen av preposisjonene er nesten lik. Nå skal det undersøkes om denne likheten blir avspeilet i enkelte fraser og om noen av dem favoriseres i kombinasjon med en av de to preposisjonene. Frasene de polske informantene er mest enige om framstilles i tabellen. Som før, regnes fraser stabile dersom de forekommer med en bestemt preposisjon i 75% tilfeller.

ARBEIDSPASS	94,10%	5,90%	BARNEHAGE	0,00%	100,00%
APOTEK	89,90%	19,10%	ANSIKT	0,00%	100,00%
BARNEHAGE	11,70%	88,30%	OFFENTLIGE STEDER	99,15%	0,85%
KAFÉ	87,50%	14,50%	ARBEIDSPASS	99,07%	0,93%
GÅRDPLASS	85,30%	14,70%	TRÆR	1,10%	98,80%
KIOSK	14,20%	85,00%	HANDLESTEDER	98,30%	1,70%
POSTKONTOR	84,00%	11,40%	POSTKONTOR	96,60%	1,10%
TV	83,30%	16,70%	PUB, UTESTED	89,50%	9,00%
JOBB	81,70%	16,70%	APOTEK	88,99%	18,20%
FLY	78,30%	21,70%	GÅRDPLASS	84,20%	3,50%
KJØKKEN	77,10%	22,90%	JOBB	84,00%	11,00%
KONTOR	76,90%	23,10%	VENTEROM	83,90%	9,30%
BIBLIOTEK	76,50%	23,50%	KINO	83,30%	14,80%
FJELL	75,70%	24,30%	ALDERSHJEM	82,75%	16,40%
			KONTOR	81,90%	10,20%
			KIOSK	12,10%	77,60%
			FJELL	11,60%	76,10%
			BAKKE	75,90%	20,70%

POLSK

NORSK

overvekt av på, i

Fig. 53 Samsvar - stabile fraser; påstedsrelasjoner PK, NK

Tross det ulike antallet forekomster, er det mange fraser som overlapper hverandre i begge korpusene. Av 14 fraser hvor polske innlæreres valg sammenfaller, er kun fem forskjellige fra de norske resultatene, mens av 18 stabile i det norske korpuset, forekommer 7 ikke hos polske informanter. I nesten alle tilfeller er det samme preposisjon som velges oftest, dvs. *på* som forekommer i 12 fraser hos polske og 16 ganger hos norske informanter. Det er kun *fjell* som viser en omvendt tendens med 75,70% *på* hos polske og 76,10% *i* hos norske informanter, noe som avspeiler mønsteret fra morsmålet.

Nå skal jeg se nærmere på enkelte fraser for å utforske om overføring fra morsmål har en avgjørende betydning i de korrekte besvarelsene, dvs. besvarelser som er på linje med norske resultater.

Her er det følgende fraser aktuelle: *på + arbeidsplass*, *på + apotek*, *i + barnehage*, *på + gårdplass*, *i + kiosk*, *på + postkontor*, *på + jobb*, *på + kontor* og *i/på fjell*. Av disse er det 5 som har tilsvarende preposisjon på polsk, nemlig *i + barnehage*, *i + kiosk* og *på + postkontor*. Når det gjelder *i/på + gårdplass*, kommer valget litt an på type gårdplass, men dette gjelder også for norsk. *I/på + fjell* derimot er et litt spesielt tilfelle, for i polsk er preposisjonsvalget avhengig av konteksten, jf.:

pl *isć w góry* vs. *chodzić po górach*

I det første eksemplet er det norsk *i* man bruker (betydningen er: *å gå til fjells*, altså selve startfasen, å dra av gårde), mens i det andre bruker man gjerne *på* (betydningen er da *å gå i/på fjellet*). I dette eksemplet brukes ikke *na*, men *po* som i den sammenheng også tilsvarende *på* i norsk. Det om man støtter seg på morsmålet eller ei, er følgelig avhengig av konteksten.

I de andre frasene som ikke forekommer som stabile i den norske delen, dvs. *på + kafé*, *på + tv*, *på + fly*, *på + kjøkken* og *på + bibliotek*, finnes det ingen som har tilsvarende preposisjon i kildespråket, for der bruker man *i*. Dette kan enten vitne om informantenes gode norskferdigheter, eller om overgeneralisering.

I frasene de norske informantene er enige om, dvs. *i + ansikt*, *på + offentlige steder*,

i + *trær*, *på* + *handlesteder*, *på* + *pub/utesteder*, *på* + *venterom*, *på* + *bakke*, er det kun én der polske informanter kunne ha støttet seg på morsmålet, og det er den siste, dvs. *på* + *bakke*, men det gjør de ikke. I kommende avsnitt utforsker jeg mulig overføring i vakkende fraser.

3.3.3.3.2 Vakkende fraser

Her varierer fordelingen av *i* og *på* hos polske og norske informanter. I den polske delen brukes *på* i 58,92% tilfeller, mens i den norske utgjør preposisjonen 76,6% av forekomstene. Til gjengjeld er antall eksempler med *i* mye høyere i det polske materialet med 41,08% forekomster mot 15,38% i det norske. Det er en påfallende forskjell mellom det polske og norske materialet, nemlig mange eksempler på *i/på*-vakkling, dvs. der de syns begge er mulige å bruke. Hos de norske informantene utgjør dette svaret 7,69%, mens de polske ikke angir dette alternativet.

Tabellene nedenfor presenterer samsvar mellom vakkende fraser hos polske og norske informanter.

	POLSK	NORSK		POLSK	NORSK
OFFENTLIGE STEDER	50,90%	49,10%	GATE	53,02%	44,29%
BUTIKK	27,50%	71,60%	BIBLIOTEK	66,40%	27,40%
ROM	57,80%	42,20%	SYKEHUS	67,10%	17,80%
MARK	41,40%	58,60%	FLY	58,60%	33,60%
BAKKE	71,40%	28,60%	BUTIKK	30,20%	53,50%
ANSIKT	49,30%	50,70%	ROM	67,40%	28,10%
TRÆR	59,30%	60,70%	KJØKKEN	70,10%	21,20%
SYKEHUS	63,80%	34,75%	MARK	31,30%	67,00%
ALDERSHJEM	72,60%	27,40%	TV	61,10%	36,60%
KINO	73,00%	27,00%	KAFÉ	72,10%	19,50%
VENTEROM	67,50%	31,60%	SKOLE	48,50%	49,70%
SKOLE	73,30%	26,70%	BUSS	62,20%	31,10%
BUSS	57,50%	42,50%	RESTAURANT	56,80%	39,70%
HANDLESTEDER	66,10%	33,90%			
RESTAURANT	55,60%	46,90%			
GATE	67,10%	32,90%			

POLSK overvekt av *på*, *i*, likevekt

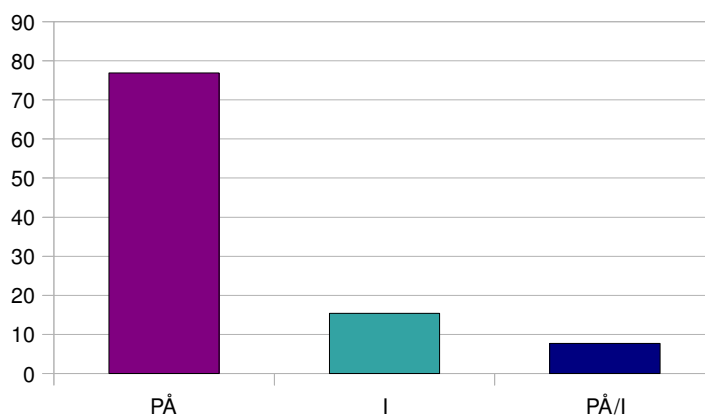
NORSK

Fig. 54 Samsvar - vakkende fraser; påstedsrelasjoner PK, NK

Som nevnt tidligere, finnes det flere vaklende fraser i den polske delen. Ikke desto mindre stemmer 7 av 16 med de som vakler også hos norske informanter, nemlig *i + butikk*, *i + mark*, *på + sykehus*, *i/på + skole*, *på + buss*, *på + restaurant* og *på + gate*.

Av disse kan kun én av dem motiveres av en tilsvarende preposisjon i polsk, nemlig *på + butikk*. Likevel er det kun en liten gruppe innfødte polsktalende som bruker *na/på* i denne sammenhengen, nemlig butikkmedarbeidere, og denne bruken anses som sjargong. *I + mark* er også et spennende eksempel. Tross mangelen på en tilsvarende frase i polsk, klarer de polske informantene å gi riktig svar.³⁰ Dette vil jeg tro kan forklares av et fast uttrykk «i skog og mark» som tilegnes i en tidlig innlæringsfase som hel frase.

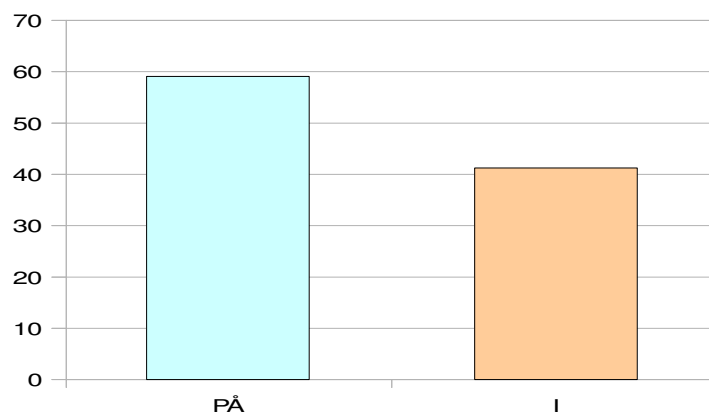
Resten av tilfellene omtaler jeg tidligere der jeg fokuserer på fraser som ble kategorisert som stabile i begge korpusene. Generelt sett er det ikke mange tilfeller der de polske informantene støtter seg på preposisjonsbruken i morsmålet. Diagrammet under framstiller samsvar i påstedsrelasjoner, både stabile og vaklende, hos de polske og norske informantene.

NK: PÅ: 76,9% I: 15,38% I/PÅ: 7,69%

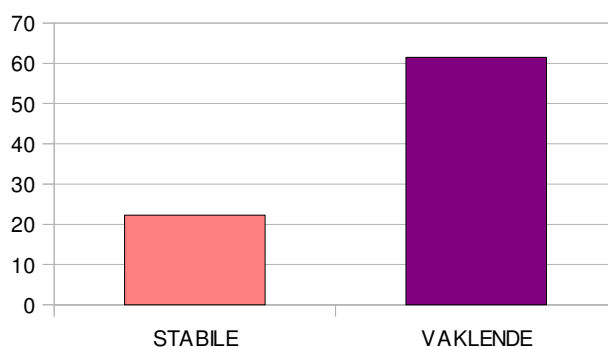
³⁰ Jeg antar at innfødte polsktalende forstår ordet *mark* heller som en eng enn som et område ute i naturen.

PK: PÅ: 58,92% I: 41,08%

Fig. 55 Fordeling av *i* og *på* i vaklende fraser; påstedsrelasjoner NK og PK

Avslutningsvis skal jeg presentere samsvar og avvik i forhold til det norske materialet. Relasjonen gjelder for alle påstedsrelasjoner og ser slik ut:

STABILE FRASER: 22,3%

VAKLENDE FRASER: 61,5%

Fig. 56 Samsvar i påstedsrelasjoner PK i forhold til NK

Det er kun 22,3% av fraser som kan regnes som stabile hos polske informanter, noe som virker å forkaste hypotese om at det er lettere å tilegne seg strukturer der man har faste holdepunkter. Imidlertid viser det andre resultatet at dersom man mangler holdepunkter, er resultatet betydelig verre. Polske informanter vakler der hvor innfødte norsktalende også gjør det. Tabellen under illustrerer en sammensetning av alle fraser (påstedsrelasjoner), både stabile og vaklende, i begge korpusene med antall forekomster.

FRASE	<u>PÅ</u> hos norske informanter	<u>PÅ</u> hos polske informanter	<u>I</u> hos norske informanter	<u>I</u> hos polske informanter	<u>PÅ/I</u> hos norske informanter	<u>PÅ/I</u> hos polske informanter
APOTEK	98	93	22	22	1	0
OFFENTLIGE STEDER	116	59	1	57	0	0
ARBEIDSPASS	107	112	1	1	0	0
GATE	79	100	66	49	4	0
BAKKE	44	40	12	16	2	0
BIBLIOTEK	75	88	31	27	7	0
SYKEHUS	98	90	26	49	7	1
FLY	68	90	39	25	9	0
FJELL	16	109	105	35	17	0
BUTIKK	39	33	69	86	21	1
KONTOR	118	113	12	34	14	0
ROM	60	52	25	38	4	0
KJØKKEN	80	84	24	25	9	0
MARK	36	55	77	78	2	0
ANSIKT	0	55	120	64	0	0
JOBB	84	98	11	20	5	0
TRÆR	1	51	89	35	0	0
TV	55	75	33	15	2	0
GÅRDPLASS	107	99	4	17	3	0
ALDERSHJEM	96	85	19	32	1	0
PUB, UTESTED	119	83	12	62	2	0
KINO	45	65	8	24	1	0
VENTEROM	99	81	11	38	8	0
KAFÉ	83	105	23	15	9	0
POSTKNONTOR	85	74	1	10	2	0
SKOLE	83	129	85	47	3	0
BUSS	74	69	37	51	8	0
KIOSK	14	17	90	102	12	0
BARNEHAGE	0	14	119	106	0	0
HANDLESTEDER	57	39	1	20	0	0
RESTAURANT	50	33	35	30	3	0

Fig. 57 Påstedsrelasjoner; fraser i PK og NK – en sammensetning

Tallene viser at samsvaret er større i den vaklende delen, noe som er på linje med min hypotese om at det er vanskelig å finne faste holdepunkter dersom de ikke finnes i målspåket. Samtidig kan den relativt lave enigheten i stabile norske fraser knapt forklares, særlig siden informantene ikke støtter seg på kildepråket. Nå skal jeg undersøke om samme resultater er aktuelle også for tilstedsrelasjoner, eller om det overføres mer fra morsmålet, som ville ha vært i tråd med mine forventninger om

det.

3.3.3.4 Tilstedsrelasjoner

Som allerede nevnt, markerer innfødte polsktalende tilstedsrelasjoner med preposisjonen *do* som tilsvarer *til* i norsk. Følgelig forventer jeg å finne mange eksempler på den type overføring fra morsmålet. Fordelingen mellom stabile og vaklende fraser er veldig forskjellig fra den norske. Det viser seg at langt færre fraser kan regnes som stabile i det polske materialet, jf.:

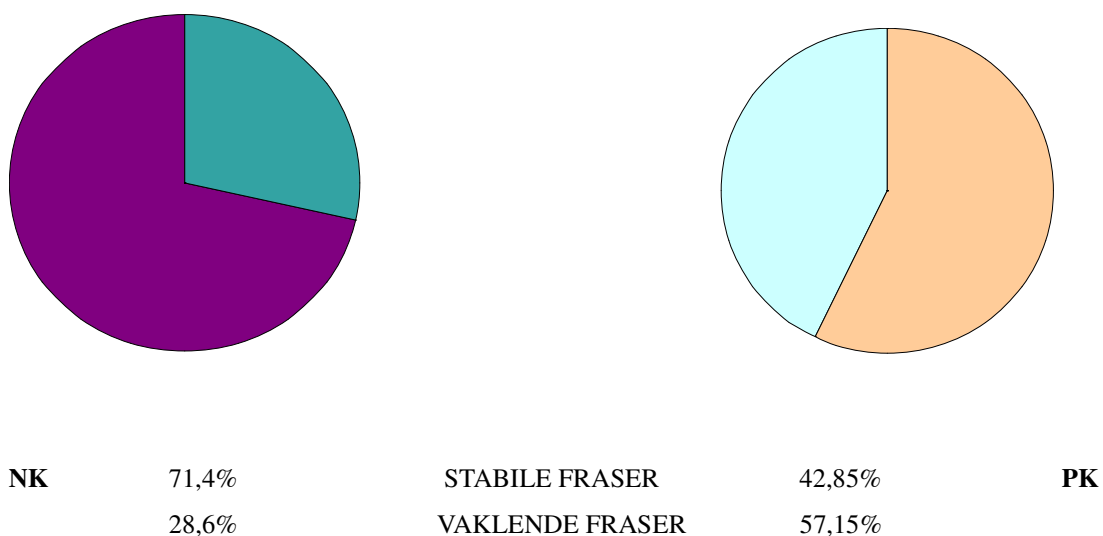

Fig. 58 Fordeling av stabile og vaklende fraser i tilstedsrelasjoner NK og PK

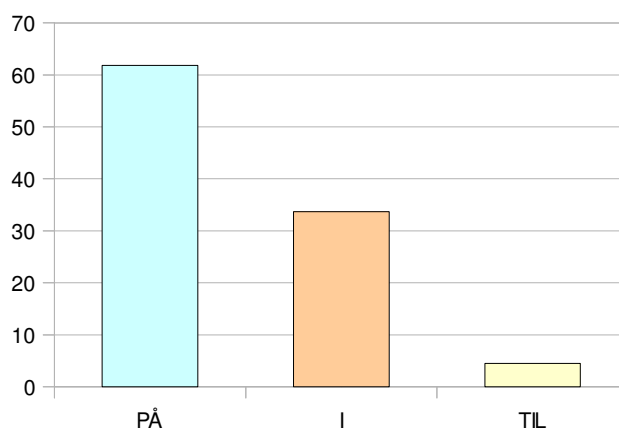
Polske informanter vakler i 57% av frasene som uttrykker tilstedsrelasjoner, mens norske er enige i så mye som 71,4% av tilfellene. Fordeling av enkelte preposisjoner i begge korpusene viser også store forskjeller. Først skal jeg ta opp de stabile frasene.

3.3.3.4.1 Stabile fraser

De første diagrammene forestiller tendensen som er i tråd med mine forventninger angående bruk av *til*. I det norske materialet finnes det ingen forekomster av *til*, mens i det polske utgjør preposisjonen 4,5% av alle besvarelser, jf.:

NK: PÅ: 28,57% I: 42%

PK: PÅ: 61,8% I: 33,7% TIL: 4,5%

Fig. 59 Fordeling av *i* og *på* i stabile fraser; tilstandsrelasjoner NK og PK

De polske informantene har også betraktelig flere forekomster av *på* (61,8% mot 28,57% hos norske), og langt færre eksempler på bruk av *i* (33,7% mot 42% hos norske). Nå skal jeg ta opp enkeltfraser for å undersøke hvordan de generelle

tendensene blir avspeilet i materialet. Her blir stabile fraser hos polske og norske informanter satt sammen, jf.:

	PÅ	I	TIL		PÅ	I	TIL
RESTAURANT	86,70%	3,30%	10,00%	/	ANSIKT	0,00%	100,00%
ROM	13,20%	86,80%	0,00%		KINO	100,00%	0,00%
KINO	83,30%	10,00%	3,30%		RESTAURANT	100,00%	0,00%
				ROM	0,00%	100,00%	0,00%
				BAKKE	6,70%	88,30%	0,00%

POLSK

NORSK

Fig. 60 Samsvar - stabile fraser; tilstedsrelasjoner PK, NK

Når det gjelder stabile fraser i tilstedsrelasjoner er alle polske informanter enige om alle tre frasene, som også regnes som stabile av de norske. I alle tre tilfellene er det også samme preposisjon som viser høyest frekvens, dvs. *på* + *restaurant*, *i* + *rom* og *på* + *kino*. Av disse tre har bare *i* + *rom* en tilsvarende ekvivalent i polsk, som eventuelt kunne hjelpe til riktig tilegnelse. Kombinasjonen, *i/ w* + *substantiv* er ikke helt vanlig i polsk dersom man snakker om tilstedsrelasjoner. Det faktum at den norske ekvivalenten viser samme tendens, er spennende. Her er det kanskje det konseptuelle som avgjør. I begge språkene anses *rom* som en beholder.

De andre to frasene som er stabile hos de norske informantene virker også interessante. Den første, dvs. *i* + *ansikt* er lik i polsk, selv om denne løsningen er uvanlig, og det ble nevnt tidligere. Merkelig nok, bruker innfødte polsktalende *na* (norsk *på*) dersom de snakker om noe som befinner seg *i* ansiktet, men de bruker *w* (norsk *i*) i en dynamisk sammenheng, jf.:

STATISK

DYNAMISK

Peter ma dużo piegów **na** twarzy. (*på*)

Peter uderzył Annę **w** twarz. (*i*)

Peter har mange fregner **i** ansiktet.

Peter slo Anne **i** ansiktet.

Tross dette faktumet, bruker informantene ikke kildepråkressurser.

Når det gjelder den andre frasen, *i* + *bakken*, er det en annen regel som gjelder. Denne regelen viser heller ikke noe typisk mønster i polsk. Selv om polske morsmålsbrukere markerer de fleste tilstedsrelasjoner med *til*, er det ikke aktuelt for

akkurat denne frasen. Her er det samme preposisjon som brukes både i påsteds- og tilstedsrelasjoner, jf.:

STATISK

Na ziemi leży moneta. (*på*)
Det ligger en mynt **på** bakken.

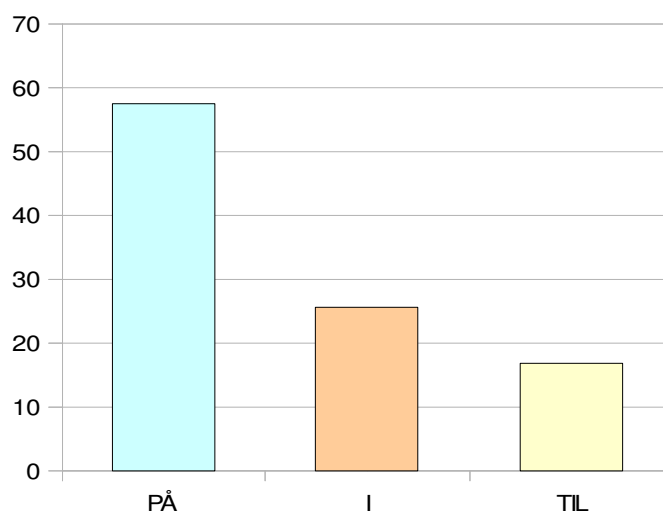
DYNAMISK

Upuściłam klucz **na** ziemię. (*på*)
Jeg har mistet nøkkelen **i** bakken.

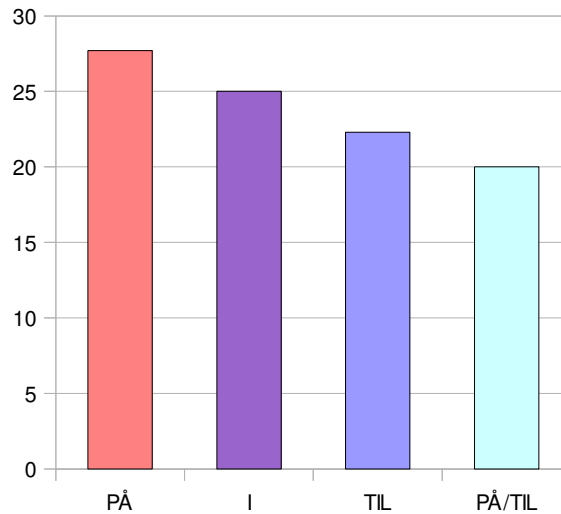
Antallet av fraser, og følgelig eksempler på tilstedsrelasjoner er ikke stort, men tendensene i de vakkende frasene er like oppsiktsvekkende, siden man ikke prøver å støtte seg på morsmålet selv om det ville ha resultert i korrekt bruk.

3.3.3.4.2 Vaklende fraser

Fordelingen av enkelte preposisjoner i vakkende fraser er igjen veldig ulik. Polske informanter lager et klart skille mellom *på*, *i* og *til*, mens informanter med norsk som morsmål velger ett av fire alternativer: enten *på*, *i*, *til* eller *på/til*, jf.:

NK: PÅ: 27,7% I: 25% TIL: 22,3% PÅ/TIL: 20%

PK: PÅ: 57,6% I: 25,5% TIL: 16,8%

Fig. 61 Fordeling av *i* og *på*, *til* o.fl. i vaklende fraser; tilstedsrelasjoner NK og PK

Som nevnt, er fordelingen veldig ujevn. Her må man ha i bakhodet at forskningsmaterialet i denne delen kan være utilstrekkelig til å drøfte generelle tendenser, men den viser fordelingen i de utvalgte frasene. Nå skal jeg ta opp frasene informantene ikke er helt enige om. Resultatene framstilles i tabeller, jf.:

	PÅ	I	TIL		PÅ	I	TIL	PÅ/TIL	
BAKKE	57,10%	42,90%	0	/	SYKEHUS	50,00%	2,90%	0,00%	44,11%
SYKEHUS	43,30%	10,00%	43,30%		JOB	15,00%	38,30%	35,00%	0
ANSIKT	62,10%	37,90%	0						
JOB	65,00%	10,00%	23,20%						

POLSK

NORSK

Fig. 62 Samsvar - vaklende fraser; tilstedsrelasjoner PK, NK

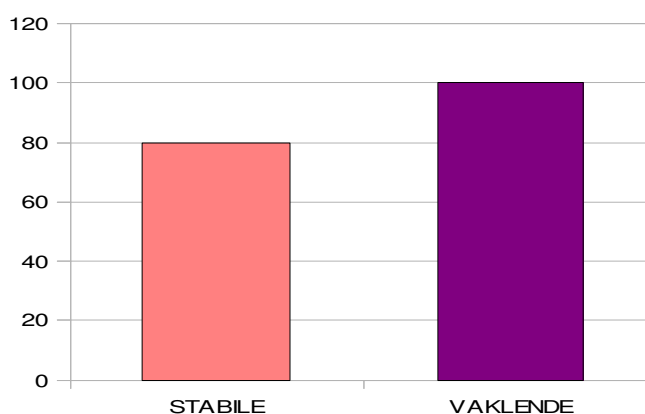
Ifølge tallene er det kun to fraser norske informanter er uenige om, nemlig *preposisjon + sykehus* og *preposisjon + jobb*. De samme frasene framstår som vaklende også hos polske informanter. Fordelingen av de enkelte preposisjonene er derimot annerledes. Når det gjelder *preposisjon + sykehus*, fordeles svar hos polske mellom *på* (43,3%) og *til* (43,3%), mens hos norske framstilles *på* i 50% av forekomstene, *i* med 2,90% av materialet og *på/til* i 44,11% av eksemplene. I den andre frasen, *preposisjon + jobb* bruker polakker *på* i 65% av tilfellene og *til* i 23,20% av eksemplene. Norske angir derimot *på* i kun 15% av tilfellene, mens *i* og *til* ligger på omtrent samme nivå med 38,3% og 35% av alle forekomster. I begge

eksemplene kan polske informanter støtte seg på *til* fra morsmålet, men det som de i *jobb*-eksemplet ikke utnytter den muligheten. De andre to frasene, dvs. *bakke* og *ansikt* omtaler jeg i det forrige avsnittet. Tabellen framstiller antall forekomster av enkelte fraser i begge korpusene.

FRASE	PÅ NORSK	PÅ POLSK	I NORSK	I POLSK	TIL NORSK	TIL POLSK	VAKLING NORSK	VAKLING POLSK
BAKKE	4	32	53	24	0	0	3 PÅ/I	0
SYKEHUS	17	39	1	9	0	39	15 TIL/PÅ 1 TIL/I	3 TIL/PÅ
ROM	0	7	60	46	0	0	0	0
JOBB	9	39	23	6	21	14	4 TIL/PÅ 1 TIL/I 1 I/PÅ 1 I/PÅ/TIL	1 TIL/PÅ
ANSIKT	0	18	30	11	0	0	0	0
KINO	30	25	0	3	0	1	0	1 TIL/PÅ
RESTAURANT	29	26	0	1	0	3	0	0

Fig. 63 Tilstedsrelasjoner; fraser i PK og NK – en sammensetning

Når det gjelder det generelle bildet av samsvaret mellom materialet fra polske og norske informanter, er korrespondansen betraktelig større enn ved påstedsrelasjoner. I stabile fraser er det 80% enighet (22,3% i påstedsrelasjoner), mens vakkende fraser viser 100% samsvar med de norske besvarelsene (61,5% i påstedsrelasjoner). Diagrammet avspeiler samsvaret.

STABILE FRASER: 80%

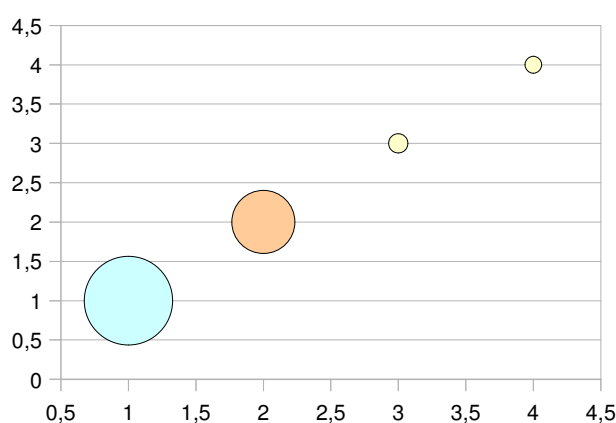
VAKLENDE FRASER: 100%

Fig. 64 Samsvar i påstedsrelasjoner PK i forhold til NK

3.3.3.5 Oppsummering

Denne delen av analysen har vært veldig kontrastpreget. Ved siden av å presentere materialet fra det polske korpuset, refererer jeg hele veien til de norske resultatene. Hensikten med en slik framgangsmåte er å sammenlikne besvarelsene i de to informantgruppene. Det jeg hadde i sikte var å finne svar på spørsmålene jeg hadde stilt i utgangspunktet, angående mulig transfer på både det lingvistiske og konseptuelle nivået.

I dette avsnittet fokuserer jeg på en grundigere sammenlikning med kildespråket og undersøker hvor mye av det konseptuelle og følgelig lingvistiske som kunne ha vært overført fra polsk i de enkelte frasene brukt i utfyllingskjemaet. Hver frase har blitt undersøkt for mulig transfer (for å se alle fraser se vedlegg 3). På denne måten delte jeg materialet inn i fire grupper. Den første inneholdt fraser som hadde *tilsvarende* uttrykksmåter i polsk, i den andre samlet jeg fraser som *delvis* kunne overføres. Fraser som *ikke* hadde direkte ekvivalenter, dvs. *samme preposisjon* i polsk, tilhørte den tredje gruppen, og den siste inneholdt fraser som i polsk uttrykkes ved bruk av andre midler enn preposisjoner, og denne gruppen kaller jeg for *andre strukturer*. Diagrammet nederst illustrerer et prosentvis forhold mellom potensielle transferområder.

IKKE TILSVARENDE: 62,9%

TILSVARENDE: 31,8%

DELVIS TILSVARENDE: 3,03%

ANDRE STRUKTURER: 2,27%

Fig. 65 Fraser i korpuset – tilsvarende polske preposisjoner

På linje med faktaene jeg omtaler i den teoretiske delen, er frasegruppen som mangler tilsvarende fraser i polsk den største, og utgjør 62,9% av alle fraser. Her ville jeg tro det er det konseptuelle, men også det lingvistiske som setter sitt preg på norsktilignelsen. Ved siden av disse to, er det trolig noen fenomener typiske for mellomspråk, som f.eks. overgeneralisering, som jeg tar opp i diskusjonskapittelet. Imidlertid er det så mange som 31,8% som har direkte ekvivalenter i kildepråket. Delvis tilsvarende fraser plasserer seg like etter med 3,03%, mens fraser som i polsk uttrykkes med andre strukturer utgjør 2,27% av alle eksempler. Nederst presenterer jeg et par tilfeller fra korpuset med direkte polske ekvivalenter, for å eksemplifisere hver enkel gruppe.

GRUPPE 1 IKKE TILSVARENDE FRASER I POLSK

- Setn. 1 I en overgangsperiode kan man få utlevert Tamiflu på apoteket uten resept fra lege.
w aptece (*i + lok*)
- Setn. 29 Aldri vis softgun på offentlige steder (skolen, gaten og etc.) for at det kan misforstås for å være ekte våpen.
w miejskach publicznych (*i + lok*)
- Setn. 32a,b Flere av husene i gata er arkitektonisk interessante, og mange kjente personer har bodd i denne gata.
na ulicy (*på + lok*)
- Setn. 55 Røyking fører også til aldring og rynker i ansiktet.
na twarzy (*på + lok*)

GRUPPE 2 TILSVARENDE

- Setn. 4 Samme vinter ble to polske hjemløse funnet på gata i København.
na ulicy (*på + lok*)
- Setn. 83 Da politiet påtraff dem, lå kvinnen på bakken med mannen over seg.
na ziemi (*på + lok*)
- Setn. 90 Han ble hentet av ambulanse og kjørt til sykehuset for sjekk.
do szpitala (*til + gen*)
- Setn. 26 Jeg har nettopp vært på postkontoret og hentet U2 billettene til konserten i Paris!
na poczcie (*på + lok*)

Setn. 100 Jeg var **i** kiosken i dag og så et blad som het Fluefiske 2003.
w kiosku (*i + lok*)

Setn. 56 Kvinna i slutten av tenåra ville ikkje ta blodprøve og spytta politibetjenten **i** ansiktet!
w twarz
(*i + akk*)

GRUPPE 3 DELVIS TILSVARENDE

Setn. 25 **På** gårdplassen var det fram til krigen blant annet hestestall for firmaets kunder.
na/w podwórzu (*på/i + lok*)

Setn. 107 Bruker du egen bil **til** jobben, fører du kjørebok og kilometergodtgjørelse, kan du også få skattbar inntekt.
do pracy (*til + gen*)

Setn. 103 God belysning **på** kjøkkenet er viktig enten man arbeider ved en oppvaskbenk, arbeidsbenk, komfyr eller et spisebord.
w/*na kuchni (*i/på + lok*)

GRUPPE 4 ANDRE STRUKTURER

Setn. 16 Det klør **i** ansiktet
Twarz mnie swędzi. (*Ansiktet klør meg)

Setn. 106 En av pasientene har fått lammelser **i** ansiktet.
paraliżu twarży (genitiv) (*Hun har fått ansiktets lammelse.)

Setn. 58 Flere og flere eldre vil fortsette **på** jobben.
pracę (akkusativ) (*Flere og flere eldre vil fortsette jobb(en).)

Den første gruppa trenger ikke mye omtale. Her er det rett og slett en annen preposisjon som brukes i samme sammenheng. I eksemplene jeg presenterer (Setn.1, 29, 32 a, b og 55) brukes *på* og *i* omvendt i polsk og norsk. Polske *på*-fraser tilsvarer norske *i*-fraser og omvendt. En nærmere vurdering kommer i diskusjonskapittelet.

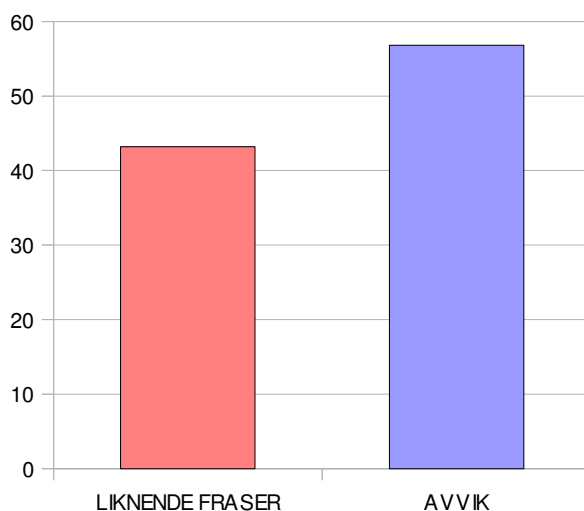
Fraser som tilhører den andre gruppen, altså de som har *direkte ekvivalenter* i polsk, krever en nærmere inspeksjon. Selv om det er ulike preposisjoner som opptrer i samme sammenhenger (f.eks. *på postkontoret*, men *i banken*), er det interessant at fraser som *på + postkontoret* (Setn. 26) også finnes i polsk, selv om motivasjonen for dem er annerledes. Det er også *kiosk* (Setn. 100) som oftest angis med *i* i det norske korpuset, noe som tilsvarer frasen i polsk. Samme gjelder for *til + sykehus* (Setn. 90). Selv om det ikke er mange tilfeller hvor innfødte norsktalende bruker *til* i tilstedsrelasjoner, er akkurat *sykehus* på linje med den polske bruken. Et oppsiktsvekkende fellestrekk er markering av det dynamiske ved hjelp av *i* i Setn. 56. Tross ulik motivasjon finner man en del felles trekk i begge språkene.

I frasene jeg beskriver som *delvis tilsvarende* finnes det mange tilfeller der valg av preposisjon kommer an på måten man konseptualiserer begrepet på. Her er det *gårdplass* (Setn.25) som både i polsk og norsk kan konseptualiseres enten som et åpent sted, eller som et lukket område med fire vegger rundt seg. *I* eller *til* i Setn. 107 er også avhengig av hva man egentlig mener med setningen. Den kan enten bety at man *kjører egen bil til jobb*, eller at man bruker den *mens man er på/i jobb*. Denne tvetydigheten er felles for begge språkene. Når det gjelder det tredje tilfellet, dvs. kjøkken (Setn. 103), er det kanskje litt diskutabelt. Det tilhører *den delvis tilsvarende* gruppen, men det stemmer ikke for de fleste polske morsmålsbrukere. Vanligvis sier man nemlig *w kuchni* (*i + kjøkken, lok*), men enkelte kjøkkenmedarbeidere sier også *na kuchni* (*på + kjøkken, lok*), og dette regnes for lavstatusspråk. *Na* brukes i flere sammenhenger av den type, oftest av ansatte på større arbeidssteder som *fabrikker, verksteder* eller *monteringssteder*. Selv om slike fraser regnes som ukorrekte, tilsvarer de til en hvis grad det som Hagen (2000) kaller for et *institusjonalisert arbeidsfelleskap*.

Andre strukturer, dvs. andre en preposisjonsfraser, man bruker i polsk er ikke så frekvente blant frasene i korpuset. Disse kan regnes som språkspesifikke strukturer.

Det er trolig mange faktorer som påvirker valg av riktig preposisjon hos polske norskinnlærere, noe jeg diskuterer i neste kapittel. Faktorene kan bidra både positivt og negativt til korrekthet i distribusjonen av *i*, *på* og *til*. Diagrammet illustrerer forhold mellom samsvar og avvik hos polske informanter sammenlignet med det

norske materialet.

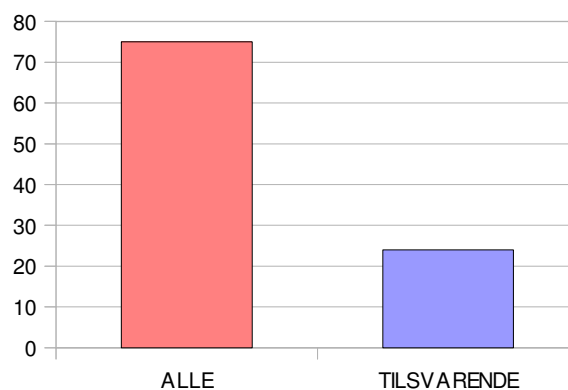
LIKNENDE RESULTATER: 43,2%

AVVIK fra norske data: 56,8%

Fig. 66 Avvik i de polske besvarelsene (flere enn 5 forekomster, dvs. 16,7%)

Ved sammenlikningen ble grensen satt på fem forekomster siden man hovedsakelig valgte mellom to preposisjoner. Av den grunn ble forskjellen på fem forekomster vurdert som betydelig. Det vil si at dersom ulikheten mellom polske og norske resultater var større enn fem forekomster, noe som tilsvarer 16,7%, ble besvarelsen betraktet som avvik. Dette betyr at hver sjettede informant ikke har behersket gitte fraser. På denne måten viste 56,8% av alle fraser avvik, mens i 43,2% tilfeller lå de på omtrent samme nivå som norske. Det generelle bildet ser følgelig veldig lovende ut, og kan vitne om at polske informanter takler utfordringen i over 50% tilfeller.

Det som virker litt overraskende er at der de kunne støtte seg på morsmålet, gjør polske informanter også feil. Det var så mange som 32% av tilfellene der analogien med kildepråket ikke ble brukt. Denne relasjonen framstiller jeg i diagrammet under.

ALLE AVVIK: 56,8% (av alle besvarelsene)

AVVIK TROSS TILSVARENDE FRASER I POLSK: 32% (av alle avvikene)

Fig. 67 Avvik i de polske besvarelsene tross samme fraser i kildepråket

Disse resultatene kan vitne om at positiv transfer fra kildepråket er relativt sjelden. Polske informanter, i motsetning til norske, angir ikke to eller flere preposisjoner som likeverdige, noe som fører til at de ikke prøver seg på flere fraser. Fra morsmålet er det innprentet at det kun er *én* mulighet.

Dette fenomenet tok jeg opp mange ganger da jeg presenterte prosjektet mitt i Norge. Da var det vanskelig å forklare at språknormen i Polen er veldig sterk og at nesten alle avvik blir betraktet som feil. Mange ganger ble jeg oppfordret til å undersøke om det virkelig var et tilfellet at innfødte polsktalende ikke vaklet og alltid tydde til kun én bestemt preposisjon i en enkelt frase, men jeg avviste det siden jeg trodde jeg hadde kontroll og god kjennskap til mitt eget morsmål.

Til tross for det viste det seg at analysen av materialet fra utfyllingskjema 1 og 2 førte til en rekke nye spørsmål, noe som gjorde problemstillingen aktuell. Av den grunn ble det vesentlig å undersøke hvordan polske innfødte brukte *i* og *på* i den sammenhengen, og om det ikke var noen forandringer i preposisjonsbruken på gang. Dette virket avgjørende for plausibiliteten av videre resultater innenfor bruk av norske preposisjoner. Eventuelle nyanser angående fordeling av *na/på* og *w/i* i polsk ville trolig kunne sette sitt preg på performansen i S2.

3.3.4 Utfyllingskjema 3, Polske informanter

3.3.4.1 Polske informanter og polske fraser

– en kontrollundersøkelse

Denne delen av utfyllingskjemaet er basert på et lite korpus som også ble laget spesielt for dette formålet. Korpusdataene kommer fra et utfyllingskjema på 72 setninger. Setningene er ikke de samme som i det norske utfyllingskjemaet, men de inneholder omtrent like fraser. Totalt er det 34 ulike substantiver, og de opptrer i både statiske og dynamiske sammenhenger.

apтека	apotek		kawiarnia	kafé	targowisko	handlested
autobus	buss	kino	kino		pokój	rom
szpital	sykehus	kiosk	kiosk		podwórko	gårdplass
ziemia/		praca	jobb		kosmos	rom
podłoga	bakke	restauracja	restaurant		góry	fjell
ulica	gate	przedszkole	barnehage		łąka	mark (/eng)
biuro	kontor	twarz	ansikt		dom starców	aldershjem
miejsca	offentlige	McDonald's	McDonald's		drzewo	tre
publiczne	steder	szkoła	skole		poczekalnia	venterom
sklep	butikk	kuchnia	kjøkken		pub	pub
poczta	postkontor	biblioteka	bibliotek		telewizja	tv
TVP	TV2	samolot	fly		miejsce pracy	arbeidsplass

På linje med de tidligere undersøkelsene, var det 30 informanter som deltok. Datainnsamlingen foregikk i perioden april – mai 2010.

Informantene ble plukket ut på samme måten som i de forrige delene, men i dette tilfellet hadde jeg et mye bredere spekter å velge av. Gruppen på 30 består av informanter med ulik alder (25+), sosial- og utdanningsbakgrunn som kommer fra 15 ulike områder i Polen, selv om det ikke er av stor betydning pga. av få dialektvariasjoner i landet. Blant informantene er det studenter, leger, kjøkken-, butikk- og kontormedarbeidere, renholdspersonell, sykepleiere og håndverkere.

Materialet jeg hadde samlet inn skulle gi meg svar på følgende spørsmål:

1. Finnes det flere enn én preposisjon som kan brukes i hver bestemte sammenheng?
2. Finnes det fraser som informantene er uenige om og derfor angir ulike preposisjoner i?
3. Kan man bemerke noen nye tendenser i preposisjonsbruk?

Som tidligere, gjennomførte jeg både en kvantitativ og kvalitativ analyse. Resultatene for denne delen framstilles på en annen måte enn jeg har gjort det før, men det er også påstedsrelasjoner vs. tilstedsrelasjoner jeg begynner med.

3.3.4.2 Påsteds- og tilstedsrelasjoner i korpuset

Som sagt, består utfyllingsskjemaet av totalt 72 eksempler, hvorav 18 (25%) uttrykker statistisk sammenheng, mens 54 (75%) viser til tilstedsrelasjoner.

Ett av mine forskningsspørsmål i sammenheng med denne undersøkelsen var om det finnes fraser informantene er uenige om. Analysen viser 1,47% prosent avvik i fraser som uttrykker påstedsrelasjoner, men disse angivelser er ikke i tråd med normen og er heller uttrykk for en sosiolekt eller egen uttrykksmåte. Både *w poczcie* (*i + postkontor, lok*) og *na poczekalni* (*på + venterom, lok*) er veldig uvanlige og jeg vil tro at de fleste polsk morsmålsbrukere ville anse disse strukturene som ukorrekte.

Når det gjelder dynamiske fraser, var det 5,8% avvik. Det var to fraser hvor avvik oppsto. For det første (Setn. 31) *w góry/po górach* (*i/på + fjell*), og for det andre (Setn. 33) *na/przy ulicy* (**på/ved + gate*). Setn. 31 behandler jeg tidligere. Jeg påpeker der at det oppstår en betydningsnyanse avhengig av preposisjon.

31. Nie cierpię chodzić **po** górach / **w** góry latem. [...]
 Jeg hater å gå **på/i** fjellet **til** fjells om sommeren.

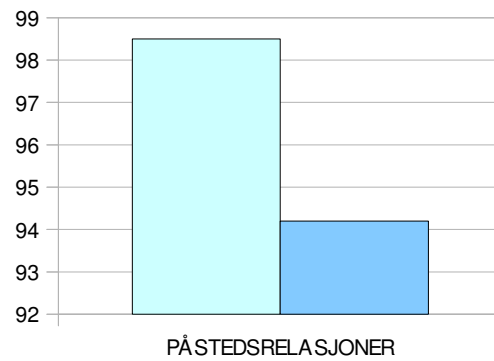
pl iść **w** góry vs. chodzić **po** górach (se 3.3.3a)

33. A Ty **na/przy** jakiej ulicy mieszkasz?

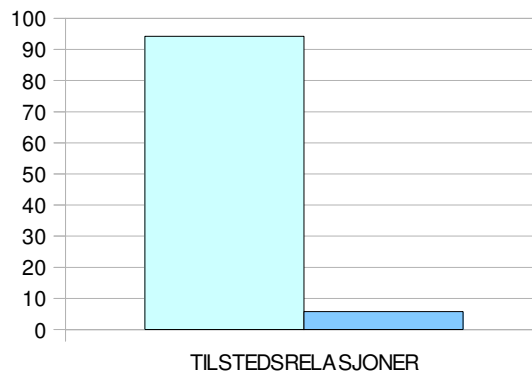
Og hvilken gate bor du **i/ved**?

Det andre tilfellet er den eneste frasen i korpuset som viser at ved hjelp av en annen, mye sjeldnere preposisjon, oppnår man en stilistisk nyanse. I begge to er betydningen identisk, men versjonen med *przy/ved* virker mye finere.

Diagrammene nederst viser avvik i påsteds- og tilstedsrelasjoner.

ENIGHET: 98,5%   AVVIK: 1,5%

ENIGHET: 94,2%   AVVIK: 5,8%

Fig. 68 Enighet og avvik i påsteds- og tilstedrelasjoner, polsk kontrollkorpus (PKK)

3.3.4.3 Oppsummering

Ved hjelp av denne korte analysen har jeg funnet svar på mine spørsmål. I de fleste tilfeller er det kun én preposisjon som velges, for det finnes ikke flere alternativer. Man kan se en liten uenighet, men det gjelder kun for fire fraser, der to er feil. I enkelte tilfeller er det mulig å velge en annen preposisjon for å en finere stil, men dette er ikke utbredt. Her er det *przy/ved* som har denne funksjonen. Dette tilfellet er interessant fordi samme preposisjon brukes i norsk av samme grunn, jf.:

NK/PK Setn. 7 Tre barn og flere ansatte er smittet av svineinfluensa på barneavdelingen ved sykehuset Østfold i Fredrikstad. (33,3% forekomster).

Dette mønstret gjelder ofte for institusjoner som f.eks. universitet, klinikk, direktorat o.l. både i norsk og polsk.

Imidlertid er det ingen nye tendenser eller andre preposisjoner som dukker opp i godt etablerte fraser. Dersom jeg fikk skjemaene utfylt av kjøkkenmedarbeidere håpet jeg på å finne **na kuchni (på + kjøkken)*, men klarte ikke å tvinge det fram.

På denne måten setter jeg siste punktum for utfyllingskjemaet. Det er mange spørsmål som blir besvart, men det er fortsatt mye som må analyseres i henhold til Jarvis' retningslinjer og ses i et andrespåklæringsperspektiv. Og det vil jeg gjøre i diskusjonskapittelet. Før jeg avslutter denne delen av oppgaven, ønsker jeg å presentere kort mine tidligere studier som jeg foretok før jeg fikk adgang til ASK. Tross sin mangfoldighet og mangel på konkret fokus, utviklet seg til veldig begrensede og fokuserte studier og brakte meg dit jeg er i dag.

3.4 TIDLIGERE UNDERSØKELSER

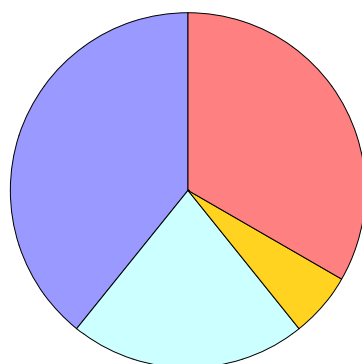
Formålet med de første to undersøkelsene jeg gjennomførte i sammenheng med ph.d.-prosjektet var å undersøke antall og typer feil polske norskinnlærere gjør innenfor preposisjonsbruk på ulike kompetansenivåer. På en side er det håndverkere som deltok på et intensivt norskkurs og var i en tidlig innlæringsfase: På den andre siden undersøkte jeg 4-års norskstudenter ved Universitetet i Poznań. Som jeg nevner tidligere, var de ikke helt målrettet siden det ikke var avgjort hvilke

preposisjoner som skulle undersøkes nærmere. Følgelig betrakter jeg resultatene heller som en bekreftelse for at preposisjoner *er* en utfordring for mine informanter, enn jeg trekker noen bindende konklusjoner fra dataene jeg har samlet inn. Tross samme formålet, foregikk datainnsamlingen på en annen måte.

3.4.1 Håndverkere (2008)

I denne undersøkelsen prøvde jeg å finne ut grunner til at enkelte feil oppstår. I løpet av undervisning med fire grupper informanter samlet jeg inn de 50 mest hyppige feil innenfor bruk av preposisjoner. Totalt var det 82 informanter, og alle feil som ble inkludert i korpuset ble begått minst 10 ganger hos 10 ulike informanter.

Det muntlige materialet jeg samlet inn i løpet av undervisningen avspeilet konsekvent bruk av noen strategier. Mine konklusjoner var at dette reflekterte det faktum at det må være flere faktorer som hindrer riktig tilegnelse og deretter distribusjon av norske preposisjonsfraser. Etter å ha analysert samtlige feil fra korpuset, prøvde jeg å finne forklaring på deres opphav. De mulige feilkildene delte jeg i fire grupper med arbeidsnavn: morsmålstransfer, forvirring, forsnakkelser og fonetisk likhet og den siste - ukjent feil. Ifølge denne fordelingen så materialet slik ut:

MORSMÅLSTRANSFER: 40%   FORVIRRING: 20%
UKJENT OPPRINNELSE: 34%   FONETISK LIKHET: 6%

Fig. 69 Mulige feilkilder, Håndverkere

Selv om materialet ikke ble undersøkt for transfer, er resultatene påfallende med en

rekke eksempler på *overføring* fra kildespråket med 20 forekomster (40% av alle feilkilder). Informantene bruker samme preposisjoner som de ville ha brukt i tilsvarende fraser i morsmålet, jf.:

* Jeg reiser bil til Krakow.

Jadę samochodem do Krakowa. (istedenfor *med* bruker man *instrumentalis*, som i målspråket resulterer i mangel på preposisjon)

* Vi møtes i fredag.

Spotkamy się w piątek. (*i*)

* Familien min bor på tredje etasje.

Moja rodzina mieszka na trzecim piętrze. (*på*)

Forvirring virker lite vitenskapelig, men her mente jeg en situasjon der en norsk preposisjon hadde flere polske ekvivalenter. Siden informantene ikke var klare over at det kunne finnes enkelte ekvivalenter i målspråket, brukte de preposisjonene om hverandre. Det var 11 eksempler (20%) på slike feil i korpuset.

* Vi drikker kaffe fra melk. (*fra, med* og *av* har en felles ekvivalent: *z + instrumentalis*)

* Kona min henter Ala med barnehage. (jf. kommentar ovenfor)

* Vi venter før kantine. (*foran* og *før* har en felles ekvivalent i polsk: *przed + lok*)

Fonetisk likhet og forsnakkelser var en tredje gruppe med kun 3 forekomster (6%). Her var det fonetiske trekk som liknet polsk informantene støttet seg på.

* Kari kommer på meg klokka 8.

Kari przyjdzie po mnie o 8.

* Om klokka seks spiser vi frokost.

O szóstej jemy śniadanie.

* Jeg liker å sove på norskkurset.

Lubię spać po kursie norweskiego.

Den tredje og samtidig nest største gruppe med 34% (17 forekomster) er *ukjent*

opprinnelse som en fellesbetegnelse for feil jeg ikke kunne finne noen fornuftig motivasjon for, se eksemplene:

- * Jeg kjører **i** Warszawa.
- * Han bor **i** Arek.
- * Jeg reiser **i** min venn.
- * Jeg reiser **på** min kamerat.
- * Jeg skal ta fly **på** Norge.

Det var nettopp denne undersøkelsen som dannet utgangspunkt til mine videre analyser av preposisjonsbruk hos polske norskinnlærere.

Den andre undersøkelsen jeg foretok før jeg utviklet interesse for transferstudier var litt mer begrenset og satte kun spatiale sammenhenger i fokus. Imidlertid gir den heller kvantitative enn kvalitative informasjoner.

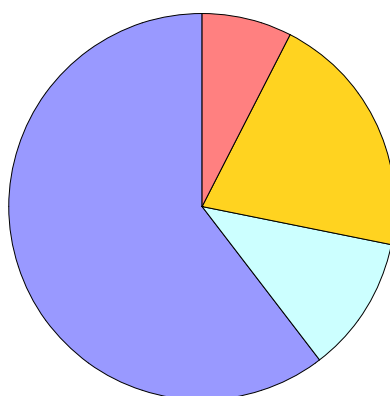
3.4.2 Fjerde års norskstudenter (2009)

4-års norskstudenter ved Adam Mickiewicz universitet i Poznań ble informanter i min neste undersøkelse. Det er litt vanskelig å fastslå hvilket nivå de representerer siden universitetet ikke kontrollerer nivået ved bruk av europeiske nivåplasseringstester, men gjør det etter sine egne retningslinjer og premisser. Jeg ville tro et de ligger på omtrent C1-nivå.

Undersøkelsesmaterialet bestod av 144 titler jeg hadde valgt fra norske nettsider søkt fram ved hjelp av *google*. Samtlige titler inneholdt spatiale preposisjoner både i deres direkte og overførte betydning. Det var kun preposisjonene med hyppigst forekomst som ble tatt i betraktning. Følgelig ble titlene oversatt til polsk av tre uavhengige oversettere og den hyppigste versjonen ble plassert under den norske tittelen som først ble fratatt preposisjonen. Testen ble utdelt til ti studenter. Studentene ble bedt om å fylle ut lukene med preposisjonene de syntes passet best. Jeg ba dem ta testen uten å bruke noen hjelpemidler. Studentene ble ikke informert om undersøkelses formål, og var ikke klare over at det var preposisjonsbruk i spatiale

sammenhenger jeg utforsket.

Selv om kun seks tester ble innlevert, fikk resultatene fram noen tydelige tendenser. Svarene ble delt i fire kategorier: *samme preposisjon* som i kildematerialet (513/849 som tilsvarer 60,42%), *annen preposisjon* som ikke endret på tittelens betydning – 97 forekomster og 11,4%, *feil preposisjon* som ikke kunne begrunnes i den sammenheng med 175 forekomster (20,6%) og til syvende og sist 64 *utelatelse* (7,5%). Diagrammet illustrerer fordelingen:

SAMME PREP.: 60,42%

ANNEN PREP. FEIL: 20,6%

ANNEN PRPEP.: 11,4%

UTELATT: 7,5%

Fig. 70 Fordelig av strategier i Studentkorpuset

I de fleste tilfellene velgte informantene samme preposisjon som i kildematerialet. Fordelingen signaliserer likevel at man strever med å finne riktig svar. Resultatene bekrefter mine hypoteser om at preposisjonsfraser utgjør en utfordring også for 4-år studenter. Det var på dette tidspunktet jeg bestemte meg for å begrense mitt interessedespekter til de to elementære preposisjoner som ikke kan unngås i målspråket, nemlig *i* og *på*.

Being able to find objects in the world is one of the most basic survival skills required by any living organism. Similarly, being able to describe where objects are, and being able to find objects based on simple locative descriptions pervade our lives and occur in a wide range of contexts, from locating objects, to reasoning about the world, to understanding the concept of place.

(Coventry og Garrod 2004:4)

Dataene viser at polske norskinnlærere klarer å formidle budskap om lokalisering av enkelte objekter, men at det ikke alltid er på linje med norske mønstre. I kommende kapittel kommenterer jeg på alle resultatene og prøver å stille diagnoser angående faktorer som påvirker 100% korrekt distribusjon av preposisjonene i målspråket, dvs. norsk. Steg for steg prøver jeg også å svare om man kan snakke om transfer i den sammenheng. I diskusjonen refererer jeg til enkelte undersøkelser og støtter hypoteser og konklusjoner med enkelte eksempler fra korpusene.

4 DISKUSJON

Hensikten med dette kapittelet er å diskutere resultatene av undersøkelsene som omtales i 3.2 ut fra hypoteser og forskningsspørsmål som ble stilt både i den teoretiske delen (2.3) og under selve analysen av materialet. Det teoretiske rammeverket, hypotesene og testingsmetodene som ble valgt er til en viss grad ensidige og indikerer at det *forventes* at transfer blir påvist. Følgelig er diskusjonen sentrert rundt transferfenomenet, særlig den konseptuelle typen. Grunnen til at transfer, og især konseptuell transfer, er et forholdsvis lite oversiktlig fenomen, er at det er vanskelig å kartlegge det og konstatere med stor sikkerhet at visse mønstre i språkbruken, her distribusjon av *i* og *på*, skyldes transfer. Av den grunn angis transfer som kun en av en rekke mulige forklaringer på avvik hos informantene som ble delvis kommentert i det analytiske kapittelet. I den sammenheng utelukker jeg ikke andre faktorer som kan påvirke (u)korrekt bruk av de nevnte preposisjonene hos polske innlærere og tillater videre diskusjon over brukmønstrets mulige kilder.

Ved siden av forsøk på å utforske transfer i materialet, ønsker jeg samtidig å kartlegge fenomenet ved å foreslå mulige faktorer som motiverer det. Av hensyn til det, blir diskusjonen gjennomført fra to ulike vinkler som jeg skal prøve å kombinere til et sammenhengende bilde. Diskusjonen organiseres rundt utfordringer som ble presentert i 2.3 og som omtales i forhold til resultatene fra de enkelte undersøkelsene. Hver utfordring og hypoteser knyttet til den, behandles under hver sin overskrift. I kronologisk rekkefølge behandles først utfordringer knyttet til ulik konseptualisering av enkelte objekter (2.3.1), og markering av skillet mellom abstrakte og konkrete sammenhenger som også blir også sett i forhold til vakling i norsk (2.3.2)³¹. I andre omgang legges fokuset på markering av dynamiske relasjoner (2.3.3). Grunnet forskningsmaterialets karakter omtaler jeg verken vansker forårsaket av leksikonet eller de som er en følge av stor språkvariasjon i Norge (2.3.4)³², siden resultatene

---

31 Under *vakling* og *vaklende fraser* forstår jeg fraser hvor det ikke finnes enighet blant innfødte norsktalende, f.eks. manglende markering av abstrakte og konkrete sammenhenger, el. *på* som sprer seg til fraser der det er vanlig med i (f.eks. *gå på kirka*)

32 I språkvariasjon legger jeg forskjeller innenfor preposisjonsbruk avhengig av dialekten – f.eks. *på stua* og *i stua*.

ikke kunne vurderes som plausible. Ikke desto mindre, som nevnt tidligere, anses også disse faktorene som en kjepp i hjulene under tilegnelsen av norske preposisjoner.

[...] what a spatial preposition means in a specific context is a function of information present in the visual scene, knowledge of objects in that scene, and an appreciation of how those objects are functioning in that particular context. All of these constraints operate together to establish situation-specific meanings. Hence, the range of possible situation-specific meanings for a preposition is going to be a function of the way in which these multiple constraints are put together and weighted within our functional geometric framework.

(Coventry og Garrod 2004:128)

På linje med Coventry og Garrod vil jeg hevde at valg av en bestemt preposisjon motiveres av mangfoldige forhold og at de som presenteres videre i dette kapittelet trolig utgjør kun et lite utvalg.

4.1 Objekter – ulik konseptualisering

I 2.3.1 behandlet jeg forskjellene i konseptualiseringen av gjenstander som resulterer i bruk av ulik preposisjon i norsk og polsk. Forskjellene gjelder for objekter som i et språk betraktes som beholdere, mens i de andre er ansett som overflater, siden det stilles strengere krav for hvilke trekk en beholder må oppfylle for å bli ansett som sådan. I den sammenheng nevner jeg at polsk er langt mer prototypisk, og at kun tredimensjonelle gjenstander konseptualiseres som beholdere, noe som motiverer bruk av *i*. Norsk derimot tillater mindre prototypiske konteinere, og legger mer vekt på en bestemt situasjonell kontekst enn på gjenstandens dimensjonelle karakter. Likevel kan også annen informasjon formidles ved hjelp av preposisjon. I 2.3.1 gir jeg eksemplet *sofa*, som generelt sett betraktes som en beholder i norsk, og av den grunn brukes oftest *i*, noe som aldri er tilfelle i polsk. Ikke desto mindre, for å uttrykke noen spesielle egenskaper av møblet, kan man bruke *på*. Det kan enten bety at sofaen tilhører begrepets periferiske områder og at den f.eks. er hard og mangler armelener, eller at personen som sitter *på* den ikke er avslappet, men spent og ikke sitter på en måte som er karakteristisk for den type møbel. Slike forhold er ikke

aktuelle i polsk, og derfor er ikke polske norskinnlærere sensitisert til de ulike nyansene en preposisjon kan innebære i norsk. Måten vi konseptualiserer gjenstander på i hverdagen, virker naturlig for oss siden vi har brukt dem fra selve begynnelsen av vår språklige erfaring. Denne konseptualiseringen innebærer samtidig visse rutiner, i dette tilfellet bruk av en bestemt preposisjon. Fordi konseptualiseringen og rutinene henger tett sammen, utviser man en ubevisst motstand mot rutiner som er typiske for andre språk. Jeg ville tro at forskjellene til en viss grad er lite saliente³³, og det eneste man legger merke til er f.eks. en annen preposisjon enn man kjenner fra morsmålet. Man analyserer ikke faktorer som motiverer bruk av enkelte preposisjoner, men lærer heller faste fraser som ofte er brukt i målspråket, f.eks. *Skal vi sette oss på en kafé?* Siden man ikke er klar over motivasjonen, er man selv ikke i stand til å utvide bruken til andre fraser, men prøver å herme etter innfødte. Følgelig sier man også: *Det er godt og varmt på denne kaféen* selv om sammenhengen ikke er abstrakt og man bør bruke *i denne kaféen* istedenfor. Siden innfødte bruker preposisjoner avhengig av konteksten, befinner en polsk innlærer seg i en ond sirkel. Enten overfører man preposisjoner fra morsmålet eller overgeneraliserer det man kjenner fra innputten. Ingen av løsningene garanterer suksess. I denne situasjonen er det vel morsmålsvaner som virker mest logiske og trygge så det er nettopp det man støtter seg på. Følgelig ville jeg tro at man ikke utfordrer konseptualiseringen fra morsmålet, *ei hylle* blir alltid betraktet av en polsk innlærer som en overflate og ikke beholder, så det er bare de mest frekvente rutinene i målspråket man kan legge merke til og eventuelt tilegne seg. Av den grunn forventet jeg å finne mange feil av den type i forskningsmaterialet. Siden det er *i* som brukes i de fleste tilfeller der man har med en 'polsk' beholder å gjøre, antok jeg at denne preposisjonen skulle bli overrepresentert, noe som kunne vitne om konseptuell transfer fra morsmålet.

Resultatene fra ASK-materialet viste mange forekomster av *i* rettet til *på* på begge ferdighetsnivåene (Språkprøven 81,8% og Høyere nivå 91,6%), som ved første øyekast avspeiler mønstrene fra morsmålet som ble nevnt ovenfor. I materialet (vedlegg 1) ser man at det kun er ett eksempel der bruk av *i* ikke er motivert av polsk. Noe som tyder på at forventningene mine stemmer.

---

33 Saliens – forhold ved innputten som gjør at enkelte språklige fenomen lett blir lagt merke til (Berggreen og Tenfjord 1999).

Po200503-0978

[...] å høre et fremmed språk over alt, i butikk <sic> i gater </sic> på, kontor

Derimot er resultatene litt forskjellige i den omvendte situasjonen, dvs. der *på* blir rettet til *i*. I dette tilfellet er det 25% feil i materialet fra Språkprøven og 71,4% i Høyere Nivå. Mens de førstnevnte viser klare mønstre fra morsmålet, er motivasjonen i materialet fra Høyere Nivå blandet. Her kan man se både morsmålsvaner (Po200109-h0157, Po200105-h0131) og noen overgeneraliseringer (Po200401-h0626):

Po200109-h0157

[...] vi lekte hoppeparadis, hoppet tau, syklet og klatret <sic> på <.sic> trær.

Po200105-h0131

det var mye prat om det på nyhetene både på tv og <sic> i </sic> radio.

Po200401-h0626

å lese forskjellie eventyrer eller bake kaker <sic> på </sic> barnehagen.

Dette mønstret er kanskje mindre synlig i materialet fra utfyllingskjemaet, men virker fortsatt aktuelt for mange fraser. Når det gjelder stabile fraser, dvs. fraser der det var minst 75% enighet om at enten *i* eller *på* var korrekt, anga man barnehage (88,3%), kiosk (85%) og postkontor (84%) som er på linje med mønstret fra morsmålet. I tilfellet mindre stabile fraser er transfer kanskje mer påfallende, siden man ser preposisjoner som til en viss grad konkurrerer med hverandre, noe som kan vitne om at mens noen informanter er blitt kvitt gamle vaner, tyr resten til løsninger fra morsmålet. Dette fenomenet omtales i andrespråklæringsteorien som u-format læring. Ifølge Berggreen og Tenfjord foreligger denne *når en innlærer beveger seg fra korrekthet via feilformer til ny korrekthet, som oftest i forbindelse med en restrukturering fra eksemplarbasert til regelbasert prosessering* (1999:376). Figuren illustrerer prosessen:

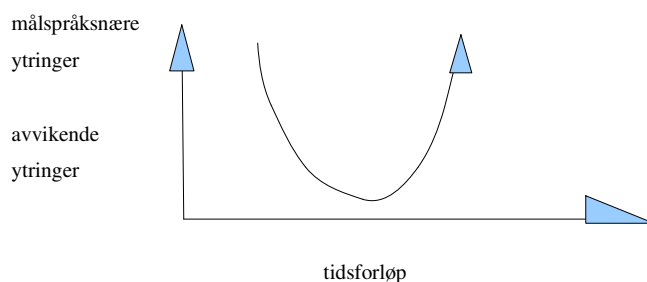

Fig. 71 U-formet læring (etter Berggreen og Tenfjord 1999:304)

Ustabile fraser utgjør mer enn halvparten av alle forekomstene (51,5%). Blant ustabile fraser var det fire der man kunne støtte seg på morsmålet, noe som resulterte i korrekte besvarelser: offentlige steder (49,1%), butikk (71,60%), bakke (71%) og gate (67,10).

Tallene tilsier at resultatene er like for de fleste polske informanter, noe som kan betraktes som påvisning av intragruppeshomogenitet. Både i materialet fra Språkprøven og Høyere nivå ser man at type feil er identisk, dvs. bruk av *på* og *i* som motiveres på samme måte som i morsmålet. Utfyllingskjemaet viser derimot visse tendenser i konkrete og avgrensede sammenhenger. Informantene befant seg på B1-nivå. Dette nivået preges av mye utvikling og variasjon, der man forsøker å kommunisere på en forståelig måte. Ved siden av stort omfang av transfer, tillater man andre skjemaer og strukturer som ikke nødvendigvis er på linje med morsmålsvaner. Tross utviklingen mot målspråket som utvilsomt finner sted (Berggreen og Tenfjord 1999), noe som bekreftes av fraser der polske og norske besvarelser er like, kan man fortsatt observere tendensen til å kopiere konseptualiseringsmønstre fra polsk. Siden konseptualisering av enkelte gjenstander henger sammen med bruk av en bestemt preposisjon, må man konstatere at i dette tilfellet er det både konseptuell og lingvistisk transfer som kommer til uttrykk. Det faktum at alle polske informanter oppfører seg på omtrent samme måte at og de fleste feil tilsvarer mønstre fra S1, vitner om tverrspråklig performansesamsvar, altså at mønstre fra morsmålet blir projisert til rutiner i målspråket, dvs. norsk. En av mine forventninger var at *i* kom til å bli overrepresentert i materialet og det er synlig i utfyllingskjemaet. Tallene viser at selv om *i* ikke brukes oftest, er den mye mer frekvent hos polske informanter. Når det gjelder stabile fraser, er fordelingen hos polske og norske informanter nesten identisk (NK: På 72,3% I: 27,7%, PK: På:

71,37% I: 28,62%), mens ved vakkende fraser er forskjellen slående (NK: På: 76,9%, I: 15,28% I/På 7,69%, PK: På: 58,92% I: 41,08%) og bekrefter dermed overrepresentasjon av *i*, noe som stemmer overens med det polske mønstret.

Intergrupperheterogenitet kunne kun utforskes i ASK-materialet. Siden hensikten med å bruke fire ulike morsmålsgrupper (polsk, russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk og engelsk) i undersøkelsen var å utforske noen generelle feilmønstre (*i* rettet til *på* og *på* rettet til *i*) og få statistiske data om dem, gikk jeg ikke inn i råmaterialet i hver morsmålsgruppe slik jeg gjorde ved polske informanter. Både av den grunn og fordi verken russisk, bosnisk-kroatisk-serbisk eller engelsk er mitt morsmål og S1mønstre derfor ikke kunne kartlegges med tilstrekkelig nøyaktighet, omtaler jeg intergrupperheterogenitet uten forbehold om eventuelle feilkilder. Derfor behandles dette transferkriteriet på slutten av kapitlet.

Eksempler og tall viser at selv om en del primære begreper knyttet til vår daglige erfaring kan forandres eller i hvert fall modifiseres, setter de residiverende preg på polske innlæreres distribusjon av *i* og *på* i norsk. Man kan gjøre en del endringer, men det blir sannsynligvis alltid det første skjemaet fra morsmålet som kommer til å påvirke måten enkelte objekter oppfattes på, noe som er synlig på alle ferdighetsnivåene presentert i den analytiske delen. På basis av de to første kravene for transfer Jarvis og Pavlenko (2008) foreslår, er det dermed mulig å betrakte transfer på dette området som påvist. Videre blir det markering av konkrete og abstrakte sammenhenger som skal oppsummeres.

4.2 Abstrakt og konkret bruk av preposisjonene

Denne avhandlingen behandler bruk av *i* og *på* i spatiale sammenhenger. Disse forekommer derimot i både konkrete og abstrakte sammenhenger der rommet må konseptualiseres og deretter beskrives. På tross av at skillet mellom abstrakt og konkret bruk eksisterer som begrep i begge språkene, markeres det kun i norsk. Dette fører i de fleste tilfeller til bruk av en av preposisjonene jeg studerer. Generelt

sett brukes *på* i abstrakte og *i* i mer konkrete tilfeller. Som sagt markeres skillet i de fleste, men ikke alle tilfeller, noe som sannsynligvis har med vakling i norsk å gjøre (2.3.2). Dette resulterer i at det er relativt vanskelig å finne noen konkrete holdepunkter en polsk innlærer å forholde seg til. For det første er skillet i polsk ikke salient og man er følgelig ikke vant til å legge vekt på markering av denne bestemte typen sammenheng (2.3.2), for det andre er grunnlaget for hypotesetesting lite pålitelig. På grunn av de to nevnte årsakene, gjør polske innlærere feil. Feilene består oftest i at man tyr til den preposisjon som virker mest naturlig, ofte på grunn av implikasjoner man har fra morsmålet, som ble behandlet i 4.1. Siden man ikke er vant til å lage distinksjoner mellom det abstrakte og konkrete, justerer man ikke uttrykksmåten til norske standarder på dette området. Hypotesen er følgelig at intet skille markeres i polske innlæreres distribusjon av *i* og *på* og at denne er på linje med fordelingen som beskrives i forrige kapittel.

Materialet fra ASK-korpuset byr på flere eksempler av denne typen feil, men det er utfyllingskjemaet som utforsker markering av konkrete og abstrakte sammenhenger. Nederst følger det setninger der man bruker *i* tross abstrakt sammenheng:

Po200112-0652

De unge mennesker og barn må reise seg **<sic> i </sic>** bussen for å gi plass til de gamle.

Po200210-h0335

I Norge er det mulig å få plass **<sic> i </sic>** aldershjem.

Po200305-h0442

[...] jentene må være snille og flinke **<sic> i </sic>** skolen

Liknende eksempler finnes også i materialet fra utfyllingskjemaet. Her ser man en betydelig forskjell mellom svarene til polske og norske informanter. De førstnevnte bruker gjerne mønstre fra morsmålet, eller overgeneraliserer det de allerede har lært, mens norske besvarelser er heller konsekvente:

Setn.2 1. juni d.å. innførte regjeringen totalt røykeforbudt på alle landets offentlige steder. (PK på: 9, i: 19, NK på: 29)

Setn.30 I tillegg mangler en av ti personlig verneutstyr for å hindre skader på arbeidsplassen. (PK på:14, i: 16, NK på: 30)

Setn.32 Flere av husene i gata er arkitektonisk interessante (PK på: 12, i: 17, NK på: 1, i: 29)

Setn.65 Sykmeldte pasienter kommer raskere tilbake i jobb på deltid. (PK på: 19, i: 6, NK på: 3, i: 22)

Setn. 19 Nyhetsanker Christine Krome slutter i TV2. (PK på: 19, i: 11, NK: på: 1, i: 29)

Setn. 69 De fleste som reiser her fra Oslo reiser ikke for å sitte på pub og drikke øl, men for å se kampen. (PK på: 16, i: 14, NK på: 30)

Både de ovenfornevnte eksemplene og de som ikke ble framstilt er et forholdsvis sterkt bevis som bekrefter hypotesen. Løsningene de polske norskinnlærerne velger vitner om at man faktisk viser lite omtanke for å markere abstraksjon ved bruk av en annen preposisjon, men tyr til regelmessige fraser der preposisjon velges etter innlærerens egen vurdering, noe som ofte er på linje med mønstre typiske for S1. Som nevnt, viser man også tendens til å overgeneralisere bruk av en bestemt preposisjon, særlig på, noe som avspeiler dens generelle utbredelse i språket som problematiseres i 2.3.2 og 3.3.2.3. I enkelte fraser der på viser høy frekvens, som f.eks. på + *apotek, jobb, kontor, kafé, tv* og *restaurant*, virker polske informanter å forkaste S1-vaner og akseptere det utbredte mønstret helt uvilkarlig ved kun å bruke den ene preposisjonen. Denne rutinen henger nok også sammen med en annen vane fra morsmålet, nemlig bruk av kun en preposisjon uavhengig av hvor abstrakt konteksten er.

Tendensene presentert ovenfor gjelder for de fleste polske informanter, noe som

resulterer i en relativt lik performanse i S2. Polske norskinnlærere implementerer nesten identisk framgangsmåte når det gjelder valg av en bestemt preposisjon, dvs. at de ikke bruker, altså muligens ikke engang vurderer markering av konkrete og abstrakte sammenhenger og velger løsninger fra morsmålet. I enkelte tilfeller adapterer de utbredte mønstre fra S2-innputt. Disse framgangsmønstrene som karakteriserer intragruppehomogenitet og tverrspråklig performansesamsvar lar meg konkludere med at også i dette tilfellet har man med transfer å gjøre. Av grunner nevnt i begynnelsen av dette kapittelet, er det derimot vanskelig å skille mellom konseptuell og lingvistisk transfer. Ved preposisjoner er grensen mellom de to transfertyper veldig tynn. Jeg ville tro at begge går hånd i hånd med hverandre. Siden begreper uttrykkes ved hjelp av noen bestemte språklige midler, kan man si at den konseptuelle typen forvalter den lingvistiske. Det konseptuelle består følgelig i at man ikke gjør forsøk på å markere type sammenheng, for man er ikke trent i å gjøre dette skillet (Slobin 1996). Det faktum at man støtter seg på mønstre fra S1 og bruker preposisjoner man ville ha brukt i morsmålet vitner derimot om lingvistisk transfer. Situasjonen er forholdsvis enklere i dynamiske sammenhenger og måten de markeres på, men viser også at konseptuell og lingvistisk transfer henger tett sammen.

4.3 Markering av dynamiske sammenhenger

Grunnet materialets karakter, som i utgangspunktet kun skulle innebære eksempler på påstedsrelasjoner, er forskningsgrunnlaget for tilstedsrelasjoner relativt lite. Likevel viser analysen av bruk av *i* og *på* i dynamiske sammenhenger at man kan påpeke noen generelle tendenser og mønstre i språket, som omtales nærmere i 2.3.3 og 3.3.2.5. Disse kan spores hos polske innlærere som er vant til et relativt oversiktlig system for formidling av relasjonens, og følgelig frasens, dynamiske karakter. I polsk bruker man hovedsakelig en preposisjon som antyder bevegelse 'i retning av', nemlig *do*, som har en direkte norsk ekvivalent - *til*. Samtidig er *tils* bruksområde forholdsvis annerledes enn *dos*, noe som fører til et bestemt og residiverende feilmønster i S2. Av den grunn oppsto det behov for å inkludere *til* i

undersøkelsen like ved *i* og *på*. Begrepet innfødte polsktalende har fra morsmålet er utrolig strekt og virker for de fleste helt åpenbart. Man skiller mellom påsteds- og tilstedspreposisjoner, og man har inntrykk at dersom man ser bort fra denne dikotomien, noe som er typisk for norsk, klarer man ikke å formidle den dynamiske sammenheng. Det faktum at man i norsk bruker samme preposisjonene for å uttrykke begge typer relasjoner (2.2.3) virker lite overbevisende for en polsk innlærer. Tross mønstre som består i at det i dynamiske sammenhenger brukes preposisjoner sammen med verb som uttrykker bevegelse, anses denne forklaringen som lite hjelpsom. I polsk bruker man nemlig *både verb* og *til* og da markeres frasen som dynamisk. Jeg ville tro at denne tenkemåten har veldig sterke røtter i innlæreres bevissthet og derfor er vanskelig å overkomme. Av den grunn forventet jeg mange fraser med *til* på et lavere nivå, der man ikke engang prøver å restrukturere mønstre fra S1. I 3.2.3.3 nevnes det hypotesedannelse og hypotesetesting. I dette tilfellet virker hypotesetesting som en fallgrube, fordi dersom man antar at *do* og *til* er direkte ekvivalenter, og at de brukes på lik måte (som f.eks. *til + sykehuset, jobb*), blir den bekreftet ved hjelp av enkelte fraser *til* brukes i. Dette fører til at man får grønt lys for å utvide bruken av *til* i tråd med rutinene fra morsmålet. Som sagt er kanskje denne framgangsmåten typisk for et lavere nivå. På et høyere nivå forventet jeg derimot en tendens der man følger mønstre som er typiske for S2. Ved å være utsatt for en intens S2-innputt legger man vel merke til at mønstre man kjenner til fra S1 ikke går helt i hånd med de som er karakteristiske for S2.

Det viser seg allikevel at resultatene fra ASK-korpuset ikke helt avspeiler tendensene som ble antatt i utgangspunktet. Man finner bekreftelse på de ovenfornevnte mønstrene, men ved siden av disse (f.eks. Po200312-0773, Po200102-0052 og Po200312-765) gjør polske innlærere også andre typer feil som til en viss grad er i strid med mine forventninger. I enkelte tilfeller bruker informantene påstedspreposisjoner der man egentlig kunne støtte seg på morsmålet og bruke *til*, noe som illustreres av de tre siste eksemplene av de fem under:

Po200312-0773

NAVN har gott <sic> til </sic> barnehage i STED.

Po200102-0052

Han var veldig hyggelig å høflig og inviterte meg <sic> til </sic> kafé.

Po200312-765

[...] skrive litt mer enn 'gratulere med dagen', gå <sic> til </sic> posten, sende kort.

Po200312-0772

Jeg har kom met <sic> i </sic> Norge i februar ÅR Det var veldig pen og moderne land

Po199706-0939

Mange av oss kan sykle <sic> i </sic> jobben [...]

Po200103-0052

Sammen reiste vi <sic> på </sic> mange [...] steder i verden.

Også resultatene fra utfyllingskjemaet er veldig varierte og gjør det egentlig vanskelig å oppdage et bakenforeliggende mønster. I enkelte eksempler ser man trolig S1-vaner (Setn. 90 og 5), i andre er besvarelsene mer på linje med S2-mønstre (Setn. 70 og 73), mens resten trolig avspeiler overgeneralisering (Setn. 40, 115, 56, muligens 5). Nedenfor framstilles det også andre fraser (Setn. 65 og 5) i dynamisk sammenheng som i polsk markeres på samme måten som i norsk (se 3.3.3.4a). Allikevel ble morsmålsmønstrene ikke fulgt, noe som resulterte i feil.

Setn.40 Han ble hardt skadet, hadde mistet mye blod og ble tatt til sykehuset.
(PK på: 25, i: 4, til: 5, NK: til: 20)

Setn.90 Han ble hentet av ambulanse og kjørt til sykehuset for sjekk.
(PK på: 9, i:1, til: 19, NK: på: 5, på/til: 6, til: 19)

Setn.115 Virksomheter kan gi de ansatte økonomiske insentiver for å gå, sykle eller benytte kollektivt til jobb. (PK på: 20, til: 9, NK på: 6, på/til: 3, til: 20)

Setn.56 Kvinna i slutten av tenåra ville ikkje ta blodprøve og spytta politibetjenten i ansiktet. (PK på: 18, i:11, NK i: 30)

Setn.5 Med etterhvert fire vektere fra Vekt Service over seg ble Naima Abdirahman lagt i bakken [...] (PK på: 18, i:11, NK i: 30)

Setn. 70 Over 200 skal på kino natt til fredag i Harstad.
(PK på: 25, til: 1, NK på: 30)

Setn. 73 Det er ikke så ofte de får sjansen til å komme seg ut på restaurant.
(PK på: 26, til: 3, NK på: 29)

De første to eksemplene virker mest påfallende og vitner om ustabilitet i S2 hos de polske informantene. Selv om eksemplene uttrykker en nesten identisk relasjon, er fordelingen av *på* og *til* veldig ulik, uten at man ser noen åpenbar grunn til det. Det viser seg også at man ikke alltid støtter seg på morsmålet selv om det ville resultere i korrekte besvarelser. Dette gjelder for eksemplene 40, 115, 56. Eksemplene kommer fra informanter på minst B1-nivå og i den sammenheng kan valgene motiveres av det faktum at man allerede har lært seg at det å stole på fraser fra S1 er usikkert og derfor prøver man å se bort fra mønstre fra morsmålet. Dette spørsmålet ble behandlet nærmere i 3.3.3.5 hvor jeg omtalte omfanget av eksempler hvor informantene støttet seg på morsmålsressurser.

På grunn av de mangfoldige resultatene er det vanskelig å slå fast hvilke fraser transfer oppstår i. Jeg vil tro at fenomenet er mer tydelig i eksemplene fra ASK-materialet som framstiller mønstre på et lavere nivå. Materialet fra utfyllingskjemaet, i hvert fall i det omfang det har i dag, forkaster transferhypotesen. Det er mange feilforekomster, men siden motivasjonen bak dem ikke kan spores direkte til morsmålet, er verken intragruppehomogenitet eller tverrspråklig performansesamsvar mulig å påvise. Som nevnt i begynnelsen, kan det være forårsaket av det opprinnelig utgangspunktet mitt som hadde påstedsrelasjoner i sikte og som lot dette styre innsamling av materialet. Utforskning av transfer i dynamisk sammenheng genererer derfor behov for et skreddersydd korpus med fokus på tilstedsrelasjoner. Resultatene

som framstilles i analysen og teorien knyttet til dem kan følgelig betraktes som en beskrivelse av mønstre i norsk og polsk i en kontrastiv sammenheng. Dette utgjør et relativt pålitelig grunnlag for mer detaljert utforskning av transferfenomenet i dynamiske relasjoner.

4.4 Transfer i tenkemåten – også et valg

Ved siden av strategier som motiverer valg av riktig preposisjon i bestemte sammenhenger, dvs. i de tre potensielle transferområdene som behandles ovenfor, har alle besvarelsene et påfallende felles trekk. Mens norske informanter angir flere svar som er aktuelle for en gitt kontekst, bærer polske besvarelser mer dikotomiske preg. Oppgaven begge grupper informanter fikk i utgangspunktet besto i å fylle ut lukene med en preposisjon de syntes passet best, og dersom det var flere som kunne gjelde i et eksempel, ble informantene oppfordret til å foreslå alle mulige svar. Norske informanter, tross bestemte sammenhenger, anså oppgaven som vanskelig og påpekte at valgene var avhengige av konteksten, som var jo betydelig begrenset i skjemaet. Dette gjaldt hovedsakelig i eksempler som representerte fraser i en konkret og ikke abstrakt sammenheng. Potensielle kontekstvariabler norske informanter tok i betraktning resulterte i en rekke preposisjoner som gjaldt i en enkelt frase (f.eks. Setn. 34 der man angir på, i, på/i, på/under, på/ved, Setn. 40: på, i, til/i, til/på, til, Setn. 10: på, i, på/i, i/til topps på, oppå, opp, Setn.53: på, i,på/under, under, ved, fra, Setn. 15: på, i, i/på, ut i, ut på, ut, Setn. 117: på, i, ved/på, ved). Variablene kunne motiveres av type gjenstander og steder som ble angitt i utfyllingsskjemaet og ulike måter de kunne konseptualiseres på. Eksempler som *preposisjon + bakke, mark, venterom, kiosk og handlesteder* kunne føre til ulike bevarelser avhengig av type relasjon en informant forestilte seg at det var snakk om. I 4.1 ble det nevnt at ved siden av enkle spatiale relasjoner, formidler norske preposisjoner mer informasjon enn man opprinnelig skulle tro, noe som er i tråd med det Slobin (2003) og Jarvis og Pavlenko (2008) skriver om ulike aspekter av virkeligheten som morsmålet retter vår oppmerksomhet mot. Siden polske preposisjoner virker å formidle relativt begrenset informasjon, begrenset kun til markering av trajektorens beliggenhet i forhold til

landmark, er polske norskinnlærere ikke vant til å legge merke til andre aspekter, noe som fører til at de bare formidler den elementære informasjonen kodet i preposisjonen, som følgelig resulterer i feil. I norsk derimot styres valg av preposisjon av en rekke faktorer som henger tett sammen. Mens prosessen bak valg mellom *i* og *på* bare har ett nivå i polsk, foregår det samtidig på flere overlappende plan i norsk. I polsk er informasjon om beholder vs. overflate tilstrekkelig, mens i norsk er det både beholder vs. overflate, type gjenstand (prototypisk vs. periferisk), trajektorens trekk (f.eks. sittemåten) relevant. Disse relasjonene og nivåer involvert i valg av en riktig preposisjon kan framstilles på følgende måte (eksemplifisert med substantivet *sofa*):

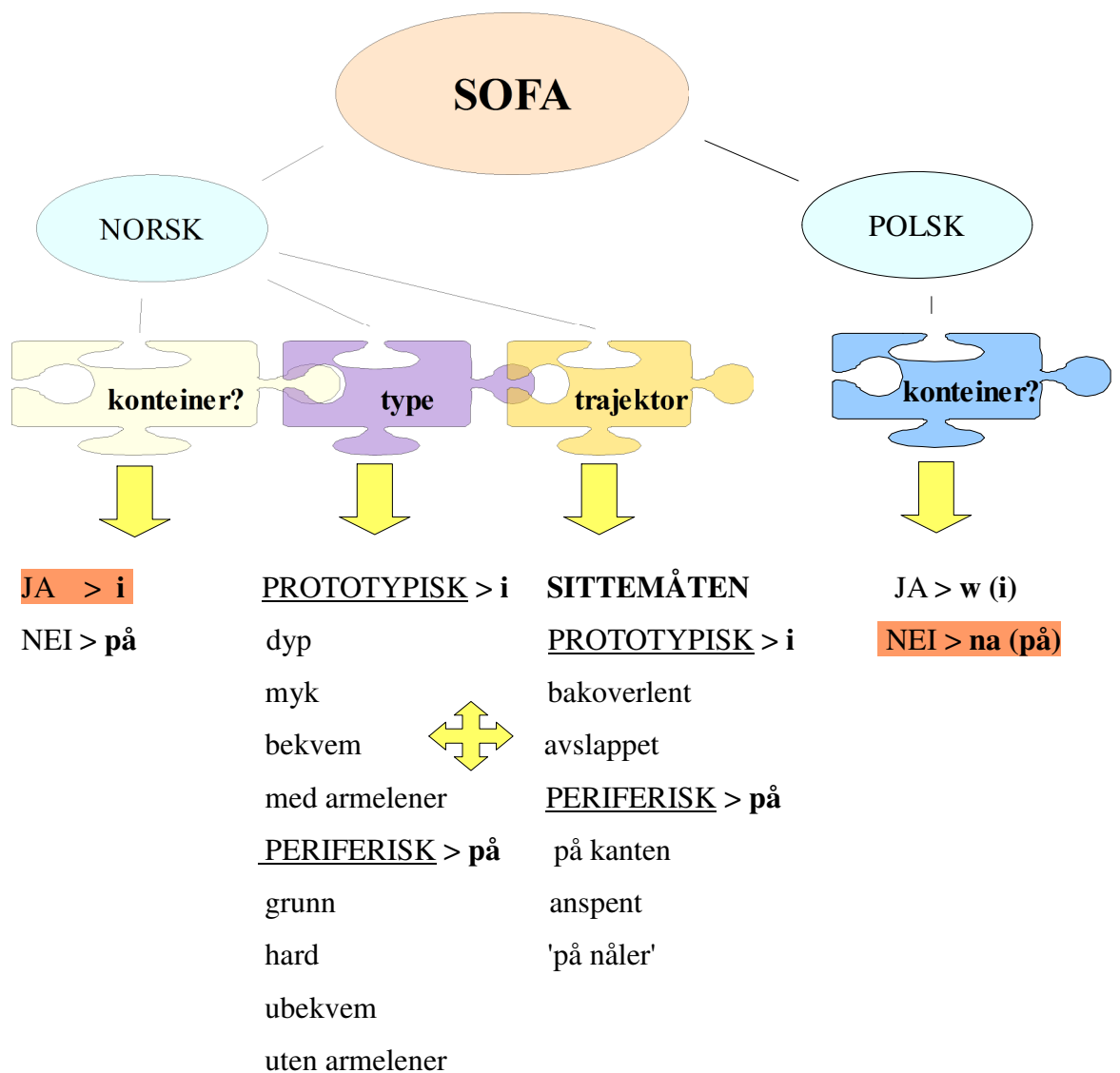

Fig. 72 Kompleksitet bak valg av en riktig preposisjon i norsk og polsk

Ved siden av gjenstandens generelle trekk som avgjør om den anses som en beholder eller ikke, finnes det en rekke andre faktorer som overlapper hverandre og motiverer valg av preposisjon. I polsk derimot er skillet mellom beholder og overflate tilstrekkelig for å velge mellom *w/i* og *na/på*.

Denne tenkemåten henger sammen med tilnærmingen Hjelmslev (1935), Jakobson (1936), Leech (1969) og Weinsberg (1973) foreslår, og i den sammenheng blir trekkfordelingen annerledes for de to språkene. Det faktum at avhengig av ytre faktorer brukes en av flere mulige preposisjoner, kan forklare norske informanternes inklinasjon til å angi flere mulige besvarelser, og deres kommentarer angående oppgavens vanskegrad. Polske informanter derimot, som er vant til enkle mønstre fra morsmålet, velger oftest en av kun to preposisjoner som virker naturlig for de utvalgte relasjonene. Disse to ulike vinklene utgjør, etter mitt skjønn, et fabelaktig eksempel på konseptuell transfer og følgelig utfordringens kjerne. Uten omstrukturert konseptualisering klarer man ikke å følge rutinene for en bestemt gjenstand el. sted. Siden forskjellene innen konseptualisering og følgelig rutiner ikke er saliente, får man ingen tilgang til mekanismer som motiverer bruk av *i* og *på*. Transferinstansene er kanskje litt utransparente ved første øyekast, og gir ikke noen bestemte synlige mønstre, men styrer fordelingen av påstedspreposisjoner på et mer generelt plan, et konseptuelt plan som styrer over innlærernes tenkemåte.

4.5 Intergruppeheterogenitet

Intergruppeheterogenitet som er et av Jarvis' krav for påvisning av transfer har hittil ikke blitt omtalt. Dette skyldes begrensninger som i utgangspunktet ikke ble tatt i betraktning. Selv om materialet fra ASK-korpuset gir et pålitelig grunnlag for statistiske data og konklusjoner basert på den basis, var det umulig for meg å oppdage eventuelle mønstre fra morsmålet som kunne fastslås som sådan. Ifølge Jarvis og Pavlenko (2008) består intergruppeheterogenitet i at innlærere med ulike morsmålsbakgrunn utviser ulike mønstre og får forskjellige språkbruk i målspråket;

med andre ord snakker de hver sin utgave av S2. Når det gjelder bruk av *i* og *på* i andre språkgrupper som ble utforsket i den analytiske delen, ser man mye variasjon og feilmønstre. Noen av dem er nesten identiske med de polske resultatene (f.eks. *på* rettet til *i* i Høyere nivå: polske 71,4% og russiske 80%:

PÅ rettet til I, HØYERE NIVÅ	FEIL
POLSK	71,40%
RUSSISK	80,00%

Fig. 73 *På* rettet til *i* – Høyere nivå, liknende resultater

Til rettet til *i* i Språkprøven: polske 1,5%, russiske, bosnisk-kroatisk-serbiske og engelske: 0% og Høyere nivå: polske, bosnisk-kroatisk-serbiske og engelske: 0%, russiske: 50%:

TIL rettet til I, SPRÅKPRØVEN	FEIL	TIL rettet til I, HØYERE NIVÅ	FEIL
POLSK	1,50%	POLSK	0,00%
RUSSISK	0,00%	RUSSISK	50,00%
BOS-KRO-SERB	0,00%	BOS-KRO-SERB	0,00%
ENGELSK	0,00%	ENGELSK	0,00%

Fig. 74 *Til* rettet til *i* – Språkprøven, liknende resultater

mens andre preges av ulike trekk (f.eks. få feilforekomster av *i* hos de russiske informantene: 6,1% i Språkprøven eller mange forekomster av *i* rettet til *på* hos polske innlærere - 81% i Språkprøven og 91,6% i Høyere nivå:

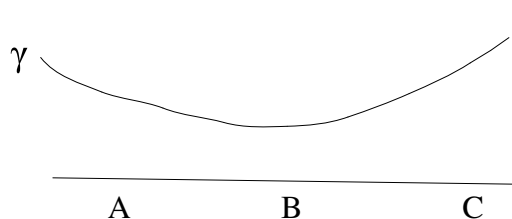
I rettet til PÅ hos polske innlærere	FEIL
SPRÅKPRØVEN	81,00%
HØYERE NIVÅ	91,60%

Fig. 75 *I* rettet til *på* hos polske innlærere

i rettet til *til* hos de bosnisk-kroatisk-serbiske informanter: Språkprøven: 50% og

Høyere nivå: 25%.

I oppstartsfasen antok jeg at språk fra samme språkgruppen, dvs. polsk, russisk og bosnisk-kroatisk-serbisk, kom til å gi liknende resultater, noe som ikke viste seg å være tilfelle og kan tolkes på ulike måter. En av dem er at man ikke vet noe om andre språk informantene kan, noe som eventuelt kunne påvirke distribusjonen i målspråket (*lateral transfer*, nevnt i 2.5.2). Dette kunne gjelde både for polske og andre informanter. I 2.5.2 ble det nevnt ulike typer transfer. Blant disse lateral transfer, som gjelder strukturer fra andre språk innlæreren har kjennskap til og slike faktorer kan knapt utelukkes ved datainnsamling. Tross enkelte likheter i materialfordelingen hos informanter med slavisk morsmålsbakgrunn, finnes det ulike mønstre i måten *på* og *i* distribueres på av disse innlærerne. Engelske informanter skulle derimot vise tenkebaner som var mer på linje med S2 siden norsk og engelsk tilhører samme germansk språkgruppe. Heller ikke denne hypotesen ble bekreftet. Generelt sett hadde engelske informanter langt flere feil enn de med andre morsmålsbakgrunn (se f.eks. *i* i *Språkprøven*), noe som vitner om at typologiske likheter ikke garanterer suksess på dette området. Dette fenomenet behandles omfattende av Zabrocki (1975) som påpeker at det å lære seg et fremmedspråk som ligger nær morsmålet skaper større vansker enn å tilegne seg et relativt forskjellig språk. Forskjellene kan likevel ikke være altfor store. Zabrocki framstiller relasjonen mellom S1-S2 likheter og vanskegraden av deres tilegnelse ved hjelp av et følgende diagram:

A - L2 som ligger nær L1 C - L2 som er veldig forskjellig fra L1

Fig. 76 S1-S2-lærevanskegrad etter Zabrocki (1975)

Forklaringen på resultatene fra ASK-korpuset kan være at man til dels stoler på de engelske mønstrene som trolig likner på de norske, og det er ikke alltid tilfelle, noe som ble behandlet i 3.2.2.2 og 3.2.3.2. Selv om den engelske gruppen ble betraktet

som en slags kontrollgruppe, var dens rolle marginal. Siden intergruppheterogenitet tolkes som ulik performanse i S2 er det nok umulig å påvise den på basis av forskningsmaterialet presentert i 3.2.2. Feilforekomster finnes nemlig hos alle grupper informanter på begge mestringsnivåene. Som nevnt tidligere, er noen typer feil like, mens andre er mer karakteristiske for enkelte grupper. Dette resulterer i et relativt uklart bilde angående performansen til de undersøkte informantene. De polske resultatene skiller seg ikke ut på noe dramatisk måte, og der de *er* forskjellige fra resten er det også i en positiv forstand. I 3.2.3.3 ble det påpekt at både positiv og negativ transfer er synlig i de polske resultatene og analysen viser at polske informanter faktisk gjør færrest feil blant de andre gruppene som ble undersøkt (Språkprøven: 23% mot 33,3%, 35% og 36%, Høyere nivå: 17,35% mot 28,23%, 20,30% og 17,80%), noe som fører til konklusjonen at vanskene korrekt distribusjon av *i* og *på* skaper, er felles for alle innlærere, ikke spesielt for de med polsk som morsmål. Talmy påpeker at det bare finnes noen små likheter mellom preposisjoner i enkelte språk. Han mener at riktig forståelse av preposisjonens innhold er en vanskelig oppgave for innlæreren:

While there are undoubtedly factors that encourage the positioning of these at certain locations within semantic space – such as a high frequency of occurrence or cultural significance attaching to some specific notions – their locations must nevertheless be to a great extent arbitrary, constrained primarily by the requirement of being "representative" of the lay of the semantic landscape, as evidenced by the enormous extent of non-correspondence between specific morphemes of different languages.

(Talmy 1983:281)

Følgelig kan man konstatere at tilegnelse av preposisjoner som innebærer restrukturering av tenkebaner for spatiale konsepter er et krevende område i andrespråklæring og kan knapt fasiliteres av læreren eller lærebøker. Johansen (2005:107) påpeker problemer relatert til automatiseringen av nye konstrukter og mener det er veldig uklart om man faktisk er i stand til å bruke de nye kategoriene med full bevissthet og uten å anstrenge seg. Det er kun langvarig innputt som trolig kan føre til vaneomdannelse og automatisk bruk av utvalgte fraser slik det var i tilfelle *preposisjon + apotek, kafé og jobb* (se 3.3.3.3a). Til gjengjeld resulterer det ofte i spredning av de utvalgte preposisjonene til andre kontekster som ikke nødvendigvis gir grunnlag for bruk av dem. Dette vitner om en stor kompleksitet

som står bak distribusjonen av de to mest elementære preposisjonene.

4.6 Oppsummering og utfordringer

Dette kapittelet kaster lys over resultatene analysen av forskningsmaterialet har gitt, og behandler dem i henhold til hypoteser foreslått i 2.3. Hypotesene angår faktorer som etter mitt skjønn bidrar til vansker polske norskinnlærere opplever i forhold til de to mest frekvente norske påstedspreposisjoner *i* og *på*. Hypotesene som stilles i utgangspunktet utgjør trolig kun et snev av alle elementer som resulterer i emnets kompleksitet. Ikke desto mindre vil jeg tro at disse tre områdene jeg har fokusert på, dvs. forskjeller i konseptualisering av enkelte gjenstander og steder, markering av skillet mellom konkrete og abstrakte sammenhenger og uttrykk for dynamiske relasjoner, danner et gunstig grunnlag for konseptuell transfer. Områdene som har blitt utforsket tilsvarende alle veldig godt integrerte og iboende strukturer i menneskets dagligdagse spatiale erfaringer, som grunnet sitt karakter er motstandsdyktige mot restrukturering. Det faktum at *på* og *i* betegner de første spatiale distinksjoner et menneske lærer (se 2.2.2) forklarer innlærerens sterke inklinasjon til mønstre fra morsmålet. Denne motstanden mot nye løsninger fører til mange feil innen distribusjon av *i* og *på* i S2. I denne delen ble både potensielle transferområder og transferbevis diskutert. Resultatene viser at performansen i områdene som er blitt undersøkt bærer preg av transfer. Spesielt data fra utfyllingskjemaet, som i utgangspunktet var tenkt som en supplerende undersøkelse, avspeiler mønstre som kjennetegner transfermekanismer.

På et mer generelt plan, kan det fastslås at transfer ble påvist på de to første områdene, dvs. der man må tilegne seg nye måter å konseptualisere enkelte gjenstander og steder på, noe som kun er mulig gjennom restrukturering av begrepene 'beholder' og 'overflate'. Ved siden av det er det nødvendig å inkorporere flere faktorer som avgjør hvilken preposisjon som passer best i konteksten (se 4.1 og 4.4). Det andre området som preges av transfer er markering av abstraksjon, som polske informanter ikke klarer å uttrykke. Skillet eksisterer i tenkemåten, men vaner

fra morsmålet som ikke krever markering av dette skillet vinner over informasjon og instruksjoner man får under formell undervisning. I begge tilfellene kan transfer bekreftes både på basis av ASK-materialet og utfyllingskjemaet, som begge gir klare tall som vitner om intragruppehomogenitet og tverrspråklig performansesamsvar. Det viser seg imidlertid at informantene, særlig på et høyere nivå kunne støtte seg litt mer på morsmålet for å få bedre resultater. I materialet fra utfyllingskjemaet ser man egentlig lite av positiv transfer (31,8% av frasene hadde sine direkte ekvivalenter i polsk, men informantene gjorde nesten ingen bruk av det 32,2 % av alle feil kunne unngås dersom man hentet strukturer fra morsmålet). Transfer i det tredje domenet som ble undersøkt, dvs. markering av dynamiske sammenhenger, ble ikke påvist, noe som har sin årsak i materialets karakter som ikke forsikret representative data for den type undersøkelse. På tross av det vil jeg tro at transferhypotesen er veldig plausibel i den sammenheng og krever videre utforskning basert på et mer skreddersydd materiale. Gilquin påpeker at alle transferhypotesene må bekreftes ved hjelp av innlærerdatabaser:

Without samples of learner production to rely on, studies of transfer, as faultless as they may be from a contrastive point of view, could offer nothing but useless predictions. Both contrastive analysis and interlanguage analysis are therefore necessary for a sound and systematic assessment of the role of transfer in second language acquisition.

(Gilquin 2008:3)

I 2.5.5 ble det nevnt at for å påvise transfer må man finne bevis på tre spørsmål: om alle S1informanter viser samme tendenser i S2, om disse tendensene henger sammen med mønstre de kjenner fra morsmålet og som kan forklares med det, og om informanter med ulike S1 har ulik performanse i S2. Det siste spørsmålet blir ubesvart av grunner jeg nevner i 4.5. Jarvis og Pavlenko (2008) bemerker derimot at dersom de to første kravene innfris, men ikke det tredje, kan likevel transfer anses som påvist, og det er vel det som er tilfelle i undersøkelsene som ble foretatt i sammenheng med denne avhandlingen. Det er imidlertid vanskelig å diagnostisere hvilken type transfer som oppstår ved preposisjonsbruk. Som påpekt i 2.5.2 og 4.2 hender det at transfertyper henger tett sammen og er vanskelig å separere. Dette vil jeg tro er tilfelle også i denne sammenheng. Likevel, siden språklige midler kun gir uttrykk for våre tanker, antar jeg at transfer skjer på et høyere nivå der konseptuelle

prosesser foregår. Disse prosessene, som i den sammenheng består i å analysere ulike forhold som må vurderes for å velge en riktig preposisjon, styrer hvilke fraser man velger for å gi uttrykk for enkelte relasjoner. I tilfellet distribusjon av preposisjoner er det trolig først og fremst konseptuell og så lingvistisk transfer som oppstår. Man kan oppsummere med at det konseptuelle blir manifestert gjennom språklige midler, som følgelig vitner om eventuell transfer.

5 KONKLUDERENDE REFLEKSJONER

Problematikken som blir tatt opp i denne avhandlingen reflekterer en av flere aspekter ved både andre- og fremmedspråkstilegnelse. Med utgangspunkt i innlæringsmaterialet som myldrer av mangfoldige feil innen preposisjonsbruk som forekommer på alle mestringsnivåer, utforsker jeg mekanismene som står bak distribusjonen av to norske påstedspreposisjoner. Valget er delvis motivert av min egen erfaring og delvis av kognitive teorier som tilsier at preposisjonene i fokus beskriver de mest elementære spatiale relasjoner man skiller mellom, nemlig inneslutning og støtte. Det utvalgte feltet, som i stor grad ble begrenset til påstedsrelasjoner, virket som et gunstig grunnlag for testing av konseptuell transfer fra morsmålet. Konseptuell transfer forutsetter at faste iboende strukturer i mest grunnleggende domener som rom, tid, personlighet, tall, objekter, genus, følelser og bevegelse (Jarvis og Pavlenko 2008) setter sine preg på innlærerens S2-preformanse. Dette skyldes det faktum at de ovenfornevnte domenene har sterke røtter i innlærerens underbevissthet, noe som gjør at man har en relativt begrenset adgang til dem. Hvert domene innebærer visse lingvistiske rutiner som gir uttrykk for det. Grunnet den begrensede tilgjengeligheten er restrukturering, et uunnværlig element av andrespråktilegnelsen, i stor grad hindret. Dersom man ikke kan omdanne domenene, viser de lingvistiske rutinene sterk motstand og man baserer seg heller på morsmålssamsvar. Hickmann og Robert foreslår at uttrykk for spatiale relasjoner i stor grad motiveres av vår persepsjonsevne, men at det faktisk er begrensede restriksjoner som gjelder i de enkelte språk:

In the Kantian tradition space is a universal cognitive primitive, an 'apriori form of intuition', that conditions all of our experience. It is then of particular interest to study the linguistic expression of space, since languages seem to capture and to make explicit the constraints of experience on the construction of spatial reference. At the same time, language confers to spatial representations some referential 'detachability', that distinguishes these representations from those produced by our perceptual experience of space. This fundamental property allows speakers to dissociate and to choose among different components of spatial referents [...]

(Hickmann og Robert 2006 :1)

Restruktureringen forekommer på basis av mangfoldig innputt både fra formell undervisning og omgang med innfødte S2-brukere. Siden transfer, og spesielt konseptuell transfer, er et utrolig komplekst fenomen som sannsynligvis foregår på ulike bevissthetsnivåer, var det nødvendig å begrense søkespekter til enkelte områder. Disse feltene ble formulert ved hjelp av hypoteser angående mulige transferkilder og materialet ble følgelig utforsket i henhold til forventningene jeg hadde fra starten. Analysen av materialet, som består både av kvantitative og kvalitative data, foregikk på to ulike nivåer. Det første kastet lys over generelle mønstre man kunne påpeke i innlærerdata. Også i dette tilfellet oppsto det behov for innskrenking av søkelyset og fokus på de mest frekvente feilmønstre innenfor bruk av *i* og *på*. Dette resulterte i utforskning av ASK-materialet etter et mønster: en av preposisjonene i fokus rettet med den andre, dvs. *i* rettet til *på*, *på* rettet til *i*. Denne metoden gjaldt for alle fire morsmålsgrupper som ble tatt i betraktning. Av hensyn til det andre materialet, dvs. data som ble innsamlet spesielt for dette formålet og undersøkt etter forhåndshypoteser, ble analysen av materialet fra utfyllingskjemaet mye mer omfattende og tok med seg alle aktuelle feilmønstre. Den andre vinkelen hang sammen med hypoteser om potensielle feilområder som er avhengige av våre konseptuelle tankebaner. Som sagt var det hovedsakelig fire områder fokus ble satt på, men det fjerde som hadde med språkvariasjon og leksikonet å gjøre var umulig å utforske. Selv om stikkprøven bestod av informanter med ulik dialektbakgrunn, var den ikke representativ nok for å dra pålitelige konklusjoner i den sammenheng. Denne hypotesen kan derimot fungere som *eye-opener* for lærere i norsk som andrespråk, for det kan hende at de ikke vet at språkmangfoldet kan gå utover slike tilsynelatende åpenbare domener som stedsangivelse. Til slutt ble disse to vinklene slått sammen og oppsummert i henhold til Jarvis' regler for utforskning av transfer. Ikke alle hypotesene ble bekreftet og materialet oppfylte ikke alle krav for påvisning av transfer. Grunnet hovedmaterialets karakter der det manglet en kontrollgruppe, var kriterium på intergruppheterogenitet ikke tatt i betraktning. Ikke desto mindre, viste analysen at riktig distribusjon av norske *i* og *på* er faktisk en betydelig utfordring for polske norskinnlærere. Jeg ville tro, noe som egentlig ble synlig i ASK-materialet, at det ikke bare er polske norskinnlærere som sliter på dette området. Grunnet sin spesielle og lite transparente karakter, er preposisjoner et problematisk element i

tilegnelsen av de fleste språk. I materialet som framstilles i analysen, ser man at forskjeller finnes på tvers av språk som tilhører samme gruppe. Dette vitner om hvilken finurlig struktur som ligger til grunn for det semantiske innholdet til preposisjonene i fokus.

Analysen og forsøket på utforskning av konseptuell transfer førte også til et annet spørsmål som har med transferbegrepet og transfertypologien å gjøre. Hvordan er det mulig å skille mellom konseptuell og lingvistisk transfer? Ved siden av konkrete eksempler der man faktisk ikke uttrykker enkelte trekk siden man ikke er trent til det i morsmålet (Slobin 2003, Jarvis og Pavlenko 2008), finnes det en rekke tilfeller som ikke kan anses som konseptuell transfer i sin rene art. Slik jeg påpekte i forrige kapittel, motiverer våre konseptuelle vaner bruk av aktuelle språkmidler som uttrykker elementer som må, eller må ikke uttrykkes. Dersom det er snakk om en polsk norskinnlærer som prøver å beskrive en gitt spatial relasjon, er det visse tankebaner som først settes i gang. Som nevnt i 4.1 og 4.4 motiveres bruk av f.eks. *på* i polsk av langt færre faktorer enn i norsk. De mest prominente to forblir til en betydelig grad utenfor ens restruktureringsrekkevidde. For det første er det forskjeller innen den iboende konseptualiseringen av gjenstander og steder man har fra morsmålet. Ikke minst er det også motivasjonen som står bak den, som i de fleste tilfeller virker lite salient for polske innlærere. For det andre er det skillet mellom abstrakte og konkrete sammenhenger, som ikke uttrykkes ved hjelp av noen språklige midler i polsk. Siden de ikke er trent i markering av slike distinksjoner, uttrykker polske norskinnlærere ikke disse nyansene i målspråket heller. Transferinstansene er ikke påfallende og ikke ensartet, men ved nærmere inspeksjon finner man noen regelmessige mønstre. Norsk og polsk har direkte ekvivalenter av *i* og *på*. I mange tilfeller bruker polske innlærere preposisjoner man faktisk ville ha brukt i morsmålet. Ikke desto mindre består transfer ikke bare i å overføre disse ekvivalentene. Man kan vel konstatere at fordelingen av preposisjoner foregår på to ulike planer. Mens det konseptuelle styrer innlærerens tenkemåte, gir språklige midler, dvs. preposisjoner, uttrykk for denne tenkemåten. Av den grunn vil jeg tro at i tilfellet med spatiale preposisjoner bør man ikke skille mellom den konseptuelle og lingvistiske utgaven av transfer, men betrakte disse to artene som en enhet med en hierarkisk påbygning. Bare den type forståelse kan føre til et helhetlig bilde og logisk sammenheng mellom prosessen (det konseptuelle) og resultatet (det lingvistiske) i form av en bestemt

preposisjon.

Denne avhandlingen redegjør for et lite utklipp av det komplekse preposisjonsystemet og feil som oppstår på grensen mellom S1 og S2. På linje med Zabrocki (1975) antar jeg at det kun er mulig å påpeke hvor sannsynlig et gitt fenomen, dvs. potensiell transferkilde er. Dette forårsakes av det faktum at man ikke kjenner alle faktorer som fører til feil. Av den grunn kan resultatene jeg har framstilt ikke betraktes som entydige svar som er aktuelle for alle sammenhenger *i* og *på* opptrer *i*; de heller avspeiler mønstre som kjennetegner de utvalgte frasene undersøkelsen ble basert på. Følgelig kan mine konklusjoner betraktes som veivisere til videre utforskning av fenomenet. Ved siden av bruk i veldig konkrete spatiale sammenhenger, byr også abstrakte domener og metaforer på interessante eksempler som kunne utforskes for mangfoldige typer transfer. I sin artikkel *The base rules for prepositional phrases* bemerket Jackendoff (1973) at *People seem never to have taken prepositions seriously*. Med denne avhandlingen ønsker jeg å markere at utfordringen innen preposisjonsbruk er stor, og at mye spennende kan oppdages av den grunn. Jeg håper også at eksemplene, analysen og til syvende og sist konklusjonene også kan ha noen pedagogiske implikasjoner som hjelper andrespråklærere å, om ikke avsløre, så, i hvert fall å sensitivere mot mekanismer og mønstre som muligens står bak feil bruk av *i* og *på*, før de retter dem automatisk til en annen preposisjon.

REFERANSER

- Aijmer, K. (2009). Parallel and comparable corpora. I: A.Lüdeling, Kytö, M. (red.), *Corpus Linguistics. An International Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH &Co.
- Andersen, G. (2009). Korpuslingvistikk. I: Store norske leksikon. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Astafjeva, N. I. (1974). *Predlogi v russkom jazyke i osobennosti ikh upotreblenija*. Minsk: Izd. Vysejsaja skola.
- Baldwin, T. (2006). Distributional similarity and preposition semantics. I: P. Saint-Dizier (red.), *Syntax and semantics of prepositions*. Dordrecht: Springer.
- Benamara, F., Moriceau, V. (2006). Prepositions in cooperative question-answering systems: a preliminary analysis. I: P. Saint-Dizier (red.), *Syntax and semantics of prepositions*. Dordrecht: Springer.
- Berggreen, H., Tenfjord, K. (1999). *Andrespråklæring*. Oslo: Gyldendal.
- Bley-Wroman, R. (1983). The Comparative Fallacy in Interlanguage Studies: The Case of Systematicity. I: *Languange Learning. A Journal of Applied Linguistics*, 2006, vol. 33,1.
- Bloom, L. (1989). Categories and processes in language acquisition. I: *American Scientist*.
- Bluszcz, A.J. (1987). *Relacje przestrzenne w polskich, czeskich i słowackich konstrukcjach z wyrażeniami przyimkowymi*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Bowerman, M. (1996a). Learning how to structure space for language. A crosslinguistic prospective. I: P. Bloom, M. Peterson, L.Nadel, M. Garrett (red.), *Language and space*. Cambridge: MIT Press.
- Bowerman, M. (1996b). The origins of childrens' spatial semantic categories: Cognitive versus linguistic determinants. I: J. Gumperz, S. Levinson (red.), *Rethinking linguistic relativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bowerman, M., Levinson, S. (red.) (2001). *Language acquisition and conceptual development*. Cambridge: Cambridge Univeristy Press.
- Bowerman, M., Choi, S. (2003). Space under construction: Language-specific spatial categorization in first language acquisition. I: D. Gentner, S. Goldin-Meadow (red.), *Language in mind: Advances in the study of language and thought*. Cambridge: MIT Press.
- Bryman, A., Burgess, R.B. (1994). *Analysing Qualitative Data*. London/New York: Routledge.
- Carlsen, C. (2010). Å knytte ASK til Rammeverket – hvorfor og hvordan. I: H. Johansen, A Golden, J.E. Hagen, A. Helland (red.), *Systematisk, variert, men ikke tilfeldig. Antalogi om norsk som andrespråk i anledning Kari Tenfjords 60-årsdag*. Oslo: Novus.
- Chafe, W. (1991). The importance of corpus linguistics to understanding the nature of language. I: J. Svartvik (red.), *Trends in Linguistics. Studies and Monographs 65. Directions in Corpus Linguistics. Proceedings of Nobel Symposium 82*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Chomsky, N. (1959). Review of Verbal Behavior by B.F. Skinner. I: *Language*, 35.
- Cienki, A. J. (1989). *Spatial Cognition and the semantics of prepositions in English, Polish and*

Russian. München: Verlag Otto Sagner.

- Clark, H.H. (1973). Space, time, semantics and the child. I: T.E. Moore (red.), *Cognitive development and the acquisition of language*. New York: Academic Press.
- Cook, V. (1991). The poverty-of-the-stimulus argument and multi-competence. I: *Second Language Research*, 7.
- Cook, V. (red.) (2002). *Portraits of the L2 user*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cooper, G.S. (1968). *A semantic analysis of English locativ preposition*. Cambridge: Springfield.
- Corder, P. S. (1992). A Role of the Mother Tongue. I: S. M. Gass, L. Selinker (red.), *Language Transfer in Language Learning*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Coventry, K.R., Garrod, S.C. (2004). *Saying, seeing and acting. The Psychological Semantics of Spatial Prepositions*. Hove/New York: Psychology Press.
- Coventry, K.R., Guijarro-Fuentes, P. (2008). Spatial Language Learning. I: P. Robinson, N. C. Ellis (red.), *Handbook of cognitive linguistics and second language acquisition*. New York/London: Routledge.
- Creissels, D. (2006). Encoding the distinction between location, source and destination – A typological study. I: M. Hickmann og S. Robert (red.), *Space in Languages - Linguistic Systems and Cognitive Categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Dokic, J., Pacherie, E. (2006). In the very idea of a frame of reference. I: M. Hickmann og S. Robert (red.), *Space in Languages - Linguistic Systems and Cognitive Categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Dulay, H.C., Burt, M.K. (1974). Natural Sequences in Child Second Language Learning Strategies. I: *Language Learning* 22.
- Eckman, F.R. (1977). Markedness and the contrastive analysis hypothesis. I: *Language Learning* 27.
- Ellingsen, E., Mac Donald, K. (2004). *På vei. Norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere*. Oslo: Cappelens Forlag.
- Ellis, R. (1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, R. (1997). *Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Engh, J. (2001). På i utide. I: D. Gundersen (red.), *Språkvett*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Epstein, I. (1915). *La pensée et la polyglossie: Essai psychologique et didactique*. Lausanne: Librairie Payot et Cie.
- Eschenbach, C., Habel, C., Lessmöllmann, A. (2002). Multiple Frames of Reference in Interpreting Complex Projective Terms. I: K.R. Coventry, P. Oliver (red.), *Spatial Language. Cognitive and Computational Perspectives*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Faarlund, J.T., Lie, S., Vannebo, K.I. (1997). *Norsk Referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fillmore, C. (1983). How to know whether you're coming or going. I: G. Rauh (red.), *Essays on deixis*. Tübingen: Narr.
- Fillmore, C. (1992) «Corpus-linguistics» or «Computer-aided armchair linguistics» I: J. Svartvik (red.), *Trends in Linguistics. Studies and Monographs 65. Directions in Corpus Linguistics. Proceedings of Nobel Symposium 82*, Berlin: Mouton de Gruyter.

- Flege, J.E. (1995). Second-language speech learning: Theory, findings, and problems. I: W. Strange (red.), *Speech perception and linguistic experience: Theoretical and methodological issues*. Timonium: York Press.
- Fong, V. (1997). *The Order of Things. What Directional Locatives Denote*. Phd-avhandling: Stanford Univeristy.
- Gaertner, H.K. (1938). *Gramatyka współczesnego języka polskiego*. Lwów/Warszawa: Książnica.
- Gilbert, E. (2003). *Considerations on the conditions of the metalinguistic representation of prepositions*. Toulouse: Presses universitaires du Mirail.
- Gilquin, G. (2008). Combining contrastive and interlanguage analysis to apprehend transfer: detection, explanation, evaluation. I: G. Gilquin, S. Papp, M.B. Díez-Bedmar (red.), *Linking up contrastive and learner corpus research*. Amsterdam/New York: Rodopi
- Givón, T. (1979). *On Understanding Grammar*. New York: Academic Press.
- Gould, S.J. (1987). Darwinism defined: The difference between fact and theory i *Discover Magazine* jan 1987.
- Granger, S. (2002). A bird's-eye view of learner corpus research. I: S. Granger, J. Hung, S. Petch-Tyson (red.), *Computer learner corpora, second language acquisition and foreign language teaching*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Granger, S. (2008). Learner Corpora. I: A.lundeling, M. Kyoto (red.), *Corpus Linguistics: An International Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Granger, S. (2009). Learner corpora. I: A.Lüdeling, Kytö, M. (red.), *Corpus Linguistics. An International Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH &Co.
- Greftegreff, L.A. (1989). *Enkel norsk grammatikk*. Oslo: NKS-Forlaget.
- Grinevald, C. (2006). The expression of static location in a typological perspective. I: M. Hickmann og S. Robert (red.), *Space in Languages - Linguistic Systems and Cognitive Categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Gumperz, J., Levinson, S. (red.) (1996). *Rethinking linguistic relativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gundersen, D. (2001). *Språkvett. Skriveregler, grammatikk og språklige råd fra a til å*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Hagen, J. E. (2000). *Norsk Grammtikk for andrespråklærere*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Harley, B., Swain, M. (1984). The interlanguage of immersion students and its implications for language teaching. I: A. Davies, C. Criper, A. Howatt (red.), *Interlanguage*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Herskovits, A. (1985). Semantics and Pragmatics of Locative Expressions. I: *Cognitive Science* 9.
- Herskovits, A. (1986). *Language and spatial cognition. An interdisciplinary study of the prepositions in English*. Cambridge: Cambridge Univeristy Press.
- Herskovits, A. (1988). Spatial Expression and the Plasticity of Meaning. I: B. Rudzka-Ostyn (red.), *Topic in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Hickmann, M., Robert, S. (2006). Space, langauge and cognition. Some new challenges. I: M.

Hickmann og S. Robert (red.), *Space in Languages - Linguistic Systems and Cognitive Categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Hjelmslev, L. (1963). *Sproget. En introduktion*. København: Berlingske Forlag.

Hottenroth, P. (1993). Prepositions and object concepts: A contribution to cognitive semantics. I: C. Zelinsky-Wibbelt (red.), *The Semantics of Prepositions. From mental Processing to Natural Language Processing*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Humboldt, W. von (1988). *On language: the diversity of human language-structure and its influence on the mental development of mankind*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ijaz, H.I. (1986). Linguistic and cognitive determinants of lexical acquisition in a second language. I: *Language Learning*, 36.

Ivić, M. (1975). *Kierunki w lingwistyce*. Wrocław: Ossolineum.

Jackendoff, R. (1983). *Semantics and Cognition*. Cambridge, MA: MIT Press.

Jakobson, R. (1936). Beiträge zur allgemeinen Kasuslehre. I: L.R. Waugh, M. Halle (red.), *Russian and Slavic Grammar: Studies 1931-1981 (1983)*. Berlin: Mouton.

Jakobson, R. (1959). Boas' view of grammatical meaning. I: *American Anthropologist*, 61.

Jarvis, S., Odlin, T. (2000). Morphological type, spatial reference, and language transfer. *Studies in Second Language Acquisition*, 22.

Jarvis, S., Pavlenko, A. (2008). *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. New York : Routledge.

Jensen, P. A. (2006). Ontology-based semantics for prepositions. I: P. Saint-Dizier (red.), *Syntax and semantics of prepositions*. Dordrecht: Springer.

Jenssen, Ø. (2007). Når språk møter språk. Om forholdet mellom morsmål og målspråk. Nesna: Fredrikke.

Jespersen, O. (1909 – 1949). *A Modern English Grammar on Historical Principles V*. London: George Allen & Unwin Ltd.

Johansen, H. (2005). Å passe verden inn i en ytring – En vurdering av språklig universalisme og determinisme. I: *Nordica Bergensia*, 33, Bergen: Universitetet i Bergen.

Johansen, H. (2010). Kontroll, Analyse, Reliabilitet, Innlærerkorpus og Transfer - Slik Egner seg Korpus til Studier av Transfer hos Innlærere. I: H. Johansen, A. Golden, J.E. Hagen og A.K. Helland (red.) *Systematisk, variert, men ikke tilfeldig*. Oslo: Novus.

Johnston, J., Slobin, D.I. (1979). The development of locative expression in English, Italian, Serbo-Croatian and Turkish. I: *Journal of Child Language*.

Jurkowski, M. (1972). Przyimek i wyrażenia przyimkowe. I: *Z polskich studiów slawistycznych. Seria 4, Językoznawstwo*.

Kim, I., Spelke, E.S. (1992). Infants' sensitivity to effects of gravity on visible object motion. I: *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance* 18.

Kelleher, J. (2006). A Computational model of the referential semantics of projective prepositions. I: P. Saint-Dizier (red.) *Syntax and semantics of prepositions*. Dordrecht: Springer.

- Kellerman, E. (1978). Giving learners a break: native language intuitions as source of predictions about transferability. I: *Working papers on Bilingualism 15*.
- Kellerman, E. (1992). *A second language classic reconsidered: The case of Schachters' avoidance*. Ms. University of Nijmegen, Nederland.
- Klemensiewicz, Z. (2007). *Historia języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Klebanowska, B. (1971). *Znaczenia lokatywne polskich przyimków właściwych*. Wrocław: Ossolineum.
- Kordoni, V. (2006). Prepositional arguments in a multilingual context. I: P. Saint-Dizier (red.), *Syntax and semantics of prepositions*. Dordrecht: Springer.
- Kracht, M. (2002). On the Semantics and Locatives. I: *Linguistics and Philosophy*, 25.
- Kracht, M. (2006). Directionality Selection. I: P. Saint-Dizier (red.), *Syntax and semantics of prepositions*. Dordrecht: Springer.
- Kracht, M. (2008). The fine structure of spatial expressions. I: A. Asbury, J. Dotlačil, B. Gehrke, R. Nouwen (red.), *Syntax and Semantics of Spatial Prepositions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Krashen, S. D. (1978). Individual variation in the use of monitor. I: W. Ritchie (red.), *Second Language Acquisition Research*. New York: Academic Press.
- Kroll, J., De Groot, A.M.B. (1997). Lexical and conceptual memory in the bilingual: Mapping form to meaning in two languages. I: A.M.B. Groot, J. Kroll (red.), *Tutorials in bilingualism: Psycholinguistic perspectives*. Mahway: Erlbaum.
- Krzyszowski, T. (1990). Prototypes an equivalence. I: J. Fisiak (red.), *Further insights into contrastive analysis*. Amsterdam/Philadelphia: John benjamins.
- Kulbrandstad, L.A., Engen, T.O. (1998). *Tospråklighet og minoritetsundervisning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kulbrandstad, L.I. (1998). Lesing på et andrespråk – et studie av fire innvandrerdommers lesing av læreboktekster på Norsk. I: *Acta Humaniora 30*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kuryłowicz, J. (1987). O rozwoju kategorii gramatycznych. I: J. Kuryłowicz (red.), *Studia językoznawcze*.
- Lado, R. (1957). *Linguistics across Cultures*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Lakoff, G. (1990). *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Hverdagslivets metaforer. Fornuft, følelser og menneskehjernen*. Oslo: Pax Forlag.
- Landau, B., Jackendoff, R. (1993). “What” and “where” in spatial language and spatial cognition. I: *Behavioral and Brain Sciences 16*.
- Landau, B., Lakusta, L. (2006). Spatial language and spatial representation: Autonomy and

- interaction. I: M. Hickmann og S. Roberts (red), *Space in languages: linguistic systems and cognitive categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Langacker, R.W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R.W. (2005). *Wykłady z gramatyki kognitywnej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Langacker, R.W. (2009). *Metonymic Grammar*. I: K. Panther, L.T. Thornburg, A. Barcelona (red.), *Metonymy and Metaphor in Grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Larsen-Freeman, D., Long, M.H. (1991). *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. London: Longman.
- Lebas, F. (2002). The theoretical status of prepositions. The case of the “prospective use” of in. I: S. Feigenbaum, D. Kurzon (red.), *Prepositions in their syntactic, semantic and pragmatic context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Leech, G. (1969). *Towards a Semantic Description of English*. London: Longman.
- Leech, G. (1992). Corpora and theories of linguistic performance. I: J. Svartvik (red.), *Directions in Corpus Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Leikn, M. (2002). Locative prepositions in language acquisition and aphasia. I: S. Feigenbaum, D. Kurzon (red.), *Prepositions in their syntactic, semantic and pragmatic context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Lenz, F. (2003). Deictic conceptualisation of space, time and person – Introduction. I: F. Lenz (red.), *Deictic conceptualisation of space, time and person*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Levelt, W.J.M. (1996). Perspective talking and ellipsis in spatial descriptions. I: P. Bloom, M. Peterson, L.Nadel, M. Garrett (red.), *Language and space*. Cambridge: MIT Press.
- Levinson, S.C. (1996). Language and space. I: *Annual Review of Anthropology*, 25.
- Levinson, S. C. (1996). Relativity in spatial conception and description. I: J. J. Gumperz, S. C. Levinson (red.), *Rethinking linguistic relativity*. Cambridge University Press.
- Levinson, S.C. (1997). From outer to inner space: Linguistic categories and non-linguistic thinking. I: J. Nuyts, E. Pederson (red.), *Language and conceptualization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levinson, S.C. (2003a). *Space in Language and Cognition. Explorations in cognitive diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levinson, S.C. (2003b). Language and mind: Let's get the issues straight! I: D. Gentner, S. Goldin-Meadow (red.), *Language in mind: Advances in the study of language and thought*. Cambridge: MIT Press.
- Levinson, S.C, Wilkins, D. (2006). *Grammars of Space. Explorations in Cognitive Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindströmberg, S. (1998). *English prepositions explained*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Lucy, J. (1992a). *Language diversity and thought. A reformulation of the linguistic relativity hypothesis*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Lucy, J (1992b). *Grammatical categories and cognition. A case study of the linguistic relativity hypothesis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mac Donald, K. (2009). *Norsk grammatikk. Norsk som andrespråk*. Oslo: Cappelen Damm.
- MacLaughlin, B. (1984). *Second Language Acquisition in Childhood. Vol.1: Preschool Children*. London: Erlbaum.
- Maciejewski, W. (1996). *O przestrzeni w języku: studium typologiczne z językiem polskim w centrum*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- MacWhinney, B. (2005). A unified model of language acquisition. I: J. Kroll, A. De Groot (red.), *Handbook of bilingualism: Psycholinguistic approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Maienborn, C. (2001). On the position and interpretation of locative modifiers. I: *Natural Language Semantics* 9.
- Manne, G. (1990). *Ny i Norge. Tekstbok*. Oslo: Forlaget Fag og Kultur.
- Manning, C., Sera, M.D., H.L. Pick, Jr. (2002). Understanding How We Think about Space. I: K.R. Coventry, P. Oliver (red.), *Spatial Language. Cognitive and Computational Perspectives*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- McEnery, T., Wilson, A. (1996). *Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- McEnery, Xiao og Tono (2006). *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book*. London/New York: Routledge Applied linguistics.
- Meyer, C.F. (2009). Pre-electronic corpora. I: A.Lüdeling, Kytö, M. (red.), *Corpus Linguistics. An International Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.
- Mezel, T. (2005). O alternacji fraz przyimkowych i fraz z narzędnikiem w języku polskim i rosyjskim. I: M. Grochowski (red.), *Przysłówki i przyimki – studia ze składni i semantyki języka polskiego*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Milewski, T. (1931). O przyimkach i spójnikach w roli samodzielnych wypowiedzeń. I: *Język polski*, 3.
- Mukattash, L. (1984). Persistence of Fossilization. I: *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 24.
- Müller, M. (1861). *Lectures on the science of language*. New Delhi: Munshi Ram Manohar Lal.
- Nielsen, G.K., Fjeld, J. (2009). *Norsk nå! Norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nielsen, G.K. (2006). *Nøkler til Norge. Tekstbok*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Odlin, T. (1989). *Language Transfer*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Odlin, T. (2003). Crosslinguistic influence. I: C. Doughty, M. Long (red.), *The handbook of second language acquisition*. Oxford: Blackwell.
- Pavesi, M. (1987). Lexical simplification in spatial prepositions. I: *Rassegna Italiana di Linguistica Applicata*, 19.
- Piaget, J. and Inhelder, B. (1956). *The child's conception of space*. Routledge, London.
- Przybylska, R. (2002). *Polisemia przyimków polskich w świetle semantyki kognitywnej*. Kraków: Universitas.

- Przybylska, R. (2005). Podejścia metodologiczne w opisie semantycznym przyimków. I: M. Grochowski (red.), *Przysłówki i przyimki – studia ze składni i semantyki języka polskiego*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Rasinger, S.M. (2008). *Quantitative Research in Linguistics. An Introduction*. London/New York: Continuum International Publishing Group.
- Regier, T. (1996). *The Human Semantic Potential. Spatial Language and Constrained Connectionism*. Cambridge/Massachusetts/London: The MIT Press.
- Richards, J. (1971). Error analysis and second language strategies. I: *Language Sciences 17*.
- Ringbom, H. (1978). The influence of the mother tongue on the translation of lexical items. I: *Interlanguage Studies Bulletin 3*.
- Ringbom, H. (2007). *Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning*. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters Ltd.
- Rowntree, D. (1981). *Statistics without tears. An introduction for non-mathematicians*. London: Penguin Books.
- Saint-Dizier, P. (2006). Introduction to the syntax and semantics of prepositions. I: P. Saint-Dizier (red.), *Syntax and semantics of prepositions*. Dordrecht: Springer.
- Sapsford, R., Jupp, V. (2006). *Data Collection and Analysis*. London: Sage Publications.
- Sato, C.J. (1990). *The syntax of conversation in interlanguage development*. Tübingen: Gunter Narr.
- Schachter, J.A. (1974). An Error in Error Analysis. I: *Language Learning 34*.
- Schachter, J.A. (1983). A new account of language transfer in language learning. I: S.M. Gass, L. Selinker (red.), *Language transfer in language learning*. Rowley/Mass: Newbury House Publishers.
- Schmied, J. (2009). Contrastive corpus studies. I: A. Lüdeling, Kytö, M. (red.), *Corpus Linguistics. An International Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.
- Schuman, J. (1986). Locative and directional expressions in basilectal speech. I: *Language and Learning, 36*.
- Seliger, H.W. (1989). Semantic constraints on the production of English passive by Hebrew-English bilinguals. I: H. Dechert, M. Raupach (red.), *Transfer in language production*. Norwood/New York: Ablex.
- Seliger, H.W., Shohamy, E. (1989). *Second Language Research Methods*. Oxford: Oxford University Press
- Selinker, L. (1969). Language Transfer. I: *General Linguistics 9*.
- Selinker, L. (1972). Interlanguage. I: *International Review of Applied Linguistics 10*.
- Sharwood Smith, M. (1994). *Second Language Learning: Theoretical Foundations*. London: Longman.
- Slobin, D. I., Erlbaum, L. (1985). *The crosslinguistic study of language acquisition. Vol 2. : Theoretical issues*. New Jersey: Publishers Hillsdale.
- Slobin, D. I. (1996). From «thought and language» to «thinking for speaking». I: J. Grumperz, S. Levinson (red.), *Rethinking linguistic relativity*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Slobin, D. I. (2000). Verbalized events: A dynamic approach to linguistic relativity and determinism. I: S. Niemeier, R. Dirven (red.), *Evidence for linguistic relativity*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Slobin, D.I. (2001). Form-function relations: How do children find out what they are? I: M. Bowerman, S. Levinson (red.), *Language acquisition and conceptual development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Slobin, D. I. (2003). Language and Thought online. Cognitive consequences of linguistic relativity. I: D. Gentner, S. Goldin-Meadow (red.), *Language in mind: Advances in the study of language and thought*. Cambridge/MA: MIT Press.
- Strandskogen Å., Strandskogen, R. (1992). *Norsk for utlendinger 1*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Stubbs, M. (1996). *Text and Corpus Analysis*. Oxford: Blackwell.
- Stutterheim, C. von (2003). Linguistic structure and information organization: The case of very advanced learners. I: *EUROSLA Yearbook*, 3.
- Stutterheim, C. von, Nuese, R.. (2004). The language and thought debate: A psycholinguistic perspective. I: T. Pechman, C. Habel (red.), *Multidisciplinary approaches to language production*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Svartvik, J. (2007) Corpus Linguistics 25+ years on. I: R. Facchinetti (red.), *Corpus Linguistics 25 Years on*. Amsterdam/New York: Rodopi.
- Svorou, S. (1993). *The Grammar of Space*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Sysak-Borońska, M. (1980). *The Spatial System in Polish and English: Prepositions of Direction and Location*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Talmy, L. (1978a). Figure and ground in complex sentences. I: J. Greenberg, C. Ferguson, E. Moravcsik (red.), *Universals of human language Vol. 4*, Stanford University Press, Palo Alto.
- Talmy, L. (1983). How language structures space. I: L. Talmy (red.) *Towards Cognitive Semantics. Vol. 1*. Cambridge: The MIT Press.
- Talmy, L. (2006). The representation of spatial structure in spoken and signed language. I: M. Hickmann og S. Robert (red.), *Space in Languages - Linguistic Systems and Cognitive Categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tenfjord, K. (1998). Metodiske problemer i studiet av morsmålspåvirkning i andrespråkstilegnelse. I: *Nordica Bergensia* 19.
- Tenfjord, K., Hagen, J.E., Johansen, H. (2009). Norsk andrespråkskorpus (ASK) - design og metodiske forutsetninger. I: *NOA norsk som andrespråk*, 25 (1/2009).
- Timofeeva, O. (2010). Anglo-Latin Bilingualism Before 1066: Prospects and Limitations. I: A. Hall, O. Timofeeva, Á. Kircsi, B. Fox (red.), *Interfaces between Language and Culture in Medieval England: A Festschrift for Matti Kilpiö*, Leiden: Brill.
- Tomlin, R.S. (1990). Functionalism in Second Language Acquisition. I: *Studies in Second Language Acquisition* 12.
- Tyler, A., Evans, V. (2003). *The Semantics of English Prepositions. Spatial Scenes, Embodied Meaning and Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vandeloise, C. (1991). *Spatial Prepositions: A case study from French*. Chicago: University of

Chicago Press.

- Vandeloise, C. (2006). Are there spatial prepositions? I: M. Hickmann og S. Robert (red.), *Space in Languages - Linguistic Systems and Cognitive Categories*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Vildomec, V. (1963). *Multilingualism*. Leyden: Sythoff.
- Visetti, Y. Cadiot, P. (2002). Instability and the theory of semantic forms. Starting from the case of prepositions. I: S. Feigenbaum, D. Kurzon (red.), *Prepositions in their syntactic, semantic and pragmatic context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact*. Haag: Mouton.
- Weinsberg, A. (1971). Okoliczniki miejsca a przedrostki przestrzenne. I: *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, XXXVIII.
- Weinsberg, A. (1973). *Przymyki przestrzenne w języku polskim, niemieckim i rumuńskim*. Wrocław: Ossolineum.
- White, L. (1989). *Universal Grammar and second langauge acquisition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Whitney, W. (1881). On mixture in language. I: *Transactions of the American Philological Association* 12.
- Whorf, B. (1956). *Language, thought and reality*. New York: Wiley.
- Wishart, J., Bower, T.G.R (1982). *The development of spatial understanding in infancy*. San Francisco: Baillargeon.
- Wittgenstein, L. (1957). *From the "Notebooks" to "Philosophical grammar", the construction and dismantling of the "Tractatus"*. New York/London: Routledge.
- Wunderlich, D. (1986). Raum und die Struktur des Lexikons. I: *Perpektiven auf Sprache. Interdisziplinäre Beiträge zum Gedenken an Hans Hörmann*. Berlin: De Gruyter.
- Zabrocki, L. (1975). O tak zwanych studiach kontrastywnych.. Problem językoznawstwa konfrontatywnego. I: *Linguistica Posnaniensia XIX*, Poznań: UAM.
- Zaron, Z. (2005). Wykładnikami lokalizacji – konstrukcje przysłówkowe czy przymkowe? I: M. Grochowski (red.), *Przysłówki i przymyki – studia ze składni i semantyki języka polskiego*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Zelinsky-Wibbelt, C. (1993). Interpreting and translating prepositions: A cognitively based formalization. I: C. Zelinsky-Wibbelt (red.), *The Semantics of Prepositions. From mental Processing to Natural Language Processing*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Zgółkowska, H. (1980). *Funkcje syntaktyczne przymków i wyrażeń przymkowych we współczesnej polszczyźnie mówionej*. Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Zwarts, J. (2008). Priorities in the production of prepositions. I: A. Asbury, J. Dotlačil, B. Gehrke, R. Nouwen (red.), *Syntax and Semantics of Spatial Prepositions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

INTERNETTKILDER

Andersen, G. (2009). Korpuslingvistikk. <http://www.snl.no/Korpuslingvistikk>, hentet 27.09.2010.

<http://digital.uni.no/prosjekter/norsk-aviskorpus>

<http://khnt.hit.uib.no/tactweb/rel-kum.txt> (UiBs Frekvensliste).

<http://omilia.uio.no/obt/les.html> (Oslo-Bergen-taggeren).

Norsk Ordbok 2014. Oslo: Det Norske Samlaget; prosjekt under bygning:

<http://no2014.uio.no/tekster/ordboka/index.html>

STRESZCZENIE

KONCEPTUALIZACJA PRZESTRZENI U POLAKÓW UCZĄCYCH SIĘ JĘZYKA NORWESKIEGO – WYZWANIA I DIAGNOZY. STUDIUM KORPUSOWE Z PRZYIMKAMI // PÅ W CENTRUM.

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest analiza trudności związanych z prawidłową dystrybucją fraz przyimkowych, jakie napotykają Polacy uczący się języka norweskiego. Mimo iż cała klasa przyimków zdaje się nastrożać problemy w akwizycji języka obcego, w tym wypadku norweskiego, w pracy położono szczególny nacisk na dwa najbardziej podstawowe przyimki przestrzenne, obecne w obu językach, mianowicie *w* oraz *na* (norweskie *i* oraz *på*). Wybór tych przyimków motywowany jest częściowo tym, iż wyrażają one dwie najbardziej pierwotne relacje przestrzenne, mianowicie umiejscowienie danego przedmiotu wewnątrz lub na zewnątrz trójwymiarowego pojemnika oraz usytuowanie na powierzchni płaskiej.

I oraz *på* są również pierwszymi przyimkami, które uczeń przyswaja w języku norweskim. Mimo iż opanowanie ich wydaje się być trywialnym zadaniem ze względu na fakt występowania na pozór bezpośrednich ekwiwalentów w obu językach, okazuje się, że dystrybucja fraz przyimkowych z *i* i *på* jest zagadnieniem problematycznym na niemalże wszystkich etapach nauki norweskiego; świadczą o tym wyniki badań zaprezentowane w części analitycznej.

Podstawowe relacje przestrzenne wyrażane za pomocą *i* oraz *på* są według wielu badaczy pierwszymi relacjami przestrzennymi, które istota ludzka jest w stanie dostrzec. Owo postrzeganie, wspólne dla wszystkich w okresie przedjęzykowym gdy poszczególne relacje przestrzenne siłą rzeczy nie są jeszcze wyrażane werbalnie, ulegają modyfikacji wraz z rozwojem umiejętności posługiwania się językiem ojczystym. Okazuje się bowiem, iż w różnych językach przywiązuje się wagę do

odmiennych aspektów relacji przestrzennych. Podczas gdy zarówno w języku polskim jak i norweskim istotną jest różnica między zawieraniem się różnych obiektów w sobie, aspekt ten jest mniej ważki w przypadku języka koreańskiego, w którym większe znaczenie ma odległość między określanymi przedmiotami, czyli to, czy są one ze sobą ciasno bądź luźno połączone (Bowerman i Choi 2003). Takie różnice w przykładaniu wagi do różnych elementów Slobin nazywa *thinking for speaking*, a więc „myślenie, aby mówić”, rozwijając tym samym Humboldtowskie pojęcie *Sprache und Gedanke*, czyli myśl i język. Teoria Slobina (1996), zakładająca że język uczy swoich użytkowników zwracać uwagę na wybrane aspekty danej relacji, stanowi punkt wyjścia niniejszej rozprawy.

Niemalże cała praca powstała podczas pobytów stypendialnych na Uniwersytecie w Bergen, w ramach projektu ASKeladden poświęconemu zjawisku *transferu z języka ojczystego do języka docelowego*, którym w tym wypadku jest norweski. Prace projektowe powstają w oparciu o umiarkowaną teorię relatywizmu językowego, która zakłada, iż język ojczysty ma wpływ na sposób postrzegania i komentowania świata. Użytkownicy danego języka nauczeni są zwracać uwagę na określone cechy danej konsytuacji i przyjmować ten właśnie sposób postrzegania jako jedyny prawdziwy i oczywisty. Określony zbiór cech charakterystycznych dla danego języka jest według badaczy głęboko zakorzeniony w podświadomości jego użytkowników i rzadko ulega przekształceniom. Z tego też względu, uczący się języka obcego posiłkują się wzorcami z języka ojczystego. To wspomaganie się L1 dotyczy według badaczy dwóch głównych poziomów. Z jednej strony jest to *poziom językowy*, na którym dochodzi do kalkowania wyrazów, zwrotów, struktur, fonetyki oraz kategorii charakterystycznych dla języka ojczystego przez uczących się, którzy, w sposób mniej lub bardziej świadomy usiłują wykorzystać swoją wiedzę z L1 do szybszej akwizycji L2 i skuteczniejszej komunikacji. Elementy źródłowe takiego transferu, a więc przeniesienia elementów L1 do L2 są relatywnie łatwe do zauważenia, gdyż stanowią odpowiedniki struktur L2. Z drugiej strony, istnieje mniej przejrzysty i mocno dyskutowany *poziom konceptualny*, na którym dochodzi do przeniesienia pewnych przyzwyczajzeń z L1. Wzorce te nie są jednak tak łatwe do wytropienia, gdyż nie objawiają się jednolitymi środkami językowymi, a całą siatką zależności, za które odpowiada szereg czynników warunkowanych przez sposób pojmowania świata w L1. Ten właśnie poziom dyskutowany jest w niniejszej rozprawie;

przeprowadzono w niej dowód na to, że problemy z prawidłową dystrybucją fraz zawierających przyimki *i* oraz *på* spowodowane są nieco innym postrzeganiem i komentowaniem relacji przestrzennych w języku polskim i norweskim oraz kategoriami konceptualnymi, które występują w języku norweskim, a są obce dla rodzimych użytkowników języka polskiego. Część empiryczna pokazuje, że obok *transferu lingwistycznego*, polegającego na tworzeniu norweskiej frazy przyimkowej w oparciu o wzorzec z języka polskiego, istnieją pewne prawidłowości mogące potwierdzać hipotezę o przejawach *transferu konceptualnego* w tym właśnie konkretnym przypadku.

Transfer językowy stanowi od dawna przedmiot badań, w tym badań korpusowych, na których opiera się również niniejsza rozprawa. O ile przykłady transferu językowego są relatywnie łatwe do wskazania, to udowodnienie, iż ma się do czynienia z transferem konceptualnym jest znacznie bardziej skomplikowane. W takim przypadku należy bowiem odkryć potencjalne źródło transferu, a więc wzorzec powtarzalności danego zachowania językowego, które jak wspomniane uprzednio, nie ma nic wspólnego z tropieniem konkretnych wyrazów czy struktur. Metodologia na której opiera się analiza zebranego materiału oraz późniejsza dyskusja i wnioski, odpowiada w dużej mierze sposobom badania transferu zaproponowanym przez Scotta Jarvisa (2008). W odróżnieniu od klasycznych metod, koncentrujących się na porównaniu produkcji natywnych użytkowników L1 i porównanie ich z produkcją podobnych struktur w L2, Jarvis proponuje trójetapowe badanie polegające na ustaleniu cech znamienych dla transferu z języka ojczystego. W takim badaniu potrzebne są przynajmniej trzy grupy osób mówiących różnymi językami ojczystymi. Według Jarvisa składową dowodu na istnienie transferu jest tzw. *homogeniczność wewnątrzgrupowa* (intragroup homogeneity), która przejawia się w tym, iż użytkownicy danego języka ojczystego wykazują takie samo zachowanie w języku docelowym, a więc L2. Oznacza to, na przykład, iż wszyscy rodzimi użytkownicy języka polskiego, będą nadużywali wyrazu *yes* prosząc o powtórzenie w języku angielskim.³⁴ Kolejnym kryterium jest *heterogeniczność międzygrupowa* (intergroup heterogeneity), która oznacza, iż rodzimi użytkownicy różnych L1 wykazują różne zachowania w L2. Mówiąc bardziej obrazowo, Polak, Niemiec i

---

³⁴ Opisywany przypadek jest hipotetyczny, gdyż nie można wykluczyć znajomości innych języków, które w myśl teorii transferowych również odciskają piętno na języku docelowym (tzw. *transfer lateralny*).

Francuz uczący się języka norweskiego utworzą własne „wersje” języka docelowego naznaczone wzorcami z języka ojczystego (np. polski uczeń nie będzie rozróżniał iloczynowych jakości samogłosek, niemiecki będzie wymawiał $\emptyset$ jak *ü*, natomiast francuski przeniesie zapewne do języka docelowego uwularne /R/). Trzeci warunek to *międzyjęzykowa zgodność performancji* (crosslinguistic performance congruity), która oznacza, iż można mówić o regularnych wzorcach transferu z L1 do L2. Jarvis twierdzi, że transfer nie zachodzi wyłącznie przy spełnieniu wszystkich trzech warunków; jeśli któryś z wymienionych warunków nie jest spełniony (co może być spowodowane źle dobraną próbą), ale badacz ma tego świadomość, a przesłanki pozostałych kryteriów pozostają wyraźne, transfer można uznać za udowodniony. Metodologia zaproponowana przez Jarvisa dotyczy badań o charakterze korpusowym, na których także opiera się niniejsza rozprawa.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy zawiera wstęp do przedmiotu rozprawy oraz objaśnia kluczowe dla niej pojęcia, jak i sposób przedstawienia materiału. Kolejny rozdział ma charakter teoretyczny i składa się z trzech części. Część pierwsza dotyczy zagadnienia przyimków i ujmuje je z dwu różnych perspektyw. Po pierwsze od strony cech strukturalnych, a więc charakterystyki przyimków oraz związków, jakie tworzą z innymi wyrazami, zwłaszcza z rzeczownikami, gdyż właśnie takie struktury stanowią przedmiot badań niniejszej rozprawy. Po wtóre, przedstawione zostają ogólne kognitywistyczne wymogi użycia *i* oraz *på*, przy czym zwraca się uwagę na to, iż wymogi te mają różną siłę wiążącą w języku polskim i norweskim. Najbardziej interesującą z konceptualistycznego punktu widzenia jest różnica w klasyfikacji *pojemników* oraz rozróżnienie między pojemnikiem a *plaszczyną*. Uznanie danego przedmiotu za pojemnik, powoduje niemalże automatyczne użycie przyimka *i/w*, który oddaje istotę zawierania się przedmiotów. Język polski okazuje się być znacznie bardziej prototypowy jeśli chodzi o klasę pojemników. Podczas gdy norweski nie wymaga trójwymiarowych pojemników (czyli sytuacji, w których tzw. *trajektor*, czyli przedmiot, którego położenie określamy, zawarty jest w *landmarku*, czyli punkcie odniesienia, jak na przykład *sofa*, *piętro* czy *drzewo*) i pozwala na użycie przyimka *i*, język polski bardzo restrykcyjnie traktuje pojemniki, a użycie przyimka *w* uzasadnione jest niemalże wyłącznie w przypadku pełnej inkluzji. Rozbieżność ta, polegająca na odmiennej kategoryzacji przedmiotów, traktowana jest jako jedno z

potencjalnych źródeł transferu konceptualnego. Według Slobina i Jarvisa zmiana, czy chociażby restrukturyzacja takich czynności jest mało prawdopodobna i niezwykle trudna do osiągnięcia. Z uwagi na fakt, iż wyrażenia przyimkowe i przyimki jako takie wykorzystywane są w bardziej abstrakcyjnych konstrukcjach językowych, takich jak chociażby metafory, również i tę kwestię poruszono w rozprawie. W oparciu o klasyczne teorie Lakoffa i Johnsona, przywołano niektóre metafory z *i* oraz *på*, by sprawdzić w jaki sposób źle dystrybuowane przyimki na poziomie podstawowym rzutują na bardziej zaawansowane poziomy języka.

W kolejnej części rozdziału teoretycznego omówiono hipotezy oparte o wcześniej przytoczone właściwości przyimków oraz zaproponowano inne czynniki mogące leżeć u podstaw transferu konceptualnego w przypadku przyimków przestrzennych. Obok różnicy w postrzeganiu i kategoryzacji przedmiotów zachodzi pewna dychotomia dotycząca opisywanych miejsc, a konkretnie odmienna konceptualizacja miejsca jako *konkretu* i *abstraktu*. O ile takie zjawisko jest naturalne dla rodzimych użytkowników języka polskiego, o tyle różnica między konkretem a abstraktem tylko w nielicznych przypadkach oddawana jest w języku. Innymi słowy, język polski nie uczy swoich użytkowników zaznaczania stopnia abstrakcyjności, co ma miejsce w języku norweskim. Językowym wyrazem wspomnianej dychotomii jest użycie przyimka *i* dla określenia miejsc konkretnych, oraz przyimka *på*, tam gdzie mowa o miejscu-abstrakcie, swoistym koncepcie. Polskim przykładem rozgraniczenia tych dwu płaszczyzn jest z jednej strony *wyjście do miasta (til byen)*, które oznacza podróż, spacer do centrum miasta, najpewniej w celu załatwienia jakichś określonych spraw, z drugiej natomiast *wyjście na miasto (på byen)*, gdzie chodzi raczej o abstrakt, wyjście do restauracji, czy klubu, co najczęściej wiąże się ze zmianą stroju itd. Rodzimy użytkownik języka polskiego nie przykładą wagi do rozgraniczenia konkretności i abstrakcyjności w języku norweskim, i używa takiego przyimka, który w danej frazie wydaje mu się najbardziej odpowiedni. Polegając na intuicji z L1, wybiera więc najczęściej *i* dla przestrzeni zamkniętych, jak na przykład *szkoła*, oraz *på* dla przestrzeni otwartych, takich jak chociażby *rynek*, i konsekwentnie stosuje je niezależnie od kontekstu, w jakim dana fraza przyimkowa występuje. Wybory te są często trafione i prawidłowe w określonych sytuacjach, w innych jednakże okazują się być błędne. Użycie przyimków *i* oraz *på* w języku polskim i norweskim częściowo się pokrywa, istnieje jednakże szereg fraz, które nie

podporządkowują się żadnym regułom. I tak, tłumacząc dokładnie z norweskiego chodzi się *na szkołę*, ale *w przedszkole*, *w teatr*, ale *na kino* itp. Nieprzewidywalność połączeń przyimkowych oraz niekonsekwencja w ich użyciu przez natywnych użytkowników języka norweskiego to cechy nieuleatwiające zadania Polakom uczącym się tego języka, którzy mogą odczuwać brak solidnych punktów zaczepienia, pomagających zrozumieć, a następnie przyswoić wzorce dystrybucji przyimków. Zjawiska te stanowią kolejny dowód potwierdzający hipotezę Slobina.

Mimo iż rozprawa dotyczy przede wszystkim relacji statycznych, ujęto w niej również *relacje dynamiczne* wyrażane za pomocą *i* i *på*. W odróżnieniu od języka polskiego, w którym kontekst dynamiczny zaznacza się najczęściej za pomocą przyimka *do*, w norweskim stosuje się w takich kontekstach przede wszystkim *i* oraz *på*, o ile cel topograficzny zostaje osiągnięty, natomiast *til* (które wydaje się bezpośrednim ekwiwalentem polskiego *do*) pełni w tych kontekstach funkcję marginalną. Natywny użytkownik języka polskiego czuje zatem potrzebę użycia *til* dla zaznaczenia dynamiki sytuacji, przynajmniej w początkowej fazie nauki języka norweskiego.

W pracy poruszono również kwestie niestabilnej normy językowej i zróżnicowania dialektalnego w Norwegii, które mogą się objawiać użyciem różnych fraz przyimkowych. Rozbieżności tego rodzaju stanowią wyzwanie dla uczących się Polaków, przyzwyczajonych do bardziej jednoznacznych reguł poprawnościowych. Taka sytuacja utrudnia *testowanie hipotezy* (Berggreen i Tenfjord 1999), które zakłada, iż uczący wypróbować utworzone wyrażenia i ich użycie wśród rodzimych użytkowników L2, opierając się na wcześniej poznanych strukturach. Testowanie hipotezy może być zwieńczone potwierdzeniem, bądź negacją hipotezy, a na późniejszym etapie automatyzacją lub zarzuceniem. W przypadku języka norweskiego ta sama hipoteza może być potwierdzona lub zanegowana, zależnie od użytkownika; brak zaś jednoznacznego potwierdzenia czy negacji prowadzi często do konsternacji i uczucia rezygnacji u uczących się. Hipotezy wysnute na podstawie czterech potencjalnych źródeł transferu konceptualnego, tj. odmiennej klasyfikacji pojemników, wyrażania kontekstów konkretnych i abstrakcyjnych, zaznaczania dynamiki sytuacji oraz braku ujednoczonego inputu są następujące:

1. Polacy uczący się języka norweskiego będą konsekwentnie używać wzorców konceptualizacyjnych z L1, co będzie rzutowało na wybór przyimka w L2.

2. Polacy, nieprzyzwyczajeni do zaznaczania różnicy między miejscem konkretnym i abstrakcyjnym za pomocą środków językowych, polski uczący się norweskiego nie będzie zaznaczał tych różnic w L2, konsekwentnie używając wzorców z L1. Taki wzorzec powinien być charakterystyczny przynajmniej na mniej zaawansowanym poziomie, a w dalszym etapie powinno nastąpić rozpowszechnienie fraz częściej używanych przez natywnych użytkowników norweskiego, a zwłaszcza dominacja przyimka *på*.

3. Podobną sytuację przewidziano dla kontekstów dynamicznych. Na niższym poziomie nauki języka norweskiego sytuacja powinna objawiać się nadużywaniem przyimka *til*, odpowiadającego polskiemu *do*, na wyższym poziomie zaś podporządkowniem się ogólnej tendencji użycia przyimka *på*, i to w sposób bezkrytyczny, tj. niezależnie od stopnia abstrakcyjności opisywanej relacji.

4. Ostatnia hipoteza dotyczy sposobów myślenia, i przyzwyczajzeń polskich użytkowników języka norweskiego. Opierając się na wzorcach z L1, Polacy powinni konsekwentnie wybierać jeden przyimek, ich zdaniem najwłaściwszy dla danego kontekstu (w podobnej sytuacji Norwegowie powinni podać kilka form alternatywnych), choć kontekst powierzonych im zadań jest mocno ograniczony.

Finalna część rozdziału teoretycznego poświęcona jest zagadnieniom akwizycji *nauki języka drugiego* (Second Language Acquisition). Przedstawiono w nim po krótko historię tej dziedziny, jak również przywołano i scharakteryzowano kluczowe dla niej pojęcia, w tym transfer, któremu poświęcono osobny podrozdział. Szczególny nacisk położono w nim na transfer konceptualny, w kierunku L1>L2, który zakłada przenoszenie struktur konceptualizacyjnych z języka ojczystego do języka docelowego. Transfer ten może być *pozytywny*, w przypadku gdy przenoszone struktury odpowiadają istniejącym w L2 i owo przeniesienie skutkuje przyspieszeniem akwizycji języka i pozyskaniem lepszych zdolności komunikacyjnych, oraz *negatywny*, kiedy przenoszone struktury nie mają pokrycia w L2. Transfer negatywny sprawia, że L2 uczącego się jest niezrozumiały lub po prostu

różny od języka docelowego, a źródło owych różnic nie daje się precyzyjnie ustalić. W przypadku dystrybucji *i* oraz *på* w języku norweskim występują oba typy transferu. Omówienie transferu konceptualnego uzupełnione jest wzmiankami o ośmiu najbardziej podatnych na niego obszarach. Według Jarvisa są to obok relacji spacialnych również czas, osobowość, uczucia, rodzaj, przedmioty, liczbę oraz ruch.

Po rozdziale teoretycznym następuje rozdział analityczny, który z racji charakteru materiału użytego do analizy, rozpoczyna się krótką charakterystyką i historią *badan korpusowych*. W części analitycznej zaprezentowano trzy badania podstawowe i jedno dodatkowe, na bazie których powstała niniejsza rozprawa. Pod koniec rozdziału zaprezentowano również wcześniejsze badania, mające związek z projektem; nie dostarczają one wprowadzanie nowych danych do bieżącej analizy, świadczą jednakże o złożoności zjawiska na innych poziomach akwizycji języka norweskiego.

Pierwsze badanie opiera się na materiale pozyskanym z *korpusu ASK* przy Uniwersytecie w Bergen. Jest to korpus tekstów pisanych pochodzących z egzaminów na dwóch poziomach zaawansowania. W bazie danych znajduje się 100 tekstów na poziomie B1+ według CEFR oraz 100 tekstów na poziomie B2+. Ze względu na fakt, iż teksty zostały zebrane od użytkowników 10 różnych języków (polski, rosyjski, serbsko-chorwacki, angielski, niemiecki, holenderski, hiszpański, albański, somalijski oraz wietnamski), korpus składa się łącznie z 2000 tekstów, które można analizować stosując rozmaite kryteria wyszukiwania. Możliwe jest również wzajemne porównywanie wybranych grup językowych oraz porównywanie ich z natywnym norweskim korpusem kontrolnym. Baza danych umożliwiła przeprowadzenie badań nad transferem u osób posługujących się językiem słowiańskim, tj. polskim, rosyjskim i serbsko-chorwackim, oraz sprawdzenie czy wzory dystrybucji *i* oraz *på* znacznie się różnią; zbadano również podobieństwa oraz rozbieżności w użyciu tych fraz u natywnych użytkowników języka angielskiego. W sumie analizie poddano 800 tekstów, z których manualnie wyabstrahowano przyimki *på*, *i* oraz *til* w wyłącznie przestrzennych kontekstach. Głównym celem badań było poszukiwanie błędnie użytych przyimków *i*, *på* oraz *til*. Ten schemat wykorzystany został dla wszystkich badanych przyimków. Na tyle, na ile było to możliwe zbadano również polski materiał, a więc 200 tekstów, pod kątem wcześniej zaproponowanych

hipotez, które w dużej mierze okazały się weryfikowalne. Badanie oparte na korpusie ASK miało przede wszystkim charakter kwantytatywny.

Kolejne badanie było dwuetapowe i opierało się na zestawie 127 zdań zawierających w sumie 31 wysoko frekwencywnych fraz o charakterze spacyjnym. Wszystkie zdania zaczerpnięte zostały z norweskich stron internetowych. Frazy pojawiały się w kontekstach konkretnych i abstrakcyjnych, z czego na każdą kategorię przypadały średnio dwie frazy. Ze względu na fakt iż każdy etap służył innemu celowi, badanie zostało rozdzielone.

Pierwszy jego etap polegał na analizie materiału pozyskanego od grupy 30 natywnych użytkowników norweskiego i ustaleniu *wzorów dystrybucji przyimków przestrzennych*, które miały posłużyć do porównania z odpowiedziami polskich użytkowników. Badanie to dostarczyło trzech podstawowych informacji. Po pierwsze, w bardzo niewielu kontekstach uczestnicy testu podawali jeden przyimek jako właściwy; zazwyczaj sugerowali kilka wersji alternatywnych, często komentując wybór (uwagi z komentarzy uwzględniono w części analitycznej i we wnioskach). Po drugie, mimo iż zestaw zdań dobrany został pod kątem kontekst konkretny a kontekst abstrakcyjny, dychotomia ta nie ujawnia się w norweskich odpowiedziach. Wyjściowe proporcje 50%-50% zostały mocno zachwiane na rzecz *på*, co potwierdza, iż Norwegowie nie są konsekwentni w oznaczaniu kontekstów abstrakcyjnych i konkretnych w języku. Po trzecie, wielu uczestników badania uznało alternatywną odpowiedź za równie poprawną, co świadczy o małej stabilności wzorców dystrybucyjnych fraz przyimkowych. Na podstawie materiału pozyskanego w badaniu ustalono frazy, które cechują się większą stabilnością (liczba fraz z przyimkiem *på* obejmuje 74,2% przypadków, podczas gdy frazy występujące częściej z *i* to zaledwie 22,5% przykładów). Mimo iż badanie w dużej mierze dotyczyło kontekstów statycznych, w analizie ujęto również kilka fraz dynamicznych. Choć ich liczba jest stosunkowo niewielka, tendencje użycia przyimków w tych właśnie frazach są wyraźne i cechuje je znacznie większa stabilność. Ze względu na niewielki materiał badawczy nie sformułowano żadnych wniosków na jego podstawie; wydaje się, że to interesujące zagadnienie wymaga dalszych pogłębionych studiów.

Kolejny, badania polegał na analizie materiału pozyskanego od polskich użytkowników języka norweskiego. Zebranie danych było dużym wyzwaniem ze względu na kryteria doboru ankietowanych: dla wszystkich osób uczestniczących w ankiecie język norweski musiał być językiem drugim, a nie obcym, czyli przyswajanym w norweskiej rzeczywistości językowej, z norweskim lektorem (poziom przebadanych osób to minimum B1). Podobnie jak w badaniu z udziałem natywnych użytkowników języka norweskiego zadbano o społeczne zróżnicowanie ankietowanych; znaleźli się pośród nich nauczyciele akademicy, studenci, pracownicy biurowi, pracownicy służby zdrowia, adwokaci oraz pracownicy fizyczni. Celem tego badania była dokładna analiza dystrybucji przyimków w kontekstach spacialnych. Jak i w poprzednim przypadku, uczestników poproszono o wypełnienie luk w 127 zdaniach najbardziej w ich opinii odpowiednimi przyimkami, a więc również innymi aniżeli *i* oraz *på*. Również przy tym badaniu uczestnicy mogli podać więcej niż jeden przyimek. Rezultaty badania częściowo potwierdzają stawiane hipotezy, a odpowiedzi polskich uczestników różnią się znacznie od udzielonych przez osoby natywne. Po pierwsze, ich wybór pada zazwyczaj na jeden przyimek, co odzwierciedla wzory dystrybucji z języka polskiego. Po drugie, zaznacza się wyraźna tendencja wyboru przyimka *på*, choć niekoniecznie w tych samych kontekstach, w których robią to osoby natywne; zgodność wynosi 43,2%. Widoczny jest transfer *negatywny*, transfer *pozytywny* występuje rzadko (choć w 31,8% przykładów jest teoretycznie możliwy). Potwierdzają się również przypadki odmiennej konceptualizacji przedmiotów (por. przypadki z odmiennym użyciem wyrazu *drzewo*).

Ostatnia część badania ma charakter kontrolny: polegała ona na analizie zachowań rodzimych użytkowników języka polskiego w dystrybucji polskich fraz przyimkowych. Ankieta zawierała one takie jak test w języku norweskim i została przeprowadzona w podobny sposób: 30 osób z różnych stron Polski i o różnym statusie społecznym miało za zadanie wypełnić luki najbardziej odpowiednimi przyimkami. Zgodnie z przewidywaniami uzyskano jednoznaczne odpowiedzi, a alternatywne wersje fraz przyimkowych okazały się bardzo rzadkie; równie znikoma była liczba błędów (1,5%). Zaletą tego badania jest ściśle ustalenie kwestii normatywnych; wariantywność fraz przyimkowych w Norwegii jest w dużej mierze odzwierciedleniem skomplikowanej sytuacji socjolingwistycznej w tym kraju. Nie

pozostaje ona bez znaczenia dla transferu językowego; Polacy przyzwyczajeni do sztywnej normy w zderzeniu z dużą dowolnością dokonują zapewne znacznie ostrożniejszych wyborów.

Większość stawianych hipotez potwierdzona została w części badawczej. Analiza materiału pokazuje, iż wzory konceptualizacyjne opierają się na intuicji z L1, czego dowodem jest wybór przyimka odpowiadający schematowi z języka polskiego. Polscy użytkownicy norweskiego nie są uczuleni na wyodrębnianie kontekstów konkretnych i abstrakcyjnych, i dlatego też nie kierują się kontekstem przy wyborze przyimków. Uwidacznia się również tendencja do nadużywania przyimka *på*, która występuje także u rodzimych użytkowników języka norweskiego. Użycie w kontekstach dynamicznych również w dużej mierze odzwierciedla wzorce z języka polskiego, oraz po raz kolejny sensytyzacji na stopień abstrakcyjności kontekstu. Charakterystyczne jest także zderzenie między wariantowością języka norweskiego a jednoznacznością normatywną typową dla języka polskiego. Wyniki świadczą zatem zarówno o transferze konkretnych schematów konceptualizacyjnych, jak również o transferze myślenia o systemie języka jako takim.

O ile na podstawie badania przeprowadzonego na materiale z korpusu ASK dowiedziono trzech typowych cech transferu w oparciu o model Jarvisa, o tyle badanie ankietowe ujawniło regularne mechanizmy świadczące o homogeniczności wewnątrzgrupowej oraz struktury, które leżą u podstaw tego transferu, a więc zgodności międzyjęzykowej. Materiał z korpusu ASK pokazuje, iż zachowania poszczególnych grup językowych, tj. polskiej, rosyjskiej, serbsko-chorwackiej i angielskiej są bardzo odmienne (mimo przynależności trzech z nich do tej samej grupy językowej), co z kolei jest dowodem na heterogeniczność wewnątrzjęzykową. Najbardziej zaskakujące okazały się wyniki uczestników anglojęzycznych; ta grupa, wbrew oczekiwaniom, miała największy odsetek niepoprawnych zastosowań *i*, *på* oraz *til*.

Wyniki świadczą o tym, że chodzi o procesy odbywające się poza świadomością językową. Część wzorców, szczególnie rozpowszechniona wśród osób natywnych, staje się obiektem nadużycia, natomiast reszta jest podświadomie transferowana do L2. O nieświadomości tego transferu świadczy fakt, iż tak duży jest procent transferu

negatywnego, a taki niewielki pozytywnego; gdyby uczący się języka obcego mieli świadomość tego, co jest transferowane, a co nie, ich wyniki byłyby znacznie lepsze.

W części dyskusyjnej zawarto uwagi krytyczne wobec pojęcia transferu. O ile Jarvis opowiada się za rozgraniczeniem transferu lingwistycznego oraz konceptualnego, o tyle analiza zebranego materiału skłania do innych wniosków. W przypadku wyrażania relacji przestrzennych te dwa typy transferu nie przedstawiają względem siebie struktury płaskiej, lecz hierarchiczną, do pewnego stopnia wzajemnie się przenikającą. Transfer lingwistyczny to przeniesienie konkretnych struktur z L1 do L2, co w tym przypadku przejawia się automatyczną zamianą przyimków *w* na *i* oraz *na* na *på*. Analiza materiału pokazuje jednak, że mechanizm tej zmiany nie jest taki prosty, i że istnieją nadrzędne procesy decydujące o wyborze konkretnego przyimka. Procesy te zachodzą w warstwie konceptualnej, co prowadzi do wniosku, iż transfer konceptualny stanowi w przypadku przyimków nadbudowę wobec transferu lingwistycznego. Transfer konceptualny, a więc w tym przypadku kategoryzacja i konceptualizacja, może, ale nie musi, objawiać się transferem lingwistycznym (por. przykłady z użyciem wyrazu *sofa*, które ilustrują różnice semantyczne kodowane w polskich i norweskich przyimkach przestrzennych).

Obok próby zdefiniowania wzorców dystrybucyjnych *i* oraz *på* wśród natywnych Norwegów i analizy zachowań polskich użytkowników języka norweskiego, celem pracy było również zwrócenie uwagi na znaczenie transferu konceptualnego w akwizycji form językowych powszechnie bagatelizowanych. W rozprawie uwypuklono fakt, iż przyimki *i* i *på* plasują się wśród czterech najczęściej używanych wyrazów w języku norweskim³⁵; na bazie kontekstów przestrzennych powstają użycia w kontekstach temporalnych, idiomatycznych czy metaforycznych. Z tego właśnie powodu w procesie nauczania języka norweskiego (jak i zapewne innych języków) należałoby uwydatniać kwestię transferu konceptualnego. Takie podejście ułatwiłoby uczącym świadomą restrukturyzację struktur L1, oraz dostęp do tych wzorców z L2, które wydają się być relatywnie transparentne.

---

35 Dane oparte na korpusie gazet norweskich Uniwersytetu w Bergen, zawierającego 4,7 mln tekstów <http://khnt.hit.uib.no/tactweb/rel-kum.txt> (UiBs Frekvensliste).

